

תוכן הענינים

מפתחות	תתיח.....
סימן א	בשיעור הפת ובדיני טיבולו במשקין.....תתכב
סימן ב	בזמן הברכה, ובדיני הפטורין מט"י, ובדין מפה ומאכיל, ובדיני תיכף לנט"י סעודה.....תתלז
סימן ג	בדיני כלים הכשרים לנטילת ידים.....תתנד
סימן ד	בדיני כח גברא וכונה לנטילת ידים.....תתסו
סימן ה	בדיני המים הכשרים והפסולים.....תתעט
סימן ו	בדיני שיירי טהרה.....תתקה
סימן ז	בדיני חציצה בנטילת ידים.....תתקטז
סימן ח	בשיעור מקום הנטילה ובדיני מים ראשונים ושניים.....תתקכא
סימן ט [קמא]	בתקנת נט"י, בראשונים ושניים, ובדין לחצאין ועד הפרק, ועוד פרטים, ובדין בזה"ז שכולים טמאים.....תתקנא

א"ה, הסימנים סודרו לפי סדר השו"ע, אבל סדר לימודם הי' כך, ג', ד', ה', ו', ח', ז', א', ב',
[וסימן ט' נכתב לפני שנים רבות].

ענינים נוספים שנתבארו בתוך הדברים

בדין זמן סעודה, ס"א סק"א

ענט"י באוכל כזית, ס"א סק"ב

בשיעור צירוף כביצה אם הוא כאב"פ או שיעור עיכול, ס"א סק"ג

דיני טיבולו במשקין, ס"א סקי"ג.

כל המצוות מברך עובר לעשייתן בטבילה ובנט"י, ס"ב סק"א

בדין נט"י דברכת כהנים, ס"ב סק"ב

בדין נטמאו ידיו לאחר שהאכלין בפיו אם בולע, ס"ב סק"ח

בדין נוסע בעגלה, ס"ב סק"ד

בדין נגיעה בתפילין וכתבי הקדש באמצע הסעודה, ס"ב סקי"ז

ביאור מתני' פרה פ"ה מ"ז שוקת שניקבה כו', ס"ג סק"א

בהא דבן קטין עשה י"ב דד לכיור, ואם היו בגובה שוה ס"ג סק"ז

בשיעור מים בכיור, וכלים הכשירים לקיור, ס"ד סק"ח ט'

בדין השלמה למי מקוה בנתן סאה ונטל סאה, ובדין טיט הנרוק, ס"ח סק"ח

בדיני מים חיים וכלי חרס לסוטה ועץ ארז שנקלף, ס"ה סקי"א

בדין מים מותפלים, ס"ה סקב"א

חציצה בטבילת עזרא, ס"ז סק"א

בשיעור פרקי היד, ס"ח סק"א ב' ג'

בדין נט"י עד קשרי אצבעות ביוה"כ, ס"ח סק"ג

דיני מים אחרונים, ס"ח סקב"ו

מפתחות

סימן א

בשיעור הפת ובידני טיבולו במשקין

ו. בדין נט"י למשקין, בדברי הרשב"א שהצריך נטילה ליד אחת, בביאור סוגיא דברכות מ"ג א', ואם יש מושג של יד אחת במקום שצריך נט"י, בביאור ברייתא דיומא ל' א'.

ז. הערות במ"ב על הסדר, ס"ק י"ב בדין מי רחיצה שנשארו על הפרי, בדין אין דרכו לטובלו, שם ס"ק י"ג במים שנשארו בכלי מרחיצתו שם ס"ק י"ד בדין אוכל המרקחת במזלג, ובדין דייסא, שם ס"ק ט"ו בדין סופגניות שהי' טיפת שמן בכלי, וכן תפוז"א שטיגנן בשמן, שם ס"ק ט"ז בדין חמאה ואוכל קרוש כגבינה וכיו"ב, שם מ"ב ס"ק י"ח בדין המלח אם דינו כמשקה כשנמחה, ואם יש חילוק איזה מלח.

ת. שם מ"ב ס"ק כ בדין טיבולו במשקין בזה"ז, ובדין פחות מכזית, ובדין מפה לטיבולו במשקין, שם ס"ק כ"א.

ט. שו"ע שם ס"ה הנוטל ידיו לפירות כו', שם בהגה ודוקא שנוטלן כו' תלוי בצורת הנטילה ולא בסיבה. נראה שהנוטל ידיו למאכל שאינו נאכל בידים אינו בכלל גסי הרוח, שלא נאמר ד"ז אלא במקום שיש משום נקיות, שם בשו"ע ובשר צלי כו' הב"י דקדק מהרשב"א והוא בתו' במקומו, ופשטות הגמ' שהי' הבשר טבולו במשקין, שלא הוזכר ענין פת, ולמדנו מזה שאסור מפה בטיבולו במשקין, שם מ"ב ס"ק כ"ד בדין בשר שהדחתו קודם הצליה.

י. שם בשו"ע ותבשיל מחטים כו', ענין נגובים חידש הב"י, ובביאור כונת המרדכי, שם מ"ב ס"ק כ"ו בדין תבשיל שאינו נאכל בידים יש לדקדק מר"פ דרק במקום חשש נגיעה חייבו נטילה, שם בדין פירות מבושלין קשה מה בכך שברכתן העץ, ונראה שרק באותה תערוכת אמרו כן, וג"ז צ"ע, במה שהתיר במ"ב ע"י כף, בדין כבושים, ובדין י"ש.

יא. שו"ע שם ס"ז, בדין נטל ידיו לטיבולו במשקין, אם נוטל לחומרא או מפני מחלוקת הפוסקים.

יב. שבת ס"ב ב' ומזלזל בנט"י, מה נקרא משא ולא משא, שם ולא מילתא היא דאר"ח כו', צ"ב מאי

א. שו"ע סי' קנ"ז ס"א, בדין זמן סעודה כתב המג"א דאזלינן לפי שעת קימתו, וזה לשיטתו דשעות היום מעה"ש, ולמאי דקי"ל כהגר"א מוכח שהזמן לפי הנה"ח ולא לפי קימתו, ונפ"מ שאסור לצום בשבת ויו"ט אחר חצות אע"פ שקם לאחר הנה"ח.

ב. סוכה כ"ז א' דילמא פחות מכביצה נטילה וברכה כו', כאן מבואר דבעינן שיעור סעודה לחיוב נטילה, וטעמיה דר"צ דמצריך כביצה מפני שלא בירך אחריו, והא דהוצרך למפה היינו מפני שאכל תרומה או חולין על טהרת תרומה, ולמסקנא בדין מפה לאוכלי חולין בטהרה, ויש ללמוד משמעתין דלדין כזית חייב בנטילת ידים, ובדין פת הבכ"ס ובדין פחות מכזית פת.

ג. מ"ב סי' קנ"ח ס"א אם גזרו בתרומה ענין אכילה, או רק נגיעה, שם ס"ב הוכחה דטעם השעה"צ אות ג' עיקר, שם ס"ט בדין ברכת ענט"י באוכל כזית, ובשיעור הצירוף של הכביצה, שם ס"י בדין פחות מכזית, ובדין כביצה מפירוטין, ובדין פת כביצה שנאכלת כטפילה.

ד. פסחים קט"ו א' אר"א אר"א כל שטיבולו במשקה כו' אר"פ ש"מ כו', מהיכן שמע ד"ז, ובפי' ר"ח בזה, כל שטיבולו כו' יש לעי' בפירות ששטפן במים ולא נתיבשו, כיון שאין דעתו על אכילתו, וכלשון הירושלמי ובדברי הפוסקים, שם ב' דילמא משקעו ליה, מנלן לגזור כן, ובהשמטת הרי"ף, שם נטל ידיו בטיבול ראשון, משמע בברכה, בקושית תו' מ"ט קרי ליה טיבול שני, שם אמרוה רבנן כו' למה נדחקו בזה, ויש לעי' באיזה אופן מייירי בעלמא, שם כיון דבעי כו', בדין הפסיק לתפילה, שם דילמא אסוחי כו'.

ה. קט"ו א' תוד"ה כל, בביאור פרש"י ותו', ובנדון אם לתו' בירכו ענט"י בזמן הטהרות, ובדברי הראשונים בשם תו' מבואר שבירכו, ובדברי ש"פ שהובאו בב"י.

קושיא, ובגרסת בה"ג והשאלות, בסוטה ד' ב' במזלזל בנט"י, ובעדיות פ"ה מ"ו במפקק בנט"י, ובפשוטו אין טיבולו במשקין בכלל חומר זה.

יג. דיני טיבולו במשקין.

יד. חגיגה כ"ד ב' וכי יש נגובה לקדש כו' יישוב הגמ' לפרש"י שהנגובין הם החולין, ומעיקרא נמי פירשו כן, אלא שהקשו איך מועיל הניגוב לקדש, ותירצו שהקדש לא נגע מעיקרא, וקשה היכי שרינן אוכל מחמת מאכיל, ואפשר שיש לחלק בין פת חולין וטיבולו במשקין שהתקנה רק באכילה, לתרומה וקדשים שהתקנה גם בנגיעה, וכיון שנגיעה ליכא לא חידשו בהם גזירת אכילה בלא נגיעה.

סימן ב

בזמן הברכה, ובדיני הפטורין מנט"י, ובדין מפה ומאכיל, ובדיני תיכף לנט"י סעודה

א. פסחים ז' ב' כל המצות מברך עליהן כו', בפשוטו כיון שסתם ידים כשרות לברכה אין נט"י בכלל, בדברי התו' אם זה כולל כל הטבילות, ובדין נט"י ברמב"ם ורמב"ן ורשב"א בזה, בשו"ע סי' קנ"ח סי"א בעיקר הדין ובמנהג.

ב. שם בהגה לברך עליהם קודם ניגוב, צ"ע מה יתרון בניגוב לענין הברכה אם הטעם משום מאיסות, ואם מהני להחזיק ידיו לשם נטילה כשהן רטובות, ונראה דאין ללמוד משם לנט"י, בברכת כהנים אין מעלה בידים רטובות עד הדוכן, שם בהגה ואם שכח לברך כו' בפשוטו אף באמצע הסעודה מברך, אבל האחרונים כתבו רק עד המוציא או טעימה, בברכות נ"א א' הואיל ואידחי אידחי, האם שייך ללמוד מזה לנט"י.

ג. עירובין י"ז א' מתני' ופטורין מרחיצת ידים, אין זה פטור אנוס אלא אפי' יש להם מים פטורין, כמו עירובי חצרות, ויש בזה הידור כמו בדמאי, בשו"ע סי' קנ"ח ס"ח השמיט מחנה ושנה סכנה, ולכאורה לא דמו, ובמ"ב ס"ק ל"ו כתב לכוון ידיו במפה, ובמחנה א"צ, בתו' עירובין כ"א ב' ד"ה מוטב, במקום סכנה יש רק פטור אנוס, ור"ע החמיר על עצמו בשיעור אנוס, וצ"ע ברמב"ם.

ד. בשו"ע סי' קס"ג ס"א כתב לכוון ידיו במפה, וכבר כתב הגר"א שמכל הפוסקים משמע דשרי בלא מפה, הטור כתב כאן איסור מפה, והמחבר העתיק כאן רק היתר ד' מילין, במשה"ק אאמור"ר זללה"ה למה לא הוכיחו איסור מפה מהיתר ד' מילין, בה"ל ד"ה ברחוק, בדין נוסע בעגלה, שם בבה"ל אם מותר כשאינו רעב הרבה, ובדין טיבולו במשקין, שם מ"ב סק"ז שאסר בכף ומזלג, במ"א סק"א בשם ירושלמי בדין שומרי גנות ופרדסים ובביאור מה פשט הירושלמי מהאשה יושבת כו'.

ה. חולין ק"ז א' מהו לאכול במפה כו', אם יש צד דסגי בכרך ידו אחת, בדברי המ"ב דלא סגי בחדא ובדברי החזו"א בזה, היתר מפה בכיסוי כל היד, ובטעמא דאכלו בבליא חמתות, שם וכשנתנו לו לר' צדוק, ר"צ ה' רגיל בכך, שם מאי לאו הא כביצה כו', א"כ למה נטלו במפה, שם ב' דעתו קצרה עלי כו' שאינו רוצה לאחוז התבשילין בידיו, שם ור"א ור"א כהנים הוו, משמע שלא אכלו תרומה.

ו. שם איבעיא להו אוכל מחמת מאכיל כו', אולי קיל ממפה, לכאורה משמע דכהן שרי ק"ו ממפה, ובדברי אאמור"ר זללה"ה בזה, שם בלם ליה אומצא ואכיל, גרסת הריטב"א שרה"מ בלם לרבינא, והבשר ה' טיבולו במשקין, שם מ"ט לאו משום דזהיר, אפשר דרק בשמש בעינן זהיר, שם שאני שמש דטריד, אפשר דלמסקנא נפ"מ בשמש שהוא כהן.

ז. שם איבעיא להו מאכיל צריך נט"י כו' אפשר דהספק רק לצד דאוכל פטור, ואם הספק רק במאכיל את בר חיובא, שם אשה מדיחה, הלשון מוכיח שאין זו נטילה, שם וגזרו עליו כו' ביאור הענין, שם אמאי קא בכית, סבר שרבו טועה.

ח. מג"א סי' קס"ד סק"ז נקט שמי שנשמאו ידיו לאחר שהאוכלין בפיו אם בולע אותם נקרא אוכל מחמת מאכיל, ומה שיש לדון בזה, ובמ"ש אאמור"ר זללה"ה לסייע דברי המ"א.

ט. חולין ק"ז ב' אמר רב נוטל אדם ידיו שחרית ומתנה, ביאור ענין התנאי, ואם מקיים בזה מצות נט"י, ובדברי מרן זללה"ה שאינו מברך על נטילה זו, והר"ז כמפה, שם ק"ז א' איכא דאמרי בשעת הדחק כו' ביאור פלוגתת הלשונות, ולכו"ע מפסיד מצוה אלא שאין בזה איסור.

הדברים שאם יושב בשולחן הרי הוא כבאמצע הסעודה, ונראה שא"צ לטעום פת ואפי' במשקה סגי, ובדין אוכל שלא בסעודה ונוטל לטיבולו במשקין.

טז. שו"ע סי' קס"ד ס"ב מי שעומד בסעודה ונוכח שנגע בו, ענין טהרת הידים הוא משום נקיות, וא"כ בנטנפו בטלה נטילתו וחייב לברך, ובביאור דעת החולקים, ויש חילוק בין הסיח דעתו לגמרי משמירתם, או שנוגע ויודע במה נוגע, ויכול לנקות מקום מגעו, ואין להביא רא' מקיור שאינו מתבטל במיסך רגליו כדתניא בתוספתא, בה"ל ד"ה לחזור כתב לחלק בסוגי הלכלוך, ומרן זללה"ה כתב שקשה לחלק במה שלא חילקו הראשונים, מיהו י"ל דסתם מיסך רגליו מסיח דעתו לגמרי.

יז. שם בבה"ל בדין נגיעה בתפילין וכתבי הקדש באמצע הסעודה, וכבר כתב מרן זללה"ה דבזה"ז אין להחמיר כלל.

יח. דינים שנתבארו בס"ד.

סימן ג

בדיני כלים הכשרים לנטילת ידים

א. חולין ק"ז א' ואמר רבא כלי שניקב ככונס משקה כו' מיירי בכל הכלים, ובדין כלי שמחזיק רביעית מן הנקב ולמטה, לענין למטה מן הנקב ולענין למעלה, בתוספתא שבר"ש כלים פ"ל מ"ג, במתני' דפרה פ"ה מ"ז בשוקת שניקבה מלמטה ופקקה בסמרטוט, ובניקבה מן הצד דעת הגר"א שאף למעלה מן הנקב כשרה, ולשון המשנה משמע כן, אבל צ"ע מ"ט, ואפשר דמיירי בנקב של שימוש לא של שביירה, ולכן לא בטל מתורת כלי, ובזה מיושב כדעת הגר"א, אבל הרא"ש פ' דמתני' מיירי להכשיר מן הנקב ולמטה בלבד.

ב. טור אר"ח סי' קנ"ט ס"א בדברי הסמ"ק אם צריך שיהא בגדר כלי לקבל טומאה, ואם יש יתרון לכלי העשוי לאוכלין שיהא נקב בכזית, ובדין מוציא משקה שהסמ"ק סובר דחשיב שאינו מחזיק רביעית, ובפשוטו חשיב מחזיק רביעית אע"פ שמטפסף, שע"ז אמרו הבא גיסטרא.

ג. במה שאסרו ליטול את המים שלמטה מן הנקב דרך שפת הכלי, ובפשוטו הו"ל כח ראשון כמו

י. שם תוד"ה נוטל, במשה"ק מפסחים ק"ו ב', בתר"י בשם תו' פירשו שהגדון שם אם נט"י כטעם, ולא מיירי בדין הפסק כלל, בביאור מה שאמרו ב"ה ברכות ג"ב ב' ד"א תיכף לנט"י סעודה, הגדון של ב"ש וב"ה הוא בשבת, ולא בחול, שו"ר בתר"י ברכות שפי' הסוגיא שם לא יקדש אלא אם יטול ידיו שנית, וכתב שזה קנס, ונראה דלא קי"ל כותייהו.

יא. שו"ע סי' קס"ד ס"א בהגה והא דמהני תנאי כו', ביאור הדברים דכשהולך לאכול חייב בנט"י ומברך ע"ז, ואינו רשאי להתנות ולהרחיק, ואם התנה מהני, ובדין התנה באמצע הסעודה ולא בשעת נטילה.

יב. ברכות מ"ב א' ולית הלכתא כו', הלשון צ"ב דלכאורה לא סתרי אהדדי, וסוגיין במים אחרונים, ומנין פשיטא לב"ה ג"ב ב' דבעינן תיכף לנט"י ברכת המוציא, ובברכת כהנים סוטה ל"ט א', בביאור הסמיכות במים ראשונים אם לברכה או לסעודה, במ"א סי' קס"ה סק"א בזה, בתו' סוטה ל"ט א' דבשיעור כ"ב אמה לא הוי תיכף, ואם יש רא' מהולכת הכבש ועוד חילוקים, ובסמיכות גאולה לתפלה השיעור פחות, וכן בברכת כהנים תלוי לפי התפלות, ובנט"י לסעודה לפי הענין, ואין רא' מב"ה דשיעור קידוש הוי מפסיק.

יג. שו"ע סי' קס"ו ס"א י"א שא"צ ליזהר כו', צ"ע דבהדיא מבואר בברכות ג"ב ב' ובירושלמי איפכא, ובתו' פסחים ק"ו ב', ולענין דיעבד, שם מ"ב סק"ב לדבר גרוע מהמתנה, שם סק"ד נראה שגם בידים רטובות אין להפסיק, שם סק"ו א"צ לחזור וליטול ידיו, התר"י שחידשו קנס יחידאה נינהו ולא קי"ל כותייהו.

יד. שו"ע סי' קס"ה ס"א ואם אינו רוצה ליטול אלא פעם אחת כו', להפסיק בין הנטילה לברכה באשר יצר אינו מוכן, דיש להסמיך הברכה לנטילה, ואין זה ענין לתיכף של הסעודה, ולכן יש לברך אשר יצר אחר הברכה ענט"י, ואם יש מעלה לברך כשידיו רטובות, שם מ"ב סק"ב לדעת מרן אם לא יטול כדין צריך לנגב ואח"כ ליטול, בדין ענית אמרן בין נטילת ידים לברכה.

טו. שם במ"ב בשם מג"א שבאמצע הסעודה כיון שאינו צריך לברך המוציא א"צ להסמיך האכילה לנטילה, ובדברי מרן ז"ל שחלק ע"ז, ויש לבאר

דלא אתו מכח גברא, בדברי התו' שדקדקו מכאן דהלכה כר"י, לשון כח גברא יש לפרש כמו כח מנא, דהיינו שחשוב שבאו מן הכלי, שם ואי מיקרב לגבי דוולא כו', שם ואי בזע דוולא, בפ"י הרי"ף ובפרש"י.

ב. שם תוד"ה דלא, צ"ע לצד דבכיוור לא מהני מנלן לחדש דבנט"י מהני, וגם יש סברא דכיוור עדיף, ביאור לשון נטילת ידים, בדברי הסמ"ג דסוגיא דזבחים כרבנן, בדברי הראשונים שהשכשוך הו' מעשה של כח גברא, בגרסת הרי"ף דהפסול משום שאובין, בדברי הראב"ד דמיידי בפחות ממ"ס, בדברי הבה"ג למה לא נטמאו המים מיד בנגיעתו.

ג. ידים פ"א מ"ה ר"י פוסל בשני אלו, בתוספתא מבואר שטעמו משום כונה, ביאור מהו כונת נותן, ומ"ט מהני בחש"ו, ביאור הפקיע את המוליאר ומים שנכנסו לסילון, וצ"ע מהיכן חידשו הראשונים דטעמיה דר"י משום כח גברא, הרי הרי"ש גופיה מביא התוספתא דר"י מצריך כונת נותן ונוטל.

ד. לענין הלכה נחלקו הראשונים אם הלכה כרבנן או כר' יוסי, אבל לפמשנ"ת דטעמיה דר"י משום כונה פשיטא דהלכה כרבנן, וסוגיא דחגיגה י"ח ב' ענין אחר הוא, דבתוך מעין ומקוה מודה ר"י שא"צ כונה כלל, ענין חבית מטה על צדה, ומה המעלה בין ברכיו.

ה. שו"ע סי' קנ"ט ס"ט במה שחילק המחבר בין ס"ט לס"י, במה שהצריך המג"א נענוע ע"י ברכיו, בדין אם צריך להסיר הברזא ככל שפ"ה, שם במ"ב בדין ברו מתוקן בחבית, אם כשר דרך הברז, בשעה"צ בשם מחה"ש בזה, ועוד ע"ס המ"ב.

ו. הערות בשו"ע סי"א י"ב י"ג ובמ"ב שם.

ז. חולין ק"ז א' דקאתי משיירי טהרה, כן יש ללמוד מן הכיור, ובאיהו אופנים מהני שיירי טהרה, שם אתקין ר' יעקב, ביאור מאי אתקין, ואם נטלה עשויה מזוכית.

ח. זבחים כ"א ב' גופא אריב"ח כל כיור כו', אם הדרשא מייתור, או מפני שידוע שיש לזה שיעור, ומי הם הד' כהנים, ואע"פ שהכיור ה' גדול א"צ מים אלא כשיעור זה, ד' כהנים היינו בזא"ז בלי להוסיף מים, וה"ה אם יצאו מקצתן שלא לצורך נטילה, מאחר שכבר נתקדשו המים לא פקע קדושתן.

מיקרב לגבי דוולא דכשר, ובדין ליטול מן הנקב בכלי שנטהר בנקב כזה מן הנקב ולמעלה.

ד. מ"ב סי' קנ"ט סק"ח ושעה"צ אות ו' בדין ניקב כמוציא משקה, אם חשיב מחזיק רביעית אע"פ שהמשקין יוצאין, שם בבה"ל ד"ה צריך, שם ד"ה והו"א, שם ד"ה בטל.

ה. שו"ע שם ס"ב בדין ליטול מן הנקב לכתחלה, מ"ב סק"י וחזו"א סכ"א סק"ד, שם בשעה"צ אות י' בניקב כמוציא זית, שם מ"ב סק"י"א בדין נסדק, ובדין כלי זכוכית.

ו. בחזו"א סכ"ג סק"ד בדין כלי שהי' מלא מים ועשה בו נקב, שהמים יוצאין יחד עם ביטול הכלי, ובפשוטו בתוספתא דמוליאר מבואר דכשר, ובתשובת חת"ס בשם בית אפרים נראה דכשר בכה"ג, והזכיר שם צד זה.

ז. בדין אם צריך לחזור ולפתוח הברזא, יש ללמוד מהכיוור כדעת הרמב"ן שכל החבית נקראת כח ראשון, ובדין ליטול מן הנקב העליון כשהתחתון פתוח, ובי"ב בדין אם היו בגובה שוה, בביאור המשנה שבן קטין עשה י"ב בדין לכיור.

ח. שם ס"ג בפסול מגופה, אם מהני מגופה ששוליה ישרים, שם מ"ב סק"י אם יש חילוק בין דפנות לשוליים, שם במ"ב בענין הזהירות ליטול ממקום שנפתח גובה הדופן, וממקום שנפגם הכלי, ובפשוטו יש להכשיר בכל הני, אף להפוסלין דרך למעלה מן הנקב, ששם יש סברות מ"ט לפסול.

ט. שם ס"ד חמת וכפישה, לא נתפרש מה תיקון צריך בחמת, ובגרסת התוספתא אע"פ שפחותין, ובדברי הט"ז, שם בדין כובעים.

י. שם ס"ה כלי שתחתל תיקונו כו' ד"ז מבואר בכלים פ"ד מ"ג, ובדין טיטורס, שם בהגה דין ברזא מפורש בכיור, שם מ"ב סק"כ כ"ד בחילוקים מתי נוטלין מהדר שבשפת הכלי, שם סק"כ"ו בדין ליטול משפת הכלי כשהברזא פתוחה.

סימן ד

בדיני כח גברא וכונה לנטילת ידים

א. חולין ק"ז א' אר"פ האי אריתא דדלאי כו', גרסת הרי"ף שהוזכרה טבילה ברישא מיושבת טפי, שם

ידיו ורגליו, ובביאור ענין בת בירתא טפי מגומא בעלמא.

ג. בתוד"ה דפסקינהו בפ"י קמא ס"ל דמטהרין את הידים במקוה פחותה ממ"ס, וצ"ע מגמ' דנזיר ומדברי ר' יוחנן, ובדברי תלמידי רבינו יונה שדייקו מלשון פסק מינייהו שאין חיבור למעיין, וביישוב הדברים, ובמ"ש שם ליישב ק"ו דרבנן גם בפחות ממ"ס, ובמה שהוכיח מבזע דוולא ואריתא דדלאי, ובמה שכתב להכשיר מקוה של נצוק וקטפרס, ובתוספתא מקואות מפורש דבעינן מ' סאה לידים כמו לאדם וכלים.

ד. שם מר סבר גזרינן כו', היכן מרומז בדבריהם ענין הגזירה, ולגרסת הרי"ף לא הזכיר חזקיה בדבריו שאין מטבילין בהן, ובביאור ענין הגזירה שאין הכונה להחליף מנא בקרקע, אלא שמא תשתכח פסול מים שאינן ראויין, ובדין ה' לגזור גם במ' סאה, אלא שא"א משום ק"ו, והנדרון אם ככה"ג שאין ק"ו נשאת הגזירה, שם רשב"א אף בקרקע, בלשונו מוכח דמיירי בבת בירתא, ובביאור הלכתא כמאן, שהרי חזקיה לא ידע הבריתא, ובדברי הרי"ף בזה.

ה. שם תוד"ה מים, רש"י ותו' פ"י דברי ר"ל לענין רביעית דנט", אבל בהדיא מבואר בגמ' דדברי ר"ל לענין רביעית דכלים, אלא דאפשר דה"ה בנט", ולפ"ז הגמ' כפשטה דבאמת אין שום חילוק בין מים דמ"ס למים דרביעית דתרויהו מדאורייתא באותן המים, והחילוק רק בדין הביטול, ובביאור החילוק בין רביעית דמקוה לרביעית דנט".

ו. שם איתמר חמי האור כו', ברש"י ותו' מבואר דפליגי הכא בפלוגתא דלישני דלעיל ק"ה ב', ולרש"י חזקיה פליג אבריתא, ויש לתמוה טובא שלא הזכירו רמז מזה בגמ' והרחיקו הסוגיות זו מזו, והנראה בפשטות הגמ' ששני ענינים הם, הכא מיירי בפסול המים שנתבטלו מתורת מים כמו חמי טבריא דלאו דוקא חמין כיון שפסולן משום מרירותן, ודכוותה חמי האור נעשו תבשיל ואפי' נצטננו לא הוכשרו לחזקיה, והוה שעשו כל גדולי גליל שהרחיקו מים ועירבום עם הצונן כדי שתפיג צינתן, ואם חזקיה ברתחו דוקא קאמר, א"כ מצי סבר שנוטלין במים שהיס"ב כל"ב, ואם מיס"ב כבר חל השינוי ונפסלו, ע"כ ס"ל כל"ק, אבל הנדונים שונים כמש"כ, שם

ט. שם מיתבי כל הכלים מקדשין כו' פ"י נוטלין מהן ולא מיירי בקידוש המים, וכשמקדש מכלי שאין בו רביעית צריך להביא שני כלים בזא"ז, כ"ב א' תוד"ה בין, במשה"ק איך יתכן שגרע מנט", י"ל מפני שהמים קדושים וכ"ה למסקנא, ומה שתיצרו שהי' בו רביעית קשה לדחוק כן, ועוד דשפיר הקשה על ריב"ח מהברייתא, שם אראב"א בקודח בתוכו, הול"ל דלאחר שנתקדשו שאני, ומשמע שצריך שיהא מושק בתוכו.

י. והא ממנו אמר רחמנא, הרבה ראיות לפרש"י, ובמה שקשה לפ"י תו', שם ירחצו לרבות כלי שרת ביאור הדרשא.

יא. שם מק"ו מכנו, היינו לקידוש המים ולא לנטילה מהכן, ואיך מתיישב לאב"י, שם כן עשוי לתוכו, ביאור הענין, שם אלא ממנו למעוטי כלי, מכאן קשה להרמב"ם שאמר מצוה בכיור, שם ומה ראית, לשון זה צ"ב, ולפ"י תו' ניחא קצת, בדין קדח בתוכו והעבירו לכלי אחר.

יב. בדין שיירי טהרה לענין נט"י חולין ק"ז א', ונראה שלמדו ד"ז מן הכיור, ועוד דכיון דע"כ מתמעט ביד השניה ממילא הו"ל בדין שיירי טהרה, ובדין קדח בתוכו בנט", רש"י ותו' פ"י רביעית שאמרו היינו דנט", וכבר נתבאר דבגמ' מצינו רק רביעית דמקוה, ובדין נתן מ"פ לתוך הרביעית באיזה אופן מותר ליטול ממנו, ובמה שקשה מ"ט לא מהני בשיוירי טהרה, ואם נפרש הגמ' רק במקוה דרביעית, י"ל דלנט"י ג"כ כשר במי כיור, בביאור ענין ביטול ברוב איך מועיל לטבילה.

סימן ה

בדיני המים הכשרים והפסולים

א. פ"א מ"ג המים שנפסלו כו' אין הטעם משום נקיות דהא חמי טבריא נקיים וגם פשיטא לן דטבילה מהניא, מפני שגדר התקנה טהרת הידים, אלא הטעם משום דמים סרוחין לא חשיבי, שם ובקרקע כשרין פ"י לידים וקמ"ל דלא גזרו אטו מנא, ונראה דחזקיה ור' יוחנן פליגי בפ"י המשנה.

ב. חולין ק"ו א' חמי טבריה כו' גרסת הרי"ף עיקר, ובביאור דברי חזקיה ור' יוחנן, ומהו לשון פניו

יא. סוטה ט"ו ב' מה מים חיים כו' כאילו נאמר אל כלי חרס ומים שניהם חיים, ובביאור המלבי"ם בזה, שם אי מה להלן מים חיים כו' אע"ג דכתיב קדושים י"ל שיקדש בכלי שרת ממעין, שם איכא למיפוך כו' פ' דברלא מופנה למדין ומשיבין, שם בכלי חרס, אם גרסינן אלא, שם אמר רבא לא שנו כו' פ' לא שנו דכשר פיילי של חרס ישנה, שם מה מים שלא נשתנו, מהיכא משמע הכי, שם בעי רבא נתאכמו כו' אין זה שייך לדיחוי, כיון שלא שייך לומר על כלי שיש לו זיקה למצות סוטה, וגם אין חילוק אם יש סוטה בעולם, שם ת"ש רא"א עץ ארז כו' לכו"ע אין דינו בחדש, שם התם דאיקלו אקלופי, משמע שזה מוחלט כן, ומ"ט.

יב. ידים פ"א מ"ג נפל לתוכן כו' בקרקע ודאי כשרין, וצ"ע ברמב"ם בזה, ומ"ט חידשו שפסולין, ומה הדין בכיור, בדברי הב"י בשם הרא"ה דנט"י למדו מכיור עיקר הדבר מבואר בספרי, אבל השאלה מגלן לפסול בכיור, ובדרשא דמים מיותר, ובביאור פסול שופכין.

יג. שם נפל לתוכן דיו כו' החידוש דמשהו שנפל גורם פסול, ובדין מי פירות שנפלו, שם עשה בהן מלאכה היינו בתוך המים ולא בשוקל כנגדן, ובגיטין נ"ג ב' לפרש"י ולפי ר"ח שם, בפ"י הרא"ה דמלאכה היינו לצנן בהם יין, ובמשה"ק אאמ"ר זללה"ה ע"ז ובמקור דברי הרא"ה, מהתוספתא דנפח, ובמה שיש לחלק ביניהם, בלשון צינן יין שברא"ש.

יד. שם או ששרה בהם פתו, החידוש שנפסלין אע"פ שמשמש בהם לאכילה, שם שמעון התימני אומר אפי' כו' לשון אפי' כלפי לא נתכוין לשרות דרבנן מודו בזה, ואם לא הי' אפי' הוה ס"ד דת"ק פליג גם בזה, והב"י והט"ז באמת סברו כן, אבל במ"ב הכריע כהמ"א והאחרונים.

טו. עיקר פסול מלאכה שתלוי בדעתו נלמד מפרה אדומה, ושם למדו בספרי מי חטאת מפרה, הובא בר"ש פרה פ"ד, והענין מפני שמלאכה נקיה אינה פוגמת, ורק בצירוף דעתו שהקצה אותם למיאוס, מיהו במים חיים כל מלאכה פוגמת, ובנט"י רק מלאכה שפוגמתן ונעשין כשופכין, ומלאכה פוסלת רק בשופכין שהם מסורין לדעתו, אבל מחוברין לא מימאסי.

איתמר חמי האור כו' בביאור לשון זו ומ"ט לא אמרו חמין סתם, שם ואוכל טהרות למאי נקטה, שם כל גדולי גליל עושין כן, בדברי הסמ"ג שלא רחצו ביס"ב.

ז. ק"ה א' מים ראשונים נוטלין כו' כבר נתבאר לעיל דסוגיא זו מיירי במים כשרין, והחסרון באופן הנטילה בהן, והחסרון בחמין שזה דרך רחיצת תענוג, ולא שטיפת נקיות וטהרה, ולענין זה מיקרי חמין גם בפחות מיס"ב, כמו לענין איסור חמין בשבת, שם ב' אבל היד סולדת כו', החסרון בדרך רחיצה ולא בפסול המים, כמו שמתפרש לל"ב, ובפחות מיס"ב פשיטא שלא חל שום פסול במים.

ת. זבחים כ"ב א' אר"ל כל המשלים כו', הדבר מבואר בגמ' דר"ל ארבעית דאורייתא קאי, והנדרון אם קאי גם על נט"י, ההלכה של רביעית נאמרה כלפי ההלכה של מ' סאה, וא"כ מפורש שדין מימיהם שרין, והנדרון רק בכח הביטול של המי פירות, שם אי דפרה שוחה ושוחה כו', הטיט המעורב במים בטל ודינו כמים עכורין, וזהו לשון משלים, וש"מ שא"צ מ"ס מן המים שבו, ובסברא נראה שאין זה טיט הנרוק דפ"ב דמקואות, וכ"כ בשטמ"ק בשם תו"ח, וזהו טיט הנרוק שהוזכר שם בפ"ז מ"א, כתבו תו' דאין זה ענין למים שנפסלו משתית הבהמה, ובאמת אין לחלק בין רביעית דמקוה למ"ס דמקוה, שם למה הוזכרה פרה ולא כלב, ובירושלמי דתרומות בזה, שם אלא למעוטי יבחושין אדומין, נראה דלנט"י ולמי כיור פסולין כיון דלא חזו למעשה הנטילה, שם אר"פ למעוטי כו', שם אר"פ אם קדח בו כו' כח הביטול לא נאמר ברביעית, והא דבעי קדח משום שאובין, ובדין נתבטלו בשיעור של ד' כהנים ולא בכלי שרת.

ט. שם מי מקוה כשרין למי כיור, פ' שא"צ מים חיים, אבל לא אמר שכל הכשר למקוה כשר למי כיור, וצ"ע בתו' סוטה ט"ו ב' שלא פ' כן, שם וק"ו למי כיור, למה צריך ק"ו הרי מים חיים בכלל מים.

י. זבחים שם ירחצו לרבות כלי שרת, רש"י פ' בקרא דפרשת פקודי דבהכי איירי שמעתין, אבל יותר מיושב לדרוש בפסוק של הציווי ושם כתיב ירחצו מים, וזה מוכיח שאין זה המים שממנו ברישא, ובדברי הב"י בשם הרא"ה בזה.

טז. שם מ"ד הדיח בהם את הכלים, יש לעי' פשיטא, וי"ל אגב סיפא, א"נ דומיא דמיחה בהן את המידות שהמשקין לא נפגמו שאינם שיירי מאכל, שם או שמיחה קמ"ל אע"פ שלא נפגמו, שם הדיח בהם כלים מודחים כו' זה שייך רק במתכוין, שם ר"י פוסל בחדשים ביאור טעמו.

כג. שו"ע שם ס"ב עשה מלאכה במים, איזו מלאכה פוסלת, שם או ששרה בהם פתו, בדין שרה מעט פת בחבית גדולה, שם סק"ז בדין אחר שעשה מלאכה, וראי' מגיטין נ"ג א' שפוסל, שם סק"ח בדין נפל כלי והודח אם זה דומה לנפלה פתו, שם בשעה"צ אות י"ג שיש סרוחין שנעשו כשופכין, ובדברי מרן זללה"ה בזה.

כד. שם סק"ט בדין שימר יין במים צוננין שלא יתחמם, ובדין כלי ריק מודח שהי' נתון בתוך המים, ואח"כ הכניס לתוכו יין לצננו, ובדין דגים במים, שם סק"י"ב בדין כלים שנתבקעו ונתנן במים, בדין ירקות במים שלא יכמושו, בדין מדידת מים בתוך הכלי, בדין שקילה בתוך המים והשנתות, שם סק"י"ג עיקר המלאכה ההכנסה לכלי, שם סק"י"ד בדין הדיח ידיו במים.

כה. שם סק"י"ט בדין מים שלפני הספר, שם סק"כ"ג בדין מים פסולין שנתערבו בכשרים אם מתבטלין, ובאופן שכולן נעשו ראויים, וביש במים רביעית, שם סק"כ"ד בדין עשה מלאכה בתלוש והחזיר לקרקע, ובדין עשה מלאכה בקרקע במים שנתלשו.

כו. שו"ע שם ס"ו בדין חמין שיותר מפורשין ופחות מיס"ב, שם ס"ז בדין בת בירתא, שם ס"ט בדין סרוחים, ובבה"ל ד"ה אם הכלב, שם ס"י בדין נטילה ביבחושין, שם ס"יא בדין לברך על מים שהם ספק.

כז. בענין שעוני המים למה אינם פוסלין משום מלאכה, ובדין מצוף שעל המים.

כת. דינים שנתבארו.

סימן ו

בדיני שיירי טהרה

א. פ"א מ"א מרביעית נותנין לידים כו', בניזיר אמרו דפלוגתא היא אם צריך רביעית, ומבואר מזה דר"י פליג בכולה מתני', מיהו נראה דמודה בשתי ידיו של אדם אחד, שם לאחד אף לשנים, למה לא אמר נותנין לשנים, שם מחצי לוג לשלשה או לארבעה, מה

שם מ"ד הדיח בהם את הכלים, יש לעי' פשיטא, וי"ל אגב סיפא, א"נ דומיא דמיחה בהן את המידות שהמשקין לא נפגמו שאינם שיירי מאכל, שם או שמיחה קמ"ל אע"פ שלא נפגמו, שם הדיח בהם כלים מודחים כו' זה שייך רק במתכוין, שם ר"י פוסל בחדשים ביאור טעמו.

יז. שם מ"ה המים שהנחתום כו' שני אופנים בקיטוף בהכנסת הגלוסקין או בהכנסת ידו, וזהו לשון וכשהוא דארשא קאי, ויש לדקדק בלשון מדיח ידו, ובפולגתת הראשונים בזה, בתוספתא מוכח שידיו מלאות מן הבצק ואפ"ה כ"ז שלא נשתנו כשרין, לפי שאינו מעונין להדיחן כלל.

יח. שם בתוספתא מים שלפני הנפח כו' הנפח מכבה הברזל בתוך המים, והספר מכניס המספרים ליטול מים ולצחצחון בחורן, ואע"פ שבמשך הזמן משתנין המים, מ"מ עיקר פעולתו נטילת מים, כמו בידי הנחתום.

יט. ברכות נ' ב' ת"ר יין עד שלא נתן כו' הדבר תימה להכשיר משקין לנטילה במקום מים, והנדון משום בזיון אוכלין, ומ"מ חזינו בשמעתין שיש חילוק בדין הבזיון בין משקין לאוכלין, ולגרסת בה"ג נראה דלאבד אוכלין לרחיצה הוי דרך השחתה, ולענין הלכה אם קי"ל כשמואל, בדברי הרשב"א בתוה"ב שחזר בו ממ"ש בחידושו, ולענין הלכה.

כ. מג"א סי' ק"ס סק"א כתב דמים שנשתנו וחזרו לברייתן כשרין, האחרונים פי' דהטעם משום דנקטינן בעיא דרבא לקולא, ועכ"פ בנט"י דרבנן, ונראה דא"צ לזה דהתם כלי נשאר ישן ושחוק, אלא שכ"ז שאין שחרוריתו ניכרת כשר, והכבשן מסלק השחרורית, ובהו י"ל שכבר נדחה מפני שימוש המשחיר, אבל מים מתנקזין לגמרי וכשרין, ומסוגיא דזבחים כ"ב א' אין ראי' דהא מיירי גם בקרקע, וע"כ דבמי פירות קאמר, ובדברי הרמב"ם בזה.

כא. בדין מים שנתאדו ונשאר המלח, ובמה שעושיין היום התפלת מים, נראה דכשרין, ובדין מקצת מים מלוחים שנתערבו במתוקים, וכן שנעשו בהם מלאכה.

כב. שו"ע סי' ק"ס ס"א מים שנשתנו מראיהן, בדין נשתנו מחמת עצמן, האם בכלל זה מים שנעשו

בתוספתא דנהי דאיכא ד' חששות נטהרו, והטעם דחשיבי כולהו כיד אחת שאין האצבע פוסלת את הזרת, ולפ"ז סגי לכולהו ברביעית, וצ"ע ברמב"ם ור"ש בזה, ביאור התוספתא דכל הד' פסולין קיימין בודאי ואעפ"כ כשרין, ומיירי ברביעית בלבד, הערות בדברי הר"ש והרמב"ם, ובהגרא"א פי' כמש"כ, בדברי התוספתא שאם נטל ונתן לחבירו בחפניו חשיב שלא נטל מכלי, ובדברי ר"ת בזה.

ז. לענין הלכה בטוש"ע סי' ק"ס סי"ג נראה דכל השיעורים הללו גם בב"א, ולהרשב"א והר"ן רק בב"א, וא"כ אין לנו קולא בב"א טפי מבזא"ז לענין השיעור.

ת. שו"ע סי' ק"ס סי"ג ובלבד שלא יפסיק הקילוח, יש לעי' הרי אם לא הפסיק הקילוח חשיבי תרויהו ראשונים, ואיך נטל שניים, וכן כשנוטל לעצמו שתי ידיו מפסיק, שם מ"ב ס"ק ע"ח בד"ן באו ליטול כאחת והכניסו ידיהם אח"כ, ובחזו"א בזה, שם ס"ק ע"ב בד"ן אם צריכין הידים להיות סמוכות, שם ס"ק ע"ג בד"ן כונה ליטול בזא"ז, ובד"ן הסיח דעתו מלהשתמש בהם לנטילה, בביאור התוספתא בחזו"א הראשון ליטול ידו השניה.

ט. שם בשו"ע לשפוך כל אחד על ידו ג"פ, בבה"ל סי' קס"ב ס"ב כתב להחמיר ובחזו"א בזה, בד"ן נשפכו מעט מים קודם הנטילה ובאמצע הנטילה, בד"ן אם העליון פטור מנטילה ונטל לחומרא, ובד"ן נטל עד הזורה לחומרא, שם ובלבד שירפו כו' ובמ"ב ס"ק ע"ו, שם סט"ו.

י. דינים שנתבאר, וסיכום שיטות של הנוטלים זע"ז בב"א.

סימן ז

בדיני חציצה בנט"י

א. חולין ק"ו ב' וכל דבר שחוצץ כו' קמ"ל שהחמירו בדרכן כדאורייתא ביסוד הדברים דמיעוט המקפיד חוצץ, ולא בפרטי החציצות, ונפ"מ בלח ורפוי, שם תוד"ה וכל דבר, בביאור התוספתא שבתו, ובד"ן חציצה בטבילת עזרא, ובד"ן מגע בידים בחולין שנעשו עט"ת, שם בא"ד אבל במיעוט שאינו מקפיד כו'.

נתחדש כאן טפי מהירשא, בדברי הר"ש בד"ן שלשה מרביעית ומחצה, שם מלוג לחמשה כו' לכאורה בחמשה אין חידוש.

ב. יש לעי' מה ראו חכמים לקבוע שיעורין, ולא משמע דהוי גזירה שמא לא יטול יפה, ונראה דענין שיירי טהרה פירושו שהכל המשך נטילה אחת, וכשיש בכלי מעט שאינו ראוי ליותר מד' אנשים, א"כ החמישי לא הי' ראוי בתחלה ואינו נכלל בהמשך נטילה ראשונה, ומיושב בזה מה שהזכירו לוג לחמשה, ומה שאמרו בתוספתא דיד אחת של שני בנ"א כתרי חשיבי, בפ"י הר"ש שגזרו שמא יצמצמו הראשונים לטובת האחרונים, ולפ"ז פסלו את האחרונים מפני חשש פסול הראשונים, אבל לא יכלו לפסול את הראשונים, כי הם נטלו מרביעית, והדברים מחודשים, גם מוכח לדבריהם דמיירי כשיודעים כמה אחרונים שיהיו, דבלא זה אין לגזור, ראי' לדברנו מהא דהשיעור לחולין ולתרומה שוה, שם בדברי הר"ש דטפי הוה ניחא לאוקומי מתני' בב"א, ואיך מתיישב מתני' דפ"ב מ"ג.

ג. שם ר"י אומר ובלבד כו', הלשון משמע שמודה לדברי ת"ק רק הוסיף תנאי ובלבד, אבל ז"א שהרי כל דברי ת"ק הם רק בזה שא"צ רביעית, וי"ל דמודה בזה שא"צ לשפוך על היד רביעית.

ד. הרא"ש במתני' כתב דכיון ששניהם באו ליטהר ידיהם בב"א לכן חשיב שיירי טהרה, וזה מתיישב לפמשנ"ת סק"ב, וממנו העתיק הטור, ובדברי החזו"א שהעיקר כונת הנותן לטהר שניהם, ובמש"ש לדון בזה.

ה. הרמב"ן בחולין ק"ז א' תמה על מושג שיורי טהרה, אבל יסוד הדברים מצאנו בכיור, ואמנם אין דיניהם שוין, וכבר נתיישב הענין לעיל סק"ב, פי' הרמב"ן דמיירי במחוברין זל"ז צ"ע מכמה קושיות, והר"ן פי' בנוטלין זה תחת זה, וקרי ליה בזא"ז מפני שהאחרון מקבל מן הראשון, וג"ז צ"ע דבפשוטו להרמב"ן בכה"ג חשיבא נטילה גמורה ולא שירים, וכ"מ בתוספתא, גם צ"ב למה צריך לד"ן ניצוק, ובדברי השו"ע סי' ק"ס סי"ג בזה.

ו. פ"ב מ"ג נוטלין ד' וה' כו', פי' הרמב"ם דחשיבי כולהו כיד אחת, וכ"כ הרמב"ן דבב"א אינם מד"ן שיירי טהרה, וזהו עיקר חידושו דמתני' וכמ"ש

ג. לענין הלכה לפי ר"ח והרי"ף והרבה ראשונים מסקנת הגמ' דבעינן עד סוף כף היד, ואיך מתפרש לרש"י ותו' בזה, ולענין מים אחרונים פסק בשו"ע סי' קפ"א דהיינו שני פרקי האצבעות, וכתב הגר"א דלשיטת הרי"ף היינו כל האצבעות, והי' מקום להחמיר כל היד גם הכף, שיעור קשרי אצבעות היינו סוף פיצול האצבעות, ולא ע"ג הקשר מבחוץ, אבל בהלכות יוהכ"פ כתוב סוף קשרי אצבעותיו.

ד. פ"ב מ"ג נטל את הראשונים כו' קמ"ל דחוצין לפרק אינו מקום טומאה, שם וחזרו ליד טמאה, קמ"ל דבלא חזרו אע"פ שנוגעין טהורה, ואפי' חזרו רק השניים הרי נטמאו בראשונים.

ה. סוטה ד' ב' מים ראשונים צריך שיגביה ידיו למעלה, היינו בחולין בזה"ז, וי"ל שבזמן רב עדיין הי' דין סרך תרומה, ויש לעי' איך יגביה יד ימינו כשנוטל הכלי ליטול יד שמאלו, ואיך מתיישב ענין המפה ברכות נ"ב ב', שם מים אחרונים צריך שישפיל ידיו למטה, משמע שיש ריבוי מים, שם אר"א כל האוכל פת בלא ניגוב כו' זה ענין מאיסות ולא טהרה.

ו. שם תניא נמי הכי הנוטל כו' אם נוטל רק האצבעות לא יטהרו שניים את המים שעל כף היד, בדברי הרשב"א דסוגיין בנוטל רק האצבעות, ולגרש"י במתני' מתיישבין דבריו, וצ"ע שבשו"ע העתיק דבריו, ולגרסתנו במתני' אין לזה מקום, מיהו כשנוטלין מרביעית הקלו הפוסקים.

ז. פ"ב מ"ג נטל את הראשונים לידו אחת כו' ה"ה לשניהם אחת אחת, וביאור ענין שפיכה כאחת על שתי ידיו, וה"ה שפשפה בחברתה אפי' נטל ראשונים לשתייהן אחת אחת, והחידוש דלא מהני שניים אפי' בכה"ג, שם ונמלך ונטל את השניים לידו אחת, אפי' רק אחת, בתוספתא פ"ב ה"ב ונמלך ונטל את השניים זו לעצמה כו'.

ח. שם נטל לידו אחת ושפשפה בחברתה, השפשוף בין ראשנים לשניים, וענין השפשוף, ובברכות מ"ג ב' בשמן ערב, שם בראשו או בכולל, החידוש שכ"ז שמשפשוף חשיב שלא פירשו, בדין שפשוף בחברתה הטהורה שנטמאת כעת מן המים הראשונים.

ט. פ"ב מ"א נטל לידו אחת משטיפה אחת כו', פשטות הלשון שנטל רק פעם אחת, וראיות לזה,

ב. שו"ע סי' קס"א ס"א שלא כנגד הבשר, מה הטעם שזה חוצץ, שם מ"ב סק"א דבספק תלינן שבא אחר הנטילה, האם זה כלל גמור, שם סק"ד צ"ע איך אפשר לפרש גלד דמתני' בלא מכה.

ג. שם מ"ב סק"י בדין טיט לח, יש לעי' אם אפשר להקל בנטילה בלח דל"ד לטבילה שהוא שוקע בתוך המים, וכן יש לעי' אם המים שנספכין ע"ג החציצה מהנו מידי, בקושיית המג"א סק"ד ובסי' שס"ב סק"י ו' ובגליון הגרע"א ז"ל שם.

ד. שו"ע שם ס"ב בדין דיו לח סתמא מקפיד יותר על הלח, ובענין מחלחל בנט"י, ובדין דם וחלב ודבש לחין אין חוצצין בטבילה, ומה הדין בטומאת היד מהמשקין הטמאין, שם בדין צבע של נוי על רוב היד או כל היד אם אפשר להקל בנט"י, שם בהגה בגלדי מכה, ד"ז מפורש במשנה.

ה. שם ס"ג בדין הטבעות, לכאורה אין לסמוך על רפוי בנט"י שאין המים נכנסין, שם מ"ב סק"י"ט כתב להקל באנשים, וצ"ע בזה.

ו. דינים שנתבאר.

סימן ח

בשיעור מקום הנטילה ובדיני מים ראשונים ושניים

א. חולין ק"ו א' ת"ר נט"י לחולין עד הפרק כו', לפרש"י כונת התנא לשלשה פרקים, וצ"ב א"כ במאי פליגי רב ושמואל, ור"ח ורי"ף גרסו בחולין פקק, וזה דוחק, דלשון פקק נראה ט"ס, ובגמ' לא משמע שיש גילויי בברייתא, בגרסת הגאונים ובמה שהוכיח הרמב"ן מירושלמי דחולין חמייר, ונראה להוכיח מזה דפרק היינו מכף היד לזרוע, ולפ"ז נראה שאין בגמ' אלא שני פרקים סוף האצבעות וסוף פיטת היד, ומיושב בזה פלוגתא דרב ושמואל ורב ששת ויישוב הבריתא, וראיות לפי זה.

ב. בידים פ"ב מ"ג הידים מיטמאות ומיטהרות עד הפרק, פשטות המשנה והתוספתא דהיינו פרק של קיור, וקשה לרב ששת, ואפשר שמודה לקדש, א"נ מודה שהמים נטהרין גם על כף היד, בברכות ט"ו א' הוזכר נקיון כפי.

שבכלי וזהו המיושב שלא מיירי מתני' בדין נטילה לחצאין כלל.

גיטין ט"ו ב' בעי אילפא ידים טהורות כו', ג' האפשרויות הראשונות איך מתפרשים בלישניה דאילפא, והאם ה' מקום להצריך ליטול שתי ידים בב"א, למה אמר אילפא כלישנא דרבי ר' ינאי, שם דאיכא משקה טופח כו' טלה"ט כו' איך זה נכנס בדברי אילפא, שם ט"ז א' הא נמי תנינא טופח להטפח חיבור, למה ס"ד שהשמיענו התנא בלשון זו דטהורות לחצאין, בביאור בעיא דאילפא, ולבאר דפשיטא שא"צ ליטול בשפיכה אחת, בדין נטל בזא"ז משני כלים שבכל אחד רביעית, ובדין יבשה מקצת היד, ובדין נטל ידיו בביהכ"ס ויצא ונשאר טלה"ט ע"פ כולה, ביישוב הקושיא מ"ט לא מייתי ממתני' דמוסיפין על השניים, כיון דמתני' מיירי בהוספת מים שאינם שיירי טהרה, ובטעמא דהקלו בזה.

טו. חולין ק"ו א' נט"י לחולין מפני סרך תרומה כו', זה נתקן ב"ח דבר, אבל נט"י לפת משום מצוה קדמה לה טובא, ואולי תיקנו בדיני מים טהורים, דמשום נקיות א"צ מים טהורים, בדברי הרמב"ן בסה"מ בזה, ובחור"ב חגיגה י"ח ב' במשנה, שם רבא אמר מצוה כו' במאי קמפלגי, חלה פ"ב מ"ב ונאכלת בידים מסואבות, אמאי א"צ נט"י משום והתקדשתם ובדברי הפמ"ג בהקדמה וסי' קנ"ח בזה, בנדון אם מותר לאכול תרומה בידים מסואבות מדין פסול גופו, ככל הטעון ביאת מים מד"ס, בסוגיא דחגיגה י"ח ב' וחולין ל"ג ב' בזה, ובחזו"א הוכיח מהיתר מפה, ובטו"א כתב דאסור, ואיך מתפרש מסקנת הגמ' בחולין ובחגיגה וביישוב סוגיא דחגיגה כ"ד ב' לפ"ז, ובביאור מתני' דחלה לפ"ז, שם אר"א אר"א לא אמרו נט"י לפירות כו' ואינהו גופיהו אמרו דטיבולו במשקין צריך נט"י, ובדין טיבולו במשקין בזה"ז.

טז. ק"ז א' קפדיתו אמנא כו', המיושב לומר ששאל בזה"ז שבטלה תרומה מארץ ישראל, אם צריך לדקדק בפרטי נט"י, ולפ"ז האידנא מקפידין רק על מנא חזותא ושיעורא, ועוד בענין זה"ז.

יז. שו"ע סי' קס"ב ס"א שלא יצאו כו' ביאור הדברים, שם מ"ב סק"א ביאור ענין מים ראשונים ושניים, בדין מים ראשונים שפירשו וחזרו ליד קודם שניים, ומ"ט לא נטמאו במגען בלי שחזור, ולענין מעשה מ"ט אין נזהרין בזה, עוד בפרטי הדינים.

אבל אין לפרש בסתמות הלשון שנטל מים כפול כדי ראשונים ושניים, בתוספתא מבואר שהנדון אם נטהרת בשיירי טהרה, שם ר"מ מטמא פ' בשיירי טהרה, שם נפל ככר של תרומה, בפ' הגר"א והרא"ש.

י. בפ' תו' והרא"ש חולין ק"ז א' דעד שיטול מרביעית היינו רביעית בבת אחת, והיכן מצינו חילוק זה, כמה קושיות לחידוש שרביעית כמקוה, והרבה ראשונים לא קים להו ד"ז, בדברי הרא"ש בזה, והרשב"א מפרש כפ' תו' דבעינן שיעור שתי נטילות, מיהו לא נתפרש איך נכלל שיעור שתי נטילות בלשון שטיפה אחת, וגם איך משערין כמות זו, וצ"ע.

יא. תוכן המשנה שטיפה אחת היינו פעם אחת, ושתי ידיו היינו בב"א כאילו היו יד אחת, ונפל ככר של תרומה קאי אכולה מתני' דר"י מטמא בכולן, ולפ"ז פליגי ר' יוסי ורבנן אם צריך שניים בנטל מרביעית, ולר"מ רק בנטל משיירי רביעית.

יב. פ"ב מ"ב שאין המים האחרונים מטהרין אלא המים שע"ג היד, דהיינו שנטמאו מיד זו ולא פירשו, ונראה שהמים נטהרין מכח התבטלותם ליד, אבל המים לחוד אינם מטהרין, דבעינן מי מקוה לטהר מים, ונראה שאין לחלק היד מהמים שדינם שוה תמיד, יש לעי' בהו דנפל על השניים למה טהור הרי מעורב בו ראשונים, דברי הר"ש הם ע"פ גרסתו ונמלך.

מן האמור נתבאר ענין מים ראשונים ושניים דבאמת המים שמתגברין על הידים אינם מק"ט, אלא דעדיף ליטול ולשפשף ואח"כ ליטול פעם שניה, וכיון שרק השניה מטהרת ממילא הראשונה נטמאת, ומ"מ קבעו שיהיו הראשונים מי נטילה בלבד, ומוכח מהתוספתא שהראשונים אינם מטהרין כלום, ובדין ניגב את הראשונים ואח"כ נטל את השניים, ובנטל הראשונים רק מעט על ידיו.

יג. פ"ב מ"ב נטל את הראשונים כו' מ"ט אין מטהרין מים שע"ג קרקע, שם קיסם או צרור כו', האם היו על היד או שבאו עם המים.

יד. פ"א מ"א מוסיפין על השניים כו' לכאורה היינו בעיא דאילפא גיטין ט"ו ב', ותימה שלא הובאה מזה משנה זו שם, ולהגר"א הנדון להוסיף על המים

ב. ביאור פלוגתת ת"ק ור"מ ריש פ"ב לדעת הר"ש. לפ"ז אין חילוק בכמות המים הנשפכין אלא בכמות שבכלי. דעת תו' בזה ואם ניגוב מהני. ביאור מתני' לדעת תו'. טעמא דר"מ לדעת הרשב"א ודין נוטל ידיו אחת אחת. דעת סה"ת וסמ"ג בניגוב ידיו ממים ראשונים.

ג. נטילה מרביעית אין בו יתרון לכל דבר. בין לתו' בין להר"ש אין חילוק בין רביעית לשיירי טהרה לריבון. לפ"ז רביעית אינו כטבילה אלא כשטיפה מרובה ונפ"מ בנטלו כמה בנ"א. דין הגבהת ידיו בנטל מרביעית.

ד. טעם תקנת נטילת ידים משום נקיות. דין ידים בתקנת שלמה ובמקדש. טבילת ידים במקדש. בתקנת שלמה אם צריך רביעית או סגי בכלי. ביאור דברי הרמב"ם בתקנת שלמה. יתכן דרך הסח הדעת מצריך נטילה מספק. מים שניים בתקנת שלמה. לפ"ז מיושב דעת הרמב"ם דא"צ מים שניים אלא לתרומה. החילוק בין מים שביד לחוץ לידו או לפרק. ביאור התוספתא דשפסף ידו בכותל טהורה.

ה. הטעם שתיקנו טומאה למים ראשונים. ההפרש בין תקנת שלמה לגזירת י"ח דבר. הטעם דלא מהני ניגוב. מצינו בכמה מקומות דמים ראשונים מטמאין הידים. הטעם שהקלו בהם בכמה דינים אע"פ שטמאים. האם מפה מקבלת טומאה ממים ראשונים. נפל ככר של תרומה או מים טהורים על היד ולא פירשו.

ו. מים ראשונים שיצאו חוץ לפרק אם נטהרים ע"י השניים. בסברא מיושב לומר דנטהרין. דעת המ"ב דנטהרין וביאור דברי מרן זללה"ה שתמה ע"ז.

ז. דין נמצא על ידיו קיסם או צרור ואם ידיו טמאות אף ברביעית. ביאור דעת הבי" בזה. מדברי מרן זללה"ה נראה דמפרש שהיה קיסם יבש על ידו קודם נטילה. נגע בידו בכותל באמצע הנטילה. נפל קיסם על ידו לאחר מים ראשונים והסירו. בדברי המ"ב בזה.

ח. מ"ט קתני נטל את הראשונים לידו אחת אם ה"ה לב' ידיו. היה דעתו מתחלה ליטול השניים רק לידו אחת. לפ"ז מבואר דאין הידים טהורות אלא בשניים. ביאור דברי התוספתא שבר"ש בזה.

יח. שם ס"ב בה"ל ד"ה קצת, בדין מים שמסיר בהם החציצות, אם ממעטין מרביעית, מ"ב ס"ק כ"א במ"ש לכתחלה ליטול שניים, ויש להקל בזה"ז.

יט. שם בהגה הנוטל ידיו צריך לשפשפם כו', בטעם השפשוף, וצ"ע ברא"ש שכ"כ לאחר רביעית, ובפשוטו צריך לרחוץ לאחר שפשוף, וה"ה בטבילה, ונראה שא"צ לשפשף כל היד.

כ. שם ס"ג נטל מקצת ידו כו' בנדון אם צריך לנגב, מ"ב ס"ק כ"ו כ"ז, מ"ב ס"ק כ"א אם לסמוך לכתחלה על טלה"ט, במ"ש במ"ב דה"ה בשתי שפיכות ובשעה"צ אות כ"ז בדין ליטול מברזא ופוחת ונועל כמה פעמים.

כא. שו"ע ס"ד יאחזו הכלי בראשי אצבעותיו כו' קשה להשלים הנטילה כך, שם מ"ב ס"ק מ"ח מ"ט, ובשעה"צ אות ל"ט, ובדין זה"ז, בדין נוגע באוון הכלי שנרטב מידיו קודם נטילה, שם שו"ע ס"ז בדין שפשוף.

כב. שו"ע סי' קס"ב ס"ח איזה דינים שיש להחמיר בזה"ז, בגדר הדברים יש חילוק בין החזו"א לאחרונים, בדין יד רטובה ממים קודם נטילה, בדין נגע באוון הכלי לאחר נטילה, בדין נגע לאחר ניגוב במים טמאים, בדין נטל שלא כראוי אם מיקרו מי נטילה.

כג. שו"ע ס"ט קיסם או צרור, מתי נפלו על ידו, ובדין בזה"ז ברביעית.

כד. שו"ע ס"י ד"ז לא נתישב דהא רטייה חוצצת, והחידוש לחשבה כמפה צ"ב, ולמעשה בלא"ה אין להקל בלא מפה על כל היד.

כה. דינים שנתבארו.

כו. דינים במים אחרונים.

סימן ט

בתקנת נט"י, וראשונים ושניים, ובדין לחיצאין ועד הפרק, ועוד פרטים, ובדין בזה"ז שכולם טמאים

א. ניגוב הידים בנטילה ובטבילה. ביאור דברי התוספתא בזה.

יב. באלו דברים יש לזהר בזה"ז שהמים מטמאין. בפוסקים משמע דכהיום יש ג"כ לזהר בטומאה ודוקא בחסרון בנטילה עצמה. ביאור דברי השו"ע בדין שפשף ידו בכותל ונגע במים שבכותל. אם נגיעה בעלמא פוסלת המים. סיכום הדברים. בדין מים טמאים שנגעו בידיו אחר נטילה. ידיו רטובות שלא ממי נטילה באיזה אופן צריך ניגוב. דעת מרן זללה"ה בכל זה. חולין ק"ז א' קפדיתו אמנא כו' בקושיית תו' דמתני' היא.

יג. לדינא אי צריך מים שניים ודין שפשוף והגבהת הידים. בנוטל מים שלישים.

יד. ענין תקנת נט"י להסמ"ג ודין ברכה בטינוף באמצע הסעודה.

טו. פי' הרא"ש בעשה בהן מלאכה וטעם הפסול. הטעם דבשקל בהם חשיב מלאכה. שריית פת פסולו משום שופכין ואינו מלאכה. אין חשוב מלאכה אלא במעשה בנוזל עצמו. שמן הצף ע"ג המים אי חשיב מלאכה. בענין המצופים שבדודי מים.

טז. שפשוף הידים עניינו חיכוך וזמנו קודם מים שניים. ביאור דברי הטוש"ע דברביעית משפשף אחר הנטילה ודין טובל ידיו. ביאור מתני' דנטל לידו אחת ושפשפה בחברתה וסמך לדין שפשוף.

יז. ביאור מתני' דהידים מיטמאות ומיטהרות כו' ודין מה שחוץ לפרק בלחוד. מהו עד הפרק דמתניתין. גי' ר"ח בברייתא בחולין עד לפקק. שיעור מקום נטילה לדבר שטיבולו במשקה. סתם פרק היינו חיבור היד והזרוע. משום נקיות כגון לברכה סגי עד קשרי אצבעותיו, וביאור קרא דארחץ בנקיון כפי.

יח. גיטין ט"ו ב' בביאור בעיא דאילפא. עיקר טהרת נטילה שהיד תהא שטופה בבת אחת. נשאר מקום בלא ביאת מים מהו. טופח ע"מ להטפיה בטבילת ידים. חצי יד בטבילה וחציה בנטילה בבת אחת. ביאור בעיא דאילפא והא דלא נפשט ממתני' דמוסיפין על השניים. בטופח להטפיה. בדעת הרמב"ם דפסק לקולא. בדברי הר"ש והרא"ש מ"ט לא מייתי ראי' ממתני'.

מפתחות ע"ס הש"ס

ברכות

ט"ו א' ארחץ בנקיון כפי, סי' ח' סק"ב
מ"ב א' ולית הלכתא כו' סי' ב' סקי"ב
נ"א א' הואיל ואידחי אידחי, סי' ב' סק"ב
נ"ב ב' ת"ר יין עד שלא נתן לתוכו מים כו' סי' ה' סקי"ט
נ"ב ב' ד"א תיכף לנט"י סעודה, סי' ב' סקי"י

שבת

ס"ב ב' ומולול בנט"י, שם ולא מילתא היא דאר"ח כו' סי' א' סקי"ב

עירובין

יז א' מתני' ופטורין מרחיצת ידים, סי' ב' סק"ג

פסחים

ז' ב' כל המצות מברך עליהן כו' סי' ב' סק"א
קט"ו א', אר"א אר"א כל שטיבולו במשקה וכל הסוגיא סי' א' סק"ד ה' ו'

קט"ו ב' אמרוה רבנן כו', שם סק"ד
שם כיון דבעי כו' שם דילמא אסוחי כו', שם

יומא

ל' א' נוטל ידיו אחת ונכנס, סי' א' סק"ו

סוכה

כ"ז א' דילמא פחות מכביצה נטילה וברכה כו' סי' א' סק"א

חגיגה

כ"ד ב' וכי יש נגובה לקודש כו' סי' א' סקי"ד

סוטה

ד' ב' ארחב"א אמר רב מים ראשונים צריך שיגביה כו' סי' ח' סק"ה

שם תנ"ה הנוטל ידיו צריך כו' סי' ח' סק"ו

ט"ו ב' מה מים חיים שלא נעשתה בהן מלאכה וכל הסוגיא סי' ה' סקי"א

שם חמי טבריא חזקיה אמר אין נוטלין מהם לידים וכל
הסוגיא סי' ה' סק"ב ג' ד' ה'
שם ת"ר נט"י לחולין עד הפרק כו', סי' ח' סק"א
שם אראב"א אריב"א נט"י לחולין מפני סרך תרומה סי'
ח' סקט"ו
ק"ו ב' וכל דבר שחוצץ בטבילה בגוף כו' סי' ז' סק"א
שם אמר רב נוטל אדם ידיו שחרית כו' וכל הסוגיא סי'
ב' סק"ט
ק"ז א' שם אר"פ האי אריתא דדלאי כו', סי' ד' סק"א
שם ואמר רבא כלי שניקב בכונס משקה כו', סי' ג' סק"א
שם משום דקאתי משיירי טהרה, סי' ד' סק"ז
שם א"ל ר"א לאמימר קפדיתו אמנא כו' סי' ח' סקט"ז
שם אתקין ר' יעקב מנהר פקוד כו', שם סק"ז
שם מהו לאכול במפה וכל הסוגיא סי' ב' סק"ה
ק"ז ב' איבעיא להו אוכל מחמת מאכיל כו' שם סק"ו
שם איבעיא להו מאכיל צריך נט"י כו' שם סק"ז

גיטין

ט"ו ב' אילימא דקא משו כו' סי' ח' סק"ד
ט"ז א' הא נמי תנינא, שם

זבחים

כ"א ב' גופא אריב"ח כל כיור שאין בו, וכל הסוגיא סי'
ד' סק"ח ט' י"א
כ"ב א' ירחצו לרבות כלי שרת, סי' ה' סק"י
שם אמר ר"ל כל המשלים למי מקוה וכל הסוגיא, סי' ה'
סק"ח ט'

חולין

ק"ה א' מים ראשונים נוטלין בין חמין בין בצונן כו'
סי' ה' סק"ז
ק"ה ב' אבל היס"ב אין נוטלין בהן, שם
ק"ו א' איתמר חמי האור חזקיה אמר אין נוטלין מהן
לידים כו' סי' ה' סק"ו

מפתחות ע"ס המשניות

ידים

פרק ב

מ"א נטל לידו אחת משטיפה אחת סי' ח' סק"ט
מ"ב שאין המים האחרונים כו' סי' ח' סק"ב
שם נטל את הראשונים כו' סי' ח' סק"ג
מ"ג נוטלין ד' וה' זה בצד זה כו' סי' ו' סק"ו
שם הידים מטמאות ומיטהרות כו', סי' ח' סק"ב
שם נטל את הראשונים כו', סי' ח' סק"ד
שם נטל את הראשונים לידו אחת, סי' ח' סק"ז
שם נטל לידו אחת ושפשפה כו' שם סק"ח

פרה

פ"ה מ"ז, סי' ג' סק"א

פרק א

מ"א מרביעית נותנין לידים כו' סי' ו' סק"א
שם מוסיפין על השניים כו' סי' ח' סק"ד
מ"ג המים שנפסלו משתיית הבהמה כו' סי' ה' סק"א
שם נפל לתוכן דיו קומוס וקנקנתום סי' ה' סק"ב י"ג
שם עשה בהן מלאכה, שם סק"ג
שם או ששרה בהן פתו וכו', שם סק"ד
מ"ד הדיח בהן את הכלים, וכולה מתני', שם סקט"ז
מ"ה המים שהנחתום כו' סי' ה' סק"ז
שם ר"י פוסל בשני אלו, סי' ד' סק"ג

מפתחות ע"ס שו"ע ומ"ב

שו"ע ס"ב
מ"ב סק"ט, שם סק"ג
שו"ע ס"ג,
מ"ב סק"י, שם

שו"ע סי' קנ"ז ס"א, סי' א' סק"א
שו"ע סי' קנ"ח ס"א, שם סק"ט
מ"ב סק"א, שם
שם סק"ב, שם

שׁו״ע ס״ד

מ״ב סקי״ב, סי' א' סק״ז

שם סקי״ג, שם

שם סקי״ד, שם

שם סקט״ו, שם

שם סקט״ז, שם

שם סקי״ח, שם

שם סק״כ, שם סק״ח

שם סקכ״א, שם

שׁו״ע ס״ה

מ״ב סקכ״ד, שם סק״ט

שם סקכ״ו, שם סק״י

שׁו״ע ס״ז, שם סקי״א

שׁו״ע ס״ח, סי' ב' סק״ג

מ״ב סקל״ו, סי' ב' סק״ג

שׁו״ע סי״א, סי' ב' סק״א

שׁו״ע סי״ב

מ״ב סקמ״ה, סי' ט' סק״א

שם סקמ״ו, שם

שׁו״ע סי״ג

מ״ב סקמ״ו, שם

שׁו״ע סימן קנ״ט ס״א

מ״ב סק״ח, סי' ג' סק״ד

שׁו״ע ס״ב, סי' ג' סק״ה

מ״ב סק״י, שם סק״ה, ח'

שם סקי״א, שם

שׁו״ע ס״ג, שם סק״ח

שׁו״ע ס״ד, שם סק״ט

שׁו״ע ס״ה, שם סק״י

מ״ב סקכ״ד, שם סק״י

שם סקכ״ו, שם

שׁו״ע ס״ט, סי' ד' סק״ה

מ״ב סקנ״ח, שם

שם סקנ״ט, שם

שם סק״ס, שם

שם סקס״א, שם

שם סקס״ד, שם

שׁו״ע ס״י

מ״ב סקס״ו, שם

שׁו״ע סי״א, שם

שׁו״ע סי״ב, שם

שׁו״ע סי״ג, שם

שׁו״ע סימן ק״ס ס״א, סי' ה' סקכ״ב

מ״ב סק״ג, שם

שם סק״ה, שם

שׁו״ע ס״ב, שם סקכ״ג

מ״ב סק״ז, שם סקכ״ג

שם סק״ח, שם

שם סק״ט, שם סקכ״ד

שם סקי״ב, שם

שם סקי״ג, שם

שם סקי״ד, שם

שׁו״ע ס״ג,

מ״ב סקי״ט, שם סקכ״ה

שׁו״ע ס״ד,

מ״ב סקכ״ג, שם

שׁו״ע ס״ה,

מ״ב סקכ״ד, שם

שׁו״ע ס״ו, סי' ה' סקכ״ו

שׁו״ע ס״ז, שם

שׁו״ע ס״ט, סי' ה' סקכ״ו

שׁו״ע ס״י, שם

שׁו״ע סי״א, שם

שם בהגה סי' ט' סקי״ב

שׁו״ע סי״ב, סי' ה' סקי״ט, כ״ו

שׁו״ע סי״ג, סי' ו' סק״ח, ט'

מ״ב סקס״ח, סי' ו' סק״ח

שם סקע״ב, שם

שם סקע״ג, שם, סי' ד' סק״ז

שׁו״ע סט״ו, סי' ו' סק״ט

סימן קס״א ס״א, סי' ז' סק״ב

מ״ב סק״א, סי' ז' סק״ג

שם סק״ד, שם

שם סקי״, שם

שׁו״ע ס״ב, שם סק״ד

שׁו״ע ס״ג, שם סק״ה

שׁו״ע סימן קס״ב ס״א, סי' ח' סק״ו, י״ז

שם בהגה סי' ט' סקי״ג

מ״ב סק״א סי' ח' סקי״ז

שם סק״ג, סי' ט' סק״ו

שם סק״ט, סי' ח' סקי״ז

שם סקי״א, שם

שם סקי״ג, שם סקי״ח

שׁו״ע ס״ב, שם סקי״ח, י״ט

במסכת

מפתחות

ידים

תתכא

מ"ב סקב"א, שם סקי"ח, סי' ט' סקי"ג

שו"ע ס"ג, שם סק"ב, סי' ט' סקי"ב

מ"ב סקב"ו, שם סקי"ב

שם סק"ל שם סק"כ

שו"ע ס"ד, שם סקב"א, סי' ט' סק"ג ד' ט' י"א

מ"ב סקמ"ח, שם סקב"א

שם סקמ"ט, שם

שו"ע ס"ז, סי' ח' סקב"א

מ"ב סקנ"ו, סי' ט' סקי"ב

שו"ע ס"ח, סי' ח' סקב"ב, סי' ט' סקי"ב

מ"ב סקס"א, סי' ט' סק"ו

שו"ע ס"ט, סי' ח' סקב"ג

מ"ב סקס"ב, סי' ט' סק"ו ד'

שו"ע ס"י, סי' ח' סקב"ד

שו"ע סימן קס"ג ס"א, סי' ב' סק"ד

מ"ב סק"ז, סי' ב' סק"ד

שו"ע סימן קס"ד סעיף א', סי' ב' סקי"א

שו"ע ס"ב, סי' ב' סקט"ז

שו"ע סימן קס"ה ס"א, סי' ב' סקי"ד

מ"ב סק"ב, סי' ב' סקי"ד ט"ו

שו"ע סימן קס"ו ס"א, סי' ב' סקי"ג

מ"ב סק"ב, שם סקי"ג

שם סק"ד, שם

שם סק"ו, שם

שו"ע סימן קע"ג ס"ג, סי' ט' סק"א

שו"ע סימן תקנ"ד ס"י, שם סק"י

שו"ע סימן תרי"ג ס"ג ד', שם

סימן א

בשיעור הפת ובריני טיבולו במשקין

וברכה, יש ללמוד מכאן דכשתיקנו נט"י לפת משום והתקדשתם תיקנו אותה לסעודת פת, שזה עיקר מאכלו של אדם, ולכן פחות משיעור סעודה א"צ נטילה, ור' צדוק לשיטתו שלא בירך אחריו ש"מ שפחות מכביצה אינו שיעור סעודה, ולכן גם לא נטל ידיו, הא כביצה דבעי ברכה לאחריו בעי נמי נטילה, ובפשוטו נראה שלא משום קבלת טומאה אתינן עלה, דודאי כיון שמק"ט מדרבנן בעי נטילה, דכיון שהתרומה נפסלת בנגיעה כזו, הרי משליכין אותה ושורפין אותה והו"ל הפסד תרומה, וכ"נ מטיבולו במשקין שא"צ כביצה, וכן הוכיח הגר"א מפירווי פת שמצטרפין לכביצה, עי' ברכות ל"ז ב' מחזירין לסלתן, אלא הטעם מפני שלא תיקנו אלא לסעודת פת, ופחות משיעור ברכה לא מיקרי סעודה, וכ"מ בגמ' שהשוו נט"י וברכה ש"מ שטעם שניהם שוה.

בהא דר"צ הוצרך למפה, ולמסקנא בדין מפה לאוכלי חולין בטהרה

ויש לעי' למה נטלו ר"צ במפה, הרי לדידיה פחות מכביצה א"צ נטילה ולא משמע שחשש שמא יאכל יותר, דמשמע שהביאו לו רק פחות מכביצה, ובחולין ק"ז א' ג"כ סברו בגמ' דמפה לא מהניא, ולכן רק פחות מכביצה נטלו במפה, אבל לא נתפרש מפה זו למה, ואין לומר דאנינא דעתיה כרב, דודאי התנא הזכיר זה במתני' ללמדנו שלא נטל ידיו.

ואפשר דר"צ אכל תרומה או חולין שנעשו עט"ת [כ"כ תו' חולין שם מההיא דיבמות ט"ו ב' שהי' אוכל חולין בטהרה], ונהי' דלא הי' עליו חיוב נטילה של סעודה, אבל הי' אסור לו לנגוע בתרומה ולכן נטלו במפה, והיכא

בדין זמן סעודה אם לפי קימתו או מהנה"ח א. שו"ע סי' קנ"ז ס"א כשיגיע שעה רביעית יקבע סעודתו כו', במ"ב סק"ב הביא בשם המג"א דאזלינן לפי שעת קימה שלו, ולפי שהם קמים בעה"ש משערין לפי שעות היום, ויישב בזה מה שמאריכין בתפלה בשבת ויו"ט אחר חצות לפי שקמים מאוחר, וכל זה לשיטתו דשעות היום מעה"ש עד צאה"כ, ולמאי דקי"ל כהגר"א דשעות היום מהנה"ח עד שקיעה"ח, ומקילין בזה אף לק"ש דאורייתא, לפ"ז מוכח בגמ' דלא אזלינן לפי שעת קימה שלו, שהרי מצות תפלה עם הנה"ח וע"כ שקם ממטתו קודם הנה"ח, ואפ"ה זמן אכילתו לפי שעות היום, ולא יתכן שיקבעו חז"ל שעת סעודה לפי אלו שישנים עד הנץ, וכן פשוט להמג"א שדרך העולם לקום בעה"ש ועכ"פ לפני הנה"ח, ועוד דהו"ל להזכיר שת"ח שמתפללין עם הנה"ח זמן סעודתם קודם שעה ששית, אלא ודאי הדבר קבוע לפי שעות היום, והטעם מפני שטבע העולם באכילה לפי בוקר וערב, ומי שמקדים לקום אינו רעב יותר ממי שישן, שגם בשעת השינה הגוף מעכל המזון וגורם רעב, ויותר מעכל בשינה, ולדין שיעור עיכול הדבר תלוי בזמן, ואין חילוק בין ער לישן, ולפ"ז גם מי שקם לאחר הנה"ח אסור להתענות בשבת ויו"ט אחר חצות, וכן לענין תענית בלא השלמה אזלנן לפי שעות היום ולא לפי קימתו אף לקולא, וכן פשוט שהקם בחצות או לפני עה"ש דינו ככל אדם לענין זמן סעודה.

סוכה כ"ז א' דילמא פחות מכביצה כו' מבואר דבעינן שיעור סעודה לחיוב נטילה

ב. סוכה כ"ז א' דילמא פחות מכביצה נטילה וברכה לא בעי הא כביצה בעי נטילה

האוכל פת שמברכין עליו המוציא צריך נט"י תחלה וסוף], וע"ע שבת קי"ט ב' לעולם יסדר אדם שולחנו בע"ש אע"פ שא"צ אלא לכזית, וכן אמרו שם במוצ"ש.

ונראה דהרמב"ם והטור סתמן כפירושן שעל כזית מברכין ענט"י, וכן מתפרש סתמות כל הראשונים, ודברי הרוקח שהביא מר' צדוק לא נתפרשו שהרי ר"צ סבר דאין מברכין אחריו, וספיקו דהרוקח בפשוטו הי' נראה דלאו משום קבלת טומאה הוא אלא משום דהוי סעודת עראי, ומכח הגמ' מייתי לה, ובגמ' השוו נטילה לבהמ"ז, ש"מ שמדין בהמ"ז הוא, וצ"ע באחרונים בזה, שו"ר בבהגר"א שהוכיח מהא דפירורין קטנים מצטרפין לכביצה ומברכין ענט"י אע"פ שאינם מק"ט ש"מ דלא תליא בטומאה, ולכאורה נראה שאין לחשבו ספק ברכות בגלל ספיקו של הרוקח (שאינו מובן), ויש לנקוט כדפשיטא לשאר פוסקים שחייב בכרחה ענט"י בכזית.

בדין פת הבכ"ס ובדין פחות מכזית פת

ולענין פת הבכ"ס הביא הב"י סי' קנ"ח דברי הרשב"א בשם הירושלמי שא"צ נט"י לשתי ידיו, ולדידן ה"ה שא"צ יד אחת וכ"כ הר"ש פ"ק דחלה ועוד ראשונים דהמוציא ונט"י ובהמ"ז שוין, ונראה דממה שפטרו בתלמודן פחות מכביצה לר' צדוק, מוכח דבעינן סעודה גמורה, וממילא גם פת הבכ"ס מתמעטת מחיוב נט"י, וכשקובע עליה פשוט שהיא כפת לכל דבר, וכבר כתב המג"א שהב"י הדר פשטה, וכ"כ במ"ב סק"ח בשם האחרונים.

ולענין פחות מכזית פת נראה בגמ' שאין צריך נטילה, דהא מפרשינן דהיינו טעמיה דר"צ שאכלו במפה אע"פ שסברנו עכשיו דמפה אסורה, היינו משום דפחות מכביצה לדידיה ולדידן הוי פחות מכזית א"צ נטילה, ואין נראה לדחות דפחות מכשיעור מקילינן במפה, דאין להמציא דינים נוספים, וכיון דקים לן שאין מברכין ע"ז מפני שלא תיקנו נט"י בפחות

שהאיסור משום נגיעה לא גזרינן במפה, ורק במקום שהיתה תקנה בסעודה אמרו דלא מהני מפה, כיון שבסעודה חיישינן דילמא נגע, אבל באיסור נגיעה לא שייך לאיסור כשאינו נוגע, [ועי' לקמן סק"ח י"ד], ולכן הוה ניחא לגמ' שאכלו במפה אע"פ שבכביצה לא הוה שרי במפה. — (בירושלמי נראה שהאוכל שאכל ר"צ הי' חייב בבהמ"ז דאמרו הוינן סברין מימר שלא בירך אחריו שלש ברכות הא ברכה אחת בירך, אשכח תני לא ברכה אחת ולא שלש ברכות, והי' אוכל מיוחד שהכינו עבדו לרפואתו, וזה לשון וכשנתנו לו, שלא הי' זה מעשה אחד כבירשא, שאין דרך להביא פת מועטת, אלא שכך הי' דרכו לטעום מעט לצורך רפואתו, [ועי' בספר אאמור"ר זללה"ה שביאר כן], ולפ"ז ניחא טפי דמייתו מיניה בחולין לענין מפה באכילת פת).

אבל למסקנא שהתירו מפה לאוכלי תרומה, י"ל שלישאל שאוכל עט"ת לא התירו שום אכילה במפה בלא נטילה אפי' פחות מכביצה, דבכל אכילה גזרו דילמא נגע, דמפרש בגמ' דלא התירו לאוכלי טהרות ופרש"י דהיינו אוכלי חולין בטהרה, ומשמע דלא רק לאוכל פת חולין בטהרה, וכל שכן לאוכלין שלא בטהרה דלא שרינן מפה משום סרך תרומה, אע"פ שי"ל שגזרו רק על חולין שנעשו עט"ת שפוסלן בנגיעה, משא"כ באוכל פת שלא בטהרה שאינו מפסידה בנגיעתו, וכ"נ דעת הרמב"ם, אבל אין נראה כן בגמ' שהרי פשטו בעיין לאיסורא, והיינו לנט"י לפת של כל אדם, וגם בחולין שנעשו עט"ת אינו גורם איסור בנגיעתו.

אם לדידן כזית חייב בנטילת ידים

למאי דקי"ל דמברכין בהמ"ז על כזית ממילא גם בעינן נט"י בברכה, דכיון דהויא סעודת פת לענין ברכה הו"ל אכילת קבע לכל דבר, וכ"כ הריטב"א דלא קי"ל כר"צ וצריך נט"י לכזית וכ"ה פשטות הגמ' דכל סעודה שיש בה מים אחרונים יש בה ראשונים, עי' חולין חולין ק"ה א' [וכ"ה לשון הרמב"ם פ"ו ה"א כל

מכביצה, אין מקור לחדש שצריך נטילה, וטעמא דמפה משום דהוי תרומה או חולין שעט"ת, וזוה אסור בנגיעה בלי אכילה, וצ"ע על כל האחרונים שהשיגו על הט"ז דליתא ד"ז בגמ'.
במ"ב סי' קנ"ח סק"א, ובטעם שגזרו רק בפת
ג. מ"ב סי' קנ"ח סק"א טעם תקנת נטילה כו' קודם אכילת תרומה כו', בתרומה היתה התקנה בנגיעה בלבד, והיתה מפה מותרת, וזה מגזירת י"ח דבר, ותיקנו נט"י לחולין בדיני נטילה משום סרך תרומה.
שם סק"ב והטעם לפי שאין רוב התרומה כו', ממה שלא גזרו על פת הבכ"ס ועל פחות מכזית מוכח שטעם שכתב בשעה"צ אות ג' עיקר, וגם משום סרך תרומה לא חייבו אלא בסעודה העיקרית, שאין להכביד על הציבור לנהוג בחולין כבתרומה, ודי בזה שיש גם לישראל דיני נטילה לחזק את שמירת הכהנים.
בדין ברכת ענט"י באוכל כזית, ובשיעור צירוף כביצה
שם מ"ב סק"ט בדין ברכת ענט"י בכזית נראה שכל הפוסקים סתמן כפירושן שמברך על כזית כדעת הגר"א, ואין לנו כנגדם אלא ספיקת הרוקח, ובריטב"א ור"א מן ההר ומאירי בסוכה וכן ברכ"י בשם רשב"ץ מפורש דחייב על כזית והיינו בברכה, וכן מתפרש ברמב"ם [שכתב לשון נט"י תחלה וסוף] וטור שכל שיש מים אחרונים יש ראשונים, וכל הפוסקים סתמן כפירושן כן, דכיון שלבהמ"ז ומים אחרונים מתפרשים דבריהם בכזית, לא יתכן שיעלימו שבמים ראשונים יש שיעור אחר, [והרי ידענו שהרוקח נסתמך על גמ' דסוכה, והתם כבר כתב הגר"א דר' צדוק לשיטתו שלא בירך אחריו], ולכן נראה שהמברך לא הפסיד.

מכביצה, אין מקור לחדש שצריך נטילה, וטעמא דמפה משום דהוי תרומה או חולין שעט"ת, וזוה אסור בנגיעה בלי אכילה, וצ"ע על כל האחרונים שהשיגו על הט"ז דליתא ד"ז בגמ'.

במ"ב סי' קנ"ח סק"א, ובטעם שגזרו רק בפת
ג. מ"ב סי' קנ"ח סק"א טעם תקנת נטילה כו' קודם אכילת תרומה כו', בתרומה היתה התקנה בנגיעה בלבד, והיתה מפה מותרת, וזה מגזירת י"ח דבר, ותיקנו נט"י לחולין בדיני נטילה משום סרך תרומה.

שם סק"ב והטעם לפי שאין רוב התרומה כו', ממה שלא גזרו על פת הבכ"ס ועל פחות מכזית מוכח שטעם שכתב בשעה"צ אות ג' עיקר, וגם משום סרך תרומה לא חייבו אלא בסעודה העיקרית, שאין להכביד על הציבור לנהוג בחולין כבתרומה, ודי בזה שיש גם לישראל דיני נטילה לחזק את שמירת הכהנים.

בדין ברכת ענט"י באוכל כזית, ובשיעור צירוף כביצה

שם מ"ב סק"ט בדין ברכת ענט"י בכזית נראה שכל הפוסקים סתמן כפירושן שמברך על כזית כדעת הגר"א, ואין לנו כנגדם אלא ספיקת הרוקח, ובריטב"א ור"א מן ההר ומאירי בסוכה וכן ברכ"י בשם רשב"ץ מפורש דחייב על כזית והיינו בברכה, וכן מתפרש ברמב"ם [שכתב לשון נט"י תחלה וסוף] וטור שכל שיש מים אחרונים יש ראשונים, וכל הפוסקים סתמן כפירושן כן, דכיון שלבהמ"ז ומים אחרונים מתפרשים דבריהם בכזית, לא יתכן שיעלימו שבמים ראשונים יש שיעור אחר, [והרי ידענו שהרוקח נסתמך על גמ' דסוכה, והתם כבר כתב הגר"א דר' צדוק לשיטתו שלא בירך אחריו], ולכן נראה שהמברך לא הפסיד.

ושיעור צירוף אכילת הכביצה לא נתפרש
 בהדיא, ולענין אכל אוכלין טמאין ששיעורן כחצי פרס מסקנת הגמ' בכריתות י"ג א' דבעינן כל השיעור בכא"פ, [וביזמא פ' ב' שאלו בגמ' למה השיעור כא"פ, ותירצו שהקלו

בדין פחות מכזית

שם סק"י בדין פחות מכזית לפמשנ"ת לעיל סק"א אין מקום לנט"י כלל, שלא חייבו אלא בסעודת פת, ופחות מכזית פת קיל טפי מכזית פת הבכ"ס, ור"צ שנטלו במפה לפי שהי' האוכל תרומה או שאכלו על טהרת תרומה, ול"ד לטיבולו במשקין דלא בעינן קביעות וחשיבות כלל, אלא דיתכן להצריך שיעור אכילה בכזית, שלא גזרו על נגיעה, מיהו בירושלמי ברכות פ"ח ה"ב איכא מאן דמצריך נטילה אף בנגיעה. ועמש"כ בזה לקמן סק"ח, ועבה"ל סי' תע"ג ס"ו בשם הרשב"ץ דפשיטא ליה שאין נט"י בפחות מכזית בפת ולא בטיבולו במשקין.

בדין כביצה מפירורין, ופת כביצה שנאכלת כטפילה

שם ואם היה כביצה שלמה מהפירורין צריך לברך על הנטילה ג"כ, בברכות ל"ז ב'

במשקה, ולא אמרו כל שיש עליו משקין, ולא משמע דלרבותא דטיבול קאמר לה, דהא ר"פ סבר דצריך לשקועיה כוליה, וש"מ דמדוברי ר"א לא שמעינן אלא בדנגע.

ובירושלמי א"ר הונא אין נט"י אלא לפת בלבד, ותני ר' הושעיא אמר כל שיש בו לכלוך משקה, ור' זעירא אמר דאפי' מקצץ תורמוסין נוטל ידיו, משמע דפליגי אדר"ה בדין טיבולו במשקה אם צריך נטילה, [דבזמן ר' אושעיא ודאי אכלו תרומה בטהרה, דאפי' בזמן עולא חבריא מדכין בגלילא], ולשון לכלוך מתפרש שפיר לרבות אפי' טיבול מועט, ואין הכרח מזה להיכא דאין כונתו באכילה למים, שו"ר לשון הרשב"א בתוה"ק טבלן במשקין או שנשרו במים ועוד המים עליהם, צריך נט"י, ובברכ"י דן בזה ומסיק דחייב בנטילה, והביא רא' מטיבול בחרוסת שהוא משום קפא, וצ"ע דחרוסת לא משום קפא לחוד, דהא אפי' מיית מריחא בעינן לטבולי, ול"ד להדחת מים, והובא בשע"ת ובמ"ב ס"ק י"ב בשם האחרונים דצריך נט"י.

שם ב' דילמא משקעו ליה, מנלן לגזור בן, ובחשטמטת הרי"ף

שם ב' אלא ל"ל נט"י דילמא משקעו ליה, יש לעי' מנלן לחדש חיוב נטילה [בברכה] מחשש דילמא משקעו ליה, ואפשר שהדבר מצוי שמשקעין כולו משום קפא, ונמצא שתקנת הטיבול מביאה את האדם לשקע כולו, ושפיר תיקנו נט"י לכולם, ובתו' לעיל א' העתיקו דילמא נגע, והיינו שמא יגע בלא מתכוין, שאין דרך לנגוע במקום הטיבול, ובזה י"ל ידיים עסקניות הן וחשיב חשש קרוב, והי' מקום לומר שרק בסעודה אסרינן מפה דילמא נגע, כיון שיושב זמן מרובה, ובעלמא דרכו בלא מפה, אבל באכילת ירק אחד לא חיישינן דילמא משתלי ונגע, [ועמש"כ לקמן סק"ח י"ד מסוגיא דחגיגה כ"ד ב' בזה], שו"ר בשע"צ אות כ"ב בשם הפמ"ג שכתב דאפשר שיש להקל בזה,

הוזכר פירורין כזית, וש"מ דא"צ כביצה שמק"ט, וכן אמרו ל"ט א' שמברכין על פת הצנומה [ומפוררת] בקערה, ועכ"פ ז"פ שא"צ חתיכה שיש בה כביצה.

שם אם אכל מעט פת למתק כו', לא נתפרש מקום הספק בזה, דודאי פת שברכתה שהכל או שנפטרת לגמרי מברכה כדין טפל, אין מקום להצריך בה נטילה, שאין כאן סעודת פת כלל, וקיל טובא מפת הבכ"ס, ואין כאן צירוף ליחשב כביצה כלל, שו"ר שהגרע"א ז"ל בגליון הדה"ח הוסיף שדעת הרמ"א בתשובה ורש"ל שא"צ נטילה.

פסחים קט"ו א' אר"פ ש"מ כו' מוהיבן שמע ד"ז
ד. פסחים קט"ו א' אר"א אר"א כל שטיבולו במשקה צריך נטילת ידים אר"פ ש"מ האי חסא כו', יש לעי' מאי קאמר ש"מ, ממאי שמעינן לה, ור"ח פי' מדקתני מרור צריך נט"י, אבל לא מצאנו לשון זה, וע"כ דהבין ר"פ שר"א אמר מימרא זו כאן, ולא אמרה בחולין ק"ו א' בהדי מימרא דאין נט"י לפירות אלא משום נקיות, ש"מ שבא לומר שצריך נט"י למרור, מיהו אין להוכיח כן מהא דמייתי לה הכא בגמ', ד"ל דמשום מימרא דר"פ מייתנין לה, וכ"ה האמת שהקדימו דברי ר"פ לדברי ר"ח דלקמן, מפני שהסוגיא הזו עוסקת בדיני הטיבול למצות אכילת המרור, ובתר הכי מיירי בדיני הנטילה.

בדין פירות ששטפן במים ולא נתיבשו

שם כל שטיבולו במשקה, יש לעי' מה הדין פירות שהדיחן במים ועדיין משקה טופח עליהן אם צריכין נטילה, דכיון שהתקנה היתה רק לאכילה א"כ י"ל דרק משקה שבא לטיבול או לבישול כיון שהוא רוצה באכילת המשקין, אבל משקין שנשארו מההדחה ואין דעתו עליהם, אע"פ שהנוגע בהם מטמא את המים ונעשו תחלה, מ"מ י"ל שאין זה בגדר התקנה, כיון שאכילת המשקה הוא מקרה ואינו חלק מהאכילה, ובזה מיושב הא דקאמר כל שטיבולו

בדין הפסיק לתפילה, ובהא דחיישינן דילמא נגע שם כיון דבעי למימר אגדתא כו', בעוסק בדברים אחרים פשיטא טפי דהוי הפסק, ומ"מ נראה שאין ללמוד מכאן שהמפסיק לתפלה חוזר ונוטל ידי, דדוקא בהנהגה כללית לכל ישראל תיקנו כן, אבל מאורע פרטי הכל לפי הענין.

שם דלמא אסוחי אסחיה לדעתיה ונגע [במידי דמיטנף, ר"ח ורי"ף], באמת זה חידוש שהרי לא הסיח דעתו מלאכול לאחר ההגדה וההלל, וא"כ שומר ידיו לאכילה, וגם בזמן ההגדה ידיו שמורות שאינו עוסק במלאכה, [וכאן מבואר שהחשש רק לטינוף, דודאי אין לחוש לטומאה באמצע ההלל], ומ"מ י"ל דהיסח הדעת גרע מנגיעה מסוימת ידועה במקום הטינופת, שבזה אינו חוזר ומברך.

בתוד"ה כל, ואם בירכו ענט"י בזמן הטהרות

ה. קמ"ז א' תוד"ה כל, פ"י בקונטרס כו' ואין נראה כו', תו' נקטו בדעת הקונטרס דמה שאין נוטלין ידיים לפירות הוא מפני שאין ידיים מטמאות חולין, וכשיש עליהם משקין הן נעשין תחלה ומטמאין את הפירות, וגזרו עליהם כמו על פת, אע"פ שפת גבוהה אינה נטמאת מן הידים, מ"מ על פת דקביעא ואיכא טפי סרך תרומה, וגם משום נקיות.

ודעת תו' שתיקנו נט"י כדי שלא יאכל אוכלין טמאין ויפסל גופו לתרומה, [ועי' תו' חולין ב' ב' ד"ה טמא בשם מדרש מוהתקדשתם לאכול חולין בטהרה], ואין האוכלין נטמאין רק מכח המשקין שנעשו תחלה ומטמאין את האוכלין, ולפ"ז ה"י צריך לגזור רק בשיעור חצי פרס שהוא שתי ביצים, או רביעית במשקין כדאמר כריתות י"ג א' אלא שלא חילקו בזה, דגדר התקנה שלא יאכלו אוכלין טמאין, ואין חולין נטמאין מחמת ידיים אלא ע"י משקין, וכיון שהאיסור רק בנטמא ס"ד דאין לגזור דילמא נגע כ"ז שהאוכלין טהורין.

ולעיל סק"ב פירשנו דהיינו דסברו בגמ' בטעמיה דר' צדוק, אלא דהתם לא מיירי בתקנה שתיקנו לאכילה, אלא באיסור נגיעה, ועמש"כ סק"ח ע"ד השעה"צ שם.

ויש לתמוה על הרי"ף והרא"ש שהשמיטו דברי ר"פ, משמע כונתם דסתמא דמילתא טיבול היינו מקצתו כמסקנא דשמעתין, ואכתי הו"ל לאשמועינן דחייב בנטילה אפי' במקצת, ודגורין דילמא נגע או דילמא משקע ליה ושא"צ לשקע כולו.

שם נטל ידיו בטיבול ראשון נוטל ידיו בטיבול שני, לכאורה מבואר כאן שטיבול ראשון בברכה, דאל"כ אין כ"כ חידוש דנוטל פעם שניה, דאם א"צ נטילה וברכה בטיבול שני נמצא דמורין ליה להפסיד הברכה בנטילה ראשונה, ועוד דכיון דעיקר החיוב בשניה ה"י מקום לומר דלכך חוזר ונוטל ומברך לקיים עיקר התקנה, אבל אם בירך וחוזר ומברך ניחא שלא תירצו כן.

בקושית תו' מ"ט קרי ליה טיבול שני

הקשו בתו' מ"ט נקט טיבול שני ולא אמר פת, ולכאורה אם ה"י אומר פת ה"י משמע דהטעם משום דסעודת פת היא טפי עיקר נט"י ולכן הזכיר טיבול לומר דאע"פ שהשני ג"כ טיבול אפ"ה צריך לחזור וליטול וש"מ דמשום היסח הדעת הוא, ועי' תו' שבמרדכי בזה.

שם אמרוה רבנן קמיה דרבא הא בעלמא איתמר כו', לישנא דטיבול דייק דלא משמע שנוטל ידיו לפת וקרי ליה טיבול, מיהו עיקר ההכרח הוא משום דקשיא להו הדין למה צריך נטילה, כדמפרש ואזיל, ויש לעי' באיזה אופן מיירי בעלמא שצריך נטילה שניה, אם הסיח דעתו משמירתן פשיטא, וי"ל כגון שאוכל מיני תרנגימא והסיח דעתו מלטבל, ולא הסיח דעתו מלאכול, ולכן צריך נט"י כשחוזר לטבל.

בדין נט"י למשקין, ואם שייך נט"י רק ליד אחת

ו. **בדין נט"י למשקין** לכאורה מפורש בפלוגתא דב"ש וב"ה ברכות נ"ג א' שאין נוטלין ידים לקידוש ולב"ה ידו של המקדש טמאה, וצ"ע ברשב"א בתוה"א שכתב מההיא דברכות מ"ג א' שנוטלין יד אחת ליין, [שו"ר בבבבגר"א סי' קנ"ח ס"ק י"ז בכל זה עי"ש, וע"ע במ"ש בס' פאת השולחן בזה], ובתו' פירשו שנוטל לכבוד הברכה, ובפשוטו אין ידו נטהרת בנטילה זו, שלא נטלה לטהרת היד אלא לנקיות וכבוד, ואינו כנוטל ידיו לפירות כיון שמוכיח שאין כונתו למצוה מזה שנוטל רק יד אחת, ועיקר כונת התנא להשמיענו דאע"פ שנטלו יד אחת חוזרין ונוטלין שניהם, ולא למימרא שצריך ליטול אחת, אלא אפי' נטל כפי מנהגם אין זו נטילה של חיוב, שהרי נטלה באופן שאינו ראוי לחיוב נטילה מדנטל רק אחת, ואינו רשאי לאכול בה, והרשב"א בחידושים פ"י כדי להסמיך נטילה לסעודה, והלשון משמע שלא יצא ידי נטילה כלל, ואפשר דבדוקא קאמר שלא יטול שתי ידיו אלא סמוך לסעודה, ותתפרש הברייתא דאע"פ שהביאו להם מים, לא יקיימו בהם חובת נט"י, ולכן לא יטלו רק יד אחת.

ולא אמור אין דין נטילת יד אחת בשום מקום, דכיון שאסור להשתמש בידו השניה, נמצא שלא הועיל בנטילתו כלום, ואע"פ שאפשר לטהר הידים אחת אחת בזא"ז כדאמר גיטין ט"ו ב', אבל כשנוטל רק אחת לא הועיל כלום, ולכן אין נטילה כזו, ואינו יכול לברך על נטילה כזו, אא"כ כורך ידיו במפה בתרומה או בדאית ליה מכה בשניה, [וכ"כ מרן זללה"ה בסכ"ג ס"ק י"ג ע"ד המ"ב סי' קנ"ח סק"ד שאין הטעם שמא יגע בשניה אלא שלא קיים התקנה, כ"ז שאוכל בלא נטילת שתי ידיו], וכ"כ בבד"ה לענין פרפרת ופת הבכ"ס, ועי"ש במשמרת הבית.

ונראה דאף לדעת תו' בירכו ענט"י בזמן שהיו אוכלין בטהרה, דתקנה גמורה היא שלא יאכלו באופן שהידים מטמאות את האוכלין, אבל בזה"ז שבלא"ה האוכלין טמאין אין שום יתרון בנטילה, ול"ד לפת שיש גם מצוה משום נקיות כדראב"ע, ולכן שפיר מברכין בזה"ז, מיהו לשונם שכתבו וכ"ש אנן כו' צ"ע דודאי מה שתיקנו חכמים מאיזה טעם שיהיה מברכין עליו, [ובחזו"א סכ"ה ס"ק י"ד ביאר שיטת תו' בע"א, אבל מ"ש הפוסקים בשם תו' הוא רק בזה"ז], וכ"כ בארחות חיים וכל בו בשם הר"מ [ונמצא בספר תשב"ץ למהר"ם מרוטנבורג], שאין מברכין על נטילה זו, כי כשקבעו הברכה היו בארץ ישראל שנוהרין מטומאה וטהרה אבל אנו שאין נוהרין אין מברכין, וכ"כ באגודה פ"י בתוס' עתה בזה"ז אצ"ל ענט"י באותו טיבול ראשון, והרשב"ץ כתב בשם תו' דלדידן אין חיוב נטילה, וכתב ולא נהיר לן דכי היכי דתקון לפת משום סרך תרומה ולא בטל ה"ה לטיבולו במשקין, וכן נהגו לברך בטיבול ראשון, וכ"כ האגור בשם מהר"ם ובשם העיטור וסיים ולא נהירא ושהגאונים כתבו לברך, שו"ר שכ"ז מדברי הטור סי' תע"ג ס"ו, וז"ל העיטור ומסתברא ה"מ לאוכלי טהרות אבל האידנא לא צריך אלא נטילה אחת כדרך כל השנה קודם קידוש או לאחר קידוש, ושם פ"י דלפת לא חיישינן להיסח הדעת כדין נוטל אדם ידיו שחרית ומתנה עליהן לכל היום, ורק לטיבול הצריכו נטילה משום הה"ד, ודעתו שא"צ בזה"ז עי"ש.

שו"ר בב"י סי' קנ"ח שהביא מהמרדכי והטור בשם מהר"ם, ושחלקו עליו, והביא מרי"ו דנראה עיקר כהסוברים שאינו אלא משום נקיות ושאין מברכין עליהם, ולא נתפרשו דברי רי"ו, ואולי כונתו דבזה"ז שאין נטילה משום תרומה נשאר רק משום נקיות, וזה לא תיקנו רק בפת.

שם ס"ק י"ג אבל שאר מיני משקין כו', בדרך כלל סוחטין לתוך כלי ששטפוהו במים לנקותו, ולהרמב"ם דטיפת מים משוי לכולהו כמים, יש לרדן אם גם מים אלו בכלל או דוקא מים שנתנן לרצון, עי' מ"ב לקמן ס"ק כ"ו.

שם ס"ק י"ד באוכל המרקחת ע"י מזלג יש להקל דא"צ נטילה, לכאורה יש לחלק בין אוכל שא"א לאוכלו בידים דהו"ל כמשקה, כגון דייסא, לאוכל שאין דרך לאוכלו בידים, כגון ירקות חתוכים ולפתן מפירות חתוכין דק או מבושלין, מיהו בזמן הגמ' אכלו דייסא באצבעתיה עי' נדרים מ"ט ב', והבה"ג בה' ברכות כתב דדוקא פירות יבשים א"צ נט"י אבל פירות דטיבוליהו במשקין הוא כגון סויקא [לא נתפרש מה זה] ושתייתא צריך נט"י, ולכאורה שתייתא אינו ראוי לאוכלו בידים אלא דרך שתי' כמבואר ברכות ל"ח א' שבוחשין את השתיית, ונמצא שממ"נ א"צ נטילה.

שם ס"ק ט"ו ומשמע דשאר שמנים אינם בכלל משקה, ולפ"ז סופגניות המטוגנות בשמן לא חשיבי טיבולו במשקה, אע"פ שהיה בו טיפת משקין מההדחה של הכלי, סמכינן שע"י השמן ברתיתתו נתאדו המים ונפלטו המים לחוץ, וכן בתפוז"א רטובין שנתנן בשמן ורתח, י"ל שהמים שהיו עליהן נתאדו מרתיתת השמן, שו"ר במ"ב ס"ק כ"ד בשם הגר"א להחמיר בבשר שהודח במים, וי"ל דהכא קיל טפי, ובחזו"א סכ"ה ס"ק ט"ו כתב דלהרמב"ם חשיב המוהל כמעורב בכל שהוא מים.

שם מ"ב ס"ק י"ח ומלח העשוי ממים הוי משקה כו' ונראה דמיירי כשהמלח הי' לחה בשעת טיבול כו', בפשוטו כל מלח שבעולם יסודו מן המים דמתני' סתמא קתני שמלח ברייתו מן המים ומשלים למקוה, ומה"ט הי' נראה דכל שחזר ונעשה לח דינו כמשקה, ואינו כדבש שמתחלת יצירתו בא לאוכל דכאוכל דמי, דכאן ייבוש המלח אינה יצירה חדשה, אלא שבמצב המיובש לא יתכן לחשבו משקה,

ומה שאמרו יומא ל' א' נוטל ידי אחת ונכנס, היינו כשידו השניה א"צ נטילה שכבר נטל בתחלת הסעודה, אבל אין אופן שחייב ליטול שתיים וסגי באחת, ומה שאמרו שם אר"ח לא אמרן אלא לשותות, אין הכונה דשתייה צריכה נטילה, אלא מיירי ביושב בסעודת פת, וכבר גמר סעודתו ורוצה רק לשותות, דבזה חיישינן שימאס ידידו על האורחין כשלא ראו שנטל ידידו, ואין הטעם משום חשד שעובר איסור, אלא משום אנינות דעתם של האורחין, והראשונים ל"ג בגמ' מפני חשד, אבל כשאוכל פת מידע ידעי שנטל, ולפ"ז לא מיירי בהפליג אלא בהשתין, ול"ג שתי ידידו כמ"ש בגליון דליתא בראשונים ובכת"י, וכמ"ש בתו"י דמיירי בידו אחת.

בפי' ר"ח יומא שם נראה דמפרש בגמ' דכולה ברייתא מיירי גם בנכנס לאכול, ורק הסיפא דלא יטול מבחוץ קאי על לשותות, ומיושב הא דקתני רישא נוטל ידו אחת ונכנס, וזה היפך מהסיפא, ומחזיר טפיח על האורחין אע"פ שהוא כלי קטן ואין בו מספיק כדי ליטול ידיהם מחזירו על האורחין כאילו רוצה ליטול ידיהם.

בדין טיבולו במשקה על סדר המ"ב

ז. **מ"ב** סי' קנ"ח ס"ק י"ב ואותן ששוקעין כו' עמש"כ לעיל סק"ד שאין הדבר ברור די"ל דמשקין שנשארו מרחיצה ואין דעתו עליהן לענין אכילה, אינם בכלל התקנה.

שם ודבר שאין דרכו לטובלו כו', עמ"ב לקמן ס"ק כ"ו בתבשיל וכאן מיירי אפי' בנוגע במשקין, כיון שהמשקין שנפלו עליו הם קלקול, כמו פת הבכ"ס שנשפך עליה משקה, וחשיב משקה שלא לרצון, אבל זה לא מהני אלא אם נתלשו מהמחובר שלא לרצון, כ"ה דעת הר"ש, ולהרמב"ם י"ל דלא הוכשר במים אלו, ולא נעשין תחלה, מיהו לשון המ"ב פרי שאין דרך לטובלו, משמע אפי' רוצה בטיבולו, כיון שאין דרך בנ"א לטובלו בטלה דעתו.

כל ישראל בליל הסדר, מיהו בזה נוהגים גם אלו שלא נזהרין כל השנה בנט"י לטיבולו במשקין.

ולענין ברכה כתבנו לעיל סק"ה דבעיקר התקנה בירכו ענט"י, אלא שכהיום הו"ל ספק ברכות.

שם במ"ב ומ"מ בפחות מכזית נ"ל דאין להחמיר כו', לפמשנ"ת לעיל סק"ב ג' דיש מקום להקל בפחות מכזית פת, אף להסוברים דמברכין על כזית פת ענט"י, למדנו דאין הטעם להקל בגלל קבלת טומאה, אלא שלא גזרו אלא על אכילת פת, ובפחות משיעור אכילה הו"ל כנוגע בעלמא, ולפי טעם זה אף בטיבולו במשקין יש להקל כיון דלא חשיבא אכילה, ומרן זללה"ה כתב בסכ"ה ס"ק ט"ו שאין ללמוד מפת שאינו מק"ט בפחות מכביצה למשקין שמק"ט בכל שהוא, ובאמת זה פשוט שאין מי שמצריך יותר מכזית במרור, ומבואר בגמ' שחייב בנטילה, וש"מ דלא בעינן שיעור שמק"ט באוכלין שטבולן במשקין, ואע"פ שהמשקה נטמא הרי האוכל לא נטמא מדאורייתא, ומדרבנן אף פחות מכזית נטמא, אבל הנדון להתיר פחות מכזית בלא נטילה הוא משום דלא חשיבא אכילה, ולא גזרו אלא באכילה, ואמנם ר"ז דמצריך בירושלמי נטילה אף במקצץ תורמוסין שטיבולן במשקין, אין מקום להצריך שיעור אכילה, אבל לדין צריך רא"י שגזרו גם בפחות משיעור אכילה, שהרי בדר' צדוק חזינן דבפחות משיעור ברכה אחרונה סברו בגמ' שלא תיקנו נט"י.

ובבבב"ל סי' תע"ג ס"ו הביא מהרשב"ץ דא"צ נטילה בפחות מכזית, ודברי הטור שכתב לאכול טיבול ראשון פחות מכזית צ"ע, דודאי פשטות הדברים שאוכלין כזית בטיבול ראשון, וכן הוכיחו האחרונים מסוגית הגמ' פסחים קי"ד ב' שיוצאין ידי מרור בטיבול ראשון, ולפ"ז אין לנו מקור בגמ' להצריך נטילה בפחות מכזית, (ובאמת הטור מיירי שאוחז בידו כזית ומטבל, אלא שאוכל ממנו פחות מכזית,

ועחזו"א מכשירין ס"ד סק"ח, ולע"כ, ובתוספתא מכשירין פ"ג ה"ח תניא דמי פירות והמלח שנמחה מטמאין ולא מכשירין והרמב"ם פ"י מטו"א ה"ב גרס לא מטמאין ולא מכשירין, ומלח שלא נמחה מבואר ב"ב כ' א' שאינו מק"ט כלל, עי"ש בתו', וכ"מ באהלות פ"ח, ועוד, ואפי' לגרסא דידן מטמאין ולא מכשירין צ"ע אם דינו כמשקה לענין טיבולו במשקה, וצ"ע.

שם ס"ק ט"ז דחמאה קרושה הוי כאוכל, בחרוסת מעורב יין וחומץ שנותנין לדילולו, ולכן חשיבא החסא טיבולו במשקין, ולכאורה כל טיבול בדבר שנקרא אוכל כגון גבינה אע"פ שיש בה לחות מסוימת לא מיקרי טיבולו במשקין, ובשתייתא שאינה ראויה לאכילה רק לשתייה ברכתו שהכל כמ"ש בשו"ע סי' ר"ח ס"ו, ואם מטבל בה הו"ל טיבולו במשקה, אבל השתייתא עצמה או שהיא אוכל שא"א לאכלו ביד, או שהיא משקה. - בגליון החת"ס כתב כמ"ש הח"א.

במ"ב סק"ב בדין טיבולו במשקין בזה"ז, ובדין כורך מפה לטיבולו במשקין

ח. **שם** סק"כ בעיקר דין טיבולו במשקין בזה"ז, פשטות הדברים בדעת תו' שאין בזה משום והתקדשתם, שהרי הנוטל ידיו לפירות הר"ז מגסי הרוח, ולענין זה אין חילוק בין רטובים ליבשים, וא"כ הכל רק מפני סרך תרומה, וכיון שבלא"ה ידיו טמאות אין מקום לזה, ואין להוכיח מנט"י לפת, דכיון שצריכין ליטול משום והתקדשתם, לא שינו צורת הנטילה וקפדינן אמנא וחזותא ושיעורא, אבל בטיבולו במשקין שהטעם משום טהרה אין לזה מקום.

אבל בזמן ר"פ ודאי נהגו בנטילה זו כמבואר פסחים קט"ו ב' ואם באנו לומר דבזה"ז בטלה התקנה היינו לומר דבזמן רב אשי בטלה, ויהא זה בכלל מה שאמרו קפדיתו אמנא ואחזותא ואשיעורא, אבל הדברים סתומין, ומשמע שנהגו כן בזמן שבטלה טהרה, וכן נהגו

שם ס"ק כ"א, דחיישין שמא יטבלנו כולו, כ"ה בגמ' קט"ו ב', ובתו' הביאו דילמא נגע, ועי' נתיב חיים מ"ש ליישב דין דם, ובפשוטו דם ג"כ אסור אפי' במקצת, אא"כ נימא שאין דרך לטבל בדם כלל.

בשו"ע שם ס"ה הנוטל ידיו לפירות ה"ז מגסי הרוח, אימתי נאמר

מ. שו"ע שם ס"ה הנוטל ידיו לפירות הר"ז מגסי הרוח, בחולין ק"ו א' אמר להו רבא דליכא מצוה אלא רשות, ומסיים בגמ' ופליגא דר"נ דאר"נ הנוטל ידיו לפירות הר"ז מגסי הרוח, וי"ל שרבא פי' כן בדברי ר"א אר"א, ובב"י הביא שהסמ"ג פסק כרבא, ונראה שפסקו כר"נ כיון שבחגיגה י"ח ב' מייתי בגמ' הא דר"נ לומר שא"צ נט"י עי"ש.

שם בהגה ודוקא שנוטלן בתורת חיוב כו', לכאורה אי קפיד אמנא ואשיעורא ואחזותא וכח גברא ניכר שכונתו למצוה, ולכן אפי' לא היו ידיו נקיות יזהר שלא ידקדק ליטול כדיני נטילה, וכ"ה לשון הסמ"ק שבב"י דר"ל כשנוטל דרך נט"י לפת אבל ליטול ידיו דרך נקיות אין לחוש, והרמ"א שינה מלשון דרך ללשון תורת, ולמש"כ לשון דרך קאי על צורת הנטילה.

נראה שהנוטל ידיו למאכל שפטור מנט"י מפני שאין דרך ליגע בו בידי, אין זה ענין לגסי הרוח, דדוקא בפירות שנוגע בהן ושייך בהם ענין של נקיות וקובעו חובה הוי בכלל גסי הרוח, אבל כשנזהר בפרי שאינו נוגע בו אינו מענין זה כלל, וזה מלבד הטעם שיש מקום להחמיר דילמא נגע, אלא דבעיקר הדברים אין חסרון אלא כשמדקדק על נגיעה בפרי יבש, ולא בחשש נגיעה בפרי רטוב, שאם יגע יש מקום לזהירותו.

שם בשו"ע ובשר עלי כו' בפטות הגמ' שהי' הבשר טיבולו במשקין

שם בשו"ע ובשר עלי יש מי שנראה מדבריו כו', הב"י כ"כ בשם הרשב"א, וכ"ה בתו'

אבל אם היה דעתו דדוקא בכה"ג צריך נטילה, היה מפרש חילוק זה).

בשעה"צ אות כ"ב הביא מהפמ"ג דאפשר שיש להקל בכורך ידיו במפה או שלובש כפפות, והפמ"ג באות ח' כ"כ לצרף דעת הרמב"ם שמתיר מפה בחולין, [ואין ברור אם חוזר בו הפמ"ג במ"ש דטעותא היא], ומרן זללה"ה בסכ"ה ס"ק י"ד פשיטא ליה דאין היתר במפה, אלא שלפירושו בדעת תו' התיר מפה אבל בלא"ה לדעת תו' אינו נוהג בזה"ז, ואם באנו לדון להתיר מפה היינו משום דבסעודה יש לחוש טפי דילמא נגע, משא"כ באוכל טיבולו במשקין במפה, לא חיישין לאותה אכילה שנגמרת מיד עם נטילת האוכל במפה, ודומיא דר"צ שאכל במפה, עי' לעיל סק"א אלא ששם פירשנו משום שמטמאה בנגיעתו, ולא מפני התקנה, ומ"מ אין להקל בלא ראי', לאחר שקבעו בגמ' איסור מפה לאוכלי טהרות, שו"ר בשו"ע סי' קס"ג ס"א דבאין לו מים לט ידיו במפה ואוכל פת או דבר שטיבולו במשקה, הרי בהדיא דביש לו מים אין להתיר במפה.

ולפמשי"ב לקמן סק"ט בשם הריטב"א דעובדא דבלם ליה אומצא הוה בטיבולו במשקין, למדנו שאסור לאכול מחמת מאכיל, וכ"ש מפה, דלבתר דפשטו איסור מפה, נסתפקו באוכל מחמת מאכיל, וכן בכף ומזלג אסור, שהרמב"ם שהתיר מפה לחולין אסר במזלג, וכן הוכיחו הא"ר והגרע"א ז"ל מהרמ"א שהתיר כף בסי' קס"ג ס"א מפני שאין לו מים תוך ד' מילין.

ש"ר בספר אאמור"ר זללה"ה חגיגה כ"ד ב' שהקשה ממה שהתירו בסוגיא שם אוכל קדש בידיים מסואבות מיד חבירו או בכוש ובכרכר, והוכיח שלא גזור אלא בסעודת פת, ולא באכילת עראי של קדש ותרומה או טיבולו במשקין, והביא שם שהרמב"ם מפרש בגמ' לאיסור בכה"ג, והוספנו בזה דברים לקמן ס"ק י"ד.

ובמרדכי גופיה אין מבואר מה בא להשמיענו, ואפשר דכיון שהיה מלא מים בתחלה ס"ד שדינו כטיבולו במשקין, קמ"ל כיון דהשתא נגוב הוא הו"ל כפירות, וזה כפי' הב"י, אבל לא משמע דכונתו מפני שאין דרך לאכלו בידים, דא"כ אין זה ענין לפירות, ולעיל סק"ט כתבנו דבכה"ג לא הוי מגסי הרוח, כיון שאינו נוגע באוכל, עיי"ש.

בדין תבשיל שאינו נאכל בידים

שם מ"ב ס"ק כ"ו והאחרונים הסכימו דמיני תבשיל כיון שאין דרך ליגע בו ביד אלא לאכול בכף א"צ נט"י, ובאמת בגמ' קט"ו א' מבואר שאם אינו נוגע במשקין לא גזור, אלא שחששו שמא יטבולנו כולו בחרוסת וממילא יגע במשקה, [ובתו' גרסי דילמא נגע], ולפ"ז סתמות הדברים דאוכל דליל שא"א לאכלו בידים דינו כמשקין שא"צ נט"י, דלא גרע מטיבל מקצתו לס"ד דר"פ, ואף אם בזמנם אכלו דייסא באמצע, מ"מ בזמנינו שאין אוכלין כן, הו"ל שפיר כמשקין, ומרן זלה"ה כתב בסכ"ה ס"ק י"ד שאין מקור נאמן לזה, אלא שכבר המנהג כן, ולמש"כ יש ללמוד כן מדברי ר"פ, ולשון כל שטיבולו במשקין מתפרש שאוחזו בידו וטבולו במשקין.

בדין פירות מבושלין

ופירות מבושלין במים כגון תפוז"ע שמפני רכותם א"א להחזיקם בידים שהם מתרסקין, יש לדמותם לתבשיל שנאכל רק בכף, ולא מטעם שהרוטב בדין מ"פ לענין ברכה, דסברא זו לא מהניא לבטל מהם תורת מים, דנהי דמשום טעם כעיקר חשיבי כעץ לענין ברכה, אבל מציאות מים לא נתבטלה מהם, והרי הם כמי כבשים ומי שלקות שפוסלין את המקוה בג' לוגין, וחשיבי שפיר טעם כעיקר לענין ברכה, ונראה דכונת הפוסקים שכתבו כן דוקא במים שנתבשלו בהם דחשיבי כדבר אחד, ולא כטיבול בדבר אחר, ונפ"מ שהמטבל פרי אחר ברוטב של הפירות האלו הוי שפיר טיבולו במשקין, ורק לגבי הפרי הזה גופיה ס"ל שהוא כחד עם המים,

חולין ק"ז ב', ובאמת פשטות הגמ' שנתן לו חתיכת בשר, שקשה לומר שעיקר הראיה מהפת שעמו, ולא הזכירו מזה בגמ' כלום, ומתפרש בפשיטות חתיכת בשר שבקדרה, ומצינו לשון טעימת אומצא קדושין ל' א' ופרש"י בשר מעט בגחלים, אבל אין קושיא אם מתפרש כאן בשר מבושל דאיכא משקין להדיא, וכדי שלא יטנפו ידיו הכניס לו לתוך פיו, ומיירי באופן שלא הוצרך לברך ע"ז שהכל, נאבל דוחק לפרש שנתן לו פת ובירך המוציא, ואח"כ נתן לו בשר, דכיון שנכנס בסעודה ודאי נטל ידיו, ולשון הגמ' משמע שלא הי' עליו חיוב נטילת ידים, רק בגלל האומצא שנתנו לתוך פיו, ועוד דפת לא הי' תוחב לו בפיו, וגם אין זו מתנה כ"כ, ובשר שאני שלא יטנפו ידיו, ומהא דבלם לתוך פיו מובן שהי' טיבולו במרק, שלכן לא נתנו לו בידי, ולא האריכו לבאר בגמ' כיון שמפורש בהמשך הדברים שהאכילו דבר שחייב בנט"י, דא"ל אי לאו דרה"מ את כו', שו"ר ברשב"א שכתב עם פת או שהי' טובלו במשקה כו' עיי"ש, (ומשמע שלא הי' תלמידו של רה"מ, אבל עמד לפניו לשרתו בסעודה זו, וצ"ע דר"ה בר סחורה הוה קמיה דרבא בכורות ס' א', שו"ר דבריטב"א הגירסא שרה"מ בלם לרבינא בר סחורה, וזה מיושב טפי).

בדין בשר שהדיחוהו קודם העלייה

שם מ"ב ס"ק כ"ד, בדין צלי בפשוט המים של הדחה מתייבשים קודם שיצא מוהל מן הבשר, שזה יוצא מחום האש, לאחר שמתחיל לצלות את הבשר מעט, ולכן אף משהו מים אין כאן, ואין להחמיר אף לדעת הרמב"ם שמשוה מים במי פירות משוי להו כמים להכשר מדרבנן, וכן בטיגון בשמן קרוב לומר שהמים מתבטלים ע"י השמן, וכשאינו שמן זית אינו מכשיר, עי' לעיל סק"ז במ"ב ס"ק ט"ו.

בשו"ע ותבשיל מוחטים כו', בכונת המרדכי בזה

י. **שם** בשו"ע ותבשיל מחטים והם נגובים דינו כפירות, הב"י פירש כן כונת המרדכי,

כדין בתורת חיוב, ושפיר מהני גם לחיוב גמור, וכן מי שנוהר בלימודו כמו באכילתו, א"כ בליל הסדר צריך לטמאות ידיו לברכת ענט"י, מיהו י"ל שהברכה קיימא גם על נטילה ראשונה, ושפיר מברך עתה על השניה ומכוין על הראשונה, ועמג"א סי' קנ"ט ס"ק ט"ו ובפמ"ג שם אם יכול לברך מיהו שם מיירי באמצע הסעודה, אבל כאן שמפסיק קודם הסעודה נמצא שלא היתה נט"י של סעודה, ואינו יכול לברך מכח הראשונים, עחז"א סכ"ד סק"ל, הובא לקמן ס"ח סק"ט ובס"ק י"ח דין י"ז.

שבת ס"ב ב' ומזלזל בנט"י, בביאור משא ולא משא

יב. שבת ס"ב ב' ומזלזל בנט"י אמר רבא לא אמרן אלא דלא משא ידיה כלל [גרסת בה"ג זימנין משא וזימנין לא משא כלל, דלשון מזלזל משמע שאינו מבטלה לגמרי], אבל משא ולא משא לית לן בה, פרש"י שאינו רוחץ ומשפשף יפה אלא מעט מים כגון רביעית מצומצם, ויש לעי' אם יצא בדיעבד פשיטא דלית לן בה, ואם לא יצא יד"ח אמאי לית לן בה, ורביעית מצומצם שפרש"י ודאי יוצא יד"ח, שהרי בפחות מרביעית נוטלין לידים בשיירי טהרה, ועוד דשפשוף אינו מעכב, [ובשו"ע סי' קנ"ח ס"י איתא אע"פ ששיעורן ברביעית יוסיף ליטול בשפע דאר"ח כו' וש"מ דברביעית שפיר דמי לקיים מצותו], ואפשר דאע"פ שלא יצא יד"ח אפ"ה כיון שנטל רוב ידיו הרי הגיע לנקיות הנצרכת, ולא מאיס כולי האי, שהרי פרש"י ענין העניות במשתין משום מאיסות, (ובאשתו בתכשיטין משום דאית ליה ולא עביד נענש שיפסיד נכסיו ולא יהיה לו ממה ליתן), ויש לדקדק מזה שהעניות רק בסעודת פת ולא בטיבולו במשקין.

שם ולא מילתא היא דאר"ח כו' בגי' בה"ג ושאלתות

שם ולא מילתא היא דאר"ח אנא משאי כו', לא נתפרש מה דחייה יש בזה לדברי רבא,

ובזה מיושב דחרוסת אע"פ שברכתו העץ חשיב טיבולו במשקין, מיהו חרוסת משום יין וחומץ הוי משקה ולא משום מים, מיהו עדיין לא נתיישבו הדברים לחדש כזאת לדינא, והפשטות הוא שהכבושים והמבושלים צריכין נט"י.

שם במ"ב ע"כ נכון להחמיר לאוכלן ע"י כף, משמע דכף מהני, וצ"ע דאי מיירי בראויין לאכלן בידים מאי מהני כף, הרי תיקנו נט"י בכה"ג, ועי' דרישה וא"ר בשם כנה"ג ורדב"ז שכתבו להקל בזה, ואפשר דמיירי באופן שהדרך היותר רגילה היא לאוכל בכף.

בדין כבושים, ובדין יי"ש

שם ובכבושים כגון מלפפונים כו', בהני גם דרך להחזיקם ביד, וגם המים נותנין טעם בכבוש, ולא איפכא כבמי פירות.

שם בדין משקה יי"ש, כתב בחזו"א בשם הגר"א שדינו כמים, ובאמת בשיעור חשוב פשיטא דחשיב כמים אפי' פחות מרוב, אבל כשהאומנות עוסקת להוציא המים יש לדון אם חשיב כמים, ובזה כתב בשם הגר"א להחמיר.

מ"י במ"ב להקל בפחות מכזית כמו בפת הטפלה לשתייה, לכאורה לא דמי דהתם כיון שאין ברכתו המוציא אין לזה דין פת, אבל כאן א"צ דין פת רק שיהא לו שם אוכל, ואע"פ שהוא טפל למשקין לא נעשה משקין עי"ז.

בשו"ע שם ס"ז, אם כשמחמיר מכח ספק מהני לחיוב גמור

יא. שו"ע שם ס"ז נטל ידיו לדבר שטיבולו במשקה כו', במ"ב ס"ק כ"ח ביאר הכונה דבזה"ז שאין חיוב ליטול בטיבולו במשקין, ולכן לא מהני לנט"י לפת, ומה שמצינו בגמ' דטיבול ראשון הוה מהני לטיבול שני אי לאו היסח הדעת דאגרתא והלילא, היינו בזמנם שבירכו על טיבול ראשון, ועחז"א סכ"ה ס"ק ט"ו בזה.

מידו נראה דהיכא דמחמיר ליטול כדין נט"י, אע"פ שמחמיר רק מכח ספק, מ"מ נוטל

לא משא כלל, והמזלזל שנעקר מן העולם הוא הפורק עול ואינו נוטל ידיו כלל,

וב"ז זה אינו ענין לטיבולו במשקין דלאו משום נקיות הוא, ואין עונשו גדול בזה שאינו חושש לסרך תרומה באכילת אוכלין טמאין מגזירת י"ח דבר, וצ"ע בבאר היטב ס"ק י"א בשם מטה יוסף בזה.

יג. דינים שנתבארו בטיבולו במשקין

בטעם תקנת נטילה לטיבולו במשקין

א. מאכל שטיבולו במשקין צריך נט"י כדין נט"י לסעודת פת, טעם התקנה מפני שהידים מטמאין את המשקין, והמשקין מטמאין את האוכל, ופי' תו' שגזרו כדי שלא יתרגלו לאכול אוכלין טמאין, שהאוכל שתי ביצים אוכלין טמאין גופו נעשה שני ופוסל את התרומה, א"נ מפני סרך תרומה, אלא שבחולין אין טומאה אלא ע"י משקין.

בחיוב נטילה בזה"ז

ב. דעת העיטור ומהר"ם שאין חיוב נטילה בזה"ז כיון שבלא"ה האוכלין והאדם טמאין, [ובעיטור מסיים אלא שנהגו ליטול], וכ"כ הראשונים בשם תו', ובזמן הגמ' ודאי בירכו ענט"י בטיבולו במשקין (וזה צ"ע בתו' פסחים), ואין רמז בגמ' שבזמן רב אשי נשתנו הדברים, [ע"י ס"ה סקט"ז דנראה שבזמנו הפסיקה הטהרה ולכן שאל קפדיתו אמנא כו'], ולעומת זה קשה לנהוג טהרה של ידים בלי תועלת, והמ"א הביא בשם הל"ח שהעולם נוהגים שלא ליטול ויש להם על מה שיסמוכו, [ועמש"כ ס"ק י"ב דנראה שענין המזלזל בנט"י נאמר רק על מי שאינו נוטל לסעודת פת], מיהו דעת רזה"פ הראשונים והאחרונים שצריך נט"י לטיבולו במשקין, וכ"כ במ"ב בשם הרבה אחרונים שהחמירו מאד בדבר, דצריך נטילה מדינא אף בזה"ז, ולהגר"א צריך לברך, ומרן זללה"ה נהג כהשו"ע ליטול ידיו בלא ברכה.

ואפשר דכיון דחזינן שמקבל מלא חפניו על ריבוי המים, אין קושיא אם מקבל עניות על מיעוט המים, דלאו משום מאיסותא היא אלא משום חסרון מזל ברכה, והעיקר נראה כגרסת בה"ג דל"ג ולא מילתא היא, אלא מימרא בפ"ע אר"ח, וכן בשאלתות פ' מצורע פסק כרבא, ועוד ראשונים יש שפסקו כרבא, וש"מ דלא גרסי ולא מילתא היא, והכי מסתברא דרבא ידע לדברי ר"ח, ולא דחינן ליה לרבא ממימרא זו, ודילמא פליג עליה.

בסוטה ד' ב' כל המזלזל בנט"י כו' אם טיבולו במשקין בכלל זה

בסוטה ד' ב' אר"ז אר"א כל המזלזל בנט"י נעקר מן העולם, נראה דלא קאי אטיבולו במשקין, דמשמע דאכילת פת קאי, ומשום מאיסות, וכן משמע בשבת ס"ב ב', עמש"כ לעיל שם בזה, ולכאורה נראה דהמזלזל דהכא היינו בהשקפה דלא ס"ל ליטול ידיו, וכדפרש"י שאוכל תמיד בלא נט"י, והו"ל עובר על דברי חכמים, אבל ההיא דשבת ס"ב ב' הוא מזלזל בהנהגה למעשה שאינו מקפיד ע"ז, אבל זימנין משא וזימנין לא משא, ובכה"ג אינו נעקר מן העולם.

ובשו"ע סי' קנ"ח ס"ט הביא כולם יחד שחייב נידוי ובא לידי עניות ונעקר מן העולם, ולפמשנ"ת ג' ענינים הם, אלעזר בן חנוך פקפק בנט"י בעדיות פ"ה מ"ו, והתם מיירי דאיהו גופיה שפיר נזהר בנט"י, אלא שפקפק בחובת הנטילה שחלק על החכמים בקבלתן, והנידוי הוא על כבוד הרב כדאמר ברכות י"ט א', [שו"ר בגמ' שם דקרי ליה מזלזל בנט"י, אבל מלישיניה דר' יהודה במשנה בעדיות משמע שאמר להם שטעו בין עקביא לאלעזר בן חנוך, וש"מ שהי' אדם ידוע בדורו, וקודם י"ח דבר טובא הוה], והמזלזל שבא לידי עניות הוא מעצלות דזימנין

בדין פירות יבשין

ג. פירות יבשין א"צ נט"י, ואין הגון להדר ליטול כדיני נט"י לשם מצוה, ורשאי ליטול משום נקיות, (סי' קנ"ח ס"ה).

חתיכות קטנות או זרעונים לענין צירוף לבזית ד. בזית צריך נט"י, אפי' חתיכות קטנות מכזית מצטרפים אם דרך ליטולן ביד ולאכול, כמו דמצוי בזרעונים שקורין ארבע"ס, ואם אין דעתו לאכול כזית יש מקילין שא"צ נט"י, (בה"ל סי' תע"ג בשם הרשב"ץ).

האוכל בכפפות וכן בכף או מזלג

ה. האוכל פרי רטוב בכפפות ובמפה צריך נט"י כמו בפת, אפי' בזה"ז, כ"כ בחזו"א, (ובפמ"ג מסתפק בזה בזה"ז הובא בשעה"צ), - וכן אוכל מחמת מאכיל ואין צ"ל בכף ומזלג צריך נט"י, (ריטב"א חולין ק"ז ב').

בדין משקין

ו. משקין עצמן כיון שאין דרך ליגע בהן א"צ נטילה, ולכן אפי' טובל אצבעו בדבש ומוצעה א"צ נטילה, וכן השותה מים מן הנהר בכף ידו א"צ נט"י, (שם ס"ו ומ"ב).

בדין דייסא נוזלית וסלט ירקות

ז. דייסא נוזלית שנאכלת דרך שתיה או בכף, וא"א לתופסה ביד או במזלג, א"צ נטילה, וכן סלט פירות או ירקות שעשוי חתיכות שאין מתאים לתופסן ביד, א"צ נטילה, וכן גרגירי אורז ושבולת שועל במים או בחלב, (מ"ב ס"ק כ"ו) וכתב דאע"פ שנוגע דרך מקרה מותר.

בדין חתיכות בשר קטנות

ח. חתיכות בשר קטנות שדרך לאוכלן במזלג, ואינם מחוברין לעצם שצריכין פירוק או חיתוך, אם נזהר שלא לנגוע בהם בידיו א"צ נטילה, כן נהג מרן זללה"ה, אבל דבר שדרך לסייע ביד לא מהני אם אוכלן בכף ומזלג, מ"ב ס"ק כ"ו, וכן נהג מרן זללה"ה ליטול ידיו לאכילת עוף שמחובר לעצמות.

פירות מבושלין במים ובדין כבושים

ט. פירות המבושלין במים, שאין דרך לנגוע בהן, שמפני רכותן נמעכין לגמרי ביד, ולכן אוכלין אותן בכף, א"צ נטילה, אבל המים של הפירות אף להסוברים שברכתן בפה"ע, מ"מ דינם כמשקין שהמטבל בהן צריך נטילה, ועי' לקמן דין כ', - מלפפונים וזיתים הכבושים במים צריכין נט"י, מ"ב ס"ק כ"ו, וכתב שם אם לא שנתנגבו ממים שעליהם, ובדרך כלל הכבושים חוזרין ומוציאין מים לאח"ז, ולא יועיל ניגוב אלא סמוך לאכילה, וכשמכניס כל החתיכה הנגובה לפיו, שאם יתחכנה יצאו המים מהכבישה, או יתחכם חתיכות קטנות שנאכל במזלג.

תבשיל שיש בו ירקות וקציצות

י. תבשיל שיש בו ירקות וקציצות אע"פ שהם חתיכות גדולות, המנהג לאוכלם בכף ומזלג בלי נט"י, לפי שאין דרך לנגוע בהם כלל, כ"כ במ"ב ס"ק כ"ו מהסכמת האחרונים, ויש בזה כמה סיבות, א' שהמרק חם, ב' שהאוכל ממאס ידי התופסו מהמרק השומני, ג' שדרך לאוכלו עם הרוטב יחד, ולזה צריך כף, ד' שאין נאות ומתאים לנגוס מהחתיכה כשאוחזה בידו.

טיבול קצה הירק במשקין

יא. המטבל קצה הירק במשקין, אע"פ שהוא נוגע רק במקום הנגוב חייב בנטילה, (שם ס"ד) ובגמ' אמרו דילמא אתא לשקועיה כוליה, ולפ"ז יש לדון דתפוח בדבש אין דרך לשקועיה כוליה וא"כ יהא מותר, (עפמ"ג מ"ז אות ז') אבל יש טעם דילמא נגע כמ"ש תו' פסחים קט"ו א', והדבר מצוי שנוגעין.

טיבול לעקי"ך ובסקויטים

יב. המטבל לעקי"ך ובסקויטים ביין או בתה וקפה צריכין נט"י, כ"כ במ"ב ס"ק כ"ו, ואע"פ שאין דרך לטבול כולו, מ"מ מצוי שנוגעין במשקין.

פרי שהדיחו או נפל למים

יג. פרי שהדיחו במים ועדיין לא נתייבש, צריך נט"י, כ"כ המ"ב ס"ק י"ב, ובסברא הי' מקום לדון דכיון שאין דעתו על המים אין זה בגזירת אכילה, והו"ל כטיפת מים שנפלה על הפת או הפרי במקרה, דלא חשיב שאוכל דבר שטיבולו במשקין, [שו"ר שאם אין דרך לטבלו רק להדיחו אפשר לצרף מה שכתבו בשם תו' שא"צ נטילה, עי' ספר מאירי וספר הבתים ואע"פ שחלקו שם על דברי התו' אבל בהדחה י"ל שמודון, מיהו פרי שנפל למים ג"כ כתבו שצריך נט"י, ועמ"ב שם דפרי שאין דרך להדיחו אפי' נפל למים א"צ נט"י, וכן חתיכת לעקי"ך שנפלה למים, וכן שקדים ובטנים קלופים, וכיו"ב, ואפי' אינו קלקול גמור, כיון שאין דרך בנ"א לעשות כן, כתב המ"א שבתלה דעתו.

בדין ענבים שמנגבן

יד. האוכל ענבים רטובות ומנגבן אחת אחת ואוכלן כשהן יבשים, אם תופסן בידו כשהן רטובין ומנגב ואוכל וחוזר ותופס ומנגב ואוכל, לכאורה מיקרי אוכל פירות רטובין, כיון שזה בסדר אכילתו.

נרטב הפרי מרוק שבפיו

טז. נגס תפוח ונרטב מרוק שבפיו לא מיקרי טיבולו במשקין, דהו"ל כטיפה שנפלה על הפרי במקרה, ועדיף מיניה, וגם אין מצוי שיגע במקום הנגיסה, ואפשר גם דחשיב משקה שלא לרצון, בטהור שאין לו מעיינות.

בדין סופגניות

טז. סופגניות שטיגנן בשמן זית סתמא הם טלה"ט וצריכין נט"י, אבל אם טיגנן בשמן רגיל, אע"פ שנתערב בהן מעט מים יש להקל שהמים התאדו ברתחת השמן, וכן תפוז"א שטיגנן בשמן אע"פ שהדיחן במים קודם הטיגון, ונפ"מ להרמב"ם שטיפת מים משוי למי פירות כמשקין, - במה שכתב המ"ב דכשהרוב מי פירות א"צ נטילה, ציין בחזו"א דלהרמב"ם טיפת מים במ"פ משוי להו משקה, וכן ציין

הגרע"א ז"ל בגליון הדה"ח, ועי' בכורות כ"ג ב', ולע"כ.

טיגון בסוכר

יז. טיגן בסוכר כתב במ"ב ס"ק י"ד דלכו"ע לא הוי משקה וא"צ נט"י, ויש לדון בטובל לעקי"ך במי סוכר מיד כשמוציאו מן התנור, ורצונו שיבלעו המים ויתייבשו, ופעמים נשאר לחלוות סוכר שנדבק ביד, האם נחשב כמים או כסוכר.

בשר שהורח וצלאוהו

יח. בשר שהורח וצלאוהו באש, אע"פ שיוצא מוהל מן הבשר נקטינן שהמים נתייבשו, והמוהל אין דינו כמשקין, (שו"ע ס"ה ועי"ש מ"ב בשם הגר"א, ונתבאר בסק"ט).

בדין משקה טופח ובאינו מטפח

יט. משקה טופח [פ"י שהיד הנוגעת בפרי נעשית לחה ואין בה כדי להרטיב אחרים], יש להחמיר שדינו כמשקין לענין נטילה, ולע"כ, ועחזו"א על הרמב"ם פ"ז מטו"א, ועוד מקומות, אבל אם המשקה שעל הפרי אינו מטפח את היד, אלא שהפרי אינו יבש ממש, יש להקל שא"צ נטילה.

בדין שמן, ובדין טחינה, ובדין רוטב שעל מיני מאפה, ובדין ריבה

כ. כל השמנים אינם בדין משקין חוץ משמן זית, אע"פ שהי' מעורב בהם מים כשחטו אותן, לענין נטילה אפשר להקל שבתהליך העשייה צף השמן לחוד ויצאו המים, - טחינה אין לה קולא דשמן שומשמן כיון שבדרך הכנתה מוסיפין לה מים הרבה ודינה כמשקין, ולהרמב"ם אף במיעוט מים סגי, ולכן אם טובל מציות וכיו"ב בטחינה, וכן מיני מאפה ממולאים שיוצקין עליהן רוטב צריכין נטילה, מיהו כשיוצקין רוטב על כולו אין דרך לנגוע בהם אלא ע"י כף ומזלג, ועי' לעיל דין י' י"א י"ב - מחית פרי מבושל שקורין ריבה יש כמה סוגים, ואפשר שמה שנחלקו האחרונים לענין מי פירות

מבושלין היינו בריבה נזולית עם גושי פרי, עי' לעיל דין ט'.

בדין נבינה ועוד, ובדין עוגות עם קרם

כא. גבינה יש להקל שדינה כאוכלין, וכן חמאה קרושה, אבל בנימוחה החמאה, או בגבינה נזולית שקורין לבן, צריך נטילה, - עוגות עם קרם יש מהם שמעורב בהן מים, והם טלה"ט, ויש צד לדון דלא חשיבי משקין אלא אוכל רטוב שלא ראוי לטבל בו, ולא גזרו בזה, ואולי יש להקל במזלג או במפית, ויתכן שבטלו המים לאוכל, כמו שדנו בשם תו' בחרוסת, שהוא עשוי כטיט, והגמ' מיירי כשמדללין אותו ביין או חומץ.

בדין מלח שנימוח

כב. מלח שנימוח דינו כמים כיון שתחלתו מן המים, אבל כ"ז שהוא יבש פשיטא שאינו כמשקין, (מ"ב ס"ק י"ח), מיהו ד"ז אינו ברור דברמב"ם פ"י מטו"א ה"ב כתב דמלח כמי פירות לא מטמאין ולא מכשירין, ועמש"כ לעיל סק"ז, וצ"ע.

פרי לח מקירור או הקפאה

כג. פרי שיצא ממקרר או מקפיא והזיע ונעשה לח, יתכן שיש להקל דא"צ נט"י, דזיעה אינה משקה, ולע"כ, ועי' דין י"ג בעיקר ד"ז כשאין דעתו על אכילת המשקה כעין טיבול, והתם בהדיחן מרצונו, והכא קיל טפי.

חגיגה כ"ד ב' וכי יש נגובה לקדש כו'

יד. חגיגה כ"ד ב' תניא ארחב"א וכי יש נגובה לקדש כו', פרש"י דאוכלין נגובין היינו שהחולין נגובין ולא נטמאו בידיו שאם הי' עליהם משקין היו נעשים שני ופוסלין את התרומה שבפיו, ועוד דק"ל פסחים קט"ו א' כל

שטיבולו במשקין צריך נט"י, ונראה דזה ידעו בגמ' מעיקרא שהנגובין הם החולין, אלא שהקשו מה הניגוב שלהם יועיל לקדש שמק"ט אפי' אינו מוכשר וביבש, ולשון הירושלמי וכי יש אוכלין נגובין אצל הקדש, ומשני שאת הקדש ואת התרומה אכל ע"י שתחב לו חבירו בידים טהורות או שתחב הוא לעצמו בכוש ובכרכר, [ובירושלמי אמרו בשפוד, ומבואר דלא חששו שיהא כלי המק"ט, שלא הצריכו כאן היכר דעיקר המעשה של תחיבה זו הו"ל היכירא, וערש"ש], והחשש שמא יגע בפיו כשמכניס החולין לתוך פיו עם הקדש.

והקשה אאמור"ר זללה"ה היכי שרינן הכא לאכול ע"י מאכיל ועי' כוש וכרכר,

והא קי"ל דאוכל מחמת מאכיל צריך נט"י, וכן אוכל בכף ומזלג, עי' סי' קס"ג, והרמב"ם מפרש שבאמת היינו דקמ"ל שאסור בקדש, ומותר בתרומה שגם מפה מותרת בה, וי"ל דבתרומה וקדש שיש איסור נגיעה בלא אכילה, והתירו בכוש וכרכר, לא גזרו באכילה יותר מנגיעה, ורק בטיבולו במשקין או בפת שהאיסור רק באכילה ולא בנגיעה, בזה יש לחוש דילמא נגע, כיון שאינו מזהר על הנגיעה, וכן באוכלין נגובין דחולין בשמעתין יגע בפיו, ולעיל סק"ד הזכרנו סברא לומר שלא גזרו מאכיל ומזלג אלא בסעודה, ולא באכילת טיבולו במשקין באכילת עראי שיש לדמותו לנגיעה, וכ"כ סק"ב בדר' צדוק בפחות מכביצה, אבל לפמשנ"ת סק"ט דבלם ליה אומצא היינו טיבולו במשקין מבואר שג"ז אסור, וע"כ דשאני תרומה וקדשים שיש איסור בנגיעתם, ובזה שרינן אף בדרך אכילה, ואאמור"ר זללה"ה ביאר שם בארוכה פלוגתת רש"י והרמב"ם בזה, ולע"כ בסוגיא שם. – ועמש"כ עוד בכ"ז בס"ח סק"ט ו.

סימן ב

בזמן הברכה, ובדיני הפטורין מנט"י, ובדין מפה ומאכיל, ובדיני תיכף לנט"י סעודה

**בעיקר הדין ובמנהג בנט"י, וברמב"ם ורמב"ן
ורשב"א בזה**

ובשו"ע סי' קנ"ח סי"א כתב מברך קודם נטילה כו' ונהגו שלא לברך עד אחר נטילה משום דפעמים שאין ידיו נקיות כו', ובבב"ל שם ד"ה מברך הביא שברמב"ם בדין ליל הסדר כתוב מברך ענט"י ונוטל ידיו, וזכ"כ בהלכות ברכות פ"ו ה"ב כל הנוטל ידיו בין לאכילה בין לק"ש בין לתפלה מברך בתחלה אקב"ו על נט"י, ושכ"כ ר"ח בשם הגאונים, וסיים שאין למחות ביד מי שירצה לברך קודם הנטילה.

אח"כ ראיתי ברמב"ן בשמעתין שמברכין ענט"י בעל, וקבעוה לאחר הנטילה, מפני שפעמים שפסולות לברכה, וזה בכלל מה שאמרו חוץ מן הטבילה דהאי נמי זימנין דגברא לא חזי, וכ"כ הריטב"א, והרשב"א בתשובה ח"א סי' תקנ"ח כתב שדברי הרמב"ם [כ"נ דצ"ל] נכונים הם שצריך לברך עובר לעשיתן ומ"מ לא ראה איש נזהר לדבר זה ואפשר דכיון שצריך לנגב כל שלא ניגב הר"ז עובר לעשייתן.

שם בשו"ע ומפני זה מברכין עליהם כו' קודם שיטיל עליהם מים שניים, לכאורה כך צריך לנהוג מעיקר הדין, דמים ראשונים הוו לנקיות, וא"כ הברכה קודם לראשונים הוא לפני דלפני, וקודם שניים זה הוא עיקר הזמן שנקרא עובר לעשייתן, גם לא מובן דברי התו' שמברכין אחר הנטילה השניה, הרי בין ראשונים לשניים זהו הזמן הרי מתאים לכל הדעות, ונראה שהתו' נהגו בנטילה אחת או רביעית בב"א או בשטיפה

פסחים ז' ב' כל המצות מברך עליהן כו', אם גם נט"י מברך קודם הנטילה

א. פסחים ז' ב' כל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן כו' אלא אר"ח חוץ מן הטבילה בלבד, פשטות הדברים דנט"י ג"כ מברך קודם הנטילה, ואי משום נקיות הידים, הרי יכול לנקותם בכל מידי דמנקי, תדע דב"ה אומרים מוזגין את הכוס ואח"כ נוטלין לידיים, הרי שמקדש תחלה ובודאי ידיו נקיות לברכה, וה"ה כל נט"י, וכן אמרו פסחים קט"ו ב' דמסח דעתיה משמירת הידים באמירת הגדה והלל, ש"מ דסתם ידים שצריכין נט"י כשרין לברכה, ואין לנו לחדש מדנפשינן להוסיף בחוץ מן הטבילה, אף חוץ מן הנטילה.

שם תוד"ה על הטבילה, בפ"י ר"ח הביא שתי דעות, אם זה רק בטבילת גר או בכל הטבילות ולשון הגמ' סתום, אבל אמרו בפשיטות בשלמא טבילה דאכתי גברא לא חזי, ש"מ דבטבילת גר או בע"ק מיירי, והי' פשוט לגמ' שאין שאר טבילות בכלל, וכ"כ הרי"ף והרמב"ם, וצ"ע בתו' שקבעו הנהגה לכתחלה בטבילה במה שנהגו הנשים לברך אחר הטבילה.

שם בא"ד וכן בנט"י לא חילקו כו', הדברים צ"ב דהא בגמ' לא אמרו חוץ מנט"י, וכבר כתבנו דלא אשכחן שבנט"י הגברא לא חזי, ואם יצא מביהכ"ס ינקה ידיו במים או בכל מידי דמנקי, וסתמא מברך אשר יצר מיד, שלא לאחר את הברכה עד שיטול ידיו, שהרי כבר נתחייב באשר יצר, והנטילה אינה חיוב רק כשירצה.

ולעקור רגליהם לאחר הנטילה, הרי מעיקרא תיקנו באופן שיהא הפסק בין הנטילה למצוה, ובחנוכה ור"ח הש"צ אומר יעו"י ועל הנסים, ואין להדר לילך בידים רטובות.

בהגה ואם שכח לברך כו' עד אימתי מברך

שם בהגה ואם שכח לברך עד אחר ניגוב מברך אח"כ, נראה דלשון זה מתפרש אפי' באמצע סעודתו, דכ"ז שהוא חייב לישמר בטהרת הידים ויכול להפסיד נטילתו הר"ז עובר לעשייתו כמו מיד אחר הנטילה ומברך, כמו שמברכים לתפלה ענט"י אפי' לאח"ז כ"ז שהוא חייב בטהרת הידים, והמג"א ס"ק ט"ז הביא מיש"ש שלאחר המוציא לא יברך, וכנראה מקורו בתניא שהביא בשם הגאון שאם אכל פת לא יברך, ולכאורה יש לפרש כונתו שאם כבר גמר אכילת הפת לא יברך, אבל באמצע אכילתו אין מניעה מלברך, ובפמ"ג כתב דצריך טעם למה, ובמ"ב ס"ק מ"ד כתב דאחר המוציא לא יברך ענט"י, ועי' שו"ע סי' קס"ז ס"ז שאם לא ניגב כששמע המוציא יכול לברך, ולא הוי הפסק בין הברכה לאכילה, ואפי' נטל ידיו לאחר המוציא וברך לא הוי הפסק, ועי"ש בשעה"צ אות מ"ד.

ונראה שאם לא בירך עד שטעם המוציא, אם יטמא ידיו בנגיעה במקומות המכוסין או יחכך בראשו, יכול לברך, כמ"ש במ"ב סי' קס"ד ס"ק י"ג, ומרן זללה"ה כתב שם בסכ"ד סק"ל שהמברך לא הפסיד, ובכה"ג דנראה בלא"ה שצריך לברך, בודאי יכול לברך.

בברכות נ"א א' אמרינן דגמר סעודתו לא יברך המוציא, ולא דמי לטבל ועלה דגברא לא חזי, אבל בהמוציא דמעיקרא חזי הואיל ואידחי אידחי, וביאור הדברים דכשיכול לברך ואינו מברך, הרי כבר גזל את האוכל בלא ברכה, והוחלט גזילו בזה, ושוב אין כאן אפשרות לתקן למפרע, אבל כשלא יכול לברך קודם הרי הוא כנוטל ע"מ לברך, [ונפ"מ כשלא ה' המקום נקי לברך מעיקרא, אבל באמת זה אינו, דה' לו להמתין מלאכול משא"כ בטבילה דחזי רק מכח

אחת כדי ראשונים ושניים, ולכן לא ה' להם זמן שבינתיים.

בהגה לברך עליהם קודם ניגוב, אם יש היתרון בניגוב

ב. שם בהגה גם יכול לברך עליהם קודם ניגוב שגם הניגוב מן המצוה כו', צ"ע דהנגוב אינו ענין לטהרת הידים, וכבר נשלמה מצות הטהרה בנטילה, ואפי' נשפכו עליו מים אחרים צריך ניגוב משום מאיסות, ואפי' נטל מרביעית או טבל ידיו במקוה צריך ניגוב, ועוד דבטיבולו במשקין אין דין ניגוב כלל, שהרי הפרי רטוב, ומה ענין בניגוב ידיו, ואפ"ה מברכין כ"ז שידיו רטובות להסוברים שמברכין.

ואם באנו לחדש מעלה כשידיו רטובות יש לפרש שזה מענין מה שאמרו חגיגה י"ט א' טבל ועלה מחזיק עצמו לכל מה שירצה, ופי' תו' דהיינו בעודה לח, ומרן זללה"ה בסכ"ג סק"ל כתב דה"ה לענין נט"י אם נפלו מים על ידיו בלא כונת נותן ומקבל, יכול להחזיק ידיו לטהרה כ"ז שהן לחות, ולפי סברא זו הרי הם במדה מסוימת כקודם נטילה אבל הפוסקים לא כתבו מה"ט, אלא מפני שצריך ניגוב.

ובאמת נראה דאין ללמוד מדיני הוחזק שענינם שמירת הטהרה בדרגה כזו, ובזה אמרו שסמוך לטבילה יכול להחזיק עצמו, כמו קודם שעלה כולו מן המים עי"ש, אבל אין זה מלמד שלא נשלמה הטבילה לגמרי, דבטבילה אין דין ניגוב כלל, ובנטילה לחולין אין דין הוחזק כמבואר חגיגה י"ח ב', ונתבאר הענין בס. סק., ומרן זללה"ה שם כ"כ לדעת הרשב"א.

בברכת כהנים אם יש מעלה בידים רטובות עד הדוכן

ונראה דכהנים העולים לדוכן אין מעלה במה שישאירו ידיהם רטובות ליחשב סמוך לברכה, דכיון שאין בהם דין ניגוב ויכולין לברך בידים רטובות, ממילא נשלמה הנטילה קודם הניגוב, ובאמת כיון שצריכין ליטול קודם רצה

לו מים פטור מנט"י, והדברים מחודשים דודאי כל הני חייבים בנט"י, ולא פטרו אלא במחנה, ואמנם מי שהוא אנוס לא חייב למסור נפשו על נט"י, ויכרוך ידיו במפה, וכן ישתדל בכל מה שיכול לפי הענין, ואם יודע שבהמשך הדרך יש מים ימתין עד ד' מילין, ואין ללמוד מדברי הר"י אלא במחנה, ואם יש חשש סכנה בחיזור אחר המים ובהמתנה יאכל מיד בלא נט"י ובמפה, אבל אין בזה גדרים חדשים, ודינו שייך לקמן סי' קס"ג ס"א, והטור כאן העתיק דין מחנה, וגם לקמן לא העתיק קולא דד' מילין.

ובמ"ב ס"ק ל"ו כתב דצריך לכוון ידיו במפה כדלקמן סי' קס"ג, וזה אמת כיון שאין כיון שאין כאן שום פטור מדרבנן אלא אנוס, וכיון שאינו אנוס לאכול בידיו צריך לכוון ידיו במפה, למאי דק"ל כן בסי' קס"ג ס"א, ועי' בסמוך, אבל במחנה פטורין מנט"י וא"צ מפה, ואפי' יש להם מים הם פטורים לפמש"כ לעיל, וכבר כ"כ בבהגר"א סק"כ שלא פטרו אלא מחנה במלחמה עי"ש, ובבהגר"א סי' קס"ג סק"א כתב דמדברי כל הפוסקים משמע שא"צ מפה, אלא שהערוך הצריך מפה, ועי' להלן בזה.

בתו' עירובין כ"א ב' ד"ה מוטב, במה שר"ע החמיר ע"ע, וברמב"ם בזה

בתו' עירובין כ"א ב' ד"ה מוטב הקשו למה לא פטר ר"ע עצמו במקום סכנה בק"ו ממחנה, ותירצו דמתמיר על עצמו היה, ולכאורה אין כאן פטור מחנה אלא פטור סכנה, ובזה החמיר על עצמו ונכנס לסכנה קצת, והרמב"ם בפ"ו מברכות הי"ט כתב אפי' אין לו מים אלא כדי לשותות נוטל ידיו במקצתן ואח"כ אוכל, ושותה מקצתן, ומבואר מדבריו שאין שום קולא אלא במחנה, ובשאר סכנות תלוי לפי הענין, מיהו ודאי ר"ע החמיר על עצמו במקום סכנה, ולא משום פטור מחנה, אלא שזה ק"ו מד' מילין שפטור מנט"י [ומזה משמע שאין היתר מפה בחולין ודלא כהרמב"ם, דאל"כ למה לא כרך ידיו במפה, והכניס עצמו לסכנה של מיעוט

הטבילה], וכיון שנהגו בנטילה דמברך לאחר שנטל, אין לחלק כמה זמן עבר מנטילתו, וע"כ שהוא מברך על המצב הקיים שהוא נטהר בטהרת ידיו, וממילא באמצע הסעודה כקודם סעודה דמי, וכמו שנהגו בתפלה.

שם מ"ב ס"ק מ"ג, מ"מ לא פלוג, צ"ע מי קבע מנהג זה ששייך לומר עליו לא פלוג, אלא שכך הוא המנהג גם בנטל מרביעית.

שם ס"ק מ"ד עמשנ"ת לעיל.

שם ס"ק מ"ו מה שנקט דבטבילה א"צ ניגוב ע"פ התוספתא צ"ע, דהתם מיירי בעינן ניגוב של ידיו קודם שיטול שניים או ראשונים, ולא מיירי כלל בענין אכילת לחם ביד רטובה, וכ"כ מרן זללה"ה בסכ"ה סק"י שגם מטביל ידיו צריך ניגוב.

עירובין י"ז א' מתני' ופטורין מרחיצת ידים, אם מיירי אפי' ביש להם מים

ג. עירובין י"ז א' מתני' ארבעה דברים פטרו במחנה כו' ופטורין מרחיצת ידים כו', מהא דאמרין בגמ' אמר אביי לא שנו אלא מים ראשונים אבל מים אחרונים חובה, יש ללמוד דפטורין לגמרי משמע, דאפי' יש להם מים אינם חייבין ליטול ידיהם, ולכן שייך לומר דבאחרונים חייבין כיון שיש להם מים, אבל בדלית להו לא יועיל שנאמר להם שהם חייבין, וצ"ע בפרישה סי' קנ"ה סק"ה שכתב דבדאית ליה מ"א פשוט שגם בראשונים חייבין.

ונראה דכמו שפטור העני מלעשר דמאי, כך פטורין במחנה מלעשר עירובי חצרות ולעשר דמאי וליטול ידיהם, ואף דודאי יש בזה הידור כדבר הגון, אבל בעיקר התקנה פטורם מלרחוץ אפי' בדאית ליה מ"א, ונראה פשוט שא"צ לכוון ידיהם במפה, דאיך אפשר לשנות פטורים כשהם מוגבלים וידיהם קשורות.

בשו"ע סי' קנ"ח ס"ח שהשמיט דין מחנה

בשו"ע סי' קנ"ח ס"ח השמיט דין מחנה, וכתב מי שהי' במדבר או במקום סכנה ואין

הכל, מיהו למעשה בשו"ע קי"ל שאם אפשר
יאכל במפה.

בבב"ל בדין נוסע בעגלה, ובדין כשאינו רעב הרבה

בה"ל ד"ה ברחוק, כתב דכשהוא נוסע בעגלה
משערין לפי הילוך פרסה, שהוא ע"ב
מינוטין ולכאורה מצינו בגמ' שאמרו תלתא פרסי
א"נ פרסה בחלא, וש"מ שמחלקין לפי הקושי
ולא רק לפי הזמן, וא"כ ביושב בביתו צריך
להמתין יותר זמן מהילוך פרסה, ואם צריך ללכת
השיעור מיל, ויתכן שא"צ לשלם הוצאות רכב,
שו"ר בספר אאמו"ר זללה"ה ס"ג סק"י שי"ל
שתלוי לפי צערו, עי"ש.

עוד כתב שם [גם בד"ה אם] דלא התירו אלא
כשהוא רעב הרבה, ולפ"ז יש להעיר במ"ש
המחבר להתיר דבר שטיבולו במשקין, והרי
בפשוטו אין בזה צורך גדול כאכילת פת, וגם
סתמא יכול לנגבו, והגמ' בפשוטו מיירי בפת.

שם מ"ב סק"ז כתב להחמיר שלא לאכול בכף
ומזלג אלא במפה, והביא בשעה"צ אות ד'
שהגר"א מפקפק על היתר הרמ"א בכף, ולא
הביא שהגר"א גופיה סובר שדעת כל הפוסקים
שאפשר לאכול בידיו בלא מפה כלל, וזהו מה
שיישב בא"ר כיון דמעיקר הדין מותר אף בלא
מפה עכ"פ בדלית ליה מפה, ועמש"כ לעיל ס"א
סק"י דמפורש בחגיגה כ"ד ב' שמותר לאכול
תרומה בידים מסואבות ע"י כלי או ע"י מאכיל,
ואף בקדש שרי, ומשמע דהיתר מאכיל ומזלג
שוין, ולע"כ.

במ"א מהירושלמי בדין שומרי גנות ופרדסים, ובדין יושב בביתו

במג"א סק"א כתב בשם ירושלמי דשומרי גנות
ופרדסים כלאחריו דמי, וסיים משמע
דאדם היושב בביתו צריך לילך ד' מילין, וצ"ע,
ופי' במחה"ש דמשמע דוקא שומרים שאינם
יכולין להתרחק הרבה ממקום שמירתן, אבל
היושב בביתו שיכול להתרחק חייב עד ד' מילין,

שתיה, שו"ר בספר אאמו"ר זללה"ה ס"ג סק"י
שבאו"ז הקשה מ"ט לא פשטינן בגמ' מר"ע,
ותירץ דע"כ ר"ע מחמיר על עצמו היה, וצ"ע
למה העתיק הרמב"ם ד"ז כחיוב.

בשו"ע סי' קס"ג ס"א שבאין לו מים צריך מפה, ובבבב"א בזה

ד. בשו"ע סי' קס"ג ס"א כתב דבאין לו מים
אלא ברחוק ד' מילין כורך ידיו
במפה ואוכל, [ולא ראיתי ד"ז ברמב"ם ובטור,
ובאמת י"ל דהרמב"ם לשיטתו מתיר מפה
לחולין בכל ענין, ובלא מפה לא רצה להתיר,
כיון שר"ח והערוך פי' הגמ' שאוכל בבלאי
חמתות דהיינו מפה], וכבר כתב הגר"א דמדברי
כל הפוסקים משמע שאוכל בלא מפה, וכ"נ
מסוגית הגמ' חולין ק"ז א' שמספק"ל אם התירו
מפה לכל אדם, ולצד זה מה שהתירו בד' מילין
היינו בלא מפה, ודוחק לומר דהינו דוקא בדלית
ליה מפה, אלא שלא הטריחו עליו לעטוף ידיו,
מיהו בדלית ליה מפה שרי לכו"ע בלא מפה
כמ"ש במ"ב סק"ו, שו"ר בספר אאמו"ר זללה"ה
ידים שם בזה.

המור כתב כאן רק איסור מפה, והמחבר העתיק
רק היתר מפה ברחוק ד' מילין, ואפשר
שלא רצה להעתיק כלל דעת הרמב"ם להקל
במפה לחולין, ולא רצה לסתום רק דעת
החולקים, ולכן סתם רק ההיתר בד' מילין במפה,
ומה"ט הוסיף דבר שטיבולו במשקה בהיתר מפה
שזהו לשון הרמב"ם פ"ו הי"ח, וכונתו גם כדי
ללמוד מזה איסור מפה, גם בטיבולו במשקין,
וכן יש ללמוד מהראב"ד שהשיג על כל דברי
הרמב"ם בזה.

הקשה אאמו"ר זללה"ה שם מ"ט לא מוכחינן
איסור מפה מהא דהתירו לאכול בלא
נט"י ברחוק ד' מילין, והרי יכול לאכול במפה,
וש"מ שהוצרכו להתיר מפה, וכבר התירו גם
בדלית ליה מפה, וי"ל דחורבא דנפיק ממפה גרע
טפי ממקרה של ד' מילין, ולכן עדיף להתיר

חולין ק"ז א' מהו לאכול במפה כו' אי סגי בכרך
ידו אחת, והיתר מפה בכיסוי כל היד

ה. חולין ק"ז א' איבעיא להו מהו לאכול במפה
מי חיישין דילמא נגע או לא, לצד
דאסור מפה פשיטא דה"ה בכרך שתי ידיו
במפות, אבל לצד דמהני מפה י"ל דסגי במפה
בידו אחת, דהכי משמע עובדא דר' צדוק שנטלו
במפה, ולא אמרו כרך ידו במפה ונטלו, וכן
בדבר בסמוך לא הוזכר שכרך שתי ידיו במפות,
ואם איתא דלכהנים לא שרינן אלא כשכרכו שתי
ידיו, הרי מזה שרב כרך רק ידו אחת ה' מובן
דלאו משום שריותא דכהנים עבד הכי, מיהו
לשון קאכל במפה מתפרש שפיר שאכל סעודתו
כשירו כרוכה במפה, ולא שנטל את האוכל
במפה.

ובמ"ב סי' קס"ג סק"ה כתב דמסתברא שצריך
לכרוך שתי ידיו דוקא, וכתב בשעה"צ
לכרוך כל היד במקום שצריך נטילה, ולא מהני
כרך ידו אחת שמא יגע בחברתה, ומן זללה"ה
כתב בסכ"ג ס"ק י"ג דגם בלא טעמא דשמא יגע,
אלא דכיון שהתקנה ליטול שתי ידיו, הרי לא
קיים התקנה ואסור לו לאכול כ"ז שאין שתי ידיו
נטולות, [מיהו ביסוד התקנה ג"ז מיקרי דילמא
נגע כדאמרינן מי חיישין דילמא נגע או לא],
וכן ביאר אאמו"ר זללה"ה בס"ג סק"י שאסור
לאכול בלא נט"י וקבעו את זה באיסור אכילה
כאדם טמא שאסור בקודש, ולא דילמא נגע
כעת, אע"פ שהכל מיסוד מגע, ולפ"ז ביאר
שהנדון בגמ' אם נחשוב ידיו הכרוכות במפה
כאדם שאין לו ידים, שלא חייבו נטילה אלא
בידים מגולות, ולפ"ז פשיטא שצריך לעטוף שתי
ידיו כולן, שהנדון במפה הוא גם אם גם במזלג
אסור, וכן לכהנים לא קים לן שריותא דמזלג,
מיהו יש גם סברא לומר דמפה גרע שתופס
האוכלין בידו, משא"כ במזלג דדמי לאוכל
מחמת מאכיל, וכדמדמי להו חגיגה כ"ד ב'
עיי"ש, הובא לעיל ס"א ס"ק י"ד, ובגמ' משמע

ובח"א כלל מ' ס"א הביא הירושלמי דפשיט לה
ממתני' דהיושב בביתו כלאחוריו והעתיקו המ"ב
בסק"ג ואמנם כן דהכי משמע פשטות
הירושלמי, אבל באמת אין הירושלמי מובן,
[והגר"א הגיה דמייתי מאשה טבולת יום, אבל
הירושלמי בחלה פ"ב ה"א מייתי מיושבת ערומה
כמו בברכות, וקשה להגיה בשני המקומות].

ונראה לפרש דמייתי ראייה מהא דבתר מתני'
דהאשה יושבת תנן מי שאינו יכול
לעשות עיסתו כו', ומשמע דבאותה אשה
שיושבת בביתה מיירי סיפא דמתני', ושם ביארו
בירושלמי דמי שאינו יכול, היינו מפני שרחוק
ד' מילין, ויש ללמוד מזה שגם בביתו השיעור
ד' מילין, וכמו שלענין חלה השיעור ד' מילין
ה"ה לענין נט"י, והירושלמי לשיטתו דלאחוריו
אין מטריחין עליו כלל, ומתני' דקתני מי שאינו
יכול כו' משמע שמפני המרחק אינו יכול, וש"מ
דביתו כלפניו דמי, שאם ביתו כלאחוריו, א"כ
לעולם כאינו יכול דמי, אבל לתלמודן אין ראי'
די"ל שאינו יכול בשיעור מיל.

מיהו בסברא אם באנו לחייב את היושב בביתו
ללכת ד' מילין לחפש גבל בטהרה, הוי
טפי ממהלך בדרך שהולך בלא"ה לפניו, וטפי
מלאחוריו בדרך שאין מטריחין עליו אלא מיל
בהליכה ומיל בחזרה, וליושב בביתו הוי ד'
בהליכה וד' בחזרה ואמנם ההולך בדרך קשה
יותר לעכבו, אבל אכתי ההפרש גדול ביותר,
ויותר מיושב בסברא אם לא חייבו ד' מילין אלא
לפניו שבלא"ה הולך, אבל היושב בביתו
כלאחוריו דמי, ואפשר שאין כונת הירושלמי ד'
מילין, אלא שאין דינו כלאחוריו אלא בעינן מצב
של טירחא שנקרא אינו יכול לעשותה בטהרה,
ולא ידענו השיעור, וא"כ אפשר דבשיעור מיל
שפיר יש להקל במפה כיון שכן הכריעו
האחרונים, וספק ידים להקל.

שם ור"א ור"א כהנים הוו, מדלא קאמר תרומה הוו אכלי, משמע שהתירו להם אפי' בחולין, מיהו דוקא בזמן שאוכלין גם תרומה, ולא בזה"ז, ויש לדחות דבגמ' לא ידעו אם אכלו תרומה אלא אמרו שאשתמיטתיה ד"ז שאם הי' יודע פרטים אלו הי' חושב דשמא אכלי תרומה, ומשמע שהם לא השיבו כלום, או שלא ידעו בקבלה מה השיבוהו, ועי' בספר אאמו"ר זללה"ה בזה.

שם איבעיא להו אוכל מחמת מאכיל, אם בכהן ק"ו ממפה דשרי

ו. **שם** איבעיא להו אוכל מחמת מאכיל צריך נט"י או לא, פי' נהי דמפה קי"ל דאסור, אבל אכתי באוכל מחמת מאכיל שאינו עוסק בידיו באכילה כלל, והחשש שמא יגע בידיו בפיו רחוק, ובקל יכול לזהר בזה, י"ל דשרי, ולפ"ז אף למסקנא דאוכל מחמת מאכיל חייב מ"מ בכהן א"צ נט"י, דהא חזינן שאוכל מחמת מאכיל קיל טפי ממפה, אבל אאמו"ר זללה"ה כתב שהספק של הגמ' מתפרש גם בכהן, די"ל דמפה שידיו עטופות עדיף טפי, ואוכל מחמת מאכיל גרע ממפה, ושני הצדדים בכלל הבעיא, והנה לפרש"י חגיגה כ"ד ב' פשיטא לגמ' דמותר לאכול קודם בידים מסואבות ע"י מאכיל או בכוש וכרכר, אלא דהתם מפה נמי שרי, עמש"כ ס"א ס"ק י"ד, ועמש"כ לקמן ד"ה שם שאני שמש.

שם בלם ליה אומצא ואכיל, בריטב"א הגרסא בלם ליה רה"מ לרבינא בר סחורה, וא"ל אי לא דרבינא את, וזה מיושב שהרב בלם לתלמיד, ויש לפרש אומצא בשר שטיבולו במשקין, וכמ"ש הריטב"א, דדוחק לומר שהראי' מפת שלא הוזכר כלל, ולמדנו מכאן שאף בטיבולו במשקין אוכל מחמת מאכיל צריך נטילה, ונראה בפשוטו שקודם שבלם לו א"ל לברך שהכל על הבשר, כדתניא בסמוך בשמש, אלא דיתכן שכבר בירך מעיקרא על דבר אחר שהכל ועמשנ"ת בזה לעיל ס"א סק"ט.

דאוכל מחמת מאכיל עדיף ממפה, דהא לבתר דפשטינן דמפה אסור אבעיא להו מחמת מאכיל מאי, מיהו אאמו"ר זללה"ה פירש דאף לתרומה מספק"ל.

והנה ר"א ור"א דאכלי בבלאי חמתות נראה דכיון שאכלו כן בקביעות התקינו לעצמם בלאי חמתות שאינם מק"ט, וגם נוח להכניס בהם ידי באופן שאין חשש שיפלו, דחמת כלי קיבול מעור, ונוח לשימוש כמו כפפות, משא"כ בכריכת מפה שהיא שטוחה, וזהו מ"ש בירושלמי ברכות פ"ח ה"ב אכלין בחתם, פי' בידיו צרורות וחתומות, או מלשון חייאת דהיינו שק, ולשונות אלו מתפרשים שההיתר מפני חתימת היד, ולא מפני שלא נגע באוכלין.

שם ת"ש וכשנתנו לו לר' צדוק אוכל פחות מכביצה נוטלו במפה ואוכלו חוץ לסוכה ואין מברך אחריו, לגרסא זו מפורש שהיה רגיל כן, ולא מעשה אחד שאירע כדריב"ז ור"ג, ולכן קתני וכשנתנו לו, ולא מעשה ונתנו לו, וכן פרש"י כשהיו נותנים לו כו', מיהו גם לגרסת נוטלו כו' מתפרש שפיר שהי' דרכו כך.

שם נוטלו במפה, מדלא קתני כרך ידו במפה ונטלו משמע שהמפה הפסיקה בין ידו לאוכל, אבל לא כרך ידו בה.

שם מאי לאו הא כביצה בעי נט"י, והא דנטלו במפה היינו מפני שהי' אוכל על טהרת תרומה או שהיתה תרומה ממש, דר' צדוק כהן הוה, בכורות ל"ו א', ותרומה נפסלת במגעו שהידים שניות, ולמסקנא דהתירו מפה לאוכלי תרומה, ע"כ דלאו משום מפה נקט פחות מכביצה, א"נ דר"צ לא כרך שתי ידי במפה אלא נטלו במפה להפסיק בין ידו לאוכל.

שם ב' א"ל דעתי קצרה עלי, ובירושלמי השיבו אסטנים אני פי' מפני עדינות ידיו שמאוס לו להחזיק האוכלין בידיו, ולכאורה לאו משום פת קאמר, אלא משום שאר מאכלין, ואפשר שהי' מאורע באותן מאכלין, ואאמו"ר זללה"ה כנראה פירש שהוא איסטנים לאכול ממגע ידיו.

שם שלא רצה להאכיל בידו אחת, אפשר שרצה להאכילו בכוש וכרכר, וחכמים חשבו דאתי לידי סכנה בזה שנמענין מלהאכילו, וגם עלול לצאת תקלה בכוש וכרכר.

שם וגזרו עליו שיאכיל בשתי ידיו, פי' אאמו"ר זללה"ה דכיון שמאכילו בשתי ידיים הרי הוא מותר וחייב מן הדין ליטול שניהם, ונמצא שלא גזרו עליו ליטול ידיים כשאני צריך לכך, אלא גזרו שיאכילו בשתי ידיו, ויתחייב ליטול שתיהן.

שם א"ל אמאי קא בכית, אפשר שעיקר בכייתו מפני שחשב שהכהו שלא כדין, ואפשר ששמואל השיב לרבו כך ולא קיבלה ממנו, והיינו דקאמר לא מסתייה דלא גמיר, שהי' לו לברר אם טענתו של שמואל נכונה לפני שהוא מכהו, אבל אם לא עלה על דעתו להסתפק בזה, אין כאן עוול גדול כ"כ, שהרי גם בגמ' נסתפקו בזה.

בדין נטמאו ידיו כשהאוכלין בפיו

ח. **כתב** המג"א בסי' קס"ד סק"ז שמי שנטמא ידיו כשהאוכלין בפיו, אסור לו לבלוע עד שיטול ידיו, והביא המקור לזה מדין אוכל מחמת מאכיל שצריך נט"י, ולכאורה הדברים מחודשים דכיון שנכנס לפיו בהיתר, אין לחדש גזירה על מצב כזה, ול"ד לאוכל מחמת מאכיל דשפיר יש לאסור צורת אכילה כזו, שהוא מכניס עצמו לביטול מצות והתקדשתם ומיד שהכניס לפיו באיסור כדי לאכול, אע"פ שחזר ופלט כבר עבר איסור במדה מסוימת.

מיהו י"ל שאם נאסור עליו לבלוע, אין חשש שיכניס ידו לפיו לסייע באכילה, כפי מ"ש בה"ג והשאלות שהחשש שיכניס ידו בפיו לסייע ללעיסת האומצא, ומ"מ הדברים מחודשים שהרי מבואר בחגיגה כ"ד ב' שמותר לאכול תרומה וקדשים בידיים מסואבות ע"י אחר שיכניס לפיו, ע"י לעיל ס"א ס"ק י"ד שכ"ה לפרש"י שם, וש"מ שהחשש שיטפל בפיו אינו קרוב כ"כ, וא"כ מה שאסרו כאן אוכל מחמת

שם מ"ט לאו משום דזהיר ולא נגע, יש לעי' הא פשטינן מיניה לכלל אדם שרי, דא"א להוציא אדם אחד מן הכלל של הגזירה, ואפשר דכיון שהי' שמש כדאמרין הוה קאי קמיה, לכן אם לא הי' רואה בו זהירות לא הי' סומך ליתן בפיו.

שם שאני שמש דטריד, למסקנא דקי"ל שצריך נטילה יש לעי' מ"ש שמש דנקט, וגם לשון הגמ' משמע שזה דבר מוחלט מדלא קאמר דילמא שאני שמש דטריד, וי"ל דנפ"מ דשמש כהן ג"כ צריך נט"י, דכיון דטריד לית ליה מעלת הכהנים דזהירי, מיהו אם ידיו כרוכות במפה י"ל דלא מגרע הא דטריד, כיון שלא יסירם בלא כונה.

שם איבעיא להו מאכיל, אם הבעיא רק לצד דהאוכל פטור

ז. **שם** איבעיא להו מאכיל צריך נט"י כו', לכאורה הי' נראה דהספק רק לצד דהאוכל פטור, וא"כ י"ל שתקנת נט"י לפת קיימא על המאכיל, אבל למאי דקי"ל שהאוכל חייב, הרי שעיקר התקנה על האוכל, שוב אין להסתפק לחייב את המאכיל.

ובזה מיושב מ"ש אאמו"ר זללה"ה לפרש הבעיא רק במאכיל לבר חיובא, דבזה נעשה המאכיל כשותף בחיוב הנטילה, כדן שנים שעשאוהו, ודחה דהא פשטינן לה מדשמואל שהאכיל את התינוק ש"מ שאע"פ שהתינוק פטור הי' ראוי לחייבו, וכן בעינן למפשט מאשה מדיחה ידה, ולכאורה קשה באמת היכי פשטינן מהתם וע"כ דס"ד שיש חיוב על המאכיל, ולפמש"כ דחיובו במקום האוכל ניחא, מיהו אין קושיא כ"כ אם היו מחייבין את שניהם.

שם אשה מדיחה את ידה אחת במים, מלשון מדיחה יש לדקדק שאין זו נטילה בכלי כדן נט"י, וע"כ משום שיבתא, וכן מהא דסגי בידה אחת, ואם היא בדין תקנת נט"י, אין להתיר בידה אחת.

מדרבנן סמוך לסעודה, ויקיים ויברך ע"ז, כמו שאין מצוה לאכול פת כדי להתחייב בברכת ענט"י.

ק"ז א' שם א"ל ר' אבינא כו' איכא דאמרי בשעת הדחק כו', ביאור פלוגתת הלשונות

ק"ז א' שם א"ל ר' אבינא [גרסת הרי"ף רבינא, ועי' ברכות נ"ד א' דמר בריה דרבינא איברי ליה מעין בפקתא דערבות שהוא מקום ידוע שאין שם מים, וכן מבואר במו"ק ט"ו א' שמותר למכור שם מים בחוה"מ עי"ש], לבני פקתא דערבות כגון אתון כו' איכא דאמרי בשעת הדחק כו' ואיכא דאמרי אפי' שלא בשעת הדחק נמי, והיינו דרב, יש לעי' למה לן למעבד פלוגתא בכדי, הרי בפשוטו ר' אבינא אמר דבריו מכח דברי רב, ואמר להו אתון כיון שאין זו עצה טובה למי שיש לו מים מצויין, לכבול עצמו לשמירת ידיו בלי להסיח דעתו כל היום.

ונראה דלישנא קמא מעיד שאמר להם בהדיא בנוסח זה, אתון כיון דלא שכיחי לכו מיא יש להתיר לכם למימשי מיא מצפרא ולאתנוי עליהו, ובאותן תיבות שהוזכרו בגמ' הדבר תלוי באיזה ניגון נאמרו הדברים, אם נאמרו כעצה טובה, או כהוראה להתיר לעשות כן, דמשמע שההיתר הוא רק להם, [ויש להסתפק בלשון ופליגא דרב אם הכונה דפליג על רב, או דבירידת הדורות אין לסמוך על השמירה ולכן שרי רק בשעה"ד].

שם איכא דאמרי אפי' שלא בשעת הדחק נמי, נראה דלמאן דאסר שלא בשעה"ד איכא איסור גמור לאכול בלא נטילה, ולמאן דשרי מודה ג"כ שיש ענין בנט"י לסעודה בברכה כתקנת חכמים, ותיכף לנט"י סעודה, ואמרו בירושלמי ברכות פ"א ה"א שהמסמך נטילה לברכה אין השטן מקטרג באותה סעודה, ובודאי מפסיד ד"ז כשנוטל בשחרית, אבל אין איסור לאכול בתנאי מהלכות נט"י, אלא שהפסיד המצוה וענינה, וכמו שהתירו מפה לאוכלי

מאכיל הוא מפני שזה סדר של סעודה, והר"ז בכלל הגזירה, ולפ"ז י"ל שכאשר האוכל בפיו בהיתר, אין לחדש גזירה, ועדיף שיבלע ולא ימתין עם האוכל בפיו בידים מסואבות.

ואאמור"ר זללה"ה בס"ג סק"י כתב דמשמע שכשתיקנו נט"י לסעודה קבעו הדבר כאיסור אכילה בידים מסואבות, וכמו איסור אכילה בטומאת הגוף, ואמנם החשש שמא יגע, אבל הגזירה היתה איסור אכילה, כדתנן בבכורים פ"ב מ"א שהתרומה והביכורים טעונין רחיצת ידים, אבל קשה דבחגיגה שם מפורש שמותר לאכול בתחב לו חבירו או בתחב לעצמו בכוש וכרכר, הרי בהדיא שאין איסור אכילה, ושפיר י"ל שגם כשהכניס בהיתר בסעודה רשאי לבלוע, שעיקר התקנה על צורת אכילה ולא על בליעה לחדר.

חולין ק"ז ב' אמר רב נוטל אדם כו' ומתנה, ביאור ענין התנאי, ואם מקיים בזה מצות נט"י

ט. חולין ק"ז ב' אמר רב נוטל אדם ידיו שחרית ומתנה עליהם כל היום כולו, [הראשונים ל"ג שתי ידיו, עי' תו', מיהו קושטא הוא שאם אינו נזהר בשתייהן יש לחוש שנגע, ועי' בספר אאמור"ר זללה"ה בזה], יש לעי' מה הוא ענין מתנה עליהם, ולמה לא מהני כששמרם בלא תנאי, וי"ל דכמו שיש נטילה לסעודה שהיא מתירה את כל הסעודה, כך כשנוטל על מנת לשמרם מעכשיו עד לכל היום, הרי זה מחשיב את כל היום כזמן אחד שהנטילה טהרתו לזמן הזה, והמעלה של התנאי בגדר ההיתר שהוא מכח הנטילה, וגם השמירה יותר חזקה עי"ז.

וכשבא לאכול מכח נטילה זו הוא מוצא את ידיו במצב שא"צ נטילה, והר"ז ככורך ידיו במפה שאינו מקיים שום מצוה, אבל אכילתו מותרת ככהנים, וה"נ ע"י הנטילה בכונה להתיר כל היום נעשו ידיו בחזקת טהרה, אבל אינו מקיים בזה מצות נטילה דרבנן ואינו מברך ע"ז ענט"י, כמ"ש מרן זללה"ה בסכ"ה סק"ח ואין מצוה להביא עצמו למצב שיצטרך ליטול

והקידוש, דלכו"ע פשיטא שאין זה הפסק גמור, ולכן סברי ב"ש דהא עדיפא לחוש לניצוצות, וב"ה סברי שחשש ניצוצות רחוק ולכן הא עדיפא, ומוכח מזה שהנדרן שם מפני שהתחיל בסעודה קודם קידוש, וזה פוגע בקידוש כמו טעם לא יקדש.

פלוגתא דב"ש וב"ה בסדר הנטילה בשבת נאמרה ולא בחול, וכמ"ש הרי"ף בברכות, דמוזגין את הכוס היינו הכוס הידוע של קידוש, וכן כדי מזיגת הכוס הידוע הוא רביעית של קידוש, וכן חשש ניצוצות נאמר בכוס מלא של קידוש, ומה"ט הביאו פלוגתתם בערבי פסחים שזהו נדון בסדר הקידוש של ליל הסדר, ובזה מובן טפי טעמייהו דב"ה דחשבי ליה הפסק בין נטילת ידים לסעודה, דקידוש דבר חשוב הוא, ואינו כהפסק של ברכה בלבד, אלא יש כאן התעסקות של ענין חשוב לעצמו, משא"כ מי שרוצה לשנות כוס יין אחר נט"י דלאו הוי הפסק כ"כ, מיהו לעומת זה קידוש שייך לסעודה, ושייך לומר שבקידוש התחילה הסעודה, וי"ל דהיינו טעמייהו דב"ש, ולפ"ז בכוס של יין סתם אין ראוי להפסיק בין נט"י לסעודה אף לפי ב"ש, ועי' לקמן י"ד בברכת אשר יצר בין הנטילה לסעודה.

שו"ר בתר"י ברכות פ"ח שהביאו בשם תו' דנטל ידיו לא יקדש בלי נט"י שנית גזירה שמא יאמרו דה"ה בטעם, ודחו דבריהם דא"כ למאי דקי"ל טעם מקדש כ"ש דנטל ידיו מקדש, וכתבו דמשמע בהדיא שנשאר להלכה דנטל ידיו לא יקדש, ופירשו דלא יקדש עד שיטול ידיו שנית קאמר, משום קנס עי"ש, והדברים מחודשים דכולה סוגיין שם משמע לא יקדש כלל עד למחר או שישמע מאחר, אבל לא ס"ד כלל לפרש לא יקדש עד שיטול פעם שניה, וגם משמע שנדחו דברי הגמ' דנטל ידיו דלא יקדש, כיון דמצי לקדושי אריפתא כדרב, ומה שחידש קנס על שהפסיק בין נטילה לקידוש לא נתפרש מקור לחידוש זה, ונראה דיחידאה הוא בזה, והו"ל לגמ' למימר יחזור ויטול ידיו אחר קידוש,

תרומה, ור"א ור"א נהגו כן, וכ"ז אפי' שלא בשעת הדחק.

שם תוד"ה נוטל, במשח"ק מפסחים ק"ו ב', ובתר"י בשם תו'

י. שם תוד"ה נוטל, תימה דאמרינן בערבי פסחים הנוטל ידיו לא יקדש משום דקדוש מפסיק בין נט"י לסעודה כו', פשטות הגמ' שם דהנדרון אם נטל ידיו כטעם דמי, דאמרינן בחר הכי דטעם לא יקדש, והנדרון אם נט"י ג"כ כטעימה דמיא, [שו"ר ש"כ"כ תר"י בשם תו', הובא להלן, וכ"מ בראשונים פסחים שם], וכלפי זה אמרו שם דכיון דמצי לקדושי אריפתא נמצא שהנט"י אינה פוגעת בקידוש כלל, דהא מצי לקדושי אריפתא, ואז הנט"י הוא מסדר הקידוש, וכיון שלא נפגע סדר הקידוש בנט"י, יכול להחליט שכעת הוא רוצה לקדש על היין, א"נ קשיא ליה למה לא אמרו הנוטל ידיו יקדש על הפת שזה ודאי שפיר דמי, ולמה אמרו לא יקדש.

ולפ"ז סוגיא דהתם לא שייכא לדיני הפסק כלל, מיהו מהא דרב בלא"ה ל"ק, דהנוטל ידיו לסעודה מברך ענט"י, ושייך לומר שהקידוש הפסק, אבל הנוטל ידיו שחרית ומתנה אינו מקיים מצוה ואינו מברך ענט"י, ובזה אין הפסק מפסיד, שהרי אינה מצוה אלא מציאות שהידים נקיות, ואין הפסד בהפסק בזה, כמו שאין הפסד של הפסק במפה.

בביאור מה שאמרו ב"ה ד"א תיכף לנט"י סעודה, ובתר"י ברכות

ומה שאמרו ב"ה ברכות נ"ב ב' ד"א תיכף לנט"י סעודה, מבואר בגמ' שם דב"ה אמרי דהא עדיפא מלחוש לניצוצות, אבל לאו למימרא שיש בזה משום הפסק גמור, דהא ודאי ב"ש שאמרו ליטול ידיו תחלה פשיטא להו שאין זה הפסק כלל, ומגלן לחדש פלוגתא נוספת ולומר דב"ה סברי דהוי הפסק, וממה שלא הזכירו בגמ' פסחים שם כמאן כב"ה, מוכח שאין זה ענין לדברי ב"ש וב"ה בסדר נט"י

נטילה, כ"ה לשון ר"ת בתו', אבל לא נתפרש טעם ומקור ברור לזה, ולשון הגמ' מתנה מתפרש על שמירת הידים משעת נטילה, אבל שפיר י"ל דגם באמצע הסעודה יכול להחליט להמשיך שמירתו לאחר בהמ"ז.

ברכות מ"ב א' ולית הלכתא כו'

יב. ברכות מ"ב א' ולית הלכתא ככל הני שמעתתא אלא כי הא כו' תיכף לנט"י ברכה, נראה דמימרא זו אינה סותרת למימרות הקודמים, דשפיר י"ל דסילק או גמר אסור לאכול, ותיכף לנט"י ברכה, תדע דרב הוא דאמר הרגיל בשמן שמן מעכבו, והוא בעל המימרא דשלש תכיפות הן, אלא שמסדר הגמ' דחי לכל הני ואמר שאין לחוש אלא לנט"י דכיון שצריך להסמיכה לבהמ"ז, ממילא הוא נמי הפסק הסעודה, כיון שיודע שצריך לברך בהמ"ז מיד, ובכלל זה גם שאין שמן מעכבו, דהא בעינן תיכף לנט"י ברכה, אבל באמת לכו"ע הרגיל בשמן יפסיק ויסוך בשמן בין הנט"י לברכה, וכן מבואר לקמן נ"ג ב' דשמן מעכב את הברכה היינו שלא יברך עד שיסוך, ומבואר שם דמחד קבעו ילפינן ראשונים ואחרונים ושמן ובהמ"ז, וע"ש ברש"י.

בהא דבעינן תיכף לנט"י ברכת המוציא, ובברכת כהנים

ל'קמן נ"ב ב' פשוט בברייתא דתכף לנט"י ברכת המוציא, ובירושלמי אמרו שם תיכף לנט"י ברכה, והביאו הפסוק שאו ידיכם קודש וברכו, וכן הביאו בסוטה ל"ט א' לענין נט"י קודם לברכת כהנים, ובירושלמי ובמדרשים מבואר דקאי גם על מים ראשונים, שהמסמך ראשונים לסעודה אין השטן מקטרג באותה סעודה, וכן גרסו בירושלמי בההיא דב"ש וב"ה סמוך לנט"י ברכה, וכן יש נוסחאות בבבלי נ"ב ב', אלא דאפי' לגרסתנו י"ל דנקטו סעודה כיון שגם ברכת הקידוש ברכה היא,

ומי"ש תו' שם דלא קתני מנה רב מה שכתוב בברייתא צ"ע דסמיכת גאולה לתפלה ג"כ

ומה שייך כלל לומר לא יקדש שאין זה ענין כלל, אלא יקדש מיד ויחזור ויטול ידיו, ולדבריהם פירושו לא יקדש אלא ישמע מאחר, או יחזור ויטול ידיו, ותמוה מי סני לגמ' למימר יקדש ויחזור ויטול ידיו, ולמה אמרו הוראה שלא יקדש, וגם לפי' תו' אין הטעם שמה יאמרו טעם יקדש, אלא מאותו טעם שהטעימה מוכיחה שהתחיל הסעודה קודם קידוש, ה"נ נט"י מוכיחה שהתחיל סעודתו קודם קידוש, ולא מהני לזה נט"י שנית.

ולאחמור אין מקור לנט"י שנית בשום הפסק שאין בו היסח הדעת, ולא מצאתי חידוש זה של קנס בפוסקים.

שו"ע סי' קס"ד ס"א בהגה והא דמהני תנאי כו', ביאור הדברים

יא. שו"ע סי' קס"ד ס"א בהגה והא דמהני תנאי דוקא בנטילה שאינה צורך אכילה כו', ביאר מרן זללה"ה בסכ"ה סק"ט שהבא ליטול ידיו לאכילה מצווה מדרבנן לנטילה זו ומברך אקב"ו ענט"י, ולכן יש גם דינים להסמיך הנטילה לסעודה, אבל הנוטל שחרית אינו מברך שאין זו מצוה אלא כמפה דמיא, ולכן אין דינים, וזהו שכתב הרמ"א מהני תנאי, ואין הכוונה שאם יתנה יצטרך ליטול ידיו שנית, אלא שאסור לו להפסיק אע"פ שהתנה, וכמו שהוכיחו תר"י מנטל ידיו לא יקדש, וכ"כ במ"ב סק"ז שהתנאי מועיל, אלא שאינו רשאי לעשות כן, ועבה"ל ד"ה לא ובמ"ש מרן זללה"ה שם.

ואם דעתו להפסיק בין הנטילה לאכילה אסור לו לברך ענט"י, כיון שאינו מקים המצוה כתיקונה, אלא כנוטל ידיו שחרית ומתנה דמי, ורשאי לאכול כיון שידיה טהורות, ואם בירך ע"מ שלא להפסיק והפסיק נראה דא"צ לחזור וליטול, שלא הוזכר בפוסקים קנס של תר"י.

אם לא התנה בשעת נטילה, רק באמצע סעודתו מתחיל לשמור ידיו לכל היום צ"ע אם מהני, דאפשר שלא התירו אלא בתנאי בשעת

הכהנים ולהוליכו לצפון המזבח לטבעות, וזה נמשך יותר זמן, וכל הענין הזה קובע שהי' כאן חסרון בתכיפות.

ומסתברא דבתיכף לגאולה תפלה השיעור פחות מכ"ב אמה, וכל דבר תלוי לפי ענינו, וכן בנט"י לסעודה בריחוק מקום גרוע יותר, וכן בברכת כהנים דודאי נוטלין ידים קודם רצה שעקירת הרגלים סתמא לאחר נטילה היא, שהיא לכוון הדוכן, ואם הש"צ אומר יעלה ויבא ועל הנסים בחנוכה בר"ח ודאי נמשך הזמן יותר מכ"ב אמה, אלא כל שנטלו ידיהם בזמן הראוי זהו תיכף, ועבה"ל סי' כ"ח ס"ו ד"ה חוזרים, ובר"ה ויוהכ"פ מאריך החזן באמירת אבינו מלכנו, וש"מ שאין חוששין לזה.

וכבר נתבאר לעיל סק"י דאע"פ שאמרו ב"ה דעדיף נט"י אחר קידוש משום תיכף לנט"י סעודה, אין ללמוד מזה דכל הפסק בשיעור זמן של עשיית קידוש מגרע, חדא דודאי עדיף להסמין כמה שאפשר, ועוד דקידוש הוא ענין חשוב וההתעסקות בענין אחר חשוב קובעת את הדבר כהפסק, אבל אדרבה יש ללמוד מב"ש שאין זה הפסק גמור, דבמקום חשש אמיתי כו"ע מודו שעדיף ליטול ידים קודם קידוש, ולא חשיב הפסק, ורק ב"ה דחשבי לניצוצות חשש רחוק אמרו דהא עדיפא.

בשו"ע סי' קס"ז ס"א י"א שא"ע לזוהר כו', ולענין דיעבד

יג. שו"ע סי' קס"ו ס"א י"א שא"ע לזוהר מלהפסיק בין נטילה להמוציא, הדברים תמוהים דבהדיא תניא ברכות נ"ב ב' דאמרי ב"ה לב"ש דבר אחר תיכף לנט"י סעודה, וכ"מ בירושלמי שם פ"ח פ"ב ד"א אין נט"י אלא סמוך לברכה, וכ"מ בירושלמי פ"א ה"א שלש תכיפות הן, ובתרווייהו אמרו שם שהתיכף לברכה, וש"מ דתכיפות גם בראשונים נאמר, ודברי התו' פסחים ק"ו ב' ד"ה זימנין שתירצו דמזיגה שאני או דהתם בחול מיירי לא נתפרשו, דודאי מתני' בשבת מיירי כמש"כ סק"י ולשון

כתוב בברייתא ט' ב', וגם אדרבה יש למנות במנין מה שכתוב בברייתא, אלא פשוט דכל הסמוך לנט"י ברכה מהני להו בחד, בין ראשונים בין אחרונים בין ברכת כהנים.

ולכאורה ענין הסמיכות בראשונים הוא לסעודה ולא לברכת ענט"י, אבל שפיר אמרו תיכף לברכה שכך תיקנו תיכף לברכת המוציא של הסעודה, שאם מפני כבוד הברכה הרי גם קידוש ברכה הוא, מיהו במג"א סי' קס"ה סק"א כתב דהיכא שאינו מחויב בברכת המוציא אין דין תיכף, משמע דמפרש ברכה דוקא, ויש לסייע דבריו מהא דכללו בהמ"ז וברכת המוציא בהדיא לפמ"ש"כ ששניהם בכלל, ואם הם שני ענינים נפרדים זה לסעודה וזה לברכה לא הי' ראוי לשנותם יחד, ולקמן סק"ט"ו כתבנו דבמקום שא"ע ברכה הוא מיד בתוך הסעודה, וכבר נתקיים התיכף, ולפ"ז אע"פ שאמרו ברכה הכונה תחלת הסעודה, וה"נ מסתברא שהרי סתם ידים נקיות לברכה כדחזינן שמקדש ואח"כ נוטל ידיו, ואין סברא להסמין הנטילה לכבוד ברכת המוציא, משא"כ בהמ"ז שידיו מזוהמות.

בשיעור כ"ב אמה, ובסמיכת גאולה לתפילה, וברכת כהנים

בתו' סוטה ל"ט א' הביאו מסמיכת מצורעים שנעשית בשער ניקנור דאמרו שלא קיימו תיכף לסמיכה שחיטה, ש"מ דבשיעור הילוך כ"ב אמה לא הוי תיכף, וצ"ע דהתם השינוי מקום הוא נגד התכיפות, שענין התכיפות להראות שהשחיטה באה מכח שליחות סמיכתו, וכיון שסומך בריחוק מקום הר"ז נגד התכיפות, אבל אם הי' סומך סמוך למזבח וממתין כדי הילוך כ"ב אמה עד השחיטה מסתברא שאין בזה כ"כ חסרון בתכיפות, [שו"ר במנחות צ"ג ב' שאמרו דמ"ט במקום שסומכין שוחטין מפני שתיכף לסמיכה שחיטה, ועמ"א סי' קס"ו סק"ג], ועוד דהולכת הכבש משער ניקנור הוי טפי מכ"ב אמה הילוך בנ"א, שצריך להוליכו לפי דרכו ולהעלותו במעלות שבין עזרת ישראל לעזרת

דאשר יצר לא הוי הפסק בין נט"י לברכתה לא נתפרש, דמה ענין זה לגביל לתורא שזה מעכב אכילתו, אבל ברכת אשר יצר אינה ענין לסעודה כלל, [ואם ה' מברך ענט"י קודם נטילה פשיטא דאשר יצר הוי הפסק], ואמנם לענין תיכף לנט"י ברכה י"ל דאשר יצר לא הוי הפסק, אבל בין הנטילה לברכה הוי טפי הפסק, אלא שבלא"ה אנו מברכים לאחר המצוה, ומ"מ יש להסמיק ענט"י לנטילה כמה שאפשר, ולכן אין להפסיק באשר יצר, ואחר ענט"י יכול לברך א"י דלא הוי הפסק כ"כ, ואם ירצה יכול לברך א"י כשידיו רטובות ויחשב תיכף לדעת הפוסקים, [ועמש"כ לעיל סק"ב, שלא מצאנו יתרון לרטובות כיון שנטהרו לגמרי, מיהו בחזו"א סכ"ד סק"ל משמע שאם נפשו קצה ואינו רוצה לאכול בידים רטובות לא חשיב הפסק עד שינגב, ולא נתפרש טעמא דמילתא, דמה ענין יש בזה למצות נט"י וברכתה], וכ"כ מרן זלה"ה כשהולכים מחדר לחדר קודם ניגוב אין קפידא, והרי ראוי לברך מיד במקומו, וש"מ שמועיל מה שהידים רטובות גם לאחר שבירך ענט"י, ומה"ט מהני גם לברכת אשר יצר.

שם מ"ב סק"ב וכתבו האחרונים דצריך ליזהר שלא ליטול בפעם הראשון נטילה גמורה כו', לדעת מרן זלה"ה בכה"ג יצטרך לחזור ולנגב ידיו קודם נטילה שניה, ועדיף לברך אשר יצר אחר הנטילה והברכה ולא לקלקל מעלת הנטילה.

ענית אמן וברכת ברוקים ורעמים בין נטילה לברכת ענט"י

נראה שאם שמע ברכה בין נטילה לברכת ענט"י עונה אמן, שהרי הברכה בלא"ה אחרי הנטילה, ונהי דלענין אשר יצר כתבנו שעדיף שלא יפסיק בין הנטילה לברכה, אבל אין ההפסק כאן חמור כמו במברך קודם המצוה, שצריך לקשר הברכה למצוה, וע"י דיבור הוי הפסק, אבל כאן מקילינן לברך כ"ז שלא ניגב או כ"ז שלא בירך המוציא, עי' סי' קנ"ח במ"ב

מוזגין את הכוס בא לומר דמקדשין תחלה, ולא דוקא מזיגה בחמין קאמר, ועוד דאטו אינו יכול למזוג את הכוס ואח"כ ליטול ידיו, הרי הנדון רק בקידוש, שו"ר במג"א סק"א שהביא דברי התו' וכתב דבחול ובמזיגה מודו דאסור, וכ"ז צ"ע כמש"כ.

ולענין דיעבד גם בגמ' פשוט שאין הקידוש הפסק, דהא ב"ש עבדי הכי לכתחלה, ומ"ש בתשובת ראבי"ה דביומא ל' א' מבואר דבתוך הסעודה אפי' הפליג לא הוי היסח הדעת שרק ביצא לחוץ והפליג הצריכו נט"י, אינו ענין לגידון דידן, דהתם מיירי באמצע הסעודה, ובודאי כשיושב בשולחן אינו מסית דעתו מהסעודה, ואף קודם המוציא י"ל דבדיעבד לא הוי היסח הדעת [אע"פ שזה הפסק] מה"ט שיושב בשולחן.

במ"ב לענין דיבור שחמור מהמתנה

שם מ"ב סק"ב וכ"ש שלא לדבר אפי' שיחה מועטת, ואפי' כשבלא"ה ממתין, מ"מ הדיבור חשיב יותר הפסק, ואם ממתין עד שיטלו כולם לא חשיב הפסק, דחשיב כצורך הסעודה, ואז רשאי להכין צרכי סעודה, כיון שממתין בלא"ה, כגון לפרוס לחם או לחלק מנות שנמצאים על השולחן, באופן ששומר ידיו, אבל בלא צורך אין להמתין כלל.

שם סק"ד היינו משעה שניגב כו', לכתחלה נראה שאף קודם ניגוב אין להפסיק, ומ"מ נוהגין ליטול בחדר אחד וללכת עם ידים רטובות עד המקום שאוכלין שם.

שם סק"ו אבל בדיעבד כו' א"צ לחזור וליטול ידיו כל שלא הסיח דעתו, ובאמת לא מצאנו מי שמעתיק ענין קנס שפי' תר"י, ואפי' דיבר א"צ לחזור וליטול.

שו"ע סי' קס"ה ס"א בדין הפסק דברכת א"י

יד. שו"ע סי' קס"ה ס"א ואם אינו רוצה ליטול אלא פעם אחת כו' יברך אשר יצר ואח"כ בשעת ניגוב יברך ענט"י, מה שכתבו

בשתיה, וכן בדין שאין לחייב לאכול למי שגמר סעודתו ורוצה רק לשתות.

ואם נטל ידיו לטיבולו במשקין, ובירך תחילה על מין אחר, כגון שאוכל אורז ובשר עוף שצריך נטילת ידים מפני שנוגעין בבשר להורידו מן העצמות, האם הוא הפסק כשמברך על האורז תחלה, כדין קדימה דבמ"מ קודם לשהכל, או"ד כולה חדא סעודא חשיבא, ואע"פ שאין לזה חלות דין סעודה, מ"מ יש כאן קביעות למיני תרגימא של אכילה אחת, וחשיב שפיר שנטל ידיו בסמיכות הראויה, ושמענו שמרן זללה"ה החמיר בזה לברך על הבשר מיד סמוך לנטילה.

שו"ע סי' קס"ד ס"ב מי שעומד בסעודה ונזכר שנגע בו, בראשונים וביש"ש בזה

מז. שו"ע סי' קס"ד ס"ב מי שעומד בסעודה ונזכר שנגע בשוק כו' ויברך ענט"י, עיקר תקנת נט"י מפני שידים עסקניות הן, והיינו משום נקיות דטומאה אין לה קשר לידים דוקא, וגם אין הידים עסקניות לגבי טומאה שאינה מצויה כ"כ והאדם נזהר בידיו מזה, וכן יש ללמוד מהדרשא דוהתקדשתם שמתפרשת משום נקיות כמו במים אחרונים, ולפ"ז אם יודע שנגע במקום הטינופת פשיטא שחייב בנט"י, שאפי' בהיסח הדעת לחוד צריך נטילה דילמא נגע, וכ"מ פסחים קט"ו ב' שצריך נטילה לטיבול שני כיון שיש חשש הה"ד בשעה שאומר הגדה והלל, וכן ביומא ל' א' ביצא לדבר עם חבירו והפליג, ושם בשפשף נוטל ידו אחת, ובכל הני אין חשש טומאה אלא נקיות, וכן גזרו שלא יגע בכתבי הקדש בידיו משום נקיות, [נוע' שבת י"ד א' שר"ח פי' משום טומאה, ומודה בכתבי הקדש שהטעם משום נקיות] וכן הזכירו נקיות לפירות חולין ק"ו א'.

ולפ"ז הדברים מבוארים כדברי הרשב"א וכמ"ש בשו"ע שצריך ליטול ידיו ולברך, וצ"ע בתו"י ובסמ"ג וסמ"ק לגבי ההיא דיומא שכתבו דאפי' שפשף אין טעון ברכה מידי דהוה אהיו ידיו מלוכלכות בטיט או בצואה שא"צ לברך

ס"ק מ"ד ועמש"כ בזה לעיל סק"ב, וא"כ ענית אמן לא הוי הפסק, וכן לברך על ברקים ורעמים יכול להפסיק, ואין צ"ל לאחר ענט"י שמפסיק.

שם במ"ב בשם מג"א, ובחזו"א בדין תכף באמצע הסעודה, ואם צריך לטעום פת

מז. שם במ"ב כתב מג"א דבעושה צרכיו באמצע הסעודה לכו"ע כיון דא"צ לברך המוציא אין כאן הפסק, ומרן זללה"ה בסכ"ה ס"ק י"ג כתב שאין מקור לדברים אלו והעיקר דצריך תיכף לנטילה סעודה עי"ש, והנה מרן זללה"ה העתיק דברי המג"א שהתכיפות הוא מהנטיילה לברכת המוציא, והשיג ע"ז שהתכיפות בין הנטיילה לסעודה, שכשנוטל לסעודה תיקנו חיוב נטילה וברכה, וכשנוטל רחוק מן הסעודה אינו מקיים מצות נטילה מדרבנן, אלא שידיו טהורות ומותר באכילה בהתנה כמו שאוכל במפה, ולכן כשמרחיק הנטיילה מהסעודה מפסיד המצוה, שאין זו נט"י של הסעודה.

מיהו שפיר יש לקיים דברי המג"א ולא מפני שהתכיפות לברכה, אלא מפני שהיושב בסעודה ויכול לאכול בלי ברכה, הרי הוא מיד באמצע הסעודה, ונמצא שכבר הסמיך הנטיילה לסעודה, ואמנם אם הוא רחוק מן השלחן, הר"ז חסרון בסמיכות הנטיילה לסעודה, אבל כשיושב בשלחן הרי הוא כבר בסעודה, ולכן י"ל שאפי' לא טעם עדיין מ"מ חשיב שהסמיך הנטיילה לסעודה, ואע"פ שהחליט לברך אשר יצר או לדבר ד"ת אין זה הפסק, כיון שהוא כבר באמצע סעודתו, אבל כשצריך לברך המוציא הרי אינו רשאי להתחיל הסעודה עד שיברך, ולכן חסר בסמיכות הנטיילה לסעודה.

ואם טעם משהו אפי' לא טעם פת פשיטא שכבר חזר לסעודה, ואפי' שתה בלבד, דכיון שאסור לו לשתות בלא נטילה שמא יאכל, הרי חזר לסעודתו בשתיה זו, ובלא"ה ג"כ י"ל דסגי בשתיה להחזירו לסעודתו, אף לדעת מרן זללה"ה, ועי' יומא ל' א' משמע דסגי ליה

מרן זללה"ה דקשה לחלק במה שלא חלקו ראשונים, [והסמ"ג והסמ"ק כתבו בהדיא גם נגיעת צואה], ובאמת מאחר שמפורש בגמ' ששפשף צריך נטילה אין מקום לחלק בין שפשף מ"ר לנגיעת צואה, וכל ידיים עסקניות לא חששו שיגע בצואה ממש, ועיקרה במקומות הזיעה וכיו"ב, מיהו יש מקום לומר שהמסיך את רגליו כהיסח הדעת דמי, שאין אדם שומר ידיו כשמוכרח להתעסק באופן שרוב ידו עלולה לנגוע במקומות המכוסין, אבל המ"ב חילק בין טינוף גמור למ"ר וכיו"ב, וזה אין לו מקור, וגם מבואר בגמ' דמאיס לאינשי אם נכנס ושותה ביד ששפשף, ולאכילה אנינא דעתייהו דכו"ע.

מיהו יש לחלק בין שהסיח דעתו מלשמרם לגמרי, לבין אם נוגע בכללן מסוים, דבהסיח דעתו ודאי בטלה נטילתו, וצריך לברך, אבל העיקר נראה שאין לחלק ולעולם כל שצריך לנקות מקום מסוים, מתחייב בנטילה וצריך לברך, וזוהי דעת מרן זללה"ה שהמברך לא הפסיד, והנוהג כמהרש"ל אין מוחין בידו, ואפשר שאם אינו אוכל פת המחייבת בנט"י, אע"פ שאסור לו לאכול בלא נטילה יש מקום להקל יותר שלא יברך, כמ"ש במ"ב סי' קנ"ח סק"ח לענין פת כסנין שאם אינו בא לאכול כעת כשיעור קביעות, אע"פ שאכילה זו מחייבתו בבהמ"ז, מ"מ א"צ נט"י והמוציא.

שם בבב"ל בדין נגיעה בתפילין וכתבי הקדש באמצע הסעודה

יז. שם בבב"ל כתב הח"א הנוגע באמצע סעודתו בס"ת כו', דברי הבה"ל לחלוק על הח"א הם בעיקר הגזירה אם היתה לחולין, [והבה"ל סי' תע"ה ס"א בשם שכלי הלקט שהזכיר כתבי הקודש במטמאין את הידיים, וזה כדעת הח"א], אבל לא הזכיר דבזה"ז שנגיעה בטומאה גמורה אינה פוסלת לחולין, כיון דבלא"ה כל מה שנוגעין בו טמא, והאדם מעיקרא טמא הוא, וכמ"ש בבב"ל סי' קס"ד ס"ב בבב"ל ד"ה בשוק בשם הפמ"ג והבית מאיר,

ענט"י, אלא שאין ברור אם כונתם לסעודה או לד"ת, עי"ש שסיימו לענין תפלה וד"ת, ועב"י סי' ז'.

ואם באנו לומר שא"צ ברכה היינו אם נאמר שתיקנו ברכה לסעודה לידיים שלא שמרם כלל, ואחר שנטל ידיו לסעודה אם משגיח עליהם ויודע במה נטנפו, סגי בזה שינקה את הלכלוך בלבד, שלא תיקנו נטילה לכל היר אלא כשהסיח דעתו מהם ולא שייך לנקות מקום מסוים, [ומצינו בכע"ז בקיור דתניא בתוספתא פ"ק דמנחות שאם קיור שחרית והטיל מים [או הסיך את רגליו] ולא קיור אינו מחלל עבודה, וכן מצינו בגמ' דשייך להצריך קידוש רגלים משום ניצוצות בלא קידוש ידיים, וזה מוכיח שכ"ז מדרבנן, שלא מצינו מדאורייתא זה בלא זה, והתירו להשתמש במי כיור המקודשים דלאו ליהנות ניתנו, וחשיב צרכי המקדש, מ"מ חזינן דנטילה לצורך עבודה מהניא כ"ז שלא הסיח דעתו מעבודה, ואע"פ שטינף ידיו מנקה אותם וא"צ לחזור ולקדש מדאורייתא, וה"נ שייך לומר בסעודה, והרי אמרו בספרי דנט"י נלמד מקיור, מיהו נראה דאין ללמוד מגזיה"כ דקיור שלא פסלה תורה קידושו כ"ז שלא הסיח דעתו, אבל בנט"י שעיקרה משום נקיות וקדושה, אין מקום לקבוע לפי תחלת סעודה, ועל בתר טעמא דנקיות בכל מה שהפסיד נקיותו, כמו במים אחרונים לענין זוהמא, שודאי ידיו טהורות ופסולות רק לברכה, שהרי הוא באמצע סעודתו ואפ"ה מצבו גרוע שאסור בברכות, וסתם ידיים כשרין לברכה], אבל הדברים מחודשים דלא מצינו טהרת ידיים לחצאין, וכיון שצריך לנקות מקום מסוים, ממילא חל עליו טומאת ידיים וצריך נטילה, והגע עצמך הרי שנגע ושפשף ברוב ידו, וכי שייך לומר דסגי ליה לנקות רק הרוב, הרי ודאי שמצב ידו גרוע מסתם ידיים.

בבה"ל שחילק בסוגי הלכלוך, ובחזו"א בזה

בבה"ל ד"ה לחזור, כתב לחלק בין שפשף מ"ר לנגע בצואה או עשה צרכיו, וכבר כתב

לתפילת שחרית נוהגין לברך אחר ג"פ, א"כ סתמות הדברים שכן יש לנהוג גם לאכילה.

שיעור הפסק בין נט"י להמוציא

ה. תיכף לנט"י ברכת המוציא, ובזכות זו אין השטן מקטרג באותה סעודה, (ירושלמי ברכות פ"א ה"א), ולכתחלה יש להסמיך כמה שאפשר, [אפי' פחות מכ"ב אמה], (מ"ב סי' קס"ו סק"ה), ולא ידבר כלל ולא יעשה מלאכה שלא לצורך הסעודה, אא"כ אין בזה שיהוי ויש לו צורך בזה כסגירת חלון, וכיו"ב, [וגם לצורך הסעודה אין להפסיק לכתחלה, אא"כ בלא"ה ממתין], אבל אם ממתין לגדול שיברך להוציא כולם, או שנאלץ לעשות דבר לצורך הסעודה שפיר דמי, [ובסעודות גדולות כתב במ"ב שעדיף שכ"א יברך לעצמו, ולא ימתינו לגדול, ובכה"ג הגדול נוטל ראשון], והא דלכתחלה לא יפסיק כלל, היינו אפי' אם משאיר ידיו רטובות, [ועי' דין ב',] ואם המתין אפי' הרבה כ"ז שלא הסיח דעתו משמירתן א"צ לחזור וליטול, אפי' שח והלך ועשה מלאכה, (מ"ב סק"ו).

יודע שיתעכב שלא לצורך

ו. אם יודע מתחלה שיתעכב שלא לצורך הסעודה לא יטול ידיו כעת, ואם נוטל ידיו ורוצה לשמרם עד הסעודה, לא יברך ענט"י, דכיון שהוא מפסיק א"כ לא חשיב כנוטל לסעודה, ולא חייבו נט"י אלא לצורך הסעודה כשבא לאכול, עי' דין ט"ז.

נפנה קודם נט"י

ז. הנפנה קודם נט"י, נוטל כדרכו ומברך ענט"י ואח"כ אשר יצר [ויכול לנגב ידיו קודם אשר יצר, ואם ניגב לאחר אשר יצר, חשיב טפי תכף לנט"י ברכה], ולא יאחר ברכת אשר יצר לאחר המוציא, שראוי להקדימה, ואם ירצה להדר יותר ינקא ידיו במעט מים שלא כדרך נטילה, ויברך אשר יצר, ואח"כ ינגב ויטול כדין, (סי' קס"ה מ"ב סק"ד), וכתב מרן זללה"ה שהמנהג לברך אשר יצר אחר נט"י, וכך הי' מנהגו ז"ל, (סכ"ד סק"ל).

שאינן נגיעה בטומאה פוסלת את הידים, לפ"ז אין מקום לדברי הח"א בזה"ז כלל, אפי' אם בזמן הגמ' היו כתבי הקדש פוסלין לחולין, וכבר כ"כ מרן זללה"ה בידים ס"ז ס"ק י"א, ולפ"ז אין צריך להחמיר אפי' לכתחלה, שהרי אין לזה טעם בזה"ז כלל.

יח. דינים שנתבאר

זמן הברכה

א. המנהג לברך אחר נטילה קודם הניגוב, אפי' נטל מרביעית או טבל ידיו במ' סאה, (סי' קנ"ח ס"א), ודעת כמה ראשונים שראוי לברך קודם נטילה אם ידיו נקיות לברכה, ולכן מי שרוצה לברך תחלה אין למחות בידו (בה"ל שם).

הולך מחדר לחדר

ב. אם הולך מחדר לחדר יברך במקום הנטילה כדי להסמיך הברכה לנטילה כמה שאפשר, ולכתחלה ינגב ידיו במקום האכילה, דחשיב טפי תיכף לנט"י סעודה כשנעשו ראויין במקום זה.

שכח לברך קודם ניגוב

ג. שכח לברך קודם ניגוב מברך אחר הניגוב, אבל אחר שטעם המוציא לא יברך, כ"כ במ"ב, [וכן בין המוציא לאכילה ובזה יש פלוגתא ואם לא ניגב ידיו יברך ענט"י קודם שיטעום, וכן יש לנהוג כשהתחיל המברך להוציא כולם בברכת המוציא, שישמע המוציא ואח"כ ענט"י], אבל מפשטות הרמ"א נראה שיכול לברך כ"ז שדעתו לאכול פת כזית, והכי מסתברא, ולכן אם ירצה יביא עצמו לידי חיוב ברכה ע"י שיחכך בראשו וכיו"ב, ואח"כ יטול בברכה, עי' דין ט'.
זמן הברכה בנט"י שאחר השינה

זמן הברכה בנט"י שאחר השינה

ד. מי שישן ונוטל ידיו לאכילה, יכול לברך אחר נטילה ראשונה קודם שניה ושלישית, כיון שהידים טהורות מן הדין ועדיף טפי להסמיך הברכה לנטילה, אבל כיון שבנט"י

עניית דבר שבקדושה, ובשח קודם הברכה

ח. אם שמע ברכה בין ענט"י להמוציא יכול לענות אמן, וכן כל דבר שבקדושה, ואפי' בין הנטילה לברכת ענט"י מסתברא דיכול לענות, [כיון שאם אין זה הפסק הרי הוא חייב לענות והוא בלא"ה לאחר נטילה], וישאיר ידיו רטובות, ואם ניגב ג"כ יכול לברך ענט"י, וכן בדיעבד אם שח קודם הברכה יכול לברך ואפי' ניגב ידיו, - אם בירך קודם הנטילה, עי' דין א', בזה אפי' תיבה אחת הוי הפסק, ככל ברכות המצות והנהנין.

הסיח דעתו משמירת ידיו, וביצא לנקביו

ט. מי שהפסיק באמצע סעודתו לענינים אחרים והסיח דעתו מלשמור ידיו, חייב ליטול ידיו ומברך ענט"י, [וכן אם ישן באמצע שיעור שיש חשש שנגעו ידיו במקומות הפסולין, שו"ר במ"ב סי' קע"א ס"ק מ"ח שכתב מהפמ"ג בלא ברכה, אולי מפני שאין חשש טומאה, וד"ז צ"ע], וכן אם יצא לנקביו והפסיק שמירת ידיו לגמרי, [כ"ה הדין כשדעתו לאכול פת כזית, אבל אם אינו אוכל פת אינו מברך (מ"ב סי' ק"ע סק"ג)], אבל אם נגע במקומות המכוסין או חיכך בראשו או הטיל מים וכיו"ב, ועדיין שומר ידיו, כגון שידוע המקום שהתלכלך ונזהר לנקותו, בזה דעת מהרש"ל שלא יברך ענט"י, ונהגו כן אע"פ שעיקר דעת הראשונים והאחרונים לברך, וכ"כ מרן זללה"ה שהמברך לא הפסיד, ומי שאינו מברך אין מוחין בידו, במ"ב הכריע לחלק בין זיעה ומ"ר לנוגע בטינופת גמורה ומיסך רגליו, ומרן זללה"ה כתב שלא מצינו חילוק זה בראשונים, ויש לקיים חילוק זה מפני שהמיסך רגליו בהכרח מסיח דעתו לגמרי משמירת ידיו, אבל הנוגע בצואה דינו כמחכך בראשו.

ה'לובש כפפות או שקית ניילון ונכנס לביהכ"ס או מסדר את התינוק א"צ נט"י, ובהה יכול לינצל מספק ברכות, שהרי למעשה לא ראינו שמברכים באמצע הסעודה, (ובנכנס כולו לביהכ"ס אולי יש ליטול משם רוח רעה).

דין תיכף לנט"י סעודה בנוטל באמצע הסעודה

י. הנוטל ידיו באמצע הסעודה ג"כ יש דין תיכף לנט"י סעודה, אע"פ שא"צ לברך המוציא, דמ"מ צריך לחזור למצב של סעודה, ולכן אין לו להתעכב עד שיטעום משהו, וא"צ לטעום דוקא פת אלא כל דבר אפי' משקין שפיר דמי, מיהו אם חזר מיד וישב בשלחן י"ל שהוא כחזר לסעודתו אע"פ שלא טעם דכיון שא"צ ברכה ראשונה הרי הוא כבתוך הסעודה, כ"נ דעת המג"א, ובחזו"א מחמיר בזה, - גם בטיבולו במשקין יש להסמיק האכילה לנטילה.

הפסק תפלה הגדה והלל בסעודה

יא. המתפלל באמצע הסעודה ולא הסיח דעתו משמירת ידיו, לא הוי הפסק לענין נט"י, ואם הולך לביהכ"נ כתב במ"ב סי' קע"ח ס"ק מ"ז שיטול ידיו ולא יברך, - מבואר בגמ' שאמירת הגדה והלל חשיבא הפסק של היסח הדעת להצריך נט"י נוספת [בברכה] אע"פ שגם באמירת הגדה צריך נקיות, ועבה"ל סי' תע"ה ס"א שאם ברור לו ששימר ידיו, טוב שיטמא ידיו קודם הנטילה כדי שיוכל לברך, ונראה שאם לא נתן דעתו בהדיא לשמורם כבסעודה יכול לברך, שזהו מ"ש בגמ', ועי' לעיל דין ג'.

נניעה בכתבי הקודש בסעודה

יב. הנוגע בכתבי הקדש ובתפילין באמצע הסעודה א"צ נט"י, דבזה"ז בלא"ה האדם והכלים טמאין, (חזו"א ידים ס"ז ס"ק י"ב, ועבה"ל סי' קס"ד).

דין הלובש כפפות ודין חציצה שאין יכול להסירה
יג. הלובש כפפות או שקית ניילון על ידיו, אע"פ שאינו נוגע באוכלין חייב ליטול ידיו ולברך ענט"י, [ואין צ"ל שלא יאכל בכף ומזלג בלא נט"י], אם יש לו מכה ורטייה עליה או חציצה אחרת שאינו יכול להסירה נוטל ידיו ואח"כ עוטף ידו עד סוף כף היד בכפפות או במפה, ואם יד אחת בלא חציצה מברך ענט"י.

אוכל מחמת מאכיל, וברין אוכלין בפיו ונטמא ידיו

יד. המאכיל פת או טיבולו במשקין את החולה ואת הזקן ואת הקטן א"צ ליטול ידיו, אבל האוכל צריך ליטול ידיו ולברך ענט"י אע"פ שאינו נוגע במאכל כלל, - היו אוכלין בפיו ונגע במקום הטינופת או חיך בראשו כתב המג"א סי' קס"ד סק"ז שלא יבלע עד שיטול ידיו, ונראה שבשעה"ד אפשר להקל בזה, כגון שאינו יכול לדבר ולבקש מים וכיו"ב.

מהלך בדרך ואין לו מים

טז. המהלך בדרך ואין לו מים והוא רעב, אם יש מים לפניו בשיעור הליכה, או נסיעה של שבעים ושנים רגעים שהיא שעה וחומש ימתין עד שיגיע לשם, ואם הדבר ספק יכול לכוון שתי ידיו במפה או בשקית עד הפרק ולאכול בלא נט"י, ואם אין לו במה לכוון אוכל בכף ומזלג בלא נטילה, אלא שכל אדם יכול לפשוט בגד מסוים ולעטוף ידיו, [וכן הדין במהלך במדבר או במקום סכנה שאין לו לחור אחר מים], ואם הוא יושב בביתו וצריך לחור אחר מים השיעור הוא מיל שהוא שמונה עשרה רגעים, [ויש להסתפק אם חייב בהוצאות לשכור רכב], ועסק"ד בזה.

כשהתחילו יהודים לעבוד בחשמל בשבת הכריזו בבית מדרשו של מרן ז"ל שמי שלא הכין מים מע"ש יאכל במפה בלי נט"י.

ברין תנאי בנט"י

טז. נוטל אדם ידיו בביתו בשחרית קודם יציאתו לדרך ומתנה שתועיל נטילתו לכל היום וישמור ידיו בכפפות או בשקית ניילון [ויכול להסירם מידי בעת הצורך] ואינו מברך על נטילה זו, ואח"כ רשאי לאכול בלא נט"י, ונהגו שלא לסמוך על זה אלא בשעה"ד גדול, (מ"ב סי' קס"ד סק"ד), כגון שיוצא לדרך שאין לו מים שם, ואם נזדמן לו מים יחזור ויטול.

הנוטל בביתו ע"מ לאכול ברכב

יז. היוצא לדרך ורוצה לאכול בתוך הרכב, אם מתחיל לאכול בביתו כזית יכול לברך ענט"י, אבל ד"ז אינו לכתחלה משום שינוי מקום לענין הברכה, ויכול ליטול ע"מ להתחיל לאכול בהסעה, כ"כ בחזו"א סכ"ד סק"ל, אבל בכה"ג אינו מברך ענט"י, כיון שמרחיק הנטילה מהסעודה, ואינו רשאי לעשות כן בנטילה של חיוב, ולכן ישתדל לאכול מיד בכניסתו לרכב, אם א"צ להמתין לרכב עד שיגיע, ואז יכול לברך ענט"י בביתו, או שלא יאכל מיד אלא לאחר שזו הוא בודאי פטור מברכה, ומ"מ לא ירחיק הרבה עד שיצטרך לשמרם בכפפות, שבדרך כלל אין נעים לשמרם בכפפות.

עוד ברין תנאי בנט"י

יח. היוצא לדרך ואוכל פת שחרית בביתו ומברך בהמ"ז, יכול להתנות בזמן הנטילה שיועיל לו לסעודה שניה שיאכל בדרך, כדלעיל דין ט"ז, אבל אם לא התנה בשעת נטילה, צ"ע אם יכול להתנות באמצע הסעודה.

סימן ג

בדיני כלים הכשרים לנטילת ידים

להם חשיבות קיבול כלי במקום זה, ואין לנו מקור לחדש דכיון שיש כלי למטה, הר"ז מחשיב גם את הקבלה שלמעלה.

במתני' דפרה שוקת שניקבה מלמטה ופקקה בסמרטוט כו', ובפ' הגר"א והר"א ש

ברם מצינו בפרה פ"ה מ"ז דשוקת שניקבה מלמטה ופקקה בסמרטוט המים שבתוכה פסולין, ומן הצד ופקקה בסמרטוט המים שבתוכה כשרין, ומדקתני פקקה בסמרטוט בנקב שמן הצד הר"ז מוכיח שבא למלאות מים למעלה מן הנקב כמו פקקה דרישא, ואח"כ סתם התנא שהמים שבתוכה כשרין, ואם איתא שרק המים שתחת הנקב כשרין, למה הזכיר התנא פקיקת הסמרטוט שזה מטעה לחשוב שגם למעלה מן הסמרטוט המים כשרין, ועוד שכל השתי בבות מיותרות דהו"ל למיתני ניקבה מן הצד ופקקה בסמרטוט מן הנקב ולמטה כשרין מן הנקב ולמעלה פסולין, וממילא נדע דניקבה מלמטה ג"כ פסולין, דהו"ל מן הנקב ולמעלה.

ועו"ק דבמתני' שם מפרש טעם הפסול ברישא מפני שאינם עגולין כלי, וצ"ב מה בא הלשון הזה להוסיף הרי ממילא מובן שהחסרון מפני שהנקב פוסל את הכלי כמו שאמר רבא בשמעתין, וכן במן הצד ביאר התנא שהם עגולין כלי, ואם הכונה רק מן הנקב ולמטה אין צריך לפרש כלום, אלא מפני שהם בכלי שלם ואין הנקב שלמעלה מפסיד את שלמטה, ואמנם דין המשנה אמת גם בכלי עץ ומתכת וכ"ח העשוי לאוכלין, ולא מצי למימר שאינם בכלי, אבל אכתי הלשון אומר דרשני, דהא מתני' בכלי אבן שאינם מק"ט, וממילא מובן שהפסול מפני שהכלי אינו ראוי לקבלת מים, ואין הדבר תלוי

חולין ק"ז א' ואמר רבא כלי שניקב בכונס משקה כו' אי מיירי בכל הכלים

א. חולין ק"ז א' ואמר רבא כלי שניקב בכונס משקה אין נוטלין ממנו לידים, פי' כל כלי, בין כלי חרס העשוי למשקין שנטהר בכונס משקה, ובין כלי עץ ומתכת שאינם נטהרין אלא ברמונים ועוד שיעורים, ובין כלי אבן ואדמה וגללים, ובין כלי חרס העשוי לאוכלין, דלא יתכן לסתום כלי שניקב, ויתפרש רק כלי חרס העשוי למשקין, וכ"כ תו' נדה מ"ט א', והטעם משום דבעינן כלי החשוב לענין מים, וכיון שאינו מחזיק מים, לא מהני מה שדינו ככלי לענין טומאה, דהא גם כלי אבן שאינם מק"ט כשרין לנט", ובעינן כלי החשוב לקבלת נט".

בדין כלי שמחזיק רביעית מן הנקב ולמטה

ויש לעי' מה דין כלי שניקב בצדו ומחזיק רביעית מן הנקב ולמטה, מה דין המים למטה ומה דין המים למעלה מן הנקב, ופשטות הדברים שמן הנקב ולמעלה אינו כלי ומן הנקב ולמטה הרי הוא כלי, דלא גרע נקב מכלי שנפרץ רוב היקפו מרביעית ולמעלה שלא בטל שם כלי מרביעית ולמטה והכי תניא בתוספתא שבר"ש כלים פ"ל מ"ג תמחוי וקערה שניקבו מלמעלה טמאין מלמטה טהורין, [ועי"ש בתוספתא דכוס וצלוחית שניקבו בין מלמעלה בין מלמטה טהורין, ופי' הגר"א דכיון שיוצא כששותים ממנו, הרי הנקב העליון מפסיד את כל הכלי, מיהו לענין נטילה י"ל דחשיבי שפיר כלי ועי' לקמן סק"ה], ולמעלה מן הנקב אין להכשיר כיון שאין המים נמצאין בתוך כלי שהם מתקבלין בו, הגע עצמן בנקב גדול שפקקו בסמרטוט, שאין למים קיום בלא הסמרטוט כלל, הרי ודאי שאין

לכלי, דסו"ס המים אינם מונחין בכלי אלא ע"ג הפקק.

והגר"א פ"י שם שלמעלה מן הנקב ג"כ המים כשרין, וזה ה' פשוט לו מלשון פקקה בסמרטוט, ולכן לא הזכיר התנא והלכו המים לשם כמו בסיפא בעטרה של טיט, דפשיטא דמיירי במלאהו מים מעל הפקק, דומיא דפקקו דרישא ועוד דהו"ל לפרושי דבהלכו המים מעל הסמרטוט פסולין, כמו בעטרה של טיט, אבל אכתי לא נתיישב לשון המשנה למה המים שמעל הנקב נקרא שהם עגולין כלי, הרי בלא הסמרטוט הם יוצאים לחוץ, והסמרטוט אינו כלי, ומ"ט נקראין עגולין כלי מכח השולים לחוד, ועוד דנקב שפוקקין בסמרטוט נקב גדול הוא שנכנס סמרטוט בנקב בפקק, ואיך נחשבנו כלי במקום הנקב, מכח השולים לחוד, ועוד דמן הצד אין התנא מחלק אם מיירי סמוך לשולים שאינו מקבל כלום, או במקבל שיעור טבילה והזאה, ובמקואות פ"ד מ"ה חילק התנא שאם ניקבה מן הצד ואינה מקבלת מים כל שהן אינה פוסלת את המקוה, והדין נותן שמה"ט לא תחשב כלי לענין מי חטאת, כיון שאינה מקבלת מים כל שהן, וכן מבואר שם בתוספתא שאם פקקה בדבר שאינו חיבור לכלי אינה פוסלת את המקוה, וה"ה סמרטוט (אם אינו בולע ושואב לתוכו).

והגר"א פ"י מתני' מן הנקב ולמטה, וכתב דנקט פקקה בסמרטוט אגב רישא, וה"ה בלא פקק, אבל למעלה מהסמרטוט פסולים ע"ש, וכ"נ דעת הר"ש שכתב דמן הצד מיירי שהכלי מסבב את המים, ואמנם יש לדחות דכונתו שלא נתבטל מתורת כלי, כיון שמקבל מן הנקב ולמטה, אבל סתמות דבריו כהר"ש, ולשון הרמב"ם פ"ו מפרה אדומה ה"ז משמע כהגר"א, דכיון שהמים שוכנים על הכלי אע"פ שהדופן סמרטוט חשיבי עגולין כלי, וזה יתכן אם הנקב שימוש הכלי, ולא שבירתו, אבל לשון הרמב"ם וסתמו ל"מ כן, אבל ע"כ לפרש כן.

והרא"ש פ"י מתני' מן הנקב ולמטה, וכתב דנקט פקקה בסמרטוט אגב רישא, וה"ה בלא פקק, אבל למעלה מהסמרטוט פסולים ע"ש, וכ"נ דעת הר"ש שכתב דמן הצד מיירי שהכלי מסבב את המים, ואמנם יש לדחות דכונתו שלא נתבטל מתורת כלי, כיון שמקבל מן הנקב ולמטה, אבל סתמות דבריו כהר"ש, ולשון הרמב"ם פ"ו מפרה אדומה ה"ז משמע כהגר"א, דכיון שהמים שוכנים על הכלי אע"פ שהדופן סמרטוט חשיבי עגולין כלי, וזה יתכן אם הנקב שימוש הכלי, ולא שבירתו, אבל לשון הרמב"ם וסתמו ל"מ כן, אבל ע"כ לפרש כן.

בדברי הטור או"ח סי' קנ"ט ס"א וברע"ה הסמ"ק ב. **טור** או"ח סי' קנ"ט ס"א כתב דכלי שניקב בכונס משקה אין נוטלין מן הנקב ולמעלה, אלא דרך הנקב, ואם מחזיק רביעית

בקבלת טומאה, וא"כ מה מועיל לנו לשון עגולין כלי.

והגר"א פ"י שם שלמעלה מן הנקב ג"כ המים כשרין, וזה ה' פשוט לו מלשון פקקה בסמרטוט, ולכן לא הזכיר התנא והלכו המים לשם כמו בסיפא בעטרה של טיט, דפשיטא דמיירי במלאהו מים מעל הפקק, דומיא דפקקו דרישא ועוד דהו"ל לפרושי דבהלכו המים מעל הסמרטוט פסולין, כמו בעטרה של טיט, אבל אכתי לא נתיישב לשון המשנה למה המים שמעל הנקב נקרא שהם עגולין כלי, הרי בלא הסמרטוט הם יוצאים לחוץ, והסמרטוט אינו כלי, ומ"ט נקראין עגולין כלי מכח השולים לחוד, ועוד דנקב שפוקקין בסמרטוט נקב גדול הוא שנכנס סמרטוט בנקב בפקק, ואיך נחשבנו כלי במקום הנקב, מכח השולים לחוד, ועוד דמן הצד אין התנא מחלק אם מיירי סמוך לשולים שאינו מקבל כלום, או במקבל שיעור טבילה והזאה, ובמקואות פ"ד מ"ה חילק התנא שאם ניקבה מן הצד ואינה מקבלת מים כל שהן אינה פוסלת את המקוה, והדין נותן שמה"ט לא תחשב כלי לענין מי חטאת, כיון שאינה מקבלת מים כל שהן, וכן מבואר שם בתוספתא שאם פקקה בדבר שאינו חיבור לכלי אינה פוסלת את המקוה, וה"ה סמרטוט (אם אינו בולע ושואב לתוכו).

ואפשר ליישב דיש חילוק בין נקב שנפסד הכלי דבזה צריך סתימה מעליתא, לבין נקב שמשמש את הכלי, והכא מיירי בשוקת שעשה נקב במתכוין, כמו ברזא שבחבית, וכמו דדין שבכור, [וכדאשכחן בכלים פכ"ח מ"ב פחות משלשה על שלשה שהתקינו לפוק בו את המרחץ, וזהו הסמרטוט דמתני', ואפשר דנקט סמרטוט אע"פ שאינו חשוב ומבטל ליה, לאפוקי מטלית חשובה דלא בטלה כ"כ], וס"ד שנקב כזה אינו מפסיד את הכלי, וחשיב שפיר ככלי שלם, והיינו דקמ"ל דכיון שאינם עגולין כלי, לא מהני מה שהנקב והפקק משמשין תועלת

קירטסן ושפן, ולפ"ז אף לענין נט"י אינו כלי, וכן הדין בשברי שאר כלים שאינם מק"ט בלא קירטסן ושפן, ה"ה שאין נוטלין מהן לידים, כמבואר בתוספתא ידיים פ"א ה"ד הובא לקמן סק"ח, ועי' ירושלמי סופ"ח דשבת ובתוספתא דכלים הובא בר"ש פ"י ה"ד.

בראשונים שאסרו ליטול את המים שלמטה מן הנקב דרך שפת הכלי

ג. **עיקר** הדין שכתבו שלא ליטול דרך למעלה מן הנקב לפי שאינו כלי צ"ע, דזה שלמעלה מן הנקב נמשך מאותו כלי זוהי מעלה ליחשב טפי כלי, והרי אם שפך מהכלי ע"ג טס ומשם ע"ג ידיו בכח ראשון ידיו טהורות, כדאמרינן ק"ז א' במיקרב לגבי דוולא, וא"כ כ"ש כשהחלק העליון הוא המשך של אותו כלי, דחשיב כח ראשון של הכלי, ואין צ"ל דבכלי שיש לו פיה בולטת שנוטלין ממנה, אע"פ שכנגדה לא חשיב כלי קיבול, כיון שאינה מקבלת מכנגד הפיה, [ולכאורה הדין מפורש בתוספתא ידיים שהנוטל מתוך סילון שמקבל רביעית ידיו טהורות], וכשנוטל מתוך הנקב ג"כ לא חשיב כלי קיבול, אלא מתחת שולי הנקב, ואפ"ה נוטלין מכל גובה הנקב, והמים גם עולים מעל הנקב, ונשפכין דרך הנקב כשהוא רק כונס משקה, ועמשנ"ת עוד בכ"ז לקמן סק"ח י', וכבר הביא הר"ן בחידושו שאחרים אומרים שיכול ליטול גם משפת הכלי, ואפשר שכ"ד הרשב"א בתוה"ב.

מיהו אם נימא שצריך ליטול מן הנקב דוקא, לא מהני שהכלי עשוי לאוכלין ודינו ככלי לענין טומאה, דצריך ליטול מתוך כלי שראוי לנטילה.

בדין ליטול מן הנקב כשיש למטה רביעית לענין ליטול מן הנקב כשיש למטה רביעית, בכל הכלים ששיעורן ברמונים או בזיתים או בסלעים ודאי שפיר דמי, והנודן בכלי חרס העשוי למשקין שנטהר בכונס משקה, ועיקר הדין נקטינן כהגר"א שאינו נטהר מן הנקב

נוטלין מהמים שתחת הנקב, ואח"כ הביא דברי הסמ"ק דבעשוי לזיתים נוטלין ממנו לידים, ופי' כונתו בכולו, וחלק עליו, ובאמת הסמ"ק כונתו דבעשוי למשקין שניקב אפי' למעלה מרביעית פסול גם דרך הנקב, דס"ל שנקב ככונס משקה מטהר כל הכלי, ולענין זה כתב בדמקבל זיתים שלא נטהר הכלי, הרי הוא כשר מן הנקב ולמטה, והטור פשיטא ליה דבכה"ג נוטלין מן הנקב ולמטה אפי' לא ייחדו לזיתים, דלא בטל תורת כלי מן הנקב ולמטה, אף לענין טומאה, וכמ"ש הגר"א בא"ר כלים פ"ג מ"א, [וזה אפי' ניקב באמצע הכלי שיש סברא לומר שאינו ראוי לגיסטרא, עי' תו' שבת צ"ה ב' בזה, שכ"ז שהכלי שלם אינו ראוי לשימוש גיסטרא, ועמ"ש בזה בכלים דבכל ענין אם ייחדו לקבלה מק"ט, מיהו כאן א"צ שיקבל טומאה ממש, דהא גם כלי אבנים טמא, וכל שראוי לקיבולו ועשוי לכך כשר לנט"י], וכבר האריך הב"י בזה.

מ"שון הגמ' כלי שניקב בכונס משקה אין נוטלין ממנו לידים, נראה דחשיב כלי מחזיק רביעית, כיון שהמים מתקיימין בו שיעור חשוב עד שיגמר ע"י הטפטוף, וא"כ לדעת הסמ"ק בדין הוא שבעשוי לאוכלין יהא כולו כשר, אלא א"כ הנקב קרוב לכזית שאין המים מתקיימין כלל, וזה ג"כ סיעתא להטור, מיהו הסמ"ק פי' דמוציא משקה ג"כ לא חשיב מחזיק רביעית, והא דנקט רבא כונס משקה שע"ז כל הכלי נפסל, כמ"ש בשעה"צ, מיהו כבר הכריע מרן זללה"ה במוציא משקה שהוא כשר, כמבואר שבת צ"ה ב' שכשר לקדש בו מי חטאת.

שברי כ"ח שלא ייחדו לשימוש גיסטרא אם בשרין לנטילה

שברי כ"ח שראויין לגיסטרא ואינם מק"ט מפני שלא ייחדו לזה אפשר שנוטלין מהן לידים, כיון שאינם חסרין מעשה כדי שיקבלו טומאה, [שו"ר בחזו"א או"ח סכ"א סוסק"ג ד"ה וכן, נקט דפסולין], אבל אם השליכן לאשפה אפשר דתו לא הדרי לטומאה בלא מעשה כגון

לא מיקרי מחזיק, ממילא אינו כלי הראוי לנטילת ידים, ואמנם מה"ט ראוי להכשיר כל נקב שמוציא משקה אפי' למטה, ועחזו"א סכ"א סק"ג שהסמ"ג והסמ"ק לא חילקו בזה.

ובעיקר הדברים כבר כתב מרן זללה"ה דיש להקל שמוציא משקה ככלי שתום דמי וכדאמר רבא בהדיא דוקא כונס משקה, וכמבואר במשניות דכלים ובמימרא דרבא שבת צ"ה ב', ובשעה"צ נדחק ליישב עי"ש.

הערות בבה"ל קנ"ט ס"א

שם בה"ל ד"ה וצריך, לכאורה מדין נטילת רביעית אפשר לשפוך משני כלים בב"א רביעית, וקמ"ל שצריך להיות הכל בכלי אחד, ואף שיירי טהרה הם רק בכלי שנטלו ממנו, ונפ"מ רק אם ניקב הכלי לאחר שנטלו ממנו כשהיה בו רביעית, ועכשיו אינו מחזיק רביעית שהוא פסול, וכבר הוזכר מזה בפרישה.

שם בה"ל ד"ה והוא, עמש"כ לעיל שאם מותר ליטול דרך פיו, ש"מ שכולו חשיב כלי גם למעלה מן הנקב – (ולענין נטילה יפה הרי גם בכונס משקה הנטילה גרועה).

שם בה"ל ד"ה בטל, דעת כל הפוסקים דמן הנקב ולמטה חשיב כלי לנט", אם הוא כלי לטומאה, [מיהו עסמ"ג מנהג ר"י בזה], ומן הנקב ולמעלה אינו כלי לנט"י אם ניקב בכונס משקה, אלא שלדעת הסמ"ג והסמ"ק בעשוי למשקין גם מן הנקב ולמטה בטל מתורת כלי כיון שנטהר, ולכן אין ליטול מן הנקב, ולש"פ לא בטל מן הנקב ולמטה כלל ואע"פ שהוא מיוחד למשקין לא נטהר מלמטה כלל, ואפי' אם נימא שכולו נטהר בכלי חרס העשוי למשקין מ"מ י"ל דכיון שראוי לייחדו לאוכלין לא בטל שם כלי ממנו, וכן בניקב כמוציא רמון ומחזיק רביעית מלמטה י"ל דנשאר בטומאתו, וכשר לנטילה, אם לא נימא דרובו גרע, ובמתני' דכלים פ"ז מ"ד מבואר דאפי' נשאר רק משהו טמא בנגמם.

ולמטה, ולכן בכל ענין נוטלין דרך הנקב, כ"ז שמחזיק רביעית מן הנקב ולמטה, וניקב כמוציא משקה חשיב מחזיק רביעית, כדאמרינן שבת צ"ה ב' שממלאין בו ומקדשין בו, וא"צ שיהא מן הנקב ולמטה שלם כדין גסטרא כ"ז שהכלי חשוב מן הנקב ולמטה, [ועי' כלים פ"ז מ"ד נגממו שיעורן בכל שהן, ומבואר דאפי' בכלי עץ בכה"ג טמא אע"פ שאין דין גסטרא לכלי עץ, כמשנ"ת במקו"א], ואם נשבר כל הכלי באופן שצריך להגיע לדין גסטרא, ובכל הכלים משליכין אותן חוץ מכ"ח שמשמשין בו לתחת החבית הנוטפת, בזה צריך שיהא בדיני גיטרא שישאר כשיעור, ושיקבלו שלא מסומכין, וצריך גם ייחוד להשתמש בו שימושי כלי, [ובניקב למטה מרובו, ונשאר כלי רק החלק התחתון, עמש"כ בזה בכלים פ"ג מ"א בביאורים לדון שכיון שרובו העליון נטהר כולו טהור].

מידה אכתי י"ל שמה שהוצרכנו לדיני גיטרא היינו לענין קבלת טומאה, אבל אכתי לא גריעי מכלי אבנים, וא"כ לעולם יש להכשיר במחזיק רביעית, כ"ז שאין האדם משליכו, ועמש"כ סק"ה בשם מרן זללה"ה, ונתבאר בזה בכלים ס סק ועי' לעיל סוסק"ב ולקמן סק"ח.

בדברי המ"ב בדין ניקב כמוציא משקה

ד. **שו"ע** סי' קנ"ט ס"א מ"ב סק"ח ובשעה"צ אות ו', כתב להחמיר שלא ליטול בניקב כמוציא משקה למטה מרביעית, אבל בנקב מוציא משקה למעלה מרביעית, כתב שא"צ להחמיר ליטול מהנקב, (ואדרבה אין ראוי ליטול מהנקב), ובפשוטו אין מקום לחלק בזה, שאם נקב כמוציא משקה פוסל את הכלי, ה"ה שהכלי מן הנקב ולמעלה פסול, וא"א ליטול דרכו, (מיהו בעיקר הענין שלא ליטול מעל הנקב יש לדון, עסק"ג), וצ"ל דס"ל שהכלי נשאר בדין כלי, אלא שכשמוציא משקה יש בו חסרון שאינו מחזיק רביעית, ולענין זה סגי במחזיק רביעית, אבל הדברים זרים דפשוטות הדברים כ"ז שהכלי

דהיינו מפני שנשאר דין כלי מן הנקב ולמטה, וכבר כתב מרן זללה"ה בכלים ס"ו כ"ב דאין מקום להסתפק בנסדק ומשמש כתחלתו שהוא כלי לכל דבר, ואע"פ שאינו מקבל חמין.

בדין עשה נקב או הפקיע הכלי שעם יציאת המים בטל הכלי, ובאחרונים בזה

ו. כתב מרן זללה"ה באו"ח סכ"ג סק"ד שכלי שהיה מלא מים ועשה בו נקב והמים יוצאין כעת דרך הנקב א"א ליטול ידיו מהם, כיון שכעת בטל שם כלי מהנקב ולמעלה, ונמצא שהמים אינם יוצאין מכלי, ולא מהני מה שהיו בכלי תחלה, ולפ"ז הא דמהני הטה את החבית בשו"ע לקמן ס"י ממנתי ידיים פ"א, אע"פ שבצורה זו חשיבי כמחוץ לחבית, שאילו מתחילה מילאן כך, לא היו נחשבים כבתוך הכלי, מ"מ השתא השפיקה מתייחסת לכלי, כמו כל כלי שהופכו בשעת נטילה, והמים באין מכלי שאינו מקבלם כעת, וכמו בברזא דחשיב מן הכלי, אע"פ שיוצא מן הנקב.

מיהו קשה דכלי שהפכו על פיו ופתח המגופה הרי נטילתו כשרה, כדן בדקא דמיא, והדין נותן שאם עשה נקב בשולי החבית קודם שיצאו כל המים, אין זה מגרע בכח הנטילה, כמו כלי שהפכו ויצאו מימיו ואח"כ נשבר דאע"פ שהמים מגיעין לידיו אחרי שנשבר הכלי, מטהרין אותן, שכבר נגמר הקשר עם הכלי משעה שיצאו, וה"נ בכלי הפוך שניקבו שוליו כשהוא הפוך, (וצ"ל דס"ל דנקב חשיב כח שני, וכמ"ש בחזו"א דבמוליאר פליגי רק בכח שני הובא לקמן ס"ד סק"ה).

ו"פ"ז מסתבר לומר דכל המים שיוצאין מן הכלי ונקראין כח ראשון, חשיבי כיצאו כבר מכלי שלם, וא"צ שימשיך להיות שלם, וא"כ גם בכלי שניקב ויצאו המים שמעל הנקב, י"ל דחשיב שיצאו מהכלי, שמיד עם השבירה חשיבי כיצאו מן הכלי, וחשיב שיצאו מכלי שלם.

בדין ליטול מן הנקב לכתחלה, ובניקב כמוציא זית

ה. שם שו"ע ס"ב וה"מ שנוטל דרך פיו כו', אם נוטל דרך הנקב שרי, כיון שמחזיק רביעית ממנו ולמטה, ובמ"ב סק"י כתב להחמיר בזה, ומרן זללה"ה באו"ח סכ"א סק"ד כתב דהעיקר לדינא להקל כהמחבר, והיינו אפי' ניקב כרמון בכלי עץ, דכל שמהנקב ולמטה מחזיק רביעית כשר, מיהו אם נשבר הרבה עד שדינו כגסטרא, ולפי כללי גיסטרא בכלים פ"ב מ"ב, י"ל דבעינן ייחדו לשימוש כלי גיסטרא, ובשאר כלים שאין דין גיסטרא אין נוטלין מהם לידים, אבל נקב לחוד לא משוי לכלי גיסטרא, מן הנקב ולמטה, ועי' תו' שבת צ"ה ב' בזה ונתבאר במקו"א, תדע דאטו כלי גדול שנעשה נקב סמוך לשפתו נטהר כולו, ודאי כיון שרובו קיים משתמשין בו מן הנקב ולמטה בכל הכלים, וכמבואר בתוספתא דכלים שרק בכוס שניקב למעלה כיון שא"א לשותות בו נדון כשברי כלים, וצ"ע בחזו"א או"ח סכ"א סק"ב ג' ובתוה"ק, [ובניקב למטה מרובו עמש"כ בזה בכלים פ"ג מ"א בביאורים].

בשע"צ אות י' כתב דבניקב כמוציא זית פסול לגמרי, ולפמשנ"ת מדברי מרן זללה"ה אפי' במוציא רמון כשר, שלא נתבטל תורת כלי מן הנקב ולמטה.

בדין נסדק

שם מ"ב ס"ק י"א בדין נסדק, ועי' בה"ל ד"ה כיון, ויעוי' בר"ש ידים פ"א מ"ה שפי' הפקיע את המוליאר שעשה בו סדק ויצאו המים, ואם בעינן שישאר כלי כעת, א"כ מבואר שאפי' בכה"ג לא בטל תורת כלי מהמוליאר, ועחזו"א או"ח סכ"ג סק"ד, ובבה"ל הביא תוספתא שבר"ש כלים פ"ל מ"ג בתמחוי וקערה שנסדקו שאם יכולין לקבל את החמין כצונן טמאין ואם לאו טהורין, ומבואר מזה דכלי העשוי לצונן בכל גונא טמא, והזכיר כן בבה"ל, גם מבואר שם שניקבו מלמעלה טמאין ומלמטה טהורין,

בטל שם כלי ממנו, ציין לזה בחזו"א או"ח סכ"א סק"ט.

בדין ברזא אם צריך לחזור ולפתוח או שכל החבית כח ראשון

ז. ועוד נראה ללמוד מהא דמוליאיר שכל המים שבמוליאיר נקראין כח ראשון כשיוצאין במקום ההפקעה, וה"ה בברזא שאם פתח הברזא הרי כל המים שבחבית מיקרו כח ראשון, וכדעת הרמב"ן ע"ז נ"ט ב' דגוי שפותח ברזא של יין כל החבית מיקרי כחו, וכבר נתבאר בזה בב"ק ס"ט סק דדעת רש"י והרמב"ן בבידקא דמיא דכח שני הוא מה שהמים שיצאו ממשיכין ללכת ע"ג קרקע, וזהו לשון כח שני הנמשך מכחו, אבל כל מה שבחבית ויוצא במקום הפתח מיקרי כח ראשון, ולא כפי' תו' והרמ"ה שהמים של הבידקא הנמשכין אחרי המים הראשונים שיצאו הם הנקראין כח שני, ובעלי התו' לשיטתם הצריכו כאן הסרת הברזא כל פעם, כדי שיחשב כח ראשון, מיהו גם לשיטתם שם, י"ל דהפותח ברזא שבחבית כולה חשיבא כוחו, [ועמש"כ לקמן ס"ד סק"ה בשם מרן זללה"ה דפלוגתתם במוליאיר בכח שני].

ובן יש לדקדק מקידוש ידים ורגלים מן הכיור שלא הזכיר לפתוח הברזא ולסגור כל פעם, ופשטות הדברים שפותחין הדדין ואח"כ רוחצים ידים ורגלים בלי לסגור בינתים, מיהו לר' יוסי בתוספתא דמוליאיר שצריך כונת נותן, ע"כ צריך לפתוח את הדד בשעה שידו ורגלו מזומנין תחת הדד, [אם נימא שגם בכיור הדין כן, ואפשר דמי כיור חשיבי טפי וא"צ כונת נותן, אפי' לר' יוסי], ולפמשנ"ת דחשיב הכל כח ראשון נחא, וע"ע לקמן ס"ד סק"ה.

כלי שיש לו ב' ברזות והתחתון פתוח אם אפשר ליטול בעליון

ויש לעי' כלי שיש לו שתי ברזות אחת למעלה ואחת למטה אם אפשר ליטול מן העליון כשהתחתון פתוח, ולפמשנ"ת דאפשר ליטול גם במים שלמעלה מן הנקב פשיטא דכשר, ואף

וכבר הזכיר מרן זללה"ה אפשרות זו, וז"ל והי' מקום לומר כיון דהיו המים בכלי והשתא שברו כדי ליטול הימנו, כיון ששברו חשיבי המים כיצאו כולם, וכאילו יצאו מן הכלי, אבל מלשון הב"י והרמ"א מבואר דדוקא בברזא כו', ועי"ש שציין למתני' דפ"ב דמקואות מ"ח ט' דשבירת קנקנים מיקרי המשכה ולא מן הכלי, אבל באמת כתבנו במקו"א דשם גם הסרת ברזא אינה פוסלת, דדוקא כשעשה מעשה במים הוא פוסל.

ובן מבואר בתוספתא שבר"ש ידים פ"א מ"ה הפקיע את המוליאיר ונטל ממנו לידיים כו' ידיו טהורות, הרי מבואר דאע"פ שהפקיעו וביטלו מתורת כלי חשיבי המים בכח כלי, דהפקיע מתפרש כמו הוה עובדא ופקע כדא ב"מ מ' א', שנפרץ ונבקע כל הדופן, דמוליאיר מחרס כמ"ש בפי' ר"ח שבת מ"א א' וכ"נ ברש"י שם, וניחא שיכולין לשברו ולהפקיעו בקל, אבל במתכת אין נופל לשון הפקיעו, ומרן זללה"ה שם כתב דצ"ל דהפקיע את המוליאיר היינו כעין הוצאת הברזא העשוי לכך, ולכאורה לשון הפקיע מוכיח שהבקיע בו ושברו והפקיעו, וע"כ דכה"ג חשיב שהמים באין מן הכלי, אע"פ שבבת אחת גם נתבטל שם כלי ממנו, מיהו אפשר דהפקעת המוליאיר רחבה מנקב ברזא, ולכן כל היוצא ממנו נחשב שיצא בב"א, אבל מפשטות הדברים נראה שיציאת המים נמשכת מעט, שמספיק ליטול ידיו בשטף המים לאחר ששבר את המוליאיר – אם מוליאיר צר וארוך ניחא דנקט מוליאיר שהמים אינם יוצאים בבת אחת, ועי' ירושלמי שבת שהמוליאיר עשוי פרקים פרקים והוא מתירא שמא נתאכל דיבוקו והוא מוסיף מים, ועמשנ"ת בזה לקמן ס"ד סק"ה ע"ד השו"ע בברזא.

שו"ר בשו"ת חת"ס יו"ד סי' קצ"ח בשם בית אפרים שבהסרת הברזא ג"כ בטל שם כלי, ומהני ליטול ידיו מפני שהמים היו בכלי, ויצאו ממנו, ולא אכפת לן אם משיצאו מן הכלי

אין נוטלין לידים לא בדפנות הכלים ולא בשולי המחץ ולא במגופת החבית, והחסרון בכל הני שלא נעשו לקבלה שהם משמשין כפזין, ושולי המחץ הוא כמו כלי הפוך שהמחץ כמונח עליו, והוא חלק מהמחץ כמו רגלי הגביעים, וכדתנן בכלים פ"ל מ"א שולי קערה ושולי אסקוטלא עי"ש, ולא מיירי במחץ שנשבר ונשאר רק שוליו, וכן דפנות הכלים היינו כשהם שוקעין לפנים והכלי שלם, דפעמים יש שעושין שקע בדופן לתפוס שם או לסיבה אחרת, [וכ"כ אאמו"ר זללה"ה בכלים ס"ג ס"ק עי"ש], וכל הני אף אם מייחדם לתשמיש תוכן לא מהני, כיון שמציאות הכלי סותרת את השימוש הזה, חוץ ממגופת החבית שהיא כלי בפ"ע, ושייך להשתמש גם בתוכו בפ"ע, ואם התקינה להשתמש בתוכה שיישר שוליה היינו דאמר רבא ק"ז א' שנוטלין ממנה, ואם היתה ישרה מעיקרא וייחדה להשתמש בה ג"כ כשרה, אבל אם אין דעתו להשתמש בה באמת, לא מהני מה שחושב להשתמש במגופה לעת הצורך ליטול בה ידיו, דזה לא חשיב ייחוד כיון שאין דעתו להשתמש בה בצורך ידוע, והרי ע"ז אמרו דלא חשיבא כלי, וכבר תמה מרן זללה"ה באו"ח סי' כ"ב סק"ב ע"ד הראשונים שפי' בע"א, וגם דברי התור' ק"ז א' צ"ע.

ומה שנקטו תו' שם שאינה מחזקת רביעית צ"ע דלקדש סגי בכדי הזאה ולמלאות בכל שהוא, ויש מגופות גדולות שאף כששוליהן עגולין מחזיקין רביעית, ובהדיא תנן בפ"ב דכלים כיסוי כדי יין שתלוי אם התקינן לתשמיש וכן בכיסוי הלפס, ולא כלל הוא ששוליהם עגולין.

במ"ב סק"ב בחילוק בין דפנות לשולים

שם מ"ב ס"ק י"ב כתב לחלק בין מקבל בדפנותיו למקבל בשוליו, ובאמת בדין גיסטרא מפורש במשנה פ"ב דכלים שאין חילוק בין דפנות לשולים, [ודפנות הכלים ושולי המחץ מיירי בכלי שלם שיש שקע בדפנות לתוכו וכן

למ"ש הפוסקים דבנשבר נוטל רק מתחת הנקב אבל בברזא נוטלין מעל הנקב, ולכאורה מוכח כן בכיור שהיו נוטלין י"ב כהנים בב"א, אע"פ שלא היו כולם בגובה אחד, לפמ"ש אאמו"ר זללה"ה ביומא ל"ז א' לקיים הא דתנא שחרית במילואו מקדש ידיו ורגליו מן העליון ערבית בירידתו מקדש ידיו ורגליו מן התחתון, וכתב שגם כשהיו י"ב לא היו כולם בגובה אחד, וה"נ מסתברא דמאותו טעם שעשו בתחלה אחד למעלה ואחד למטה, [עי"ש כמה טעמים בדבר], ראוי לעשות כן גם כשהם י"ב, וכיון שנטלו כולם כאחת ש"מ שגם כשהתחתון פתוח נוטלין מן העליון, אבל הרמב"ם השמיט ברייתא זו, ואולי סבר דמהא דנשנית בלשון יחיד ש"מ דהכי הוה מעיקרא, אבל אין מזה ראייה דכשנוטלין כולן כאחת ע"כ נוטלין מכולן, וא"כ הוראה זו היא רק לנוטל יחידי.

ביאור מתני' דבן קטין עשה י"ב דד לכיור

ל"שון המשנה שם בן קטין עשה שנים עשר דד לכיור שלא היו לו אלא שנים, מתפרש בפשוטו שהוסיף עשר ועי"ז היו לו י"ב, אבל מלשון עשה י"ב ולא קאמר הוסיף עשר, יש לדקדק שהיו השנים הראשונים זה ע"ג זה עליון ותחתון, והוצרך לשנות את התחתון שלא יהא תחת העליון, כדי שיוכלו לעמוד שנים יחד זה אצל זה, והיינו דקתני עשה י"ב שהוצרך להחליף גם את הי"א, ואפשר שהוצרך להחליף את כולם לסדרם ל"ב בב"א, שו"ר שאין זה דיוק דכיון שרצה התנא להדגיש שיש ענין ב"ב דדין, לכן לא שנה שהוסיף עשר, שהיו מזכירין אותו לשבח על המחשבה שדרך כבוד הוא שיטלו כולן כאחת, ועל התרומה לתקנו, כמו הנברשת והטבלה, ולהאמור נראה דכשהיו שנים לא היו מכוונים זה תחת זה, כדי שיוכלו שנים ליטול כאחת, ובאמת הוסיף רק עוד עשר.

בדין מגופה

ח. שו"ע שם ס"ג הלכך מגופה של חבית שהיא חדה כו', בידים פ"א מ"ב תנן

דבפשוטו אף המים העולים למעלה מן הנקב נקראין כח ראשון ועדיפי ממיקרב לגבי דוולא, כאריתא דדלאי ק"ז א' ולעיל ס"א ואם משים ידיו קרוב למקום השפיכה כו', והנה בהא דנקב כתב אאמו"ר זללה"ה בידים ס"ג סק"ד ליישב דתוך הכלי לא מיקרי שיצא מן הכלי, [ומרן זללה"ה באו"ח סכ"א סק"ח כתב שאם נותן ידיו בתוך הכלי סמוך לנקב ידיו טהורות, שו"ר בחזו"א שכתב הטעם דלא מהני ליטול משפת הכלי מפני שהמים לא יצאו מן הכלי כשעברו את הנקב לכוון שפת הכלי, ואח"כ הם יוצאין ממקום שאינו כלי, וע"כ דהמניח ידיו שם כשר לכו"ע], ועוד דכח הגברא שמוסיף להוציאו מן הנקב ולמעלה ולחוץ, מבטל כח הגברא של הכלי מהנקב, וכן משמע מהסה"ת דחשיב שלא יצאו המים מכלי כלל, ולא שנפסלו מפני הריחוק מכח ראשון, וכ"ז סברות מחודשות ליישב דברי הסה"ת שחידש ליטול מן הנקב, אבל פשטות הגמ' דודאי שאפשר ליטול מן הכלי מלמעלה דמשיצאו מן הכלי כיצאו לאויר דמי, ואם הכלי רק עד הנקב הרי כל שממשיך בכח ראשון כשר, וכמש"כ לעיל סק"ג, [וכ"כ הרשב"א בתו"ה שאין חולקין הכלי לשנים], ועכ"פ אין לך בו אלא חידושו כשיש המשך של כלי, אבל בדופן גבוהה בצד אחד, או בבליטה שמעל הפגימה, שאין כאן מקום חדש לומר שהמים יצאו משם, בזה בודאי יש לחשוב הכל כח ראשון מן הכלי, וגם במציאות רחוק שיגיע כל המים מן הפגימה ולא יעברו רובם ע"ג הדופן.

שו"ע ס"ד בדין חמת וכפישה, ובדין כובעים

שם ס"ד חמת וכפישה שהם מיני נודות של עור שתיקנן ועשה להם בית מושב כו' נוטלין מהן, אבל שק וקופה כו', בגמ' לא הוזכר ענין הישיבה בלא סמיכה, דפשוט שחמת שעשויה למים מק"ט בכל ענין כמבואר בכמה משניות שחמת מק"ט כדין כלי קיבול, ואין חסרון בזה שכלי עור מתקפל ואוירו מתמעך, דזוהי תכונת כלי עור, ותיקון המושב אינו מצילו מלהתמעך, וצ"ע בט"ז בזה, ובשק וקופה הנדון

בשוליו, וכמש"כ לעיל], מיהו דין גיסטרא הוא רק בחרס, ודוקא בכלי שמקבל עד סאה סגי בייחוד במקבל רביעית, אבל בכלי יותר מסאה אינו כלי עד שיקבל לוג, [מיהו בבהגר"א על התוספתא מבואר שבכל ענין שמקבל רביעית נוטלין ממנו לידים, ויש לזה מקום דהענין שתלוי בגודל הכלי הוא לגדר שיירי הכלי הקודם, ובוזה נטהר בשאינו נחשב שיירים, אבל אכתי אם מקיימין אותו חשיב כלי אלא שאינו ככ"ח לקבל טומאה אלא ככלי אדמה, ועי' ירושלמי שבת סופ"ח פלוגתא בד"ז, ובתוספתא שבר"ש כלים פ"י מ"ד מבואר דמהני ייחוד ליחשב כלי, והיינו ככלי אדמה, ולע"כ], ובכלים נקטנו עיקר דבעינן יחוד לגיסטרא, והיינו שבאמת רוצה להשתמש בזה, להניחה תחת החבית, ולפ"ז כהיום אין שום אופן שמשתמשין בשברים, וכבר תמה בזה בחזו"א כלים סכ"ב סק"א, ובשאר מיני כלים כגון עץ ועור ומתכת לא מהני ייחוד, שאין דרך להשתמש בהם כך, אלא א"כ תיקנן יפה להדיא לקבל בהם, כגון שפן וקרקסן.

ובתוספתא ידיים פ"א ה"ד תניא דשברי כלי חרס נוטלין מהן לידים, ושברי כלי מתכת אין נוטלין מהן לידים, כ"ה גרסת אור הגנוז, ובכלים הגרסא חזרו לטומאתן הישנה, והיינו כששפן וקרקסן, דלא גרע מהתיכן דחזרו לטומאתן הישנה, מיהו גם בשולי כלי עץ משמע שבא לחלק בין כלי שטף לכלי חרס.

שם במ"ב לענין הזהירות ליטול ממקום שנפחת בגובה הדופן

שם במ"ב אך שיזהר ליטול בה במקום שנפחת כו', ד"ז הוא כמ"ש בשו"ע ס"ב שיש ליטול במקום הנקב דוקא, וה"נ הצד הנמוך כמקום הנקב וע"ע בשעה"צ אות ט"ז שיש ליטול במקום הפגימה והיינו נמי מה"ט שמקום הפגימה הוא מקום הנקב, אבל הדברים מחודשים דבאמת עיקר הדין שצריך ליטול מן הנקב וא"א ליטול למעלה מן הנקב מחודש,

באופן שתקבל מים יש חידוש דחשיבא כלי לנט"י.

שם וה"ה לכובעים של לבדים כו', ה"ה בעשוין מעור כמ"ש במ"ב סק"כ, ובאמת לא עדיפי ממגופת החבית, שראויה יותר לקבלה ואפ"ה טהורה, ולכאורה דוקא כובעין שמשמשין כפיון, אבל מנעלים חשיבי שפיר עשוין לקבלה, אע"פ שהם מלבוש, עי' שבת נ"ט א' ששותין במלחמה בסנדלי בהמה של מתכת, וסגי בשימוש זה שיקבלו טומאה, וכן כפפות של עור, כל שמקבלין מים חשיבי שפיר כלי קיבול, מיהו עמש"כ לעיל בשקיות ניילון.

שם ס"ה בדין כלי שתחלת תיקונו ע"י סמיכה, ובדין טיטרוס

י. **שם** ס"ה כלי שתחלת תיקונו כך כו' הכי תנן כלים פ"ד מ"ג שולי קורפיות ושולי קוסים הצידונים אע"פ שאינם יכולין לישוב שלא מסומכין טמאין שלכך נעשו מתחלתן, וכן מזרקות ובזיכין שקיבלו בהם הדם תנן בפסחים שלא היו להם שולים, ובכלים שם ביארנו שהחידוש שאפי' שברי כלים שלהם טמאין בדין גיסטרא אע"פ שצריכין סמיכה וזה באמת חידוש.

שם ולפיכך כלי שהוא מלא נקבים כו', עמש"כ כלים פ"ב מ"ו דיש מפרשים טיטרוס בע"א, ולפ"ז אין מקור דכלי זה נקרא כלי קיבול, ובאמת בסברא היה נראה דאפי' אם חשיב כלי קיבול לענין טומאה אינו בדין כלי לקדש בו מי חטאת, וליטול ממנו לידים, דנהי דיש לו חשיבות ומק"ט מדרבנן או מדאורייתא, מ"מ כיון שאינו מקבל אלא ע"י אצבע האדם אין זה כלי גמור שנאמרו בו אל כלי ולא לקיור, ואף במשפך של רוכלין כלים פ"ב מ"ד מסתברא שא"א לקדש בו מי חטאת ולא ליטול ממנו לידים, שו"ר בזה בחזו"א סכ"א סק"ז.

שם בהג"ה וכ"ש כלי שיש בו ברזא למטה הואיל ומתחלה נעשה לקבל ע"י כך, ד"ז

מפני שהם עשוין נקבים ואינם ראויין לקבלה כלל, כדתנן במקואות השק והקופה מטבילין ומעלה אותן כדרך, (ועי' חגיגה כ"ב א' בסל וגרנותני), ולכן הסתימה והתיקון טפלין לעיקר הכלי ולא מהני שתקבל.

והר"ש ידים פ"א מ"ב הביא התוספתא החמת והכפישא אע"פ שפחותין נוטלין מהן לידים והשק והקופה אע"פ שמקבלין אין נוטלין מהן לידים, ובכה"ג מובן הא דתניא בגמ' שהתקינו, דהיינו לתקן הפחת, אבל אכתי לשון הגמ' סתום, ובתוספתא יש לפרש דאע"פ שאם יניחום ישפך הכל אפ"ה אם מחזיקם בידו נוטלין מהן, כיון שעתידי לתקנה ולא בטלה מתורת כלי וכלפי זה נאמר דשק וקופה אע"פ שמקבלין פסולין, אבל חמת וכפישא אע"פ שאין מקבלין כשרין, ומרן זללה"ה באו"ח סכ"ב סק"ד כתב לפרש שפחותין היינו שניקבו וסתם הנקב, וקמ"ל שלא בטל שם כלי מהן, ועי' תוספתא כלים ב"ק פ"ו ה"ו משמע ג"כ שלא בטל שם כלי אע"פ שניקבו כדי טהרתן, דמ"מ מהניא הסתימה לחשבון כלי המוקף צ"פ.

שקיות ניילון יש לדמות לחמת, ולפמ"ש מרן זללה"ה שם שאין תיקונו בעשיית בית מושב, יש להכשירן לנט"י, ואאמור' זללה"ה בהערות חולין ק"ז א' כתב דדמי לשק וקופה, והיינו להמצריכין עשוין לקבל מים, אבל אם החסרון מפני שעיקרן מלאים נקבים, ואינם נעשין כלי ע"י הזפת שסותמן, א"כ בשקיות ניילון יש להכשיר, מיהו הראשונים שהצריכו בית מושב בחמת ה"ה בניילון, וכ"ה בשו"ע, אלא שכל דבריהם על היסוד דחסרון דמגופה ג"כ מפני בית מושב, אבל אם חסרון דמגופה מפני שלא נעשה לקבלה נמצא שלא הוזכר חסרון דמושב בשום כלי קיבול, ומסתברא דבשעה"ד נוטלין בהם.

כפישא ג"כ סתמה מעור, וכשהיא חלקה אינה מק"ט, ופעמים שיש לה לזבז, עי' אהלות פ"א מ"ט בר"ש, ובחלקה שהתקנה

הדד כסתום ע"י הברזא, אבל בלא ברזא אין מקום לחלק בין זה לנקב, וכמ"ש בשעה"צ אות ט"ז שאין ליטול מן השפה אלא מן הפגם למעלה, וכן מה שצידד להתיר דרך סילון סגור, שהוא כדדי הכיור, ג"כ לא נתפרש, וכבר תמה בזה מרן זללה"ה או"ח סכ"א סק"ז, וכ"ז במ"ב לשיטתו לעיל סק"י, אבל לפמש"כ סק"ח יש להקל בכל גונא, וכן לפי סברת החזו"א דמים שע"ג הנקב הם עדיין בתוך הכלי, לפ"ז יש להכשיר בדין הבולטין, כיון שהמים כבר חוץ לכלי.

שם מ"ב ס"ק כ"ה שצריך לזהר להחזיר בכל שפיכה ושפיכה, עי' לעיל סק"ז שדעת הרמב"ן להכשיר כל הכלי.

שם סק"ז בדין ליטול משפת הכלי כשהברזא פתוחה

שם מ"ב ס"ק כ"ו, כתב דכלי שיש בו ברזא מותר ליטול בין דרך הברזא ובין דרך פי החבית, ומרן זללה"ה בסכ"א סק"ט כתב מהחת"ס בשם בית אפרים דבשעה שהברזא פתוחה א"א ליטול דרך פיו, ביאור הדברים שהמים היוצאים בכח ראשון עם פתיחת הברזא באין מכח הכלי שהיה, אע"פ שכעת אינו כלי, אבל אם יהפוך הכלי לצד אחר א"כ המים האלו לא באו מכח הכלי השלם, אלא זהו כח אחר שנתחדש לאחר ביטול הכלי, ואם הפך הכלי ואח"כ פתח הברזא ודאי שפיר דמי, ומי"ב דדין דכיור יש ללמוד שאפי' פתח התחתון ואח"כ העליון, חשיב שפיר כלי גם בעליון, כיון שהמים יוצאין לכוון הפתח התחתון, ואין גריעותא אם יקדימו לצאת בעליון.

יא. דינים שנתבאר

דין כונס ומוציא משקה

א. כלי שניקב בכונס משקה אין נוטלין ממנו לידים, ד"ז נאמר בכל הכלים, (אף בכלי עץ שלענין טומאה שיעורן ברמונים), אם הוא רק מוציא משקה הרי הוא כשר, אם הנקב מוציא טיף אחר טיף, בלי עיכוב, סימן שכונס משקה.

מפורש בכיור שנקרא כלי קיבול ומקדש מימיו ונוטלין מן הדדין, והמים היוצאין הם רק מה שמן הנקב ולמעלה, ומסתברא שהדד התחתון הי' סמוך לשולים, דאל"כ נשארין בו מים שנפסלו בלינה קודם שעשו מוכני לכיור, וצריך להופכו אם אפשר.

במ"ב סקב"ד בחילוקים מתי נוטלין מהדד שבשפת הכלי

שם מ"ב ס"ק כ"ד כתבו האחרונים דאין ליטול ידיו מהכלי דרך הדד, פי' דיש כד שבפיו בולט כעין צינור פתוח ולפעמים הבליטה שוליה שוות לשפת הכד, ודפנותיה למעלה, ויש ששוליה למטה משפת הכד, ובאופן זה אין הכד מתמלא רק עד שולי הפיה, ויש שהפיה עשויה באלכסון בשפת הכד, באופן ששפת הפיה שווה לשפת הכד, והכד מתמלא עד שפת הפיה.

והנה המ"ב מתיר ליטול מן הפיה שבולטת כמו מן הנקב, ויש לשאול הרי המים עוברים ע"ג הדד שאינו כלי, ובאמת גם בכיור מסתברא שהדדין היו בולטין מן הכיור, והמים עוברים ע"ג הדד מעבר לסתימת הברזא, ושם אינו בדין כלי, וש"מ דשטח זה ודאי חשיב כח ראשון, ואין מגרע מה שהולכים ע"ג צנור שאינו כלי, ומבואר מזה שהוא מחלק אם המים עולין למעלה מגובה הכלי, לבין אם הולכין בקו ישר בגובה הכלי, וכ"מ במ"ב לעיל סק"י שאסר ליטול משפת הכלי שגבוהה מן הנקב מעט, וכן כאן אסר ליטול מהדד הבולט לכוון מעלה, אבל הדברים מחודשים וכמש"כ לעיל סק"ח, דכל שבאין מכח ראשון אין סברא לחלק בין לצד ובין למעלה.

ומי"ש במ"ב שיש מקילין ליטול משפת הכלי שגבוהה מן הדד, לא נתפרש מה בין זה לשפה שמעל הנקב, וצ"ל דכיון שכך נעשה מתחלתו עדיף, משא"כ בנקב שהחצי העליון כשבור, ולא כהמשך הכלי, אבל אין מקור לזה כיון דסו"ס מקום זה אינו מקבל מים, ואם היה ברזא שסותם הדד למעלה, שייך לומר שנקב

כלי המחזיק רביעית למטה מן הנקב

ב. אם הכלי מחזיק רביעית מן הנקב ולמטה, הרי הוא כשר ליטול בו ובלבד שיטול רק מהמים שתחת הנקב, [כ"ז לפי הגר"א דכלי שניקב נטהר רק למעלה מן הנקב, וכמש"כ סק"ה, אבל דעת הפוסקים כאן נראה שכל נקב המטהרו כולו מתבטל מתורת כלי אפי' מן הנקב ולמטה, וצ"ע], מיהו צריך שבשעת נטילה יצאו המים מן הנקב ולא משפת הכלי למעלה, ואע"פ שכל החלל של הנקב מלא מים שפיר דמי, ויזהר שלא יטה הכלי יותר מגובה הנקב, - מעיקר הדין נראה שגם אם יצאו משפת הכלי כשר, ועי' להלן.

כלי עם ברז

ג. כלי שיש בו ברז למטה דינו כסתום, וכל המים שבתוכו כשרין לנטילה, ויכול לפתוח הברז וליטול ממנו, או ליטול משפת הכלי, ובשעה שהברז פתוח אין ליטול משפת הכלי.

אם פתיחת הברז חשיב כחו

ד. אם נוטל מן הברז הרי הפתיחה של הברז היא הכח גברא של הנטילה, ונחלקו הראשונים אם פתיחת הברז פעם אחת מחשיבה כל המים שבכלי ככחו, וכתבו הפוסקים שצריך לסגור ולפתוח בכל שפיכה, ולא נתבאר מה נקרא שיעור שפיכה אחת, אבל למעשה היות ועיקר הדין נראה כהרמב"ן שכל הכלי נקרא כחו, אפשר להקל ששיעור נטילה של כל היד חשיבא כחו, וזה בברז רגיל של מיחם.

שיעור הפגימה בשפת הכלי

ה. כלי שנפגם בשפתו, אם הפגימה אינה עמוקה יותר מרבע ס"מ, יכול ליטול ממנו רגיל, וה"ה כמה פגימות, [כ"כ אאמ"ר זללה"ה ששיעור גודש המים שפיר דמי, ולכאורה זה כרבע ס"מ], ואם הפגימה עמוקה כתב בשעה"צ ליטול מן הפגימה, ועיקר הדין נראה שיכול ליטול כדרכו, דחשיבי כולן מכח ראשון, ונפ"מ בשעה"ד.

כד וקומקום שיש להם פיה

ו. כד שתיה שנמשך פיה בראשו יטול מן הפיה בלבד, ויש מחמירין שאם הפיה נמשכת למעלה מן הקיבול של הכלי לא יטול דרך הפיה רק דרך שפת הכלי אם הוא מקבל עד שפתו, - קומקום שיש לו בצדו פיה כמין צנור, יכולין ליטול דרך הצנור.

סתימת נקב, ודין מי שאין לו כלי אחר, ודין בקבוק

ז. נקב קטן אין ראוי ליטול דרכו, ולא מהניא סתימה ארעית, אבל סתימת דבק וכיו"ב שדרך להשאירה מהניא, ואם אין לו כלי אחר יטול שתי פעמים, אחת כדרכו משפת הכלי ברביעית שמתחת הנקב, ואח"כ יחזור ויטול מן הנקב.

- בקבוק שפיו צר כשר לנטילה, כמו ברזא, וכ"מ ברמב"ן דשיירי טהרה מיירי בצרצור שפיו צר וממשיך לישפך מן הראשון עד לאחר השני.

כלי שנשבר דופנו

ח. כלי שנשבר דופנו, נוטל ממקום השבור כמו בנקב, ויש סבורא לומר דכיון שכולו שבור מצד אחד, הרי המים שעוברין על הדופן השלם כעוברין על פיית הכלי שזה קיל טפי.

כלי שאינו עשוי לקבל

ט. כלי שאינו עשוי לקבל, כגון מכסה של כלי או שולי גביע מכסף, כיון שלא נעשו לקבלה, אין נוטלין מהן לידים, ואם עשה בהם מעשה כדי להשתמש בהן לקבלה כשר, ואפשר דבייחוד להשתמש בהן סגי, וכגון שהם ראויין לעמוד בלי סמיכה ואין להם חידודין המפריעים את השימוש לגמרי, וייחוד היינו שבאמת דעתו להשתמש לצרכו, אבל לא מהני לחשוב שאם יצטרך לנט"י ישתמש בו, מיהו אפשר דבשולי כלי לא מהני תיקון, כיון ששימוש הכלי סותר שימושו, ולא מצאנו אלא במגופה שהיא כלי בפ"ע.

דין שק וקופה ודין שקית ניילון

י. שק וקופה שהם כלים ארוגים משער או מנצרים, אפי' אם סתמן בזפת אין נוטלין מהן לידים, אבל שקית ניילון אע"פ שאינה עשויה למשקין, מ"מ כיון שעשויה לקבלה וראויה למשקין ע"י קשירת פיה, דינה כחמת, אבל גם

בחמת אמרו בגמ' דבעינן התקינה לנטילה, אלא דתלוי מה זה התקינה, ואאמו"ר זללה"ה כתב שדינה כשק וקופה כיון שאינה עשויה למים, ועי' לעיל סק"ט מ"ט אפשר להקל בשעה"ד, ויכול לעשות נקב וליטול ממנו כדין ברזא, ובנקב גדול חשיב כולה כח ראשון.

סימן ד

בדיני כח גברא וכונה לנטילת ידיים

המים שנגררין ע"ג קרקע לאחר שנפלו מכחו זהו גופא הטעם שכבר פסק כח הכלי, דהיינו שכל מה שיוצא מן הכלי בכח גברא הראשון, מיקרי מים מן הכלי.

ובאמת נראה שאין דין כח גברא רק כח מנא, פי' שהמים מתייחסין לכלי, ואף לרבנן דקוף כשר, אבל אריתא דדלאי פסול, ואף ר' יוסי דפסל קוף לאו משום כח גברא פסל ליה, אלא משום דבעינן כונת נותן, כמפורש בתוספתא שזהו הטעם שר"י חולק במתני' בשני אלו, ומודה בחבית שבין ברכיו, ועמשנ"ת עוד בזה לקמן סק"ג.

שם ואי מיקרב לגבי דוולא

שם ואי מיקרב לגבי דוולא דקאתו מכח גברא נוטלין ממנו לידים, פי' אם נתן ידיו במקום שהמים נופלין מן הכלי ששופך לתוכו, הו"ל מים מן הכלי, וזהו הנקרא כח גברא, ואף הנמשך מעט ע"ג קרקע כל שנקרא כח ראשון בבידקא דמיא סנהדרין שם ה"ה לענין נט"י, וכאן הוא שופך לכוון הקרקע ומשמע שאם מניח קרוב למקום השפיכה אע"פ שאינו תחת הקילוח שפיר דמי.

שם ברי"ף אין מטבילין בה את הידים דהו"ל שאובין לכאורה טפי הו"ל דהו"ל זוחלין דפסולין מדאורייתא, ושאובין דרבנן, וי"ל דקמ"ל שאפי' עומדין במקומן אין מטבילין בהן, דהא מיירי בדאיכא מ' סאה, וזה רק בעומדין, שאם מתפשטין מיד, לא נשאר מ"ס.

שם ואי בזע דוולא, בגי' הרי"ף ובגי' רש"י

שם ואי בזע דוולא בכונס משקה אין נוטלין ממנו לידים דלאו כלי הוא ואמר רבה כלי

חולין ק"ז א' האי אריתא דדלאי כו' בגי' הרי"ף ואין מטבילין

א. חולין ק"ז א' אר"פ האי אריתא דדלאי אין נוטלין ממנו לידים כו' גרסת הרי"ף מיושבת דקאמר אין נוטלין ואין מטבילין, שאם כגרסתנו הו"ל אם מיקרב לגבי דוולא נוטלין ואם לאו אין נוטלין, ולמה החליט תחלה שאין נוטלין, אבל אם קמ"ל שתי הלכות יחד, ולהלכה השניה שיש באריתא דאין טובלין לא מהני מיקרב, לכן שפיר שנה שתייהן בסתמא לאיסור בתחלה.

בביאור דלא אתו מכח גברא

שם דלא אתו מכח גברא, פי' בתו' דכח גברא לאו דוקא אלא דלא חשיב שבאו מן הכלי, מיהו משמע להו לשון גברא דאתי כו' יוסי, דלרבנן הו"ל דלא אתו מן הכלי, ויש לתמוה אם איתא דלרבנן נמי פסול, כיון שאין המים מתייחסים לכלי, למה באמת אמרו בגמ' טעם שמתאים רק לר' יוסי, [שור' בחזו"א אר"ח סכ"ג סק"ט], ועו"ק דהא ר"י בתוספתא ידיים בעי כונת נותן, והדבר פשוט שאין הממלא מים מן הנהר לצינור יודע כלום אם אדם מניח ידיו תחתיו, וא"כ לר"י גם במיקרב לגבי דוולא ג"כ לא מהני.

ונראה מזה דכח גברא שהזכירו בגמ' ומתוך הכלי היינו הך, דכיון שהשופך מים מן הכלי זהו כח ראשון וחשיב נטילה, וכשהמים ניגרין אח"כ ע"ג קרקע חשיב כח שני וגרמא בעלמא הוא, כדאמר סנהדרין ע"ז ב', ופרש"י בכח שני שהניחו רחוק קצת, ולא נפלו המים מיד בצאתן מגדרותיהן עליו, אלא לאחר מכאן הלכו על המקום שהוא שם, גרמא הוא ולא מכחו, עכ"ל, וכן פי' הרמ"ה דכח שני היינו

הוא מקוה לכלים מדאוריתא, ומכח זה תיקנו שיעור רביעית לענין נט"י, מ"מ כמו שאין טבילה בכלים כך אין לתקן נטילה בכלים, וכיון שתיקנו נטילת ידים אין להכשיר טבילת ידים בכלי, וגם יש לחוש דאתו למיסרך בטבילה בכלים.

לשון נטילת ידים נראה שהוא מה שהידים מקבלין את המים, דבמתני' ידיים מצינו שהשוּפך על הידים מיקרי נותן, והמקבל מיקרי נוטל, וכן בתוספתא הנוטל מתכוין והנותן אין מתכוין כו', ש"מ שענינו קבלת המים, אלא דכיון דבעינן קבלה מכח כלי לכך תיקנו לשון נטילה שהוא עושה מעשה ליטלם ולקבלם ולא שנותנין עליו בנתינה בעלמא, [והו"ל למיתני והקוף נותן לידים, וכ"כ במלא"ש, וכן העתיקו הראשונים בכמה מקומות], ומ"מ יש ללמוד מזה שהמצוה בנטילה ממנו, וכשנותן היד בתוך הכלי אינו נוטל, אלא די"ל שתיקנו כפי מה שכתוב בתורה בכיור, ואף בתוכו בכלל, (מיהו כלי של רביעית אינו ראוי ליטול בתוכו), וכלי הנקרא נטלא זהו ג"כ מפני שנוטלין בו מן החבית, עי' שבת מ"ח א' וכן בבב"ק נ' ב' דלוי פר"ח נטלא, וכן בנדרים נ"א א', וכן בע"ז נ"ח ב' שנוטלין בו מן החבית, וצ"ע בזה בדברי הראשונים בשם ר"ה גאון.

בדברי הסמ"ג דשמוא סוגיא דזבחים כרבנן

בסמ"ג כתב לדחות ראית בה"ג דשמוא סוגיא דזבחים כרבנן דלא בעו כח גברא, ומשמע דלרבנן מהני לידים טבילה בכלי, והדברים מחודשים, דנדון ממנו ובתוכו הוא מפני שיש מעלה לתוכו שהמים בקביעותן, ועדיפי ממים שיוצאין מן הכלי, שהם כזוחלין מן המקוה, [ובזה הצריכו כח גברא למאן דמפרש הכי, או כמשנ"ת שאין צריך כח גברא אלא דבעינן שהמים יבואו מכח הכלי, שלא תבטל זיקתם לכלי משנגררו ע"ג קרקע, וכמשנ"ת לעיל סק"א, אבל בתוך הכלי ודאי שפיר דמי] או"ד ממנו דוקא דאפשר שכח המים ביציאתם עדיפי, שזה דרך נקיות טפי מרחיצה

כו' כ"ה גרסת הרי"ף ברכות פרק ח', וכגרסת הב"ח שניקב ככונס משקה, וזו הגרסא המיושבת ברי"ף, ולפי שידעו שמצוי שהדלי ניקב מכח מהירות המילוי שנפגש ונחבט בכמה מקומות, לכן הזהירו שצריך לברר שאינו נקוב, או שר"פ הביא מימרא דרבא לבית המדרש.

וגרסת רש"י מילף לייפי, דהוי חיבור לנהר, וכנראה לפי שלא היה בגרסתו ואין מטבילין, לכך קיים גרסא זו לענין טבילה, שהרי הוזכר מטבילין בגמ', אבל הרי"ף דגרס אין מטבילין גרס כאן אין נוטלין ולא גרס מטבילין.

מה שגרסו כאן לגרסת רש"י חיבור לנהר תמוה, דלאיזה צורך המציאו כאן דין מחודש שאינו נכון בשום מקום, הרי אין שום צורך מצוי לתקן כן, ובמציאות לעולם כשהופך הכלי לשופכו לצנור, נפסק הקילוח שמחבר המים לנהר, וכן בין שפיכה למילוי פסק החיבור, ואיך אפשר לסמוך על חיבור כזה שאינו ברור, וגם רחוק שידלו בכלי שנופל ממנו קילוח, ולכן נראה גרסת הרי"ף עיקר, ואין לסמוך על חיבור כזה כלל, שהוא רחוק במציאות ובהלכה, שו"ר ביש"ש שכ"כ, שו"ר בספר אאמו"ר זללה"ה בכ"ז, ובאו"ז הביא לשון ר"ח, ומפרש בראבי"ה שם שהכלי משוקע במקוה, וסגי בחיבור מועט.

בתו' בדין הבח"ג דשבשוך במים מזהני

ב. שם תוד"ה דלא, והביא ראיה מפ"ב דזבחים כו' אבל בנט"י אפי' בתוכו מותר, צ"ע מגלן להמציא בטהרת ידים מה שאין בכיור, דאם בכיור לא מהני ממילא גם ידים לא תיקנו לטהר אלא ממנו, וגם קשה להנהיג קולא משום דמסקינן בתיקו, ובדרבנן לקולא, דאין להמציא קולא בספק כזה, שלא ידענו אם שייכא טהרת ידים בתוכו, ואדרבה נראה דכיור שהוא מקודש וציותה תורה ליטול ממנו, ס"ד שתוכו ג"כ כשר, ויתכן שתוכו עדיף שהוא המקור לטהרה והו"ל כמקוה, וקבעה תורה שיעור בחשיבות דבעינן ביה שיעור רחיצה לד' כהנים, אבל כלי המחזיק רביעית לא חשיב לעצמו, ואמנם מצינו דרביעית

המלך נט"י, הכשיר גם מקוה של רביעית, אבל כשביטלוה חז"ל ביטלוה לגמרי, והארב"ד גופיה בסוגיא ק"ו א' כתב דדוקא בדאיכא מ"ס מטבילין, כ"כ בתוה"ב בית ששי שער שני בשמו, וכ"כ הרמב"ם שם בפ"א ה"א שאין נט"י אלא בנטילה מן הכלי בכח נותן.

ועוד יש לדון שמיד שנוגע במים שבכלי הם נטמאין, ואף אם רביעית שניתן על הידיים אינו מק"ט, אבל טומאת נגיעה בידיים מסואבות לא שמענו בה שום קולא, שהרי אם אין דעתו ליטול בהם הרי הם טמאין, ומנלן לחדש דבכונת נטילה נשאירן טהורין, כמו במזה מי חטאת.

ידיים פ"א מ"ה ר"י פוסל בשני אלו, בתוספתא שטעמו משום כונה, וביאור מהו כונת נותן

ג. **ידיים פ"א מ"ה** חבית מטה על צידה ונוטל והקוף נוטל לידיים ר"י פוסל בשני אלו, מבואר בתוספתא דטעמיה דר' יוסי משום חסרון כונה, דתניא הנוטל מתכוין והנותן אין מתכוין הנותן מתכוין והנוטל אין מתכוין ידיו טהורות, ר' יוסי אומר ידיו טמאות כו' ומודה ר"י שאם הניח חבית בין ברכיו או בין אצילי ידיו ונטל שידיו טהורות, ומבואר בזה שהפסול של חבית מטה על צדה ואינה בין ברכיו הוא משום חסרון כונה של הנותן.

וביאור הדברים שאם אדם עירה המים שבכלי ע"מ להניח ידיו תחת המים, הר"ז חסר בכונת נותן, דלא מהני כונת נותן אלא כשבאמת בפעולה זו הוא מטהר את הידיים, אבל אם פעולה זו אינה מטהרת, אע"פ שיודע בעצמו שהוא או חבריו יניחו היד מלמטה אין זו כונה, דבאמת אין כאן מעשה המטהר, ומה תועיל כונה שאינה אמיתית, ולכן אם פתח הברזא ואח"כ הניח ידו מלמטה אינה טהורה לר' יוסי, וזהו דין חבית מטה על צדה, שלאחר שהטה את החבית בא להניח ידיו תחת הקילוח, ויש כאן כונת נותן וטל ולא כונת נותן, לפי שבשעה שהטה לא היו הידיים תחת הקילוח, ולר' יוסי ידיו טמאות ולרבנן דסגי בכונת נותן וטל ידיו טהורות, אבל

בתוך מים מועטין, או שהוא יותר דרך כבוד וזימון לעבודה, ולצד שבתוך הכלי כשר, אין שייך להזכיר כלל חסרון של כח גברא, שכל החסרון מגיע בגלל הניתוק מהכלי, ובתוך הכלי אין חסרון זה כלל, מיהו הסמ"ג כנראה למד בכח גברא כח המטהר בנתינתו ולא בגלל הקשר לכלי, וכמו שנראה דעת תו' שתלו כל זה בדר' יוסי ורבנן.

בראשונים דשכשון הוי כח גברא

מה שכתבו בדעת הבה"ג שהשכשון בתוך הכלי חשיב כח גברא צ"ב, דתנועת המים בתוך הכלי כתנועתן בתוך המקוה, וכמו שמוליק ומביא במים עד שיגיעו למחט שבמעלות המערה כשר כדתנן מקואות סוף"ז, ה"ה שבתוך הכלי אין כאן כח גברא, שלא עשה כלום מכחו כיון שנשארו במקומם, אבל באמת כל ענין כח גברא הוא כמו כח מנא, דנשארו בחשיבותם כשיצאו מן הכלי, כיון שיצאו בכח גברא, וא"כ לכה"ג דבתוך הכלי נשארו בחשיבותם, א"צ כח גברא כלל, ועבה"ל ס"ח ד"ה אם.

בגרסת הר"ף דהפסול משום שאובין, ובדעת הראב"ד דמיירי בפחות ממ"ס

גרסת הר"ף בגמ' דאריאת דלאי פסול למקוה משום שאובין, ומזה מוכח שא"א להטביל בתוך הכלי, שהרי כל פסול שאובין מדרבנן הוא שמא יטביל בתוך כלים, ואם הכלי כשר להטביל בו, אין מקום לפסול שאובין, ויש לדחות דלא פלוג בטבילה, אבל בגמ' נראה דסברא פשוטה היא דפסול משום שאובין, והו"ל לפרושי דבתוך הכלי כשר ושאובין אטו כלי פסול.

דעת הראב"ד ריש פ"ט דמקואות דאריאת דלאי מיירי בפחות ממ"ס, וסבר שמטבילין ברביעית שבקרקע, והדברים מחודשים שהרי השוו טבילת ידיים לטבילת הגוף, וגם אמרוה שבטלוה לרביעית בקרקע, ומהיכא תיתי לן לחדש שהשאירו דין רביעית לענין ידיים, ואמנם אפשר שכשתקן שלמה

הא דסילון דהיינו אריתא דדלאי ששפכו לתוך הסילון מן הכלי, וכ"ז צ"ת, דודאי כשנפלו המים מן הכלי והמשיכו בסילון בטל כח הכלי ופסול לכו"ע, דהו"ל כח שני לגבי הכלי.

והא דמשמע שמודה ר"י בחש"ו כתב הר"ש דהנהו בני כונה נינהו, ויש להקשות דהא לענין שחיטה אמר רבא חולין ל"א א' דמאן תנא דמכשר שחיטת חש"ו ר' נתן היא דסבר דלא בעי כונה לשחיטה, הרי דחש"ו אין להם כונה, וי"ל דלענין נטילה א"צ כונה לטהר את הידים, כמבואר חגיגה י"ט א' דמהא דפשט ידיו לאמת המים ליטול פרי ידיו טהורות, ש"מ שא"צ כונה לטהר את הידים כלל, ור"י מודה בזה, וא"כ מה שמצריך ר"י כונת נותן ונוטל היינו להחשיב את המים שבכלי, שאין בכחם לטהר בלא כונה, משא"כ במי מקוה שא"צ להחשיב את המים, בזה א"צ כונה לטהרה כלל, [שור"ר שכ"מ בהדיא בתוספתא פ"ב ה"א הנוטל ידיו אם נתכוין ידיו טהורות אם לאו ידיו טמאות אבל המטביל את ידיו בין כך ובין כך ידיו טהורות, כ"ה באור הגנוז, הרי מפורש חילוק זה כמש"כ שא"צ כונה לטהרת הידים מדמהני בטבילה, אבל צריך כונה להחשיב כח המים שבכלי], וכן מבואר בגמ' שם דחש"ו יש להם כונה לשום חתיכה בעולם, וזהו מה שצריך כאן לר' יוסי, שתהא דעתו לשפיכה בעלמא ולא לטהר הידים, מיהו צריך כונה לשפוך על הידים.

שור"ר בתוה"ב ובדק הבית בכל זה, ודעת הרשב"א שא"צ נותן כלל, ודעת הרא"ה דבעינן נותן כל דהו, ותוספתא דסילון מסייעת להרשב"א, וכבר האריך מרן זללה"ה באו"ח סכ"ג בכ"ז.

בפלוגתא הפוסקים אם הלכה כרבנן או כר"י

ד. **לענין** הלכה נחלקו הפוסקים אם הלכה כרבנן או כר' יוסי, אלא שהדבר תלוי במאי פליגי רבנן ור"י ולפמשנ"ת לעיל ודאי דהלכה כרבנן, שהרי באריתא דדלאי ליכא כונת נותן, וקאמר דבמיקרב לגבי דוולא כשר, ולפ"ז

כשהחבית בין ברכיו בשעה שנוטל הר"ז כמערה בכונת נותן, כיון שתפיסת החבית במצב זה חשיב מעשה, שאם יעזוב את החבית יתבטל הכל, ולכן חשיב עושה מעשה, [נועי' במ"ב סי' ק"ס ס"ק ס"ח ובדברי מרן זללה"ה סכ"ד סק"ל שמבואר סברא זו דלא כהמ"ב, וכ"כ אאמו"ר זללה"ה בס"א ס"ק ט"ו כ"ד, ועמש"כ לקמן ס"ו סק"ה ח' בזה].

בביאור הפקיע את המוליאר ומים שנכנסו לסילון

ויעוד תניא בתוספתא שאם הפקיע את המוליאר ונטל הימנו לידים או שנטל מן הסילון שיש בו כדי קבלת רביעית ידיו טהורות ור"י אומר ידיו טמאות, וזהו ג"כ מאותו טעם שכאשר עשה נקב במוליאר [שהוא כלי חרס] ויוצאין המים כמו מברזא, ואח"כ נתן ידיו תחת הקילוח, נמצא שהמים יצאו מן המוליאר בלא כונת נותן, [שור"ר בערוך ערך מלייר בשם תנחומא פרשת בלק מנגנין נתן בפיו כמלייר הזה כשהוא מבקש הוא נוטל וכשהוא מבקש הוא פותח, והמגיה בערך פקע הביא תרגום מגלת אסתר מפקע במנגנין, משמע שפתיחת הברזא של המוליאר נקרא מפקיע].

וכן מים שנכנסו לסילון שיש בו קבלת רביעית, והמים נכנסין מעצמן, ויוצאין מתוך הכלי, הרי יש כאן כונת נוטל בלי נותן, ומכאן מוכח שא"צ כח גברא כלל, שהרי המים נכנסין מעצמן לסילון ממי הגשמים או מן המעיין, ואפ"ה ידיו טהורות לרבנן, שא"צ כח גברא אלא כח ראשון שמתייחס לתוך הכלי.

בדברי הר"ש דטעם ר' יוסי משום כח גברא

והר"ש כתב דטעמיה דר"י משום דבעי כח גברא, וסיים בדברי התוספתא דר"י בעי כונת נותן ונוטל, ומשמע שמפרש דתיתי בעי, ולא נתפרש מנליה לחדש תרתי בדרי, הרי פשוט שיש בקוף חסרון דדעת נותן, ודכוותה מתפרש בחבית שהטה על צדה, והר"ש לא ביאר מ"ש חבית בין ברכיו להטה את החבית, וביאר

חבית מטה על צדה ונוטל והקוף נוטל לידים, ואצ"ל חש"ו אפי' קטן ביותר דלא גרע מקוף, אבל בלא כונה כלל כגון שנפלה חבית ונפלו מים על ידיו בלא כונה אין מקור לטהר, דאפי' לרבנן בעינן או כונת נותן או כונת נוטל, כ"כ הר"ש והרשב"א, וכ"כ הב"י בסי' קנ"ט סי"ב בדיני הקוף.

בסוגיא דחגיגה י"ח ב' שא"צ כונה ענין אחר הוא
והב"י הביא דברי רי"ו מסוגיא דחגיגה י"ח ב' שא"צ כונה לחולין כלל, וכן הקשו הרשב"א והרא"ה מאותה משנה דמכשירין שהובאה בחולין, ולפמשינת שני ענינים הם דכונה לטהרת הידים לחולין א"צ כלל ואפי' לר' יוסי, ומה"ט אפי' ר"י מכשיר חש"ו שנתנו לידים, אבל לכח הכשר המים שיוצאין מן הכלי, בעינן כונה מסוימת, ואמנם הנוטל אינו מוסיף כח במים, אבל כונתו מועילה להחשיב הנטילה, ומה"ט בהטביל ידיו שא"צ להכשיר את המים לכו"ע א"צ שום כונה, ובזה מתישב הכל.

תוספת ביאור, לדברי הראשונים לשון כונה דר' יוסי הכונה כח גברא, ולדברינו כונת גברא זהו הכח גברא שנצרך במים, דכח אדם שלא ידע שהפיל את החבית לא חשיב כחו, ולכן לא שייך לשאול מסוגיא דחגיגה, דהתם הנדון בכונת הטהרה, ולא במעשה הנטילה, כמבואר שם שנטילת ידים וטבילת ידים הכל ענין אחד, ואם ידע שהוא שופך את המים מן הכלי רק לא ידע שהמים נשפכין על ידיו של אדם הר"ז ג"כ בכלל חסרון כונה כיון שאינו יודע שהם יוצאין מכחו למטרה מסוימת רק שפיכה בעלמא, וזה בכלל חסרון כונה של הברייתא, אבל החסרון הוא בכח המים לטהר, ולא בדיני כונת טהרת הידים שבזה קי"ל שא"צ בחולין.

בביאור חבית מטה על צדה

חבית מטה על צדה פירושה חבית שפיה צר ואע"פ שהטה על צדה עדיין המים מקלחין לאט לאט, ויכול להניח ידיו תחת

שו"ע סיק קנ"ט ס"ט וס"י בדין מטה חבית על צידה וקוף, ובענין הברזא

ה. **שו"ע ס' קנ"ט ס"ט**, המחבר בס"י פסק כרבנן דמטה חבית על צדה ונוטל, ובסי"ב הביא שתי דעות בקוף וצידד להכשיר, וזה מיושב כרבנן דר' יוסי, וכ"כ בבה"ל ס"י ד"ה עלתה בשם הראשונים והיש"ש והגר"א שדין שניהם שוה, ובאמת אין להמציא חילוק ביניהם שהרי ר"י חולק בשניהם בשוה.

מידה מה שהחמיר המחבר כאן בחבית שנפל הברזא או שנטתה מאליה, דבזה לא סגי בכונת נוטל, אין לזה מקור, שהרי מפורש בתוספתא דסילון שאף במים המתמלאין מאליהן מכשירי רבנן, ובבה"ל ד"ה ואם כתב שאין ראוי דהבה"ג חולק ע"ז, וזה ליישב קושית האחרונים מס"ח, אבל דברינו אף להפוסלים בס"ח דבעינן שיבואו מכח כלי, מ"מ א"צ מעשה אדם להטיית הכלי, וקוף ורוח שוין, ומה שחידש שהטיית האדם בתחלה מועלת, ולכן הקיל בס"י, ג"ז צ"ע להמחמירין בברזא, עי' בסמוך, וכבר כתב מרן זללה"ה סכ"ג סק"ז דמהתוספתא דסילון מוכח כהרשב"א.

מ"ב ס"ק נ"ח והיינו דרוצה ליטול שני ידיו כאחת כו' בפשוטו צריך שתי ידים כדי להטות החבית מפני כובדה.

במ"א שהצריך נענוע ע"י ברכיו

שם ס"ק נ"ט ונוטל ממנה ומנענע בברכיו כו', המ"א כתב כן מפני שחבית על ברכיו כע"ג קרקע חשיבא, וכדי שיחשב מעשה ידיה בעינן נענוע, אבל במתני' קתני בין ברכיו ובתוספתא או בין אצילי ידיו, שהחבית תפוסה בכח הידוק ברכיו או אצילי ידיו, ובכה"ג חשיבא השפיכה מעשה ידיה, ולכן מודה בה ר' יוסי, שאם לא יחזיק החבית תפול, ובוזה א"צ נענוע כלל, וכבר הקשה מרן זללה"ה באו"ח סכ"ג סק"ו ע"ד המג"א, ולפמש"כ שהמג"א קאי על מ"ש הטוש"ע על ברכיו נחא כונתו, ובאמת בין ברכיו א"צ נענוע, ובמ"ב כתב דלהמחבר בס"י אף כאן א"צ נענוע, דהא סגי בהטייה פעם אחת, ולמש"כ בין ברכיו א"צ הטייה מכחו שאפי' נפלה מאליה כשר לכו"ע.

שם ס"ק ס' ס"א, באמת דעת המחבר לחלק בין נעשה מעשה ע"י נותן, או שיצאו מאליהן, ולכן מתפרש כאן בנטתה מאליה או בנפל הברזא מאליו, אבל כבר נתבאר לעיל דמברייתא דסילון מבואר דאף בכה"ג כשר וכדעת הרשב"א.

בדין אם צריך להסיר הברזא בכל שפיכה, ובמ"ב בדין ברז מתוקן בחבית

שם בשו"ע ואם היתה ברזא בנקב והסירה וקבל המים על ידיו חשיב שפיר כח גברא, ד"ז מבואר בכיור שנוטלין ממנו ע"י פתיחת הדר, וערמב"ן ע"ז נ"ט ב' בדין ברזא שפתחו גוי דחשיב הכל כחו, וכ"מ בתוספתא דהפקיע את המוליאר שהכל כחו.

שם וצריך להחזירה ולהסירה בכל שפיכה ושפיכה, לדעת רש"י סנהדרין ע"ח ב' והרמב"ן ע"ז נ"ט ב' א"צ לסגור הברזא, ויכול ליטול בכל המים המקלחין כמו בהטה את החבית דס"י, דכל מה שבחבית נקרא כחו גמור, וכ"נ בתוספתא דמוליאר, והפוסקים שהצריכו סגירה ופתיחה סברו בבדיקא דמיא שרק קילוח ראשון נקרא כחו, וגם לדבריהם י"ל דחבית עדיפא וחשיב כולה כחו, וכבר נתבאר מזה לעיל

ס"א סק"ז, ובבה"ל הביא מהגר"א שכ"ד הרמב"ם, ונראה דבעיקר הדין כשר כדעת רש"י והרמב"ם והרמב"ן, אבל אין כאן קולא דקי"ל כרבנן דר' יוסי, כיון שדעת תו' שמה שיוצא לאחר קילוח ראשון הר"ז כיוצא מכלי שבור שבטל ממנו תורת כלי, וכמ"ש מרן זללה"ה סכ"א סק"ט שכשהברזא פתוחה הר"ז ככלי שבור, ורק מה שיוצא מכח ראשון חשיב שבא מהכלי השלם, וכמשנ"ת לעיל ס"ג סק"י, ומ"מ בשעה"ד יכול לסמוך ע"ז.

ש"י דמרן זללה"ה כתב בסכ"ג סק"ג דבמוליאר מודה ר"י בכח ראשון, ופלוגתתם רק בכח שני, ומבואר דס"ל להכשיר אף בכח שני לרבנן, ואמנם הדברים מחודשים דקתני פסול סתמא והיכי נוקים לה בכח שני דוקא, [ומרן ז"ל גופיה הזכיר שם די"ל שאם נתן ידו תחת הכלי לאחר שעירו ממנו המים הר"ז חסר בכח גברא, ולפ"ז נחא מוליאר דכיון שהוא מפקיעו בידיו ע"כ נתן שתי ידיו או יד אחת לאחר שהפקיע, ולכן לא נטהרו לר"ן], אבל מ"מ מבואר דס"ל להכשיר לרבנן אף בכח שני, מיהו היינו דוקא כשהכלי מק"ט ולכן מהני מה שנוטל ממנו גם בכח שני, כמו הטה את החבית שהמים היוצאין כל היום ודאי חשיבי כח שני לדעת תו', ואפ"ה הם כשרין, ומה שהצריכו כח ראשון בפתיחת הברזא היינו רק לר"י, ולפ"ז לדעת המחבר א"צ לסגור ולפתוח הברזא, אלא שהמחבר חידש דהטייה עדיפא, שעשה מעשה בכל המים.

ומ"מ נראה שאם הברזא פתוחה לא יהפוך הכלי ויטול משפתו, דנהי דהכלי נשאר כשר, מ"מ כיון שבטלה קבלתו, הרי המים כשרין רק לכוון הברזא שהם בדין כח ראשון לפמשנ"ת, אבל לצד השני הר"ז כמים שבברזא פתוחה, מיהו המים שתחת הברזא יש מקום להקל ליטול בהם משפת הכלי.

מ"ב ס"ק ס"ד וכתבו האחרונים דהנוטל ע"י כלי שקורין קרא"ן צריך לסגור ולפתוח כו'

וא"צ כונת הכשר לאכילה, דחש"ו אין להם כונה יותר מזה.

מ"ב ס"ק ע"ה כתב דדעת רוב הראשונים דבלא כונה כשר, ולפמשנ"ת לעיל סק"ג ד' אין רא"י מסוגיא דחגיגה, דהתם קמ"ל בעיקר טהרת הידים שא"צ כונה, וכאן הנדון אם יש למים חשיבות לטהר מעצמם בלי שום כונה, ונפ"מ במקוה דא"צ חשיבות למים, שבזה לכו"ע א"צ כונה.

שם ס"ק ע"ו ואם ה"י נותן פחות מבין שש כו', במתני' דחש"ו לפי הנראה דר' יוסי מתיר יש ללמוד דחשיב שפיר כונת נותן, וא"צ שיהא בן שש, כמ"ש בסק"ע בשם הגר"א.

ז. חול"ץ ק"ז א' משום דקאתי משיירי טהרה, פ"י כיון שמים אלו הוכשרו לנטילה כשהיו רביעית, לא פקע כוחם כשנחסרו, והרמב"ן כתב וכי מפני שהיה בכלי זה שיעור יהא חשוב לעולם, והנה מצינו בכיור שצריך שיהא בו שיעור ד' כהנים, ואם קדש ונטל אחד יכול השני ליטול בשיירי הטהרה, דהא ילפינן לה זבחים י"ט ב', מדכתיב משה ואהרן ובניו, וש"מ דאע"פ שהם רוחצין בזא"ז שפיר דמי, [ולא מסתבר שכל יום שופכין שיעור של ג' כהנים שמוכרח ליפסל בלינה], וכ"כ בלקוטי הלכות דמסתבר דשפיר דמי, וכ"מ בחזו"א או"ח סי' כ"ד סק"ל ד"ה מלשון הטור.

ומבואר בגמ' כ"ב א' שאם הכניס כלי ושאב מן הכיור אפי' פחות מרביעית מקדשין בהן, ונראה דדוקא שהכניס כלי בתוכו, אבל אם קיבל מן הכיור דרך הדר בכלי אחר פחות מד' כהנים אין מקדשין בו, וזהו שאמרו בגמ' לשון קדח בו שהי' הכלי מושק לכיור בתוכו, דומיא דקדח בו דמקוה, וכמ"ש תו', ולמדנו מכאן שיש ענין בשיירי טהרה, דכיון שהיו המים ראויין לקדש נשארו בד"ז, ואמנם בכיור המים קדושים בקדושת כלי שרת, מ"מ אין קושיא אם השוו נט"י לקידוש יו"ד, וכיון שהי' בכלי רביעית אפשר להמשיך לטהר ממנו, דסתם כלי לנטילת

ובשעה"צ אות ס' הביא דברי מחה"ש שמחמיר אם המים עוברים דרך צנור שהוא ממשיך לאחר סגירת הברז, כדין פיה הנמשכת בפי הכד במ"ב ס"ק כ"ד, ולפמשנ"ת לעיל ס"א סק"י להקל בזה ה"ה הכא.

בהטה החבית ואח"כ הסיר הברזא

שם ס"ק ס"ו, דהתם לא עשה מעשה בגוף המים כו', אם הטה החבית ואח"כ פתח הברזא לא מהני, אבל אם פתח הברזא ואח"כ הטה החבית, הרי עשה מעשה בכל המים כשהברזא פתוח, ומ"מ לא דמי כיון שלא יצאו מכח כמו בהטה את החבית, מיהו כ"ז לדעת המחבר שחילק ביניהם.

בספר מרן זללה"ה או"ח סכ"ג סק"ג כתב שאם הטה את החבית ואח"כ הניח ידיו תחת הקילוח אפשר דלא מיקרי כח גברא, דבעינן כח גברא כשידיו שם שיטיל מכחו עליהם, עי"ש, ובאמת ר"י פוסל במוליאר מה"ט, אלא שאין החסרון בכח גברא אלא בכונת נותן, וכמשנ"ת לעיל סק"ג.

בטויע סי"א י"ב י"ג ובמ"ב עה"ס

ו. **שו"ע** סי"א הכל כשרים כו' ובמ"ב ס"ק ס"ט, כבר כתב מרן זללה"ה דהאידינא שכולם טמאי מתים אין שום יתרון למים טהורין.

שם בהגה ובמ"ב סק"ע, כבר כתב הגר"א דקטן לא גרע משוטה, ואין כאן מקום לעונת הפעוטות שנאמר לענין מו"מ, מיהו למאן דפסק כרבנן אין להחמיר כלל, בדאיכא דעת נוטל, וכל הנדון אליבא דר"י.

שם סי"ב בהגה ומ"מ טוב להחמיר, עבה"ל דה"ה בסעיף י'.

שם סי"ג ולכתחלה יכוין כו', ובהגה וכונת נותן כו', ד"ז פלוגתא דר"י ורבנן, וקי"ל כרבנן ובלא כונה כלל דעת הר"ש והרשב"א דפסול, וכ"כ במ"א, מיהו נתבאר לעיל סק"ג ד' דכונה דבעינן לרבנן ולר"י היינו כונת נתינה ע"ג היד,

כאן בעינן שיכנסו המים לצורך נטילה, וצריך רא' לפסול.

ונראה שאם העביר המים של שיירי טהרה מכלי לכלי בטלה טהרתו, כמו בהוציאם דרך דד מן הכלי לכלי אחר, ומה"ט צריכין שיהא כלי מחזיק רביעית בשעת נטילה כדי שיהא ניכר שהמים משיירי טהרה, אבל אם העבירן לכלי אחר אע"פ שמחזיק רביעית אין בו מעלה ניכרת בזה, מיהו לשון הגמ' משמע יותר דרך בעינן כלי חשוב של רביעית ליטול ממנו, אבל א"צ שיהא בכלי הראשון שהיו בו בשיעור רביעית, ולפ"ז הוי ממש כמי כיור, לענין להעביר מכלי לכלי גם לנט"י, אלא שיש חסרון בחשיבות הכלי בשעת נטילה, ובעינן שיהא מחזיק רביעית, אע"פ שבכור א"צ מחזיק רביעית, (ויש לדחות דבעינן דוקא הכלי שהי' בו רביעית, ולאפוקי ניקב בכלי אחר נטילה שג"כ פסול).

אבל כבר כתבנו דמדברי הפוסקים משמע דבעינן שיירי נטילה דווקא, וזה צ"ע, ואין לדמות לגרדומי ציצית דהתם א"צ שנשתמשו בהם למצוה, שו"ר בספר אאמו"ר זללה"ה ובחים ס"ה סק כתב דלא שייך גרדומין בכיור, ולכן אין זה מדין שיירי טהרה כבנט"י, ולמש"כ גם בנט"י הכונה כמו בכיור שכבר נעשו ראויין, ועדיפי מגרדומין כיון שאין בהם פגם, רק שחסר שיעור בכלי, אבל חוטינן חתוכין הם פגומין.

שוב חזרנו מכל זה, ונתבאר לקמן ס"ו סק"ב שכל ענין המשנה מרביעית נותנין לידים כו', הכל גורים בשיירי נטילה דבשיעור שראוי ליטול לכולן, אנו רואים אותן כנוטלין בב"א ולכן הו"ל שיירי נטילה, ולפ"ז בעינן שיירי נטילה דוקא, ואף בעינן שיתכונו ליטול מאותן מים.

שם אתקין ר' יעקב מנהר פקוד נטלא בת רביעיתא, פי' שתיקן שיעשו היוצרים כלים במדה זו, [כמו שמצינו בפ"ב דכלים מדות של קדרות הדקות ולודיות ולחמיות], כדי שיהיו

שתי ידים נאמר, וע"כ נוטל הידים בזא"ז, וכיון שהתחיל בשיעור הראוי רשאי להמשיך בו.

ובמברא נראה שאם הי' בכלי רביעית אפי' שפך ממנו מקצת שלא לשם נטילה ג"כ דינו כשיירי טהרה, ואין יתרון חשיבות במים כשנטלו ידים ממקצתן, וכ"נ שהבין הרמב"ן דהעיקר תלוי אם הי' שיעור רביעית בכלי, דשיירי טהרה אין הכונה שיירי נטילה, אלא שיירי מים טהורים הראוין לנטילה, [ועדיף מגרדומי ציצית, שהציצית באמת פגומה קצת, וגם שם א"צ שישתמש בה למצוה אלא כיון שהיתה מוטלת בבגד וראויה למצוה ואח"כ נחתכו מקצתן כשריין], וכן יש ללמוד מן הכיור דמהני קדח ונטל ממנו בכלי שראוי לקדש בו, והרי נטילה זו היא כאילו נטל שלא לצורך נטילה, שהרי במעשה השאיבה לא קידש כלום, ועי' חזו"א שם שכתב דבכור חשיב ג"כ שיורי טהרה, אבל לא הביא הא דקדח בו, ולפמש"כ יש ללמוד נט"י מכיור, ואמנם בכיור יש קדושת כלי שרת, אבל אין להמציא חילוק לאיזה צורך נטל המים מן הכלי, וה"נ מה שנשאר בכיור ראוי לקדש בו, אע"פ שנטלו המקצת שלא לצורך קידוש.

ובמ"ב סי' ק"ס ס"ק ע"ג הביא מדברי הטור דבעינן שנתכוונו ליטול בזא"ז, [ומרן זללה"ה שם כתב דאין מקור נאמן לד"ז, מיהו אפשר דמודה החזו"א שצריך שיירי נטילה, אלא שא"צ דעת ליטול בזא"ז], ולמש"כ מוכח מכיור שא"צ שיהיו שיירי נטילה וכ"ש שא"צ כונה, ואמנם כיור עדיף שנתקדשו המים ולכן סגי גם בפחות מרביעית, דלא מצינו שיעור רביעית בכיור אלא שיעור ד' כהנים, מ"מ כשמצינו בגמ' שיירי טהרה יש לדמות לכיור, אלא שאין ברביעית כח השקה לטהר מים שנשאבו ממנו בכלי אחר, רק באותו כלי, מיהו אפשר שאם נתן המים בכלי שלא לצורך נטילה כלל, ושתה או שפך מקצתן חסר בחשיבותם, ולא דמי לכיור שעיקרו לנטילה וגם המים מתקדשין, ולכן גם

א"נ נפ"מ שאם אין בו מים כשיעור זה לא מהני, וזה יתכן גם בכיור גדול, דבעינן כמות מים בתוכו כדי שיתקדשו.

שם כל כיור שאין בו כדי לקדש ארבעה כהנים ממנו, הדבר פשוט שמשוה ואהרן ובניו מקדשין מאותו כיור בלי שימלאו מים נוספים באמצע, וש"מ דמכיון שנתקדשו המים, שוב אין חסרון אם השאר מקדשין משיירי קדושה דמעיקרא, וזהו המקור לשיירי טהרה שאמרו חולין ק"ז א' בנט"י.

ועוד פשוט שאפי' נשפכו המים על ידיו של משה באופן שלא נטהר, מ"מ יכולין להמשיך ולקדש בנותרים, שהרי לא נוסף קדושה למים ע"י שנשתמשו בהם לקידוש, וכן לאחר שקדש מן הכיור בכלי, פשוט שאפשר לקדש מהנותרים אע"פ שנתמעטו מד' כהנים, כיון שכבר נתקדשו כראוי כשהיה בהם שיעור, וממילא גם פשוט שאין חילוק אם נשתמש בכלי שקדח לקידוש יו"ר או ששפכן, שכבר ניתק הקשר של הכלי מן הכיור, ואין שום טעם לזכור בנותרים מה עשה בכלי ששאב ממנו.

פ. **שם** מיתיבי כל הכלים מקדשין כו' פי' שנטולין מהן ע"ג הידים, ולא איירי בעיקר הקידוש אלא בכלי ששופכין ממנו על היו"ר, אלא דלמאי דס"ד לא ידענו לחלק בין כלי הנטילה לכלי הקידוש של המים, ולכאורה קשה לקדש רגל בפחות מרביעית, וע"כ שמוסיף לרחוץ מעור כלי, ולמדנו שאפשר לרחוץ משני כלים בזא"ז, ואפשר דהכא מיירי שרחץ רק היד, ובתוספתא דמנחות פ"א ה"ז כיצד הוא מקדש נותן יד ימינו ע"ג רגל ימינו ויד שמאלו ע"ג רגל שמאלו משפשף ומרחיץ משפשף ומרחיץ.

כ"ב א' שם תוד"ה בין, יש תימה דגרע מנט"י, פי' דעיקר נט"י מקיור ילפינן כמ"ש בספרי קרח, ואיך יתכן שיהא נט"י חמור מקיור, ומה שתירצו דהכא בדהוה ביה רביעית מעיקרא אינו מובן דהא בכלי שאינו מחזיק רביעית קיימינן, ואיך אפשר לאוקומי ברייתא

מצויין לכולם במדה זו למצות נטילת ידים, שאם הכונה למדה שבביתו, מאי אתקין דקאמר ומ"ט קרי להו נטלא וכזוא, הרי זה כלי המיוחד למדה, וצ"ע ברש"י, גם מ"ש רש"י דנטלא מזכוכית צ"ע, דכיון ששואבין בה מן החבית שבת מ"ח א', אין דרך לעשות כן בזכוכית שעשויה לישבר, ואפשר שנטלא מעץ, או מחסר כמו כזוא אלא ששונה בצורתה מכזוא, דכזוא ממלאין לה בכזוא, ונטלא עשויה עם ידית שראויה לנטילה.

- הוספה -

ח. זבחים כ"א ב' גופא אריב"ח כל כיור שאין בו כדי לקדש כו' שנאמר ורחצו ממנו כו', פרש"י י"ט ב' משה ואהרן תרין ובניו תרין, משמע שהפסוק מיותר לדרשא זו, ולכן אע"פ שהיו גם נדב ואביהוא, מ"מ סגי לן במיעוט בניו, ורש"י כתב שלא כיהנו בבת אחת עם משה, וצ"ע דודאי סייעו למשה בעבודה דכתיב ויקריבו בני אהרן הכהנים את הדם אליו, וקרא בבאם אל אהל מועד או בגשתם כתיב, וכיון שעשו עבודות אלו הוצרכו לקדש יו"ר, ורש"י בחומש פירש שבשמיני למלואים הושוו כולם לכהונה וקידש משה עמהם, והרמב"ם פי' דהיינו אהרן ואלעזר ואיתמר ופנחס, וצ"ע דמהאי קרא אין ללמוד כן, וכבר דנו בזה האחרונים].

ואפשר שכל הפרשה בפקודי מיותרת, דהול"ל רק וישם את הכיור וגו' כאשר צוה ד' את משה, ולמה חזר לומר ורחצו וגו' בבואם וגו', אלא ללמד שצריך שיעור זה, מיהו בעיקר הדברים אפשר להבין הדרשא גם בלא ייתור, דכיון דמסתברא שפחות מרביעית אין לו חשיבות לקדש, א"כ צריך גילוי בפסוק מהו השיעור, וכיון שהפסוק מיירי באופן שיש בו כדי ד' כהנים, אין בידנו לחדש דסגי בפחות מזה בלא ראייה.

והנה פשוט שמשוה עשה כיור גדול יותר מד' כהנים, ובפשוטו כל המדות היו הללמ"מ, אלא שהתורה גילתה לנו שזה השיעור המעכב,

י. שם והא ממנו אמר רחמנא, פרש"י דאברייא פריך מנלן דמקדשין משאר כלי שרת, אפי' יש בהם כדי ד' כהנים, כגון קיתון של זהב של כהן גדול ביוה"כ, ובתו' פירשו שרק לאוקימתא דראב"א קשה, דבשלמא אם אין שיעור למי כיור, א"כ כל הכלים בכיור, אבל כיון דבעינן שיעור, א"כ מנלן שמעשה השפיכה של הקידוש אפשר לעשות מכלי אחר, ומשני שזה מרבינן מירחצו.

מיהו קשה לפירושם חדא דכיון דכתיב בהדיא ממנו מן הכיור שעשה משה, איך אפשר להכשיר שאר כלים בלי פסוק, ועוד דמשמע דאי לאו דריב"ח ניהא, ובוראי שאם אין שיעור לכיור, א"א אפשר להכשיר שאר כלי שרת, בשלמא אם יש שיעור, שייך לומר שכלי אחר שיש בו שיעור כזה דינו ככיור, אבל אם כל הכלים שוין א"כ ודאי שממנו ממעיט שאר כלים, ועו"ק דאמרינן בסמוך ק"ו מכנו, ומה ענין כנו לכאן, הרי בכנו הנדון לקדש את המים, וכאן הנדון במים שכבר נתקדשו אם אפשר ליטול מהן בכלי אחר, ועו"ק למה לי קרא הול"ל דממנו לענין קידוש המים נאמר.

ולפרש"י מיושב כל זה, דהתנא שמרבה כל כלי שרת סומך על הדרשא דירחצו שא"צ כיור דוקא, וזה כולל גם הנטילה וגם קידוש המים, ומ"מ מקרא דורחצו ילפינן שיש שיעור לקידוש המים, ואח"כ אמרינן מסברא דקודח מתוכו ג"כ כשר כיון שכבר נתקדשו המים, והקשו א"ה דירחצו מרבה שאר כלים מנלן דבעינן כלי קדש, ומשני דכנו לא גרע מכלי חול.

ומשה"ק תו' דהו"ל לאקשו"י אמתני' דיומא, י"ל דאה"נ, אבל כיון שבירייתא זו עוסקת בדיני הכלים של קיור הקשו על הברייתא שהרי לא ה"י ספק אם הדין אמת, אלא מנליה לתנא הא.

ולשון הגמ' ג"כ נראה כפרש"י, חדא דלא הקשו על הברייתא מנלן על החידוש של קודח, שאם הקושיא היתה על הא דקודח א"כ הו"מ

שמרבה בפירוש כל סוגי הכלים, ולומר דשאינן בהן רביעית הכונה דוקא במחזיק רביעית והי' בהן רביעית, אלא שעכשיו נוטל משיירי טהרה, דא"כ לא אמר כלום בכל הכלים, דאדרבה אין מקדשין בכלי שאינו מחזיק רביעית ושלא הי' בו רביעית.

ובעיקר קושייתם י"ל דס"ד דכלי שרת שהמים מקודשין סגי להו בפחות מרביעית, דעדיפי משיירי טהרה של כלי חול, אבל בכלי חול אין חשיבות למים בפחות מרביעית שיהא לכה"פ כמו מקוה דכלים, ובאמת גם למסקנא כן הוא הדין, דבנט"י לא מהני קדח בתוכו, ובכיור מהני, וגם עיקר הדברים אינה קושיא על המקשן, אלא דהו"מ למימר וליטעמך מי גרע מנט"י [נאין זו קושיא דהי' צריך להאריך ולהוכיח כן מדברא חולין ק"ז א' והי' דוחה דהכא כשיירי טהרה דמו כיון שהם מקודשין], אבל לא שייך להמציא מכח קושיא זו בקודח מתוכו, אי לאו דפריק לה ראב"א, וא"כ שפיר הקשה מינה לריב"ח.

שו"ר בתוספתא ידים פ"א ה"ב הנוטל ידי צריך ליטול מי רביעית וקדוש ידים ורגלים במקדש אין לו שיעור, הרי בהדיא דנחית התנא לאשמועינן דנט"י חמיר טפי בזה.

שם אראב"א בקודח בתוכו, מבואר כאן שאם מילא הכלי מדדי הכיור לא מהני, אע"פ שכבר נתקדשו המים ומילאן לכלי שרת, דאל"כ לא הי' מחדש לשון קודח, אלא הול"ל כפשוטו כיון שכבר נתקדשו בכיור כשרין בכל מקום, אלא בעינן דוקא שישאב מן הכלי בתוך הכיור, וזהו לשון קודח בתוכו, שהוא כנוקב בתוך המים, וכשהמים נכנסו לכלי היו מושקים למי הכיור, והיו כשרים בתוך הכלי הזה, ושוב אינם נפסלין כשמוציא הכלי מן הכיור וזה כפי' תו', מיהו צ"ע מנין פשיטא לן דלא מהני ליטול מדדי הכיור, ולקמן ס"ק י"א כתבנו דבקדח והעבירו לכלי אחר מסתברא דכשר, וא"כ ה"ה מדדי הכיור, וצ"ע.

מזומן לזה אבל אינו מעכב ולא מצוה כדחזינן בכהן גדול ביוהכ"פ, דאם איתא שיש בזה מצוה, א"כ הול"ל דמשו"ה כתיב ממנו, וצ"ע ברמב"ם פ"ה מביאת מקדש ה"י שכתב מצוה לקדש ממי הכיור ואם קידש מאחד מכלי השרת ה"ז כשר.

וכעת ראיתי בירושלמי יומא פ"ד ה"ה שנחלקו אמוראים אם אפשר לקדש משאר כלי שרת, או דדוקא קיור של כהן גדול ביוהכ"פ מקדש מקיתון של זהב, [נשמעות] במקום הטבילה, לר"מ לאחר שפשט ולרבנן קודם שפשט, אבל עכ"פ הקידוש שייך לטבילה] והעיקר דכיון שזה רק לתוספת קדושה של עבודת יוהכ"פ לכן סגי בקיתון של זהב, אבל קידוש ראשון של שחרית מקדש מן הכיור, ומייתי ברייתא דמקדש מכל כלי שרת ומשני חוץ מקידוש ראשון, ומייתי ברייתא דכיור וכנו מעכב, ש"מ שא"א לקדש בכלי שרת, ומשני דמעכב לעבודה שיהיו כיור וכנו, כדאמר שקלים פ"ד ה"ב דחכמים אומרים אין לך מעכב את הקרבן אלא כיור וכנו, ות"ק שם אמר השלחן והמנורה והמזבחות והפרכות מעכבין את הקרבן.

ובפשוטו אתיא דתלמודן כמאן דמכשיר אפי' קידוש ראשון, והקשה אאמור"ר זללה"ה למה לא הוכיחו מר' יהודה דמתני' דלעולם כהן גדול מקדש מן הקיתון של זהב ועמש"כ שם דאפשר דמצי לאוקומה בקורח מתוכו ומביאין לו בקיתון של זהב לכבודו אבל ג"ז צ"ע מנלן להכשיר באופן זה אם הכיור מעכב.

ובמפר אאמור"ר זללה"ה ס"ה ס"ק י"ד האריך בביאור הירושלמי ויישב עפ"ז דברי הרמב"ם שפסק שיש מצוה בכיור, ולא קאימנא בזה.

שם ומה ראית, לשון זה צ"ב, דודאי כלי קדש עדיף מחול, שהרי שניהם שוין, אלא שנוסף בזה קדושה, ומה שייך לשאול ומה ראית, פשיטא כיון דריבה הכתוב ומיעט, יש להכשיר רק הדומה ביותר לכיור, והרי גם התשובה של

לאקשוויי בלא קרא דממנו, כיון דמודית שהכלים האלו אינם ראויין לקדש בהם, א"כ מנלן ששופכין מהן ליו"ר, ולמה צריך להזכיר כאן קושיא דממנו, ועוד דקאמר ירחצו לרבות כלי שרת, הול"ל לרבות כלי קטן שאין בו כשיעור, ועוד דקאמר א"ה כלי חול נמי אם איתא ידיעין שאין מקדשין את המים בכלי חול, א"כ אין לרבות מירחצו אלא דכשר בכלי קטן, אבל לפרש"י מקשה על כל הקידוש ל"ל כלי שרת, הרי אפשר ליטול ממים שלא נתקדשו.

שם ירחצו לרבות כלי שרת, פרש"י דירחצו מיותר, ובאמת הייתור הזה משוי להאי קרא כפרשה בפ"ע, שהרי אפשר לקרא פסוק זה לעצמו בבאם אל אהל מועד ובקרבכם אל המזבח ירחצו, ואינו כהמשך לעיל, וביותר מתפרש כן בכי תשא דכתיב בהאי קרא ירחצו מים, הרי שיש כאן פרשה של רחיצה בלי הזכרת הכיור כלל, ומזה למדנו דה"ה שאר כלי שרת.

יא. שם מק"ו מכנו כו', כבר נתבאר לעיל דהנדון בכנו לענין שיקדש בו את המים, ומשמע דאי לאו מיעוטא דכנו נחשת הי' אפשר לקדש בו אע"פ שאינו עשוי לתוכו, ולכן סבר אב"י דממעטין ליה מפני שחסר בקדושתו, וכ"ש כלי חול, ונראה דלאב"י מפרשין ממנו לענין קידוש המים דבעינן כלי שמחזיק כדי ד' כהנים.

שם מה לכונו שאין עשוי לתוכו, פי' לקבל בתוכו אלא הכיור מונח ע"ג דפנותיו למעלה בשפתו, אבל קשה לפרש יורה כפויא ונפתחו שוליה דלאיזה צורך יעשו כן, ואם אין בה כלי קיבול למה לי מיעוטא, אלא ודאי יש בו כלי קיבול אלא שלא נעשה לקבל בתוכו, ואב"י סבר דסו"ס כלי קיבול הוא, ועי' כלים פ"ח מ"א אהלות פ"ד מ"ג מבואר דמוכני הוא כלי קיבול.

שם אלא ממנו למעוטי כלי חול, מבואר מזה שאין מצוה בכיור, וכמ"ש הרמב"ן עה"ת שהמצוה רק להזמנה דהיינו להכין כיור שיהא

ולכאורה הי' נראה דאין דין שיירי טהרה לנט"י אלא בכלי שהי' בו רביעית, דכי היכי דלא מהני קדח בתוכו, לא מהני שפך לכלי אחר, ולהפרשים דבעינן שיירי נטילה דוקא, י"ל שזה עדיף מקדח בתוכו, אבל למש"כ דהעיקר שהיה בכלי רביעית, אין להכשיר כשהוציא ממנו לכלי אחר, והערוני דלשון הגמ' חולין ק"ז א' דקאמר כלי מחזיק רביעית לאדם השני, משמע שאינו הכלי הראשון שע"כ הי' בו רביעית, ודוחק לאוקמה דנפ"מ בניקב אח"כ, ולפ"ז משמע דבעינן כלי חשוב למעשה הנטילה, ואפי' העביר מכלי לכלי, וא"כ גם בקדח יש להכשיר.

שוב חזרנו מזה לקמן ס"ו סק"ב ונתבאר שם שענין שיירי טהרה נאמר רק בנטילה ששייך לראות כולם כנוטלין יחד מהרביעית, אבל לא חל במים שבכלי כלום, ולא דמי למי כיור שהם קדושים לצורך נטילה, והכמות של המים של ד' כהנים אינה נצרכת לנטילה כמו רביעית לנט"י, שעיקרה שיעור נטילה, אלא דסגי גם בשיירה, ולכן אין לנו אלא שיירי נטילה דוקא.

לפרש"י ותו' דשמעתין בנט"י נמצא דכלי שהי' בו רביעית מים והוסיף בו פחות מרביעית מי פירות, ואח"כ נטל ממנו רביעית, שניהם פסולים, שבכל כלי יש רק פחות מרביעית מים, ולא מהני כח שיירי טהרה, כיון שיש כאן מ"פ שלא נתבטלו, דלרביעית אינו משלים, ולפרש"י ותו' היינו לנט"י, ולכו"ע ה"ה למקוה של רביעית, כמבואר בגמ', ועמש"כ בזה לעיל סק"ז ובס"ה סק"כ.

מיהו יש לעי' מ"ט הרי כשהי' בכלי רביעית מים נקטינן שיכול ליטול מתערובת זו, אע"פ שהמ"פ לא נתבטלו, דדוקא בנתן סאה ונטל סאה דיינינן, ולא בנתן ולא נטל, וכ"מ ברמב"ם פ"א ממקואות ה"ט לענין מים פסולים, וא"כ מנלן דבשיירי טהרה של המים לא מתכשרי, ואין לומר דבעינן שיירי טהרה של נטילה דוקא, דלכאורה פשוט שאפי' נתן פחות

משיחה כמוהו מתפרשת כן, ואפשר שהקושיא על הכלי שקודח מתוך הכיור מים מקודשים, שהרי ג"ז מתמעט מקרא דממנו, וכיון שהכלי הזה אינו ראוי לקידוש, אלא שהוא מקבל בתוכו מים מקודשים מן הכיור, א"כ מנין לנו לפסול כלי חול שקיבל ממנו מים מקודשים, ומשני דסו"ס אינו כמוהו של הכיור כלל, וזה מיושב טפי לפי' תו' שהסוגיא על הכלי שקודח בו ונוטל יו"ר ממנו.

ויש לעי' קדח בכלי והעביר ממנו לכלי אחר מהו, מי אמרינן כיון דכלי קדש הוא שפיר דמי, או"ד כי היכי דמעיקרא בעינן קודח מתוכו דוקא, א"כ בכלי השני חסר מעלה זו, ונראה פשטות הברייתא שהוא כשר, וא"כ צ"ב מנין לנו שלא מועיל ליטול מדדי הכיור, ול"ל קודח דוקא.

יב. כבר נתבאר לעיל סק"ז [קודם חזרה] שענין שיירי טהרה בנט"י נלמד מכיור, שאחר שנתקדשו המים שהי' בהם כשיעור ד' כהנים, יכולין כולם ליטול אע"פ שלא נשתייר לד' כהנים, ה"ה בנט"י כיון שהי' רביעית בכלי, אע"פ שכבר נטל מהן, יכול להמשיך וליטול בנותרים, ועוד שאפי' כהן אחד ואדם אחד משנטל לידו אחת כבר לא נשתייר בכיור ובכלי כשיעור, ולא יתכן שאפי' אדם אחד לא יוכל ליטול מרביעית, וע"כ שיש ענין של שיירי טהרה, פי' דכיון שכבר הי' בכלי כשיעור רביעית שראוי לטהר בה, תו לא פקע ממים אלו כח הטהרה.

מיהו נראה שאין דין קדח מתוכו ברביעית, שאם יקח מעט כבר לא נשאר בכלי רביעית, ואינו בדין שתועיל ההשקה לפחות מרביעית להחשיב את המים שבכלי לשיירי טהרה, ול"ד לכיור שמימיו מרובים ומקודשים, ולכן אפי' קדח ונטל ממנו כמעט כולו ונשאר רק מעט ג"כ כשר, ותדע דמכיוור א"צ כלי מחזיק רביעית, ובנט"י בעינן כלי מחזיק רביעית.

מרביעית וחזר ונטל מהתערובת לידים ג"כ לא הוכשר מה שנשארו, דכשאמרו לרביעית אינו משלים, לא חילקו לאיזה צורך נטל הסאה מן התערובת.

ובאמת בגמ' אין לנו מקור לפרושי מימרא דר"ל לענין נט"י, דהא מבואר בדר"פ דמיירי לענין מקוה של רביעית, ובמקוה אין מושג של שיירי טהרה, וכ"ז שיש בה רביעית כשרה, אע"פ שמעורב בה מ"פ, אבל חזר ונטל כשיעור מה שנתן, כיון שאין במקוה רביעית מים, פסולה.

ולפ"ז י"ל דלענין נט"י דינם כמי כור, שאם נפלו מ"פ לתוך רביעית מים, ונטל כנגדן מהתערובת, הרי המ"פ בטלין ברוב, כמו בבאין מהכשירא דמקוה, ואפשר דבנט"י אוקמוה אדאורייתא דאף בנפלו לפחות מרביעית בטלין

ברוב, ובכור אפשר ג"כ דאוקמוה אדאורייתא ואפי' אין בו כדי ד' כהנים יכול להוסיף מ"פ עד רוב, אבל ממה שהשוו כל המשלים למקוה ולמי כור יש ללמוד שדין הכור כדין המקוה דלא שרינן אלא לאחר שיש בו כשיעור ד' כהנים.

הא דמהני בטול מ"פ ברוב מים אע"פ שבמציאיות חצי מהיד והגוף נרחץ ממ"פ, היינו מפני שא"צ את המים למצוה, כמו לניסוך המים דבצר ליה שיעורא דמים, אלא צריך לטבול במקום שמוגדר כמים מפני שהוא הרוב, כמו שסנהדרין צריכין כ"ג לדיני נפשות וסגי בי"ג מחייבין, והמיעוט מצטרף ליחשב ב"ד של כ"ג, דהמתבטל משלים בכה"ג, כיון סגי לן בגדר מים, ומצינו גם בטיט הנרוק ובאור סוכה שמשלימין לשיעור כשהן מיעוט, ואין ישנים תחתיו ואין טובלין בהן.

סימן ה

בדיני המים הכשרים והפסולים

ונראה דחזקיה ור' יוחנן חולין ק"ו א' נחלקו בפ"י המשנה, אם בכלל המשנה גם בת בירתא, או דוקא מים שכל גופו עולה בהן, ואמנם מהברייתא מוכח דלשון זה כולל גם בת בירתא, אבל חזקיה שלא ידע הבריתא פירש למתני' בדאיכא מ"ס, וא"ת אם איתא דבת בירתא פסולין איך סתם התנא דבקרקע כשרין, וי"ל דבת בירתא הוא מאורע רחוק, ועיקר המשנה מתפרשת דלטבילת ידים כשרין, מיהו לבתר דידעינן הבריתא מוכח ממנה דפ"י המשנה כר' יוחנן, וצ"ע בר"ש ותו' דפשיטא להו שחזקיה פסק כרשב"א ודלא כמתני', וזה צ"ב דאי שמיע ליה ברייתא הול"ל הלכה כרשב"א, ואי לא שמיע ליה היכי פליג אמתני', וגם הו"ל לאוקמי פלוגתייהו אמתני', וע"ע לקמן סק"ד.

חולין ק"ו א' חמי טבריה, בביאור דברי חזקיה ור' יוחנן, וביאור ענין בת בירתא

ב. חולין ק"ו א' חמי טבריה חזקיה אמר אין נוטלין מהם לידים, בגרסת הרי"ף והרא"ש לא הוזכר אין מטבילין בהם את הידים, ורק מדברי ר' יוחנן מובן שחזקיה פסל גם את הטבילה, וצ"ל דאין נוטלין מתפרש אין מטהרין בהן את הידים.

שם ור' יוחנן אמר השתא כל גופו טובל בהן ידיו לא כ"ש, כ"ה גרסת הרי"ף, כאן מבואר דמיירי בבת בירתא שמחוברת למעין, דאל"כ הרי אינו טובל בהן כל גופו, והיכי עביד ק"ו, ורש"י גרס דר' יוחנן אמר כל גופו טובל בהן אבל לא פניו ידיו ורגליו, ולשון זה אינו מובן למסקנא, שהרי ידוע שטובלין במקומן וא"כ הנדון רק בבת בירתא ומה ענין להזכיר הא דכל גופו טובל במקומן, בשלמא בברייתא

מים שנפסלו משתית הבהמה, אם הטעם משום נקיות או דמים סרוחין לא חשיבי

א. פ"א מ"ג המים שנפסלו משתית הבהמה בכלים פסולין, פר"ש דלא תקון רבנן נטילה אלא בראויין לשתית בהמה, ונראה דאין הטעם משום נקיות, דהא חמי טבריא צלולין ונקיים ואפ"ה פסולין לנט"י, ועוד דהא בטבל ידיו בהם פשיטא לן שהם טהורין, אלמא לא חיישינן לנקיות ידיהו שזה יחשב עיקר התקנה, דנהי דתיקנו נמי משום נקיות, אבל גדר התקנה הוא טהרת הידים דומיא דטבילה, ולכן פשיטא לן דטבילה בכל ענין מהניא, אלא הטעם דמים הראויין לשתיה חשיבי טפי, כדתנן במקואות פ"א מ"ח ובפרה פ.. מ, דמים מלוחים ופושרין אע"פ שהם ממעין נובע הרי הם נקראין מים מוכין, שיש בהם פגם מסוים, ולא חשיבי מים חיים, וה"נ לענין נטילה לא הכשירו אלא מים חשובין שראויין לשתיה.

שם ובקרקע כשרין פי' לידים וקמ"ל דלא גזרו אטו מנא

שם ובקרקע כשרין, לענין טבילת הגוף פשיטא לן שטובלין בים הגדול כדתנן כל הימים כמקוה, ותנן במקואות שם דמים מוכין חשיבי מעין לטהר, והכא קמ"ל דכשרין לידים, ובגמ' אמרין דק"ו הוא כל שכשר לכל גופו כשר לידים, והטעם מפני שהתקנה היתה לטהר הידים ולא לנקות הידים, ולפ"ז קמ"ל מתני' דלא גזרינן אטו מנא, שהי' מקום לגזור שמא ישתכח הענין שיש פסול בנטילה טפי מטבילה, וכיון דמתני' נחתה לגזירה זו, א"כ סתמא משמע שאפי' בבת בירתא שאין בהם שיעור כל גופו טובלין בהם את הידים, ועי' לקמן סק"ד ביאור הגזירה.

בתו' בפ' קמא דמטהרין את הידים במקוה פחותה ממ"ס, ובדברי התר"י בזה

ג. לפי קמא דתו' דמיירי במופסקת לגמרי, צ"ל דפשיטא לגמ' דלא בטלוה לטבילותא של רביעית לענין נט"י, ולא נחלקו אלא במים שאינם ראויין לנטילה, והדברים מחודשים דבנזיר ל"ח א' שאלו בגמ' למה לא מנו רביעית לנט"י, ותיצרו בפלוגתא לא קא מיירי, ושאלו מטבילת כלים ותיצרו ביטלוה לטבילותא, ואם איתא דבקרקע נשאר דין רביעית לענין נט"י, הדרא קושיא לדוכתא מ"ט לא מני רביעית דטבילת ידים, ובודאי הדברים סתמן כפירושן שביטלו דין מקוה דרביעית לגמרי, ובודאי שא"א להמציא חידוש גדול כזה משמעתין לחוד, ועוד שאם טובלין ידים ברביעית שבקרקע, הדין נותן שגם מים טמאין יטהרו ברביעית, וכן שאובין, והדבר פשוט שאינם נטהרין אלא במ"ס כדתנן במקואות פ"א ב'.

ובשמעתין א"ר יוחנן כל גופו טובל בהן, הרי מפורש שרק בראויין לטבילת גופו מכשר, ואם הכשירו כאן טפי מכל גופו לידים, מנין פשיטא לן שגם באינם ראויין לנטילה הכשירו, הרי באמת יש סברא שלא להכשיר אלא הראויין לנטילה, וגם יש מקום לגזירת חזקיה, כיון שזו קולא מיוחדת לנט"י.

בתלמודי ה"ר יונה ברכות פ"ח בשמו כתבו כפ' קמא דתו' דמיירי בדליכא מ"ס בבת בירתא, ואינם מחוברין למעיין, ואפ"ה כשרין לנט"י כיון דמדאוריתא סגי ברביעית לכלים, לענין נט"י אוקמוה אדאוריתא, וכבר כתבנו מה שיש לתמוה בעיקר חידוש זה שצ"ל שהי' פשוט לגמ' ד"ז, ולא הוזכר בשום מקום, ואדרבה פשטות הגמ' בנזיר ובכל דוכתא שבטלוה לרביעית לגמרי, ואיך יתכן שיתייחסו בגמ' לד"ז כדין ידוע, ודנו רק אם לגזור במים שנפסלו, ובודאי דהו"ל לפרושי ד"ז ומקורו.

שם בתר"י דייקו מלשון הגמ' דפסק מינייהו בבת בירתא, ופסק משמע שהפסיקו לגמרי,

דרשב"א שלא ידענו מאי קסבר בטבילה במים כאלו, שפיר הקדים כן, אבל בדברי ר"י אין לזה מקום, והלשון נראה שהוסיפו כן מדברי הברייתא, ועי' להלן בזה, ונראה גרסת הרי"ף עיקר שכן גרסת ר"ח ורבינו גרשום, כ"כ ר"ת בשמו, וכן גרסת כל הראשונים שראיתי.

ולפ"ז ר"י אמר שא"א לגזור שלא לטבול ידיו, במקום שכל גופו טובל בהן, שאין שייך לגזור בזה אטו מנא, אבל אם מיירי בדליכא מ"ס, ואנו באין להכשיר המקום רק לידים, בזה שפיר יש לגזור אטו מנא, שהרי רואים שהקלו בידים דסגי ברביעית במחובר, ויטעו שה"ה בתלושין בכלי.

לשון פניו ידיו ורגליו אינו מובן, וברי"ף גרס רק ידיו, ואפשר שרמז בזה שאין בהם כדי כל גופו רק לפניו ידיו ורגליו, וכן צ"ל לגרש"י דה"ק אם יש בהם כדי כל גופו טובל בהם גם ידיו.

שם אר"פ במקומן דכו"ע ל"פ דשרי, להכי לא קאמר בדאיכא מ' סאה, כיון שמי טבריה מעיינות הם וא"צ מ"ס, מש"ה קאמר במקומן.

שם כי פליגי דפסקינהו בבת בירתא, לכאורה הול"ל כי פליגי בגומא שאין בה ארבעים סאה, ומוכח מזה דמיירי במחוברין למעיין אלא שאינם במקומן ממש, רק סמוכין להן, וזהו לשון בת בירתא, דהמעין במקומו הוא הבירתא, והגומא שבצדה זהו בת בירתא, ובמו"ק ד' א' תניא הפסיקות והבריכות ופרש"י כת"י חריצין שאינם מתוקננין יפה, והבריכות המתוקנות יפה, ועכ"פ בת בירתא הוא חריץ הסמוך למעין או לנהר, ונקרא כמו בתו של המעין שהוא הבור הגדול, ואע"פ שהוא מחובר למעין מיקרי פסקינהו, שהרי הפסיקן ממקומן למקום הגומא, והרי כונת ר"פ לבאר שאינם במקומן, אלא מופסקין ממנו, שהמקום הזה הוא בפ"ע, אע"פ שיש לו חיבור מועט דרך החריץ, וזה מספיק לחיבור המקוה למ"ס.

ואח"כ פותחין ומשקין כל השדה, וממה שהחמירו כאן כשאובין מוכח דאפי' בגזירה דרבנן החמירו לענין נט"י, וכ"ש בפסולין דאוריתא, תדע דמקוה של ניצוק וקטפרס פסול לבע"ק ושאובין כשר.

ובתוספתא דמקואות פ"א ה"ו הובא בר"ש שם מ"ו מפורש שאין מטבילין את הידים במי תמציות שלא פסקו, זה הכלל כל מקום שאדם טובל בו ידים וכלים טובלין בו אין אדם טובל בו אין ידים וכלים טובלין בו, למדנו בזה שכשביטלו רביעית לכלים ביטלו נמי לנט"י, ויתכן שמעיקרא תיקנו לידים כמו לאדם, קודם שביטלו רביעית דכלים, וכבר הביא בבהגר"א שם סק"מ דברי התוספתא ומה שדחה מרביעית דכלים לא נתפרש, דהא לבתר דביטלוהו לרביעית מיירי, וכבר כתב בבה"ל בסי"ד ד"ה ויש שכל הראשונים סוברין דלא מהני, ע"ש.

שם מר סבר גזרינן כו' היכן מרומז בדבריהם ענין הגזירה, וביאור ענין הגזירה

ד. **שם** מר סבר גזרינן בת בירתא אטו מנא, יש לעי' היכן מרומז בדבריהם ענין הגזירה, [ועי' להלן לגרסת הרי"ף], והנה כבר כתבנו לעיל סק"א דמתני' דתנן בכלים פסולין ובקרקע כשרים, אתיא לאשמועינן דלא גזרינן אטו מנא, דעיקר הדין שטובלין הגוף במים שנפסלו משתית הבהמה מבואר במקומות הרבה שטובלין בים הגדול, ושמעיינות המלוחים והפושרין טובלין בהן, כמבואר בסופ"ק דמקואות ובפרה, וע"כ דמתני' נשנית לענין גזירה אטו מנא, וחזקיה ור"י נחלקו בפי' המשנה אם הכונה דוקא מ' סאה שבקרקע, או אפי' בת בירתא המחוברת למעין או למקוה, וכיון שהדברים מפורשים במשנה שמטבילין בהם את הידים, לא הוצרכו לבאר דפליגי באופן מיוחד שיש לגזור בו טפי ממתני'.

גרסת הרי"ף דחזקיה אמר רק אין נוטלין מהן לידים ולא הזכיר דאין מטבילין, ורק מדברי ר' יוחנן שמענו דחזקיה פליג אף

דאם איתא דמיירי דוקא בדאיכא חיבור של עירוב מקואות לא הו"ל למיסתם דפסק, ונראה ליישב דבת בירתא הוא מושג ידוע שמעבירין מים מן המעיין לבריכות סביב, וד"ז נעשה ע"י חריץ שעובר מן המעיין לבריכות, וכדתנא מו"ק ד' א' הפסיקות והבריכות, וכיון דסתמא בהני החריץ פתוח ומחובר, שהמעיין נובע ונשפך לחריצין ולבריכות, א"כ לא הוצרכו לפרש בגמ' שלא הפסיקו לגמרי, ויתכן גם שכדי לשמור על חום המים עדיף שיהיו מחוברים, אע"פ שעיקר החום נשמר מכח מליחות המים, וכמדומה שכך הם בריכות חמי טבריה כהיום, דפסקינהו בבת בירתא, ויש גם חיבור למקור הנביעה.

שם בתר"י כתב ליישב ק"ו דר' יוחנן גם לענין בריכה מופסקת שאין בה מ"ס, ולא נתיישב לן הק"ו, ואמנם אפשר לומר מסברא שאין לגזור, אבל ק"ו מנלן, ואפשר דה"ק דכמו שלא גזרו ביש בו מ"ס שטובלין את הידים כמו כל גופו, וע"כ ידעו מזה שטבילה בקרקע עדיפא מכלי, ה"ה דברביעית בקרקע אין לחדש גזירה, שהרי כבר למדו דקרקע שאני לענין מים שנפסלו משתית הבהמה.

שם בתר"י והביא ראי' לסברא זו כו', לגרסת הרי"ף באמת אין שום קולא בטבילת ידים, ואמרו שאם הדלי נקוב ככונס משקה לא מהני מיקרב לגבי דוולא, שהרי הדלי עצמו אינו כלי, ובאמת לגרש"י יש כאן חידוש גדול, אבל אין בידנו לחדש דינים נוספים שלא הוזכרו בגמ'.

שם ומביא עוד ראי' כו' כאן חידש דין נוסף דמהני ניצוק וקטפרס לחבר לנט"י, והדברים מחודשים טובא שהרי רביעית שמחוברת בניצוק וקטפרס פסולה לטבילת כלים, ואין נחדש כולי האי להקל בנט"י, במקום שאפי' רביעית דאוריתא ליכא, [שו"ר בבהגר"א סי' קנ"ט ס"ק מ"א שכתב שאין להסתפק בזה כלל דודאי פסולין לנט"י כיון דלכלים פסולין מדאוריתא], ופשטות הדברים נראה דכשממלאין האריתא סותמין הפתח ומתמלא יותר ממ"ס,

שכל גופו טובל בהם, שפיר גזרו דבעינן ראויין לשתיית הבהמה, כדי שיזכרו שבמנא הם פסולין.

ובכר כתבנו לעיל סק"א דחזקיה ור' יוחנן לא ידעו ברייתא זו, מדלא אמרו הלכה כרבנן או הלכה כרשב"א, וא"כ חזקיה ודאי לא פליג אמתני', אלא דמפרש לה בראויין לטבול בהן כל גופו, וצ"ע בר"ש ידים פ"א מ"ג שכתב דסתם מתני' כמאן דמכשיר, ולא יתכן שיסתמו ד"ז בגמ', מיהו כ"ז קודם שידעו הברייתא אבל השתא מברייתא זו יש ללמוד דתנא דמתני' שסתם מכשיר בבית בירתא, וכ"נ בתוספתא שרשב"א הוא המחלק בדבר, אבל ת"ק מכשיר בכל ענין.

הרי"ף פסק כחזקיה לגביה דר' יוחנן דרביה הוא, אבל כבר תמה הרשב"א דאית לן למפסק כת"ק דרשב"א, ובבהגר"א סי' ק"ס ס"ק י"ב כתב דקי"ל כאמוראי בזה, ולפמשנ"ת לעיל דחזקיה ור"י לא ידעו הברייתא, א"כ השתא הו"א סתם במתני' כר' יוחנן, ויש להקל כותיה, וכ"נ סתמות הגמ' דממילא מובן שהלכה כת"ק, אבל הפוסקים הסכימו להרי"ף, דקי"ל לחומרא, אלא דלה"ר יונה מותר להטביל בו במחומר למעיין כדין מקוה שיש בו מ"ס.

בתוד"ה מים, ובחילוק בין רביעית דמקוה לרביעית דנט"י

ה. שם תוד"ה מים, רש"י ותו' בזבחים פ"י הסוגיא לרביעית דנט"י, ולפ"ז שונה דין המים דרביעית דמקוה, אבל לפי המבואר בגמ' שם בהדיא שהנדה לענין טבילת כלים דרביעית כדאר"פ שם, לפ"ז באמת דין המים של רביעית ושל מקוה שוין, והחילוק רק לענין ביטול המי פירות שנתן ונטל, וכ"ז אף אם ננקוט כתו' דר"ל נקט רביעית של נטילה שזה נוגע למעשה, אבל עכ"פ עיקר המימרא במה שנוגע מדאורייתא, והיינו לרביעית שבקרקע ולענין כלים, ובזה ודאי אף שנפסלו משתיית הבהמה כשרין, ולפ"ז הגמ' כפשטה דבאמת אין שום חילוק בדין המים בין מקוה לרביעית רק לענין

בטבילה, ולפ"ז מבואר בלשון זה שחזקיה אינו אוסר כל טבילה בחמי טבריה מדלא קאמר אין מטבילין.

עיקר הגזירה קרקע אטו מנא צ"ב, דהא מיירי במקום שמטבילין בו מחטין וצנורות, והוא כשר אפי' לאדם קטן, כגון שיש שם שלושים סאה, ולמה נגזור בזה אטו מנא, ונראה דעיקר הדבר מבואר במתני' שהיה מקום לפסול טבילת ידים במים שאינם ראויין לנטילה, והטעם מפני שיש לחוש שישתכח הפסול של מים בכלי כשאינם ראויין לשתיית הבהמה, דכיון שכשרים לטבילה דאורייתא לא ידעו לחלק ולפסול בנט"י, וקמ"ל מתני' דלא גזרו, והטעם מפני שנראה הדבר זר שכל גופו טובל בהם וידיהם לא נטהרין בהם, וסבר רשב"א וחזקיה דלא התירו אלא במקום שראוי לטבילת כל גופו, שניכר שהכשירוהו לידים מכח הכשר כל גופו, אבל בבית בירתא שניכר שאין המקום ראוי לטבילת כל גופו, א"כ חזר הטעם שראוי לגזור בידים אטו מנא, ואין הכונה שידמו כלי לקרקע, אלא שראוי לשמור על הידיעה שיש מים פסולין לנט"י טפי ממקוה, ורק במקום שיש ק"ו, ע"כ להכשיר גם לידים, וכיון שהיו רוצים לגזור בכל מקום כדי לשמור על הידיעה הזו, הלכך בבית בירתא שאפשר לגזור שפיר גזרינן, ור' יוחנן אמר שהק"ו שייך גם כאן, כיון שהמקום כשר לכל גופו, ומה שהבור קטן זהו חסרון במציאות ולא בחשיבות המקום כמקוה.

שם רשב"א אף בקרקע, אם מיירי בבית בירתא, ואי קיי"ל כחזקי' או כריו"ח וברי"ף בזה

שם כתנאי רשב"א אומר אף בקרקע טובל בהן כל גופו כו', בפשוטו הו"ל אף בקרקע פסולין, שהרי ידוע שבמקוה א"צ ראויין לבהמה, דתנן במקואות ובפרה וכמש"כ לעיל סק"א, ומזה מוכח דבבית בירתא קאמר, וה"ק אם יכול לטבול בהם כל גופו כשרין, אבל לא אם המים ראויין רק לפניו ידיו ורגליו, דבמקום שאין ניכר

ליטול ממים אלו, ולא קאמרי כדלעיל נוטלין בחמין, שהנדון על מעשה הנטילה, וכן הלשון נוטלין בהן ואין נוטלין בהן, וגרסת הרי"ף והרמב"ם ניטלין בחמין, וזה מבואר שעל מעשה הנטילה קאמרי.

והנה אם נימא דחמי האור מיירי בשרתחו ממש, א"כ מצי חזקיה למסבר כלישנא בתרא דאפי' יס"ב נוטלין בהן ידיים, ורק כשהעלו רתיחות נשתנו ופסולין, ובזה אפי' נצטננו אח"כ פסולין, והא דעבדי כל גדולי גליל היינו שמרתיחין מים ומערבין אותן עם הצונגין ונוטלין בהם ידיהם, ונמצא שחלק מן המים שנוטלין מהן פסולין לחזקיה, ואין ללמוד מדבריהם כלום לסוגיא דלעיל, שהרי הם נטלו בצונגין, או פושרין שמעורב בהן רותחין או חמין להפיג צינתן, ומודו שפיר שאין נוטלין מים ראשונים בחמין שהיס"ב.

מיהו אם נימא דחמי האור נקראין משעה שהגיע ליס"ב, [נפחות מזה פשיטא שלא חל שום שינוי במים, ונדון זה תלוי שאם אין בישול אחר בישול במים, וחייבין עליהם בשבת מיד סולדת ש"מ שחל השינוי במים מיס"ב, ואם יש בישול אחר יס"ב שנצטנן, י"ל שהדבר תלוי ברתיחה, מיהו לא מצינו לענין שבת שני זמנים, וכל שחייבין עליו משום בישול הרי הוא בנדון אם יש בישול אחר בישול בלח], א"כ מבואר בלישנא בתרא דר' ינאי שהמים כשרין לנטילה ודלא כחזקיה, אבל חזקיה לאו משום חמין פסלינהו, שאפי' נצטננו פסולין, ולכן לא הזכירו דבריו שם, מיהו גם לישנא קמא לא מטעמיה דחזקיה פסל להו, אלא מפני שהם כעת חמין ואינם ראויין לרתיחה, אבל אם נצטננו כשרין.

שם איתמר חמי האור, הלשון מתפרש כלפי חמי טבריה, אבל אכתי אם היו שונין חמין סתם כלפי חמי טבריה, ה' יותר מובן דמיירי במים שהם חמין כעת, ועוד דסתם חמין היינו חמי האור ומה ראו להדגיש ד"ז, ולפמשנ"ת דחמי האור הכונה למים שנקראין חמי האור,

ביטול, ודין נט"י ענין אחר הוא, ולא מיירי הסוגיא שם אלא במה ששוה נט"י לדין רביעית דכלים.

והחילוק בין רביעית דכלים לרביעית דנט"י לענין מים שראויין לשתיית הבהמה, הוא משום דרביעית דכלים מקוה גמור הוא מדאורייתא, וא"צ לחדש בו כח טהרה, ולכן דינו ככל מקוה, [וסתמו כפירושו שבאותן מים חילקה תורה בין אדם לכלים], אבל רביעית דנט"י זהו כח טהרה שמתחדש ע"י הנטילה, ולא תיקונוהו אלא במים חשובין שראויין לשתיית הבהמה.

שם חמי האור ביאור הסוגיא שהחסרון במים, ובברייתא דלעיל דמים ראשונים בחמין

ו. **שם** איתמר חמי האור חזקיה אמר אין נוטלין מהן לידיים כו', ברש"י ותו' מבואר דפלוגתתם שייכא לברייתא דלעיל שנוטלין מים ראשונים בחמין, ולפי' תו' נחלקו אם הברייתא כלישנא קמא דר' ינאי או כלישנא בתרא, והדבר תימה איך סתמו בגמ' ד"ז, ולא הסמיכו פלוגתתם לסוגיא דלעיל לומר דחזקיה ור"י נחלקו בפלוגתא דהני לישני, והרחיקו הסוגיות זו מזו, ולא הזכירו הברייתא כלל, והו"ל לאתויי התם הא דר' יוחנן שאל את ר"ג בנו של רבי, והו"ל לאתויי הכא הברייתא דלעיל, ועוד דלא הזכירו ראשונים ואחרונים ליד סולדת בו.

ולכאורה נראה מזה דבאמת אין שייכות הסוגיות זו לזו כלל, דהכא פליגי בדין המים שנפסלו מדין מים לנטילה, וכמו חמי טבריה שאפי' צונגין פסולין, כיון שהם מרים ומלוחים, ה"ה דחמי האור פסולין לחזקיה מפני שהם מים מבושלין, ואפי' נצטננו פסולין, [והיינו דקאמר חמי האור ולא קאמר חמין סתם, ואע"פ ששנה גם חמי טבריה הכא, מ"מ כיון שחמי טבריה אף צונגין פסולין, הו"ל למימר חמין סתם], ואפשר דדוקא מים שרתחו נחשבין חמי האור, ולא סגי ביד סולדת בהן, שלא נעשה שינוי במים אלא ברתיחה, ועכ"פ הפסול הוא במים, וכן מבואר הלשון אין נוטלין מהן, שא"א

לא נעשה שום שינוי במים, אלא הנדון מפני שרחיצת חמין בעלמא נעשית לתענוג הרחיצה שמשפיעה לתוך הגוף, ולא לנקיון העור החיצוני, ולכן ה' מקום לפסול רחיצה כזו למצות נטילה, כיון שניכר שעושה פעולה אחרת, מיהו נראה דלא סגי בטעם זה לפסול, רק בצירוף שחמין מפעפעין את הידים, ואמנם בראשונים אין זוהמא בידים, ולכן כשרין בחמין, אבל מ"מ רחיצה גרועה היא לתועלת הנקיות, ולכן יש מקום לפסלה אפי' פחות מיס"ב, מיהו בפושרין פשיטא דכשר, והנדון בקרוב ליס"ב דחשיב חמין לענין רחיצה, [ולשון רש"י ביס"ב שבטלו ונשתנו מתורת מים, וכוונתו רק כשהם חמין שאינם ראויין לשמש שימושי סתם מים, אבל נצטננו חזרו לכשרותן, [שו"ר בפמ"ג סי' ק"ס מ"ז אות ח' שכתב דלרש"י משמע דאפי' נצטננו אסור, וראיתי מציינים שהגרע"א ז"ל מסופק בד"ז], אבל למש"כ אם חל פסול במים כדחזקיה, אינם חוזרין להכשרן כשנצטננו, וע"כ דהכא לא חל פסול במים אלא במעשה הנטילה].

שם ב' אבל היד סולדת בהן אין נוטלין בהן, יש לעי' האם הטעם מפני שהמים פסולין, ואפי' נצטננו לא יטול בהם וכדחזקיה ק"ו א' לפמשנ"ת לעיל סק"ו, או"ד כמו ל"ב דס"ל דדוקא ביס"ב יש חסרון שמפעפע ביותר ואינה נעשית לנקיות אלא לתענוג, ה"ה דל"ק פליג ע"ז וס"ל דביס"ב דודאי אין דרך בני"א לרחוץ בו לנקיות אלא לתענוג חמין, בזה אף לראשונים פסולין, אבל לא נתחדש בשמעתין פסול חדש של חמי האור, והכי מסתברא, שהרי לא הוזכר בשמעתין שני טעמים, וכיון דבמים אחרונים האיסור מפני תועלת הרחיצה, ה"ה בראשונים שרק זהו הנדון, וכ"נ מגדולי גליל שנהגו ברותחין, דבפחות מזה אין שייך לומר שנקבע פסול במים, וכמשנ"ת לעיל סק"ו, וכן אמרו בגמ' מכלל כו' בשני הלשונות, [עי' הגהות בש"ס הנדמ"ח], וש"מ שהנדון שוה בתועלת הרחיצה, ולא פסול במים.

הרי הדברים מתפרשים דומיא דחמי טבריה שאין חילוק אם נצטננו או שהם עדיין רותחין, דמשעה שנעשו רותחין ונקראין חמי האור נפסלו, ושוב אינם חוזרין להכשרן.

שם א"ר יוחנן שאלתי את ר"ג בנו של רבי ואוכל טהרות, פי' שהי' אוכל חולין בטהרה, וקמ"ל דאע"פ שהי' מדקדק בטהרות ביותר אפ"ה לא החמיר בד"ז.

בדברי הסמ"ג שגדולי גליל לא רחצו ביס"ב

שם ואמר לי כל גדולי גליל עושין כן, כבר כתב הסמ"ג דודאי גדולי גליל לא נטלו במים שהי"ס"ב, והוכיחו מזה דחזקיה פסל אף באין היס"ב, ולפ"ז אין ראי' מגדולי גליל לל"ב דר' ינאי, אבל לפמשנ"ת מיירי הכא בחמין שהוחמו יס"ב, או שהעלו רתיחות ממש, וגדולי גליל השתמשו במים שרתחו ונתנום בתוך הצוננן והפשירום, ואף כשנשאר בסוף בכלי רק רביעית נטלו מהם, ומצו סברי שאין נוטלין בחמין אפי' פחות מיס"ב, אלא שלא מצאנו חולק בזה לעיל.

ויש לעי' האם חזקיה חולק על גדולי גליל, או דסבר שהם חיממו המים פחות מיס"ב, או פחות מרתיחה לפי צד אחד שכתבנו.

ק"ה א' מים ראשונים נוטלין כו' אם החסרון במעשה הנטילה ולא במים

ז. ק"ה א' מים ראשונים נוטלין בין בחמין בין בצונן אחרונים אין נוטלין אלא בצונן מפני שחמין מפעפעין כו', הכא מיירי בחמין שלא נצטננו, דהא מפעפעין את הידים שייך רק בחמין ממש, וענין מפעפעין שייך רק בשומן שנדבק בידים מחמת האוכל, אבל בנקיות דראשונים אין החמין מגרעין.

שם לא שנו אלא שאין היס"ב אבל היס"ב אין נוטלין בהן, מבואר כאן דאף בפחות מיס"ב שייך פסול חמין, אלא שהכשירום בראשונים, ולמדנו מזה שאין הנדון כאן מפני שנשתנו המים מברייתן ונעשו כתבשיל, שהרי בפחות מיס"ב

חמין פחות מיס"ב אם הוא טפי מפורשין

מבואר בשמעתין לל"ק דחמין דקתני בברייתא מתפרש שפיר בפחות מיס"ב, ולשון הרי"ף דפחות מיס"ב מיקרי פורשין, אבל נראה דלענין רחיצה מיקרי חמין אפי' פחות מיס"ב, כיון שאין דרך לרחוץ בחמין ביותר, וכן הדין לענין איסור רחיצה בחמין בשבת, דכל שנקרא חמין אסור אפי' פחות מיס"ב, וכמשנ"ת בספר אאמו"ר זללה"ה שבת סכ"ו סק"ד בשם הראשונים והאחרונים, מיהו שם הוזכר גם בפורשין, אבל למש"כ יש הפרש מפורשין שהוא כחום הרוק [שלשים ושש מעלות כמ"ש הריטב"א נדה כ"ב ב' והובא בש"ך סי' קפ"ח], שלא נאסר בשבת, ועד יס"ב דחשיב בישול, וכל מה שבינתים מיקרי חמין לענין רחיצה, וה"ה לענין נטילה, ולל"ב דמוקים לה ביס"ב ג"כ מבואר שהוצרך לומר בזה לא שנו כו', אבל בלא זה היינו מפרשים כולה בכל עניני חמין אפי' באין היס"ב, וש"מ שג"ז נקרא חמין לענין רחיצה.

זבחים כ"ב א' כל המשלים כו' אם היינו לרביעית דא' ואם גם על נט"

ח. **זבחים** כ"ב א' אמר ר"ל כל המשלים למי מקוה משלים למי כיוור, לרביעית אינו משלים, בדברי ר"פ לקמן מבואר שדברי ר"ל נאמרו לענין מקוה של רביעית דכלים מדאוריתא, ובתו' הסכימו לפרש"י דקאי גם על נט", כיון שבזמן ר"ל כבר ביטלו מקוה דרביעית לכלים, מיהו כיון דמבואר בגמ' שהדין אמת גם מדאוריתא, ראוי לפרש עיקר דברי ר"ל לענין הדאוריתא, וכמו שדיבר על כיוור שאינו בזה"ז, ה"ה על מקוה דרביעית, מיהו אפשר שנלמד מזה גם לנט", אבל עיקר דבריו יש להעמיד על הדאוריתא.

והנה כשנאמרה הלכה דסגי לרביעית בכלים, הרי ההלכה נאמרה כלפי מ"ס לאדם דרביעית לכלים, והר"ז מפורש דאותן מים של מ"ס כשרין ברביעית לכלים, וזהו שהקשו בגמ'

בטיט הנרוק דכל שכשר למקוה כשר לרביעית, וכן לענין ברייתו מן המים, ומסיק ר"פ דלענין נתן סאה ונטל סאה קאמר, שד"ז נאמר רק לאחר שיש שיעור מקוה כשר, והנרון אם אפשר לבטל מי פירות ע"י הרביעית כמו ע"י מ"ס, וד"ז אין לנו מקור מן התורה ששניהם שוין, דשמא לענין ביטול המי פירות לא סגי במקוה של רביעית, ואמנם אם נתבטל ע"י מקוה כשר אר"פ דמהני גם לרביעית, כיון שהחסרון רק בכח הביטול, [וכן מצינו לעיל בכיור דמהני קדח ממנו לשמור חשיבותו לפחות מכשיעור], אבל משנתבטלו לא בצר שיעורא דרביעית אע"פ שמקצתו מי פירות.

שם אי דפרה שוחה ושותה ממנו כו' בלשון משלים, ואם מיירי טיט הנרוק

שם אי דפרה שוחה ושותה ממנו אפי' לרביעית נמי, פי' דאע"פ שהטיט המעורב במים משלים לשיעור, מ"מ דינו כמים עכורין שהכל מצטרף לשיעור, דכמו שיש דרגות בצלולין והדבר מובן שאף באינן צלולין ממש השיעור ברביעית שהן, ה"ה שזהו השיעור כ"ז שפרה שוחה ושותה מהן, דהיינו שהיא שותה אותם כמו שהן אע"פ שטיט מעורב בהן וה"ה אם זרק גוש טיט למים צלולין, — הא דהטיט עצמו דהיינו הסיד והעפר משלים למקוה ולרביעית מבואר בגמ' כאן שלא הקשו בטיט מאי משלים כמשה"ק ביבחושין אדומין, ש"מ שבטיט יש ענין השלמה שהטיט משלים את השיעור, וכמשנ"ת הטעם.

ובמבואר ה' נראה לפרש דפרה שוחה ושותה אין זה טיט הנרוק דנתן במקואות, דהתם מטבילין במים ואין מטבילין בטיט, אא"כ המים צפין על גביו לר' יהושע, וכאן מטבילין במים אלו לחוד קאמר, דהתם נתחדש בהללמ"מ ענין טיט שמצטרף ואין מטבילין בו, וזה באמת בשיעור שאין פרה שותה מהן, אבל כאן לא נחית לחילוק זה, ומפרש בטיט צלול יותר, דהא מיירי כשכל המקוה כך, ולא בטיט מצד אחד והמים צפין על גביו, דהתם אין פרה שותה מהן

לשיעור דרביעית, ולענין נט"י י"ל דפסולין ואינם מצטרפין דבעינן מים שראויין לשתיה, שבלא זה אין כאן מעשה הדחה כלל, ובודאי דיבחושין גריעי ממים מלוחין לענין מעלת הנקיות והרחיצה שהרי אינם משמשין רחיצה כלל, ולו"ד האו"ז ושו"ע סי' ק"ס ס"י הי' נראה שאין ללמוד מכאן להכשירין לנט"י כלל ואף לכיור נראה דפסולין, והו"מ לאקשווי בגמ' ועוד דלמי כיור ג"כ אין משלימין, אלא שדין זה אינו מפורש איפכא, שו"ר בחזו"א סכ"ב ס"ק י"ז שכתב לפוסלן משום שינוי מראה.

שם אר"פ למעוטי נתן סאה כו'

שם אר"פ למעוטי נתן סאה ונטל סאה כו' דמהני לבטל מי פירות ברוב מים, כדא"ר יוחנן עד רובו, אבל בתנאי שיתבטלו בתוך מקוה כשרה, והיינו דאר"ל שאין לנו כח ביטול אלא במקוה שלם ובמי כיור שמימיו מרובין אבל לא ברביעית.

שם אר"פ אם קדח בו רביעית כו' ובדין נתבטלו בשיעור ד' כהנים

שם אר"פ אם קדח בו רביעית מטבילין בו מחטין וצינוריות הואיל ומהכשירא דמקוה אתיא, כאן מבואר שדברי ר"ל נאמרו לענין מקוה דרביעית דאוריתא, ואין קושיא אם מיירי רק ברביעית דאוריתא אע"ג דבטלוה, דהא מיירי נמי במי כיור שאינו נוגע בזה"ז, וענין מהכשירא דמקוה קאתו היינו שכבר נתבטלו במי מקוה, וה"ה דמהני בנתבטלו במי כיור, אלא דהתם הו"ל שאובין, ובפשוטו אם יש בקרקע מים שיעור של קידוש ידים ורגלים לארבעה כהנים ג"כ מהני לבטל המי פירות וליטול מהן לרביעית דכלים, דדוקא ברביעית אמרו שאין בו כח ביטול, ואם יש במקוה רביעית מים ורוב רביעית מי פירות ג"כ כשר, ורק כשנתן מי פירות ונטל כנגדן מים בזה פסול ברביעית דבצר ליה שיעור רביעית מים וכשר במקוה ומי כיור.

[מיהו כ"ז מדאוריתא, אבל מדרבנן כיון שפסלו במקוה של ל"ט סאה מים וסאה מ"פ עד

ואפ"ה משלים ואין מטבילין בו, שו"ר שכ"מ בשטמ"ק אות ל"ב בשם תו"ח, [שו"ר שהארכנו בענין זה במקואות ס"ט סק"י שהרבה ראשונים ס"ל שהכל שיעור אחד, ועי' במתני' שם פ"ז מ"א שהוזכר טיט הנרוק וזה מתאים להא דשמעתין, ועשו"ע או"ח סי' ק"ס ס"ט וביו"ד סי' ר"א סל"ב ובבבגר"א באו"ח שם העיר בזה].

וכבר כתבו תו' דענין פרה שוחה ושותה, לא שייך במה ששינונו בידיים פ"א מ"ג דמים שנפסלו משתיית הבהמה בקרקע כשרין, דהתם במים צלולין אלא שהם מלוחים או מרים או מאוסים, אבל הכא הנדון אם הם בגדר מים או בגדר טיט, ועי' בסמוך.

בלשון פרה שוחה ושותה

לשון פרה שוחה ושותה לפי שפרה שותה מים סרוחין טפי משאר בהמות כ"מ בירושלמי תרומות פ"א ה"ב שאין משקה יוצא מידי עופות ופרה שאפי' סרוח ביותר הם שותין, ולכן הוזכר בפרה ששתתה מי חטאת, שהיא עשויה לשותות כל המימות, ולכן לא הוזכר כלב שנאמר לענין אכילה גרועה בעלמא, דבמשקין עופות ופרה עדיפי מכלב, ועי' טהרות סוף"ג שהכלב אין דרכו להניח את המזון וליילך למים, ולשון שוחה אפשר דר"ל ששותה מעט, כשיעור שבשעת שחייה מועטת, אע"פ שלא תשתה הרבה מהן.

שם אפי' לרביעית נמי, לפמשנ"ת דר"ל ודאי מיירי גם ברביעית דכלים, א"כ באמת אין מקור לחלק בין רביעית למקוה של מ"ס, דתרווייהו בקרקע ודינם שוה לכל דבר, ואין כאן מקום להזכיר רביעית דנט"י שהיא לומדת מרביעית דאוריתא.

שם יבחושין אדומין אם כשירין לכיור ונט"י

שם אלא למעוטי יבחושין אדומין אפי' בעינייהו נמי, פי' מ"ט אמרו כל המשלים דמשמע שאינם כשרין ליחשב כמים בפ"ע לכל המקוה ונראה דלרביעית ג"כ כשרין, שהרי לענין הדין מה נקרא מים לא משתנה בין שיעור דמ"ס

ענין לדין משלימין דלעיל, דהתם מיירי בכח הביטול, ובוה אמרו דכיוור עדיף, וכן מבואר בסוטה ט"ו ב' דבעינן לכיוור מים שלא נשתנו, ובתו' שם הקשו משמעתינן שאמרו דמי מקוה כשרין למי כיוור, ומשמע שפירשו שכל הכשר למקוה כשר לכיוור, אבל ד"ז אין לו מקור, דודאי בעינן מים שלא נשתנו מדאוריתא, כדמוכחא סוגיא התם, ולא נחלקו אלא אם צריך מי מעין, וע"ע מש"כ בזה לקמן ס"ק י"ב.

שם וק"ו למי כיוור, למסקנא היינו מים חיים, וצ"ע מה שייך לומר בזה ק"ו, הרי במקום שכתוב שאר מימות ממילא כתוב גם מים חיים, ואדרבה אם מרבינן שאר מים ש"מ שהי' מקום להצריך מים חיים ומרבינן גם מכונסין, ואולי ס"ד לרחצן בתוך המים כמו טבילה, [שזוהי המשמעות של במים בתוך המים ולא בשטיפה כמו במים דטבילה בפת"ח ולא בשו"א], ומרבינן לשטפן מתוך הכלי, וק"ו למים חיים דעדיפי מלהכניסן לתוך מים מכונסים, והא דנקט מי כיוור הוא רק לאשמועינן דכיוור צריך מים חיים.

שם ירחצו לרבות כלי שרת

י. **זבחים** שם ירחצו לרבות כלי שרת, פרש"י דקראי אקרא דפרשת פקודי דכתיב לבתר ורחצו ממנו משה ואהרן וגו' ובקרבתם אל המזבח ירחצו קרא יתירא הוא האי ירחצו דהא כתיב לעיל מיניה ורחצו ממנו כו' לא לכתוב ירחצו דהא אורחצו הסמוך קאי, מיהו נראה דעיקר הדרשא מקרא דכתיב בעיקר הציווי בפרשת כי תשא (וכדמייתי מכיוור וכנו דכתיב התם) דכתיב בבואם אל אהל מועד ירחצו מים ולא ימותו, ולשון ירחצו מים מוכיח שזה דין חדש ולא המשך לדין הקודם, אבל מלשון ירחצו לחוד לא הוה שמעינן שיש כאן רחיצה חדשה, והיה מתפרש כהמשך דלעיל, שדרך הלשון להוסיף תיבה אחת לביאור (כמ"ש הרמב"ן על הפסוק וכרות עמו הברית לתת את ארץ וגו' לתת לזרעו), ואף אם האמת שבגמ' כאן הביאו קרא דפקודי שהרי לא הזכירו אלא ירחצו ולא אמרו

שיהיו מ' סאה מים, ואז מהני נתן ונטל עד רובו, ה"נ לא מהני למקוה של רביעית עד שיהא בו שיעור מקוה של מ"ס, מיהו יתכן דלכלים סגי במקוה של רביעית ופחות מרביעית מ"פ להכשיר, אבל לשון הגמ' לרביעית אינו משלים מתפרש דבאופן שמשלים למקוה דהיינו שיש מ' סאה, אפ"ה לרביעית אינו משלים אע"פ שיש רביעית, ואפשר דבאמת מדאוריתא סגי ברביעית לבטל המ"פ, וכך בפחות מרביעית אין כח במים לבטל, ובמקוה מדאוריתא אף פחות ממ"ס מבטל, וכיון שברביעית גרע לענין שפחות מרביעית לא משלים מדאוריתא גזרו שאף רביעית לא יבטל המ"פ עד שיהא בהם שיעור מקוה של מ"ס.

ובתה"ד סי' ר"ס כתב דמים פסולין בטלין במעוטן, אלא דיש לדחות דהיינו דוקא כשיש במים רביעית, אע"פ שנוטל מהן פחות מרביעית, וכ"כ אאמור"ר זללה"ה בס"ב סק"א וכבר הקשה כן הפמ"ג.

ולפ"ז הא דקאמר קדח זה כדי שלא יהיו שאובין, אבל מעיקר ענין הביטול אפי' נטל מהן בכלי שפיר דמי, וא"צ הכשר מקוה דוקא, וצ"ע בזה, [ואפשר דלענין נט"י לא מהני אפי' מהכשירא דמקוה, ואפשר דלנט"י סגי ברביעית כדי לבטל, אבל פחות מרביעית אינו מבטל, וגם בזה יש לדון אם נימא דר"ל מיירי רק במקוה דרביעית, אבל בנט"י בכל ענין מהני ביטול], ונתבאר בכ"ז במקואות ס"ז ס"ק כ"ה וס"ט סק"י, ולע"כ.

שם מי מקוה כשירין למי כיוור

ט. **שם** א"ר ירמיה אר"ל מי מקוה כשרים למי כיוור, לכאורה בא לומר שא"צ מי מעין, ואע"פ שאמרו לשון למימרא כו' דמשמע שיש עוד משמעות למימרא זו, מ"מ נראה שכונתו רק לדין זה, ולא שמיע ליה ברייתא דר' יוחנן דבסמוך.

ונראה דכל הפסולין לנט"י פסולין לכיוור, ואפשר דנט"י מכיוור גמרינן, ואין זה

שם איכא למיפרך כו', קים לגמ' שהגז"ש אינה מופנה, ולכן למדין ומשיבין, ועא"פ שהמים של סוטה חיים, כדין הכיור, [א"נ ס"ד שיקדש סתם מים בכלי שרת לסוטה], אבל אכתי לכלי אין ראי', דדילמא שאני מצורע שצריך עוד מינין, ולכן יש חשיבות גם לדין הכלי, אבל בסוטה בכל כלי חרס כשר.

שם אמר רבה אמר קרא בכלי חרס כלי שאמרתי לך כבר, פרש"י מדלא כתיב ולקח כלי חרס ונתן בו מים קדושים, ומשמעות הגמ' שלא חזרו מטעמא דגז"ש, מיהו יש גורסים אלא אמר, וגם כתבו הראשונים בעלמא שבמקום שלא הוזכר אמורא תחלה א"צ לומר אלא, כיון שלא היתה אוקומתא גמורה קודמת, ואפשר דכיון שבלא"ה אמת הוא לרי"ש שהמים חיים, לכן לא הוזכרו לסתור הגז"ש.

שם אמר רבא לא שנו, לשון זה משמע ששנו דבר שמשמעותו אפי' נשתנו, וכלפי זה אמר רבא דלא שנו, ויש לעי' היכן שנו דבר זה, ונראה דמתני' דקתני פיילי של חרס סתמא, ולא פירשה דמיירי בחדשה סתמא משמע דאפי' ישנה, וכיון דשנו אפי' ישנה משמע אפי' נשתנית, כסתם ישנה שמשנתית, וע"ז קאמר דלא שנו דשרי ישנה אלא שנעשית בה מלאכה, אבל נתאכמו פניה פסולה, ובירושלמי פליגי תנאי אם לרבנן כלי מפותח כשר או פסול, ולרי"ש פשיטא דפסול דגרע מנעשית בו מלאכה, וכן מוכח לשון לא שנו, ועי' אחרונים בדעת הרמב"ם בזה.

שם מ"ט דומיא דמים מה מים שלא נשתנו, יש לעי' היכי משמע מים שלא נשתנו, ואין לומר שזה נלמד מיתורא דמים, דא"כ הו"ל לגמ' לפרושי דנפקא ליה מייתורא, ועוד שכבר נתבאר לעיל סק"י דמים לא מייתר, ועוד דבע"ז ל"ז ב' בבישולי עכו"ם דריש ג"כ הכי מסתם לשון מים.

ונראה דכלי שמשנתה לא משתנה שמו, אלא הוא נקרא כלי מפותח, כיון שמהותו של כלי קיימת, והשנינויים תוספת שראויה לתיקון, אבל במים שנשתנו כל מהותם משתנית, ומיד

ירחצו מים, היינו דלבתר קרא דירחצו מים דכי תשא, מתפרש כן גם בירחצו דפקודי, וכיון דעסיק בפרשת פקודי מייתי קרא דירחצו דהתם.

ולפ"ז צ"ע במ"ש הבי"א או"ח ר"ס ק"ס בשם הרא"ה דתיבת מים מיותרת לפסול מים שנשתנו, ולמש"כ דלא מייתרא ע"כ דמעיקר תיבת מים שמעינן לה, וכ"מ בע"ז ל"ז ב' דדרשינן ממים שלא נשתנו לענין בישולי עכו"ם אע"פ שאין שם ייתור, וכ"כ הר"ן בחידושו חולין ק"ו א' דממים לחוד ממעטינן כל הפסולין דמי כיור ומשם למדו לנט"י.

סוטה ט"ו ב' מה מים חיים שלא נעשתה בהן מלאכה, והערות ע"ס הגמ'

יא. סוטה ט"ו ב' מה מים חיים שלא נעשתה בהן מלאכה כו', משמע שמתפרש כאילו נאמר חיים על הכלי ועל המים, וביאר המלבי"ם שהי' ראוי לכתוב על מים חיים בכלי חרש, ואע"פ שכונת המצוה לקבל הדם בכלי חרס, ואח"כ טובל ומוזה מן הדם ומן המים, מ"מ אין טעם להזכיר הכלי תחלה בפ"ע, אם צריך למלאת בו תחלה מים ואח"כ לשחוט עליו וכמו שנאמר בסוטה מים קדושים בכלי חרס, כך צ"ל כאן על מים חיים שבכלי חרס.

שם אי מה להלן מים חיים כו', פי' נהי דעיקר קראי בכלי כתיבי, אבל כיון דחיים קאי אתרווייהו, א"כ יש להצריך גם כאן מים חיים, ויש לדחות דהכא מים קדושים כתיב, ושוב אין יתרון למים חיים, אבל הגמ' סברה דכמו שמשוים הכלי כך משוים המים, אבל עץ הארז והאזוב ושני התולעת אין להצריך חדשים שלא נאמרו באותו פסוק לדרשא זו, מיהו בתוספתא נגעים פ"ח ה"ב מצריך ר"א שלא נעשו בהם מלאכה כמ"ש תו' אבל בגמ' אין נראה כן כמ"ש להלן, והו"ל ר"א יחידאה בזה, כמ"ש בירושלמי דר"א כה"ש.

שם לר' ישמעאל ה"נ כו', נראה דלאו מהכא יליף לה, אלא דלשיטתו שמצריך בכיור מי מעיין, ניחא נמי הכא.

ש"ר ברמב"ם פ"א מטו"צ ה"א ועץ ארז ואיזוב שנתקלפו פסולים, ואמנם לשיטתו דרבא מייירי אליבא דר"ש דבעינן פיילי חדשה, יש מקום לפסול נתקלפו בלי מלאכה, אבל הדבר קשה דדוחק לומר שבברייתא הוזכרה המלאכה ולא הקילוף, והכונה קילוף בלא מלאכה, וכבר תמה בחזו"א נגעים ס"א ס"ק י"ב דבגמ' איתא נמי שני תולעת, ואין שייך שם כברייתו, אלא שניכר שאינו חדש, ובפשוטו משמע שחותכין העץ ארז מרובע מדקרי ליה מקל, ולא ענף, והקילוף הוא לאו דוקא הקליפה של העץ, אלא שפשוף העץ מכח המשא, ועוד דגרדומי איזוב כשרין.

ידים פ"א מ"ג נפל לתוכן כו' בקרקע כשרין, וברמב"ם בזה

יב. ידים מ"א מ"ג נפל לתוכן דיו קומוס וקנקתום ונשתנו מראיהן פסולין, כאן לא הוזכר דבקרקעות כשרין, שזה ק"ו מהרישא דנפסלו משתית הבהמה בטלו מתורת משקה, ונהיינו מפני מרירות או מליחות, אבל מפני סירחון אמרו בירושלמי תרומות פ"א ה"ב שאין משקה שנפסל לעופות ולפרה מפני סרחון], ואפ"ה בקרקע כשרין, וכ"ש נשתנו מראיהן ונעשה בהן מלאכה שכשרין לטבילה, והרי אמרו חולין ק"ו א' כל גופו טובל בהן ידי מיבעיא, וכן בסיפא בנעשה בהן מלאכה, וצ"ע ברמב"ם פ"ו מברכות ה"ז ח' שפסק בשינוי מראה ומלאכה דבין בכלים בין בקרקעות פסולין, והרי בגמ' פשיטא לן מק"ו דכשרין.

במקור פסול שינוי מראה ומלאכה, ובב"י בשם הרא"ה בזה

ויש לעי' מנלן לפסול שינוי מראה ומלאכה לנט"י, בשלמא במקום שצריך מים חיים אמרו בגמ' סוטה ט"ו ב' דנעשה בהן מלאכה אינן מים חיים, אבל כיון שא"צ מים חיים אין לנו לפסול אלא נשתנו לענין אחר, אבל מלאכה שלא נשתנו עי"ז אין לפוסלן.

משתנה שמם למים מבושלים או מלוחים וכיו"ב, וממילא סתם מים מתפרש שאין להם שם לווי.

שם בעי רבא נתאכמו והחזירן לתוך כבשן האש ונתלבנו מהו, כאן אין שייך ענין דיחוי שאין לכלי שום קשר למצוה, וגרע מהדס שעומד למצותו בחג הסוכות, וגם שם דוקא ביו"ט, ולכאורה לרבי ישמעאל פסול דלא מיקרי חדש ע"י הכבשן, אלא שנתקן קלקולו, ואע"פ שלענין בליעה אמרו ע"ז ע"ה ב' דישנים וליבנן כחדשים דמו, אבל אכתי לענין מעלת כלים חדשים ודאי אין בהם, שהוא כלי משומש אלא שנסתלקה שחוריותו, מיהו האחרונים פי' בדעת הרמב"ם דאליבא דר"ש קאמר, ועי' תו' זבחים צ"ו א' ד"ה אלא.

שם ת"ש ר"א אומר עץ ארז כו' כאן מבואר דא"צ עץ ארז חדש, דהא רבא רק לרבנן דלא מצרכי חדש מיבעי ליה, ומאי מייתי מהתם, וש"מ דלא מקשינן להו למים חיים וכמש"כ לעיל, מיהו משמע דפשיטא ליה שדינם כמים לענין דבעינן שלא נשתנו.

שם והא התם הדרי ומפשטי, ס"ד שנפסלו לגמרי בנשתנו מברייתן מפני שנתעקמו בשימוש, ולא מהני הדרי ומפשטי, כיון דאידיחי אידחי, שהרי סו"ס הם משומשים ע"י מלאכתו, כמשנ"ת גבי כלים שנתאכמו.

שם התם דאיקלוף אקלופי, ודוקא מחמת המלאכה, דהו"ל מלאכה הניכרת אבל קילוף לחוד אינו פוסל, שהרי כל עץ ארז חתוך הוא, ואין כאן ענין בדבר שלם, ומדלא קאמר דילמא בדאיקלוף איקלופי, משמע דפשיטא לן דמייירי באיקלוף איקלופי, ונראה הטעם דפשיטא לגמ' דבלא זה לא חשיב שנשתנו ע"י המלאכה, שאין חילוק לצורך ההזאה אם הם פשוטין או עקומין קצת אע"פ שנתעקמו ע"י המשא, דאף בלי ליישרם לא נדחו, כיון שאף עקומין כשרין לכתחלה, שו"ר בזה בספר אאמור"ר זללה"ה ידים ס"ב סק"ב.

אפשר דמדאוריתא נפסל רק כשניכר שנעשה בהם מלאכה, דהו"ל נשתנו, כמו עץ ארז שנקלף מחמת מלאכה דמדמינן ליה בגמ' למים שנשתנו, ומדרכנן פסלו כל מים שנעשה בהן מלאכה.

שם נפל לתוכן דיו כו' החידוש דמשהו שנפל גורם פסול, ובדין מי פירות שנפלו

ג. **שם** נפל לתוכן דיו קומוס וקנקנתום ונשתנו מראיהן פסולין, קמ"ל דאע"פ שנתערב בהן דבר מועט ביותר, אלא שטבעם לשנות את המראה פסולין, ואין צ"ל אם נפל דבר מרובה שמשנה את המראה, ולכך לא הוזכרו עמהם סם וסיקרא כבעלמא כיון שאין מיעוטן משנה את המראה.

מיהו מי פירות עד רובן כשרין אם נתערבו במקוה, ואפי' בתלוש אם נטל ידיו בכל המים כשרין, דכיון שהיה כאן רביעית מים ונטל בכולן אין המי פירות מגרעין, שלא פסלו בגמ' אלא נתן סאה ונטל סאה, ובמקוה של רביעית פשוט יותר דכיון שכח הרביעית קבוע כאן הרי הוא מטהר, ואין התערובת מפסידה כח הרביעית, אלא דה"ה בנטילה אע"פ שהמים נשפכין.

שם עשה בהן מלאכה היינו בתוך המים ולא בשוקל כנגדן, ובגיטין נ"ג ב' לפרש"י ולפר"ח

שם עשה בהן מלאכה, פי' בתוכן ממש, אבל אם נטל כלי מלא מים ושקל כנגדו, או שהכביד בו על הבגדים ליישרם וכיו"ב אינם נפסלין, כיון שהמים מוגנים ואינם משתתפים במלאכה, והיינו דקתני עשה בהן, ולא עמהם, והדבר מבואר בגיטין נ"ג ב' דמי חטאת ששקל כנגדן משקלות כשרין, כן פרש"י, אלא שהרמב"ן והרשב"א הביאו מפי ר"ח דכנגדן היינו ששקל אבן כנגדן כמתעסק, ואח"כ נשתמש באבן זו לשקול בה, ולא נתפרשו הדברים שהרי מה ששקל אח"כ עם האבן לא מעלה ולא מוריד, והנודון רק בשקילת האבן וא"כ זה כנגדן אלא בגופן, וכבר הקשה מזה הריטב"א, ומצינו בביצה כ"ח א' דקאמר אסור לשקול בשר במים

ונראה דבאמת לא פסלו כל מלאכה שפוסלת במים חיים, שהרי הדיח בהם כלים מורחים וחדשים ג"כ לא מיקרו חיים, וכן אם הטביל הנחתום ידיו בהם, דחיים משמע חיים בלי שום שימוש, וכאן פסלו רק מים שהם כשופכין, וכן שינוי מראה שע"י דיו ג"כ נפגמו לשימושי האדם, שהרי מטרתו לנקיות.

והב"י בריש סי' ק"ס כתב בשם הרא"ה דילפינן נט"י מכיור, ובכיור ילפינן ממים יתירא דבעינן מים שלא נשתנו, ועיקר הדברים דנט"י למדו מכיור, מבואר בספרי פ' קורח לענין אכילת קדשים דעבודת מתנה אתן את כהונתכם להצריך נט"י דומיא דקידוש ידיים ורגלים, והא דא"צ רגלים לפי שבאכילה העבודה רק בידים, וכ"כ הרמב"ן בפ' כי תשא בענין נקיות הידים לעבודה, וכ"כ הרמב"ן חולין ק"ז א' בשם השאלות ובה"ג דדין כלי לנט"י אסמכיהו רבנן אמי חטאת א"נ אקידוש ידיים ורגלים, אבל אחתי לא ידענו מנין לפסול בכיור נעשה בהן מלאכה, דכיון שלא נשתנו מבריייתן הרי הם בכלל מים, ועוד דלרי"ש דכיור בעי מים חיים הרי לא למדו לנט"י מכיור, ואין לנו בגמ' ללמוד ממכיור אלא לפסול כלי שנתאכמו פניו, אבל מלאכה בלא שינוי כשרים, ועוד דעיקר הדרשא דמים יתירא נתבאר לעיל סק"י דאתיא לדרשא שא"צ ממנו דכיור דוקא, אלא כל מים שירחצו כשר, וא"כ לא מייתר כלל עי"ש, ולשון הרמב"ם פ"ה מביאת מקדש הי"ב כל המימות כשרין לקידוש בין מים חיים בין מי מקוה ובלבד שלא ישתנו מראיהן אלא יהיו כמים הכשרין לטבילה, וד"ז מבואר בסוטה ט"ז ב', אבל לטבילה הם כשרין, וכמשנ"ת לעיל ס"ק י"ב.

ולא אמור נראה דבאמת דין כיור ונט"י שוין אבל לא פסלינן אלא מים שנשתנו, וזה ילפינן מסתם לשון מים, ולא דוקא דכיור, אלא בכל מקום שהוזכר מים, ונפל לתוכן דיו מיקרי מים שנשתנו, כמו שמים שנפל לתוכן מלח נפסלין כ"ז שאינם ראויין לשתיית הבהמה, ונעשה בהן מלאכה שנפסלין מדין שופכין,

וכן בשר שניתן בתוך מים, ואין ללמוד מזה לכלי נקי שהוכנס בתוך מים, דלא גרע מכלים מודחים, שאם הדיחם במים כשרים, והכלי הזה עדיף שהרי אין לו שום רצון להדיחם במים, רק לצנן היין שבתוכו, והרי אם הכלי היה בתוך המים שלא לצורך, ואח"כ הכניס בו יין, הרי המלאכה רק צינון היין, וזה אינו מוסיף שום פגם במים.

ק"ק דסתם יין אינו חם ולמה צריך לצננו, ואם אינו חם ומצננו יותר י"ל דלא חשיבא מלאכה, ודוחק לאוקומה ביין תוסס ומצננו שלא יתקלקל יותר, וממה שסיים וכן כיו"ב מוכח שאין לגרוס שצינן חמין, - בספר מרן זללה"ה או"ח סכ"ב סק"י כתב דצינון משתמש בכל המים ושרייה משתמש רק במקצת.

שם או ששרה בהם פתו, ביאור החידוש, ובדין נפלה פתו לת"ק

יד. **שם** או ששרה בהם פתו, החידוש בזה דאע"פ שהמים חשובין אצלו שהרי אוכל הפת השרוי במים אלו, וחוזר ושורה פתו באותן מים ואוכלה, אפ"ה לענין נטילה נפסלו כדין נעשה בהן מלאכה, כיון שהמים נפגמים משירוי הפת.

שם שמעון התימני [מצינו שמעון בן עזאי בן זומא בן ננס אחי עזריא ועוד, ומה שהזכירוהו בשם התימני, י"ל שהי' שם אביו גמליאל או יהודה או יוחאי, וכדי שלא יחליפוהו באחרים, קראוהו ע"ש מקומן] אומר אפי' נתכוין כו', פי' לא מיבעיא נפלה פתו למים שלא נפסלו בזה, כדתנן ששרה פתו דמשמע בכונה, אלא אפי' נתכוין לשרות בזה ונפל לשני אע"פ שניחא ליה בשריית הפת, והי' דעתו לפסול חבית זו לצורך שריית פתו, אפ"ה החבית הזו שלא נתכוין לפסלה כשרה, ואע"פ ששמח בשרייתה, דסו"ס לא עשה מעשה שרייה לפסול, [שו"ר בחזו"א עי' להלן] וכן פי' בתוי"ט בשם מהר"ם, - לעינן מים חיים אפי' נפלה פתו נראה שנפסלו, דסו"ס לאו חיים נינהו.

וש"מ דמידה זו שקילה קרי לה וכדפרש"י, מיהו ק"ק דסתמא הוי היזק ניכר כיון שהבשר מפרש לחלוחית במים, [וכ"כ הריטב"א בשם הרא"ה לפרש"י שהפסול מפני הלחלוחית], וי"ל כגון ששקל בתוכן דברים שאין בהם לחלוחית.

ואף לפי' ר"ח דבשקל כנגד מי חטאת נפסלו, מ"מ לענין נט"י י"ל דכשרין, שהרי לא נפגמה חשיבותן כלל, ולענין מי חטאת י"ל דחשיב היסח הדעת, ואפי' בלא הסיח דעתו חשיבא מלאכה הפוסלת, דמלאכה הפוסלת בהן לאו משום דכשופכין חשיב, אלא מדין משמרת, ואין ללמוד מזה לנט"י, וכבר כ"כ אאמו"ר זללה"ה בס"ב סק"ג.

בפי' הרא"ש דמלאכה היינו לענן בהם יין

ומתני' דקתני שרה פתו בהדי מלאכה לומר דדוקא בתוכן פוסלת המלאכה, כ"כ אאמו"ר זללה"ה שם, והעיר שם ע"ד הרא"ש שפירש דמלאכה היינו צינון יין במים, דא"כ מה יש להוסיף אח"כ דין הדיח בהן את הכלים דפשיטא דחשיבי שופכין בכה"ג, שהרי אפי' כלי מודח שהדיחוהו כדי להכניסו במים פוסל מפני שצינו בו את היין, והרמב"ם מפרש דהדיח ונחתום הוו כיצד למלאכה דקתני ברישא, וא"כ מפורש דדוקא מלאכות כאלו שפוגמין הרבה ועושין אותן שופכין, פוסלין בהן.

ונראה שהרא"ש למד כן מהתוספתא דמים שלפני הנפח פסולין אע"פ שלא נשתנה מראיהן מהני שבידוע שעשה בהן מלאכה, ופי' דכוותה בכל אדם בכלי של יין שנחנו בתוך המים לצננו, וכן אשכחן בגיטין נ"ג ב' בשוקל בשר בתוך המים, עי' לעיל בזה, והיינו משום דקשיא ליה מאי מלאכה דרישא, ולא פירש דסיפא כיצד קתני, ולכן פירש שעשה בהן בתוכן, ולא פוקי שקל כנגדן, וכמש"כ לעיל.

מידה נראה דלא דמי דמים שהנפח מכבה בהן הברזל הם נפגמים מאד, בטעמם וריחם וחזותם, אלא שבפעם אחת אין זה ניכר כ"כ,

והנה מלאכה פוסלת רק במים שאובין שהרוחץ במערה מימיה כשרין לנט"י, כמו כל מימות שבעולם שרוחצין בכנרת ובנהרות ואינם נפסלין, וכ"כ הרמב"ם פ"ו מברכות ה"ח דמלאכה פוסלת רק בשאובין, ומים שנשתנו פוסלין אף בקרקעות, וזה ג"כ מאותו ענין שעל השאובין האדם שליט לקבוע דעתו בהן, והם נעשין כשופכין מכח מחשבתו, וכמו מים שנטל ידיו בהם דרך שפיכה, וכן בהדחה, דרך שפיכה, שנעשה מלאכה בכולן, והשוו חכמים גם במשתמש דרך טבילה שחשיבי כולן שותפין במלאכה, אע"פ שיש חלקים במים שלא נשתתפו בהדחה.

שם מ"ד הדיח בהם את הכלים, מהו החידוש

מז. שם מ"ד הדיח בהם את הכלים, יש לעי' פשיטא השתא שרה פתו שאוכל את הפת ממים אלו פסולין, הדיח את הכלים ששויורי הכלים מאוסים פשיטא דפסולין, וי"ל דאגב סיפא דמודחים וחדשים נקטיה, א"נ דומיא דמיחה בהן את המדות קתני, שהם משקין הראויין אלא שצריכין הדחה שלא יכבידו על המדה או ימעטו מדתה, והשתא הוי דומיא דשרה פתו.

שם או שמיחה בהן את המדות, דחנוני וסיטון חייבין למחות מדותיהן מפני שהשמן והיין הנדבקיין בשולי המדה ודפנותיה, וקמ"ל דאע"פ שהמשקין ראויין ואין בהם פגם גמור כשויורי כוסות, אפ"ה המים נפסלין משום מלאכה, ולכאורה מוכח מכאן דיין ושמן פסולין לנט"י שהרי המשקין הדבוקין הם יין ושמן ואפ"ה פסולין לנט"י, דאם איתא שהם כשרין אין טעם לפסול שיירי המדות, שהרי לא נפגמו ע"י שימוש אכילה וכיו"ב, ויש לדחות שהדבוק נקרב ונפגם, אבל א"כ כשהדיח יין ביין לתכשר, ועכ"פ הסברא הפשוטה דיין ושמן ומי פירות פסולין לנטילה כמו שפסולין למי כיור דכתיב מים, וכן פסולין למקוה של רביעית, ואם הגמ' דובחים כ"ב א' קיימא גם על נט"י נמצא מבואר

ועדיין צריך יישוב לשון אפי', שהרי גם אם היה שונה אם נתכוין כו', ג"כ ה' מובן שרק בזה חולק על ת"ק, ואפשר דבלשון אפי' מפורש ששמע לת"ק דמכשיר בלא נתכוין לשורת כלל, אבל בלשון אם, יכול להתפרש דאורחא דמילתא נקט איך נפל בלא כונה, וה"ה דבנפל בלא כונה כלל, ג"כ פליג ת"ק.

הב"י והט"ז בסי' ק"ס ס"ב פירשו דת"ק פליג גם בלא נתכוין כלל, והב"ח והמג"א כתבו דבלא נתכוין כלל כשר לכו"ע, וכ"כ במ"ב סק"ח בשם הרבה אחרונים דלא כט"ז, ומרן זללה"ה נסתפק בנפל מאליו וניחא ליה מאי, ולכאורה בגונא דשמעון התימני חשיב ניחא ליה אע"פ שאינו רוצה לפסול מים אלו, כיון דניחא ליה בשריית הפת, ומשמע קצת דאף בכה"ג כשר לת"ק בלא נתכוין, שו"ר במ"ב שם דבנפל כלי והורד כשר, ואע"פ ששמח בהדחתו.

ביאור פסול דמלאכה שנקבע ע"פ דעת העושה, ומ"ט בקרקע אינו פוסל

מז. עיקר הענין שנתחדש כאן פסול במים לפי דעתו וכונתו של העושה מלאכה, אע"פ שאין ניכר במים, הוא מחודש, דלכאורה אין ביד האדם לקבוע פסול במים, ובמקום שניכר אפי' בלא דעתו נפסלין, ואין זה ענין להיסח הדעת, והרמב"ן בגיטין נ"ג ב' כתב בדעת ר"ח לענין מי חטאת דבעינן עובד דומיא דעבד דניחא ליה, ולכאורה אין ללמוד משם לכיור ונט"י, כיון שמי חטאת צריכין שמירה, מיהו מהא דאשכחן בפרה אדומה חילוק בין מלאכה לדעת שפוסלת יותר, ומשם למדו חז"ל למי חטאת, יש מזה סיוע לחילוק זה, ששימוש בכונה פוגם יותר, ונראה דכל פסול מלאכה עיקרו מפני הכבוד שנקבע בכונה, שהרי בלא שינוי הם נפסלין, ולכן הדבר תלוי בכונה, מיהו במלאכה שאינה פוגמת כלל כמשקלות אין מקום לפסול משום שופכין, [וע"ע מש"כ לקמן ס"ק כ"ג ע"ד החזו"א בזה].

הלשון וכשהוא פי' כשהוא מקטף באופן שנוטל בידיו ונותן ע"ג הככרות, ולהכי לא קתני ושהוא מדיח בהן.

ויש לדקדק למה נקט לשון מדיח על ידיו, דמשמע שבא לנקות ידיו כלשון הדחה בכל מקום, טפי הו"ל למיתני וכשהוא מטביל כמו מטביל דככרות, כיון שהוא רק מרטיבן ולא מדיחן, והר"ש באמת פי' כלומר שטביל ידו במים וכן הרא"ש פי' נותן ידיו במים וטח בהן את פני הגלוסקין, וכ"ה בתוספתא שבר"ש וכשהוא נוטל [ב]ידיו ונותן ע"ג ככרות, ונראה שהתנא חשש דלשון מטביל מתפרש טבילת ידים, ודומיא דככרות, ובזה באמת יש לחוש דהוי מלאכה בכל המים, ולכן שינה ללשון מדיח, אבל סמך שנבין דכיון שמכניסין כדי לקטף הגלוסקין, ע"כ אין כונתו לנקותן אלא להרטיבן, מיהו הסה"ת ורי"ו בשם תו' פי' מתני' הדחה ממש, ועב"י שם, ועי' להלן.

בתוספתא הלשון וכשהוא נוטל בידיו ונותן כו', והרמב"ם בהלכות פ"ו ה"ח כתב ושהוא חופן מהן בשעת לישה כשרים, ולכאורה זה פשוט ועיקר החידוש שמטפח ידיו על פני המים ונוגע במים בידים שעסק בהן בבצק ושמטפח בהן עליו ואפ"ה לא נפסלו כ"ז שלא נשתנו מראיהם, אבל כשחופן הרי גב ידו הנקיה במים, ופשיטא שאינו פוסלן.

בתוספתא מפרש דבמטביל את הגלוסקין אפי' לא נשתנו מראיהן פסולין, דטבילתן במים היא מלאכה, אבל כשנוטל מים בידיו אם לא נשתנו מראיהן כשרין, כיון שמטרתו ליטול מים בידיו, ולא להדיח ידיו מן הבצק, שהרי הוא חוזר ומטפחן בבצק, ואין לו ענין להדיחן, אבל אם נשתנו מראיהן פסולין, ובזה מבואר שבאמת ידיו צריכות הדחה מפני שדבוק בהן מן הבצק, ואפ"ה לא חשיבא מלאכה כיון שכונתו ליטול מים בלבד, ואם מתכוין להדיחן ודאי פסולין, והב"י סי' ק"ס כתב דסתמן נקיים ולכן יש ראשונים שמכשירין, וצ"ל דאע"פ שמראיהן

דנט"י כמקוה דרביעית שמי פירות פסולין בה, מיהו בחזו"א כתב דלרש"י דמ"פ כשרין תתפרש הגמ' במים פסולין, עי' לקמן סק"כ.

שם הדיח בהם כלים מודחים או חדשים

שם הדיח בהם כלים מודחים או חדשים כשרים ר"י פוסל בחדשים, כאן ודאי מיירי במתכוין להדיחם דאל"כ אף ר' יוסי ה"י מכשיר בחדשים, דרק בדניחא ליה שייך לפסול, כיון שכלי מבית האומן אינו צריך הדחה ממש, אלא שיש מקום לצחצחו לאיסטניס, ולכן רק בצירוף הנאה הוא נפסל, ויש ללמוד מזה דרישא נמי בנתכון מיירי, מיהו אין לדייק דדוקא מתכוין, כיון דסתמא אין הדחה בלא מעשה וסתמא מכיון לכך, ובמ"ב סי' ק"ס סק"ח בשם הח"א כתב דכלי שנפל והודח בלא מתכוין המים כשרין, ולכאורה אם ניכר שיורי מאכל במים באופן שנמאס הרבה י"ל שנפסלין גם בלא כונה, וכמש"כ בשעה"צ אות י"ג, ועמש"כ בזה לקמן סק"כ כ"ג.

שם ר"י פוסל בחדשים, גם כשמדיח מודחים כונתו לנקיות יתירה, אלא דכיון שאין בהם פסולת אינם נעשין כשופכין עי"ז, אע"פ שלא יעשה כן במים שעומד לשתות, אלא שנפסלו משתיה ולא מרחיצה, דסו"ס מים נקיים הם, ולענין מלאכה ודאי דחשיבא מלאכה במי חטאת כה"ג, כיון שנשתמש בהן להדחה, ומ"מ לענין נט"י לא מיפסלי דבעינן מלאכה הפוגמת, ור"י פוסל בחדשים שהם אינם נקיים כמודחין, ואמנם לא השתמשו בהן לאוכלין, אבל רבו בהן משמושי הידים של האומן מכלי אומנתו וכיו"ב, ולכן פסל בהן ר' יוסי.

מ"ה המים שהנחתום כו', ובפ'לוגתת הראשונים בפ"י מדיח ידו, ובתוספתא בזה

יז. **שם** מ"ה המים שהנחתום מטביל כו' וכשהוא מדיח את ידיו כו', בשני הדינים הנחתום מקטף הגלוסקין במים, אלא שיש שמכניס הככר למים, ויש שמכניס ידו והמים הטופחין על ידו מעבירין ע"ג הככר, וזהו

ובזבחים כ"ב א' אמרינן דנתן סאה ונטל סאה פסול לרביעית ופרש"י ותו' גם לענין נט"י ונתן סאה היינו מי פירות, דמים שאובין נטהרין, וכל המימות כשרין למקוה דרביעית, ואין לנו לחדש דהגמ' מיירי למקוה במי פירות ולנט"י במים שאינן ראויין לבהמה, [וע"ע לקמן סק"כ בזה].

וּלְפ"ז הנדון אם נוטלין ממנו לידים היינו משום בזיון אוכלין, והיינו דאמרינן דשמואל דאמר כר' אליעזר, מיהו אכתי צ"ב מ"ש נתן לתוכו מים לענין שימוש רחיצה, ואמנם הראב"ד גריס בדר"א בתרווייהו נוטלין לידים, אבל כל הענין שהזכירו כאן בדר"א ורבנן נוטלין לידים מוכיח שהדבר קשור לפלוגתתם אם ברכתו העץ או הגפן.

ונראה עיקר כגסת בה"ג וכ"ה בירושלמי, דכשנעשה משקין נוטלין ממנו לידים, ולא חיישינן לבזיון אוכלין, אבל כ"ז שהוא בגדר אוכל אין להשתמש בו שימוש משקין, והיינו דפליגי רבנן אר"א ואמרי ליה דאף כשהוא בגדר משקין אין משתמשין בו לרחיצה, והיינו דלא כשמואל, ושמואל שפיר פסק כר"א בד"ז, שאין זה ענין לפלוגתתם בברכת היין, ונראה דמיירי בדליכא משום בל תשחית, ואפ"ה לא שרי רבנן לבזות האוכלין, ור"א סבר דלהשתמש באוכלין שימוש משקה חשיב טפי בזיון והפסד ואסור.

לענין הלכה אם קי"ל כשמואל

ופשמות הגמ' דלא קי"ל כשמואל ולא שרינן אלא במידי דלא מימאס, ונט"י ביין מימאס, ולשון כל צרכיו דקאמר שמואל משמע אפי' מימאס, אבל בשבת נ' ב' אמרו דשמואל שרי בפת משום דלא מימאס, וא"כ אתיא דשמואל אפי' כרבנן, וכן בביצה כ"א ב' אמרו שמניחין גרעינין על הככר כדשמואל, וכמ"ש תו' כאן, ואפשר דלמסקנא אידחיא הא דשמואל כר"א, ואתיא שפיר אף כרבנן כיון שנט"י ביין מימאס, ויתכן דדוקא בידים נקיות התיר ר"א דלא מימאס כ"כ, ועמ"ב סי' ק"ס סק"ס בשם

משתנים מן הבצק מ"מ כיון שהבצק מועט ביותר לא דמי לשרה פתו במים, ולא חשיבי נעשית בהן מלאכה, ועמ"ב ס"ק י"ח שהסכמת האחרונים להחמיר, ובחזו"א חילק בין שימוש כלי לשימוש האדם, שאינם נמאסין בעיניו בשימוש גופו, במידי דחזי כבצק.

שם בתוספתא מים שלפני הנפח כו' מים שלפני הספר כו'

יח. שם בתוספתא מים שלפני הנפח אע"פ שלא נשתנו מראיהן אין נוטלין מהן לידים מפני שבידוע שנעשית בהם מלאכה, ושלפני הספר אם נשתנו מראיהן פסולין ואם לאו כשרין, הנה המים שלפני הספר ג"כ נעשו לצרכי מלאכתו, אלא שהנפח מכבה את הברזל בתוך המים, והו"ל כהטביל בהן את הגלוסקין, אבל הספר מכניס המספרים לתוך המים ליטול בהם מים, ואח"כ מצחצח המספרים חוץ למים, [עי' ב"מ פ"ד א' משיצחצחם במים], והו"ל כנחתום שמדיח ידיו בהם, אבל אם נשתנו מראיהן פסולין כדין כל נשתנו מראיהן, ואפשר דאף בשינוי מועט נפסולין, כיון שבידוע שצחצח המספרים בתוכן, והו"ל כנעשו בהן מלאכה, מיהו גם בלא צחצוח בתוכן יכולין להשתנות מריכוזי טבילת המספרים בהם כמו בידיו של הנחתום, שו"ר באחרונים שיש שפי' שנוטל בידיו ומרטיב השערות ובמ"ב ס"ק י"ט פי' לכלי מלאכתו.

ברכות נ' ב' ת"ר יין עד שלא נתן כו' הנדון משום בזיון אוכלין

יט. ברכות נ' ב' ת"ר יין עד שלא נתן לתוכו מים כו' ונוטלין ממנו לידים כו' כבר כתבו הרשב"א והרא"ש שהעיקר כפי' הראב"ד שנטילה שהוזכרה כאן זה לנקיות בעלמא, וכ"כ הרא"ה, ובאמת לגודל הפשיטות שאין נט"י אלא במים, כדילפינן לה מכיור, או מוידיו לא שוטף במים, לא חששו בברייתא לשנות לשון נט"י על כונת רחיצה, ובחולין פ"ד א' ממעטינן שאר משקין למקוה מלשון מים,

עמש"כ לעיל ס"ק י"א למה אמרו כן במוחלט, כיון שעקימת האיזוב אינה שינוי גמור לפסול בגלל זה, אע"פ שלא פשט הקמט, ומ"מ י"ל דלענין נט"י הו"ל ספיקא לקולא.

אב"ל נראה דבעיקר הדברים לא דמו, ובמים שחזרו למראיהן לא נסתפג רבא ופשיטא דכשר, דבכלי חרס מיירי שנשתמש בו הרבה עד שנעשה מפוחם, ובוה קאמר רבא דאע"פ שיכול לסלק השינוי בחרס מ"מ כבר נדחה מפני רוב שימוש שגרם לפחמו, ואמנם הכבשן מסלק השחוררית, אבל אינו עושהו כלי חדש שלא נשתנה מהות חיבור החרס כטיט חדש, שהכבשן שורף שחוררית הפחם וממילא מתלבן הכלי, ובכ"ג שיך לומר שכבר נדחה הכלי מפני שימושו שגרם לו שינוי, ולא חזר ונתחדש ע"י הכבשן, אבל במים שחזרו לברייתן הרי נסתלק עיקר הפסול, וחזרו להיות כמים חדשים שלא נשתנו כלל, ובוה לא נסתפק רבא דודאי כשרים, מיהו לענין מים חיים מסתברא שגם בזה פסולין, דלא חזרו להיות מים חיים, וכ"כ אאמו"ר זללה"ה בס"ב סק"ב דכמו שמים חיים חוזרין להכשן, אע"פ שהר"ש מדמי מים פסולין לחמין א"כ ה"ה כל הפסולין, אלא שיש לחלק אם נטהרו ע"י תערובת או מעצמן, ולפמש"כ אין נראה לחלק בזה, כיון שהפסולין עצמן נתכשרו והן שוין לכשרים.

ואין להקשות ע"ד המג"א מזבחים כ"ב א' דלא מהני נתן סאה ונטל סאה ברביעית, ודעת רש"י ותו' והרמב"ם דמיירי גם בנט"י, דהתם פ"י תו' דהיינו שנתן מי פירות, כדמתפרש נתן סאה ונתן סאה במתני' דמקואות פ"ז, ומשם נקטו לשון סאה על הרביעית כאן, אבל מים שאובין נטהרין ברביעית קודם שביטלוהו, והמלוחים נתבטלו וחזרו לקדמותן, והדברים מוכרחין בגמ' דהא מיירי בהדיא גם ברביעית דאורייתא כדאר"פ שמטביל בה מחטין וצינורות, ובוה הרי כל פסולי מים כשרין, חוץ ממי פירות, אלא שהרמב"ם בפ"א ממקואות ה"ט העתיק זה בנתן מים פסולין, וכן לרש"י ברכות נ' ב' מי פירות

המ"א דנטילת ידים לא הוי ביזוי כיון שאינו מאבדן לגמרי, והדברים צריכין יישוב, מיהו מצינו שעושיין זילוף ביין, ולא חשיב הפסד.

בדברי הרשב"א בתוה"ב ובשם הראב"ד דסוגיא לענין נט"י לסעודה, ולענין הלכה

הרשב"א בתוה"ב נקט עיקר דנוטלין לידים היינו למצותן, והביא שכ"כ הראב"ד בהלכות נט"י, ושניהם חזרו בהן ממ"ש כאן, ובאמת הדברים תמוהים שהרי בגמ' כאן מבואר שהנדון משום ביזוי אוכלין, ואיך נתחדש כולי האי מתיבת נוטלין לחוד, ונע"י לעיל ס"ד סק"ב בביאור לשון נוטלין], הרי ודאי דכמו שבמקוה ממעטין מי פירות ה"ה בנט"י, ועוד דנלמד ממי כיור, ואין צ"ל בכיור דפשיטא דמים כתיב, ואיכא למ"ד דוקא מים חיים, ואיך יסתמו בגמ' ענין מחודש כזה ברמז דנוטלין בלבד, ולא פירשו מה נתעלה ע"י שנעשה יין, ושאר מי פירות שהם זיעה בעלמא ג"כ הי' צריך לפרש בגמ' מ"ט מתכשרי, וצ"ת.

ובשו"ע סי' ק"ס סי"ב הביא פלוגתא בזה, ובמ"ב ס"ק ס"ד הכריע להקל בשעה"ד בשאר מי פירות חוץ מיין, והביא שבא"ר כתב להחמיר בכל המשקין שכ"ה דעת רוב הראשונים, ואעפ"כ כתב בשם הרבה אחרונים להקל בשעה"ד, עי"ש, ונראה שיכרוך ידיו במפה מלבד הנטילה ואין צ"ל שלא יכרך.

בדברי המ"א במים שנשתנו וחזרו לברייתן, ואם הוא ענין לבעיא דגמ'

ב. מ"א סי' ק"ס סק"א מים שנשתנו מראיהן כו' נראה לי דאם חזרו לברייתן כשרים, ע"י בסוטה ט"ז ב', האחרונים פירשו שכונתו לפי מה שפסק הרמב"ם בעיא דרבא לקולא, ובאמת קשה למה פסק לקולא, ודוחק לומר שהנדון בדרבנן כמ"ש תו', ואאמו"ר זללה"ה כתב דלשון הגמ' התם בדאיכלוף איקלופי משמע שידוע במוחלט דבהכי מיירי, וכן הרמב"ם העתיק בהלכות טו"צ פ"א הי"א רק ד"ז דעץ ארו ואיזוב שנקלפו פסולין, מיהו

וא"כ אם הרתיח מי הים ונשאר המלח בכלי, הרי האדים כשרים לנט"י, וכן עושין כהיום הפרדת המלח מן המים בלא הרתחה, ע"י פיזור המים לחלקים קטנים כעין אדים, וע"י לחץ וסינון נפרד המלח מן המים ונעשין ראוין לשתייה, ולפמשנ"ת אין לדון בהם משום דיחוי, כיון שהופרד הדבר הנוסף למים, ונשארו המים במתיקותן, ואע"פ שהם מי ים אין בזה חסרון, וזה עדיף ממים פסולין, שחזרו להכשרן מכח התערובת שנתערבו בכשרין, די"ל שלדעת הרמב"ם פסולין, היינו משום שהתערובת גרמה להם, והו"ל כמכשיר מים פסולין ע"י ביטול, אבל כשהם בפני עצמן וחזרו להכשרן אין לפסלן.

בדין מקצת מים מלוחים שנתערבו במתוקים, וכן שנעשו בהם מלאכה שנתערבו

נראה שמים מלוחין שעירבן עם מתוקין ועי"ז כולן ראויין לשתייה כשרין, דהו"ל כחזרו לברייתן, שאין חילוק באיזה אופן חזרו להיות ראויין, ואמנם לדעת הרמב"ם שמים פסולין שנתערבו בכשרין כ"ז שנשאר רביעית מן הכשרים כשרין, ואם נטל כשיעור שנתן פסולין, משמע שאינם חוזרין להכשרן, אבל כיון שדברי הרמב"ם סתומין, דעיקר הגמ' מיירי בקרקע וע"כ מיתוקמא במי פירות כמ"ש תו', ויתכן שיש מים פסולין שנשארו בפסלותן, א"כ שפיר יש לקיים דברי המ"א והאחרונים והמ"ב שהעתיקוהו בלי חולק, והרי כתב מרן זללה"ה סכ"ב ס"ק י"א דלדבריהם בכל תערובת שכולה ראויה חזרו להכשרן, ואמנם כתבנו לעיל סק"כ ליישב דכונת הרמב"ם שאין להכשיר מים דרך ביטול, כמו אין מבטלין איסור לכתחלה, מ"מ נראה דיש להקל, ולקמן ס"ק כ"ה ע"ד המ"ב ס"ק כ"ג כתבנו ראייה לזה מחבית שנפלו לה מעט מים פסולין, דודאי כל רביעית ממנה כשר.

ובין הדין במים שנעשה בהן מלאכה ונתערבו מועטין במרובין עד שכולן ראויין שבטלה מהם הרגשת שופכין, כיון שרובן כשרין, ואפי'

כשרין לנטילה, ומרן זללה"ה באו"ח סכ"ב ס"ק י"א י"ב הוכיח מזה שאין הפסולין חוזרין להכשרן, ולכאורה דברי הרמב"ם צריך לדחוק במים שלא חזרו לקדמותן ע"י התערובת, ולא המאסו את שאר המים, שהרי כ"ז שהרביעית הראשונה קיימת כתב הרמב"ם שהמים כשרין, ש"מ שהתערובת ראויה לשתייה, וכן מתפרש לשון נתן ונטל, דכ"ז שלא נטל הרי הם כשרין, ואמנם דוחק למצוא אפשרות שלא חזרו לקדמותן מכח התערובת, אבל י"ל שגם להרמב"ם מי פירות בכלל מים פסולין, וכמש"כ דהגמ' בהדיא מיירי במקוה של רביעית, שכל המימות כשרין בה, ואולי משכח"ל בצד רחוק גם מים שלא חזרו לקדמותן, אע"פ שכעת אינם ניכרין בתערובת.

שו"ר שהמג"א בסק"ז הביא דעת הרמב"ם וכתב דלענין תרומה איתמר, ומרן זללה"ה דחה דבריו, ולפמשנ"ת במ"פ באמת יש להחמיר אפי' היו בחם רביעית מים ואח"כ נטל מה שנתן, אבל במים פסולין יש להכשיר, כדברי תה"ד.

בדין מים שנתאדו ונשאר המלח, ובמה שעושין היום התפלת מים

כא. **נראה** פשוט דמים שנתן בהם מלח ונפסלו משתיית הבהמה וחזר והוציא את המלח חזרו להכשרן, שהרי לא נפסלו המים בעצמן, אלא שהמלח המעורב בהן פוגמן, וכיון שחזר והוציא את המלח חזרו להכשרן הראשון, [ולא דמו לכלי חרס שנתאכמו כמש"כ לעיל שהשימוש נעשה בכלי, ולא תערובת של שחורית בעלמא], ולפ"ז ה"ה מי הים שהוציאו מהן את המלח ונעשו מתוקין, ואע"פ שהם מלוחין מברייתן, מ"מ השתא אין בהם שום חסרון.

והנה מים שהרתיחן לא בטל תורת מים מהאדים, דהא בכל דוכתא זיעת מים טמאה ומכשירה, וכ"כ בחזו"א מקואות תניא ס"י ס"ק י"א שאפשר להשלים למקוה ע"י אדים,

עיקר תחלת גידולו, ובאמת עיקר הדין דנוטלין ביבחושינ מרוסקין צ"ע וכמ"ש לעיל סק"ח דלא מצאנו אלא שמשלימין למקוה, אבל ודאי חשיבי מים שנשתנו ופסולין למי כיור, שו"ר בחזו"א סכ"ב סק"י שכתב דחשיבי נשתנו מראיהן לאדומין.

ובעיקר דין נשתנו מחמת עצמן ג"כ ראוי להחמיר דכל שינוי שנעשו ירוקין אינם כברייתן וסרחון שמחמת עצמן ג"כ פוסל, וסתמא אין שינוי מראה ששייך לקרותו מים כברייתן, מיהו מצינו בפרה פ"ח מ"א תנן המים שנשתנו ושינויין מחמת עצמן כשרין, וכן תניא בתוספתא דפרה פ"ט ה"ה דמי חטאת שנשתנו מראיהן מחמת עצמן כשרין מחמת עשן או שנפל לתוכן סטים קרן ופואה פסולין זה הכלל כל שינוי מראה הפוסל במעיין פוסל בצלוחית, וש"מ שיש שינוי מראה דחשיבי שפיר מים חיים, וכל שכן שכשרין לנט"י, אבל צ"ע אם בכלל זה מה שנעשה ירוק ע"י האויר, וכבר הוזכר מזה בשעה"צ אות א'.

בדין נשתנו ע"י עפר וטיט וכל דבר שאפשר להפרידו

שם מ"ב סק"ג אכן מה שנשתנה ע"י עפר וטיט כו' יעוי' בחזו"א סכ"ב סק"ט שכל שינוי של תערובת אינו פוסל ולא מיקרי שינוי מראה אלא בדבר המזדווג עם המים יפה, דהיינו שכעת אין כאן תערובת אלא חזותא בעלמא, אע"פ שאפשר להפרידן ע"י אומנות, כמו מלח שאפשר להפרידו מן המים, אבל כעת הוא מזווג לגוף אחד, ולכן כל שעתידי לשקוע לא מיקרי שינוי מראה כמ"ש במ"ב בשם הפמ"ג בטעם ההכשר לטיט ועפר.

בדין חזרו לברייתן

שם סק"ה ואם חזרו לברייתן כשרין, בחזרו מחמת עצמן כשרין, כדין מים חמין שנצטננו לפרש"י והר"ש דפסולין למאן דפסל חמין מפני שבטלו מתורת מים, ואפ"ה נצטננו כשרין, וה"ה אם הוציא מהן את המלח ע"י

לכתחלה, אין שייך ביטול איסור בזה, כיון שמכשיר את האיסור ועושהו כשר גמור, וכמו במלוחין שנתערבו בכשרין, שאפי' יוסיף עליו מלח לא יחזור המלוח לאיסורו טפי מהמים המתוקין, דלעולם סיבת האיסור הוא המלח ולא המים, וה"נ במלאכה אע"פ שאין ניכר פגמן אבל באמת הפגם של הנקיות הוא הפוגם את המים, כדחזינן בהדיח כלים מודחין שהם כשרין, אע"פ שחשיבא מלאכה לענין מי חטאת, ונהתם באמת יש משום ביטול איסור לכתחלה, ואף בדיעבד לא מהני למהוי מים חיים], וכיון שבמיעוטן שנחבטלו חזרו לחשיבותן, הרי נסתלק האיסור לגמרי.

שו"ר בספר אאמו"ר זללה"ה ידים ס"ב סק"ב שכתב דבנעשו בהן מלאכה לא שייך חזרו לברייתן, כיון שגם באין ניכר בהן כלום נמי פסולין, וכמ"ש הרא"ש בצינן בהם יין עכ"ד, וצ"ע דודאי אין פסול מלאכה בכלים מודחין, ועי"ש סק"ה דכיון שנתחממו המים קצת לצורך צינון היין, חשיב שנעשה מלאכה בגופן טפי מהדחת כלים מודחין, ועי"ש סק"ג דבסברא הדחת כלים גריעא מצינו יין, ועי"ש שצידד דלהרמב"ם ורש"י אין מקור לפסול בצינן יין, ונראה דבאמת אם יש כלי בתוך כלי של מים, מותר להכניס בו יין לצננו, ולא אמר הרא"ש אלא מפני הכלי שמכניסו למים לצורך מלאכה, ובכה"ג חשיב שניכר פגם במים, ואם כלי היין מודח, ג"כ יש להקל, עריטב"א גיטין נ"ג ב' בשם הרא"ה שפסול השקילה בתוך המים מפני לכלוך המים, וכיון שכן שפיר מהני ביטול גם לנעשית בהן מלאכה.

שו"ע ק"ס ס"א מים שנשתנו מראיהן, בדין נשתנו מחמת עצמן וכשנעשו ירוקין

כב. שו"ע סי' ק"ס ס"א מים שנשתנו מראיהן בין מחמת עצמן כו', בשעה"צ אות ב' הוכיח מהא דנוטלין ביבחושינ אדומים ובשמן של דג, ש"מ דשינוי מחמת עצמן כשר, ובמ"ב סק"מ דכתב ליישב דשאני התם שכן

בדין אחר שעשה מלאכה

שם מ"ב סק"ז כתב שאין חילוק בין הבעלים לאחר, ולכאורה בפרה אדומה הדבר פשוט שכל אדם שעשה בה שום מלאכה בכונה פסלה, וכן הדין במלאכה במי חטאת, וכמבואר בגיטין נ"ג א' דהו"ל גרמא וחייב בדיני שמים, ובלא כונה הרי הם כשרין כמבואר ברמב"ן שם, ולפ"ז צ"ע במה שנסתפק הגרע"א ז"ל בזה, וי"ל דשאני התם דבדניחא ליה לחוד ג"כ נפסלין, וממילא ה"ה אחר דניחא ליה, ולפ"ז מבואר דבנפלה פתו וניחא ליה כשרין, וכ"מ במ"ב בשם הח"א בהדחת הכלים, אבל מרן זלה"ה נסתפק בזה בסכ"ב סק"י, ובדברי הגרע"א ז"ל כתב אאמור"ר זלה"ה דמספק"ל רק במלאכות שאינם פוגמין את המים, דבזה י"ל שאין דעתו קובעת כלפי הבעלים, מיהו לפמש"כ לעיל דכל מלאכה הפוסלת יש בה פגם במשך הזמן ע"י ריבוי השימושים, א"כ אין נראה לחלק בין שלו לשל אחרים, וכמ"ש במ"ב ובחזו"א.

בדין נפל כלי והודת, ובשעה"ע בבגד מולכלך הרבה, ובחזו"א בזה

שם סק"ח בנפלה פתו הדבר מובן משמעון התימני דכשרין, אבל מה שלמד מזה להדחת כלים וכיבוס בגדים, אין זה פשוט, כיון שיש כאן פגם גמור, [וכע"ז כתב אאמור"ר זלה"ה דמורה שמעון התימני בנתכין להדיח בכלי זה ונפל לשני דפסול, כיון שהמעשה של ההדחה מוחלט לפגם, ול"ד לשרה פתו שאינו פגם גמור, ולכן צריך כונה, וכתב כן גם לפמ"ש המ"ב שבנפל והודח כשרין, מיהו קצת דוחק לאוקמי מלתיה דשמעון התימני רק באופן מיוחד], ובשעה"צ אות י"ג כתב דבבגד מולכלך הרבה ושהה בתוך המים ועי"ז נמאס המים אפשר שהוא בכלל שופכין, ולפ"ז הודח בלא כונה דכשר היינו בלא נמאסו המים הרבה.

ומרן זלה"ה כתב בסכ"ב סק"י ח דכל שלא נפסלו משתיית הבהמה ליכא מיאוס הפוסלן, ומלאכה שאני שהיא נקביעת לפי גדרי

אידידי וכיו"ב, אבל אם נשתנו ע"י תערובת מים כשרין דעת מרן זלה"ה דלהרמב"ם פסולין, ומ"מ נראה דיש מקום להקל כהמפרשים שהסוגיא רק במי פירות, וכמשנ"ת לעיל סק"כ א, ועמ"ב סק"כ ג בזה ובמש"כ שם.

שו"ע שם ס"ב עשה מלאכה במים, איזו מלאכה פוסלת

כג. שו"ע שם ס"ב עשה במים מלאכה, כגון שכיבה ברזל מלוכלך בתוך המים, ואע"פ שלא נשתנו מראיהן עדיין, פי' דבפעם אחת כבר חל בהם פסול מלאכה, אע"פ שלא נשתנו שינוי הניכר לעין, אבל ודאי כל פעולה כזו גורמת שינוי מועט במים, דאל"כ הו"ל כמדיח כלים מודחים, מיהו יש לחלק דבכלים מודחים חשיב רק כשפיכת מים מכלי לכלי, אבל כאן המים נותנין כוחן לכבותו, וכן בצינון היין, וכ"כ אאמור"ר זלה"ה בסק"ה, אבל בסברא קשה לחשוב מים כשופכין כשנוהר שלא להכניס בהן אלא כלים מודחין.

בדין שרה מעט פת בחבית גדולה

שם או ששרה בהם פתו, אם שרה מעט פת בחבית גדולה, קשה לומר שעשה כולה כשופכין, שאין אדם מיחד חבית לשימוש שרייה, ורוב החבית לא נשתתפה ולא נפגמה כלום בשרייה זו, ובכה"ג סתמא כונתו שיבטלו מעט המים בחבית וישתמש בה, ואין לנו ממשנתנו אלא בכלי קטן שדרך לשרות בו כקערה וכיו"ב, שכל המים הוקצו לשימוש זה, וכ"כ אאמור"ר זלה"ה להסתפק אם נקרא מלאכה בכל החבית עי"ז, [ובדבר מועט שמתבטל הי' נראה להכשיר], ואפי' הקצה כל החבית לשימוש זה אין לנו ראייה לפסול מים שלא נשתתפו במלאכה כלל, ולא מצינו שתלוי בדעתו אלא באופן שכל המים נשתתפו במלאכה, ואפ"ה בלא מתכין לא נעשין כשופכין, כיון שאין הפגם גמור רק בצירוף הכונה.

המים, הגע עצמך אם עשה כן כדי לחמם המים האם יפסלו, ומה בכך שכונתו לצנן החמין, ורק המעשה בכללותו חשיב מלאכה שמכניס כלי חמין בתוך המים, והו"ל כמכניס ברזל חם בתוך המים, וה"ה אם הכניס כלי מלא צונן לתוך מים חמין לצננן דלא חשיבא מלאכה, כיון שאין המים נפגשים עם המלאכה, והו"ל כשוקל כנגדן דלא הוא מלאכה, ולפ"ז אם נתן כלי צונן במים שישמור צינתו י"ל דחשיבא מלאכה, כיון שמשמש במים שימוש הדחה, ואף אם הכלי מודח מ"מ מעשה זה פוגם במים, וכ"ז אם נקבל שצינן פוסל.

ולענין נתינת דגים חיים במים, יש לדון דהו"ל כשמירת פירות, ואם הם מודחין באופן שאינם פוגמין יש לדון להקל, אבל הנחת חתיכות דגים יש לפסול כמ"ש הריטב"א בשם הרא"ה גיטין נ"ג ב' שפגם משקלות הוא מפני הדחת הבשר במים.

בדין כלים שנתבקעו ונתנן במים, ובדין ירקות במים

שם ס"ק י"ב כגון שנתן בהם כלים שנתבקעו בימות החמה כדי שיתפחו ויסתמו הנקבים פסולין, ויש לדון שלא נעשית מלאכה אלא במים שנבלעו אבל אלו שנשארו בכלי לא חל בהם שום שינוי, וכבר כתב טעם זה בשעה"צ אות כ' ומביא בשם ברכ"י להחמיר, וכ"כ בחזו"א סכ"ב סק"ט, ואם עיקר כונתו לשמורם בכלי זה, לכאורה אין לפסלם במה שניחא ליה שנבלע בעץ וסותמו.

בענין נתינת ירקות במים צ"ע להקל כיון שפרי אינו ככלי, כיון שפרי מפריש מתוכו, והשורה פירות בתוכו מקצה את המים לצורך זה.

בדין מדידת מים בתוך הכלי ובדין שקילה בתוך המים והשנתות

שם או שמדד בהם מדות, פי' שלקח מים מכלי של מדה והעבירן כמדתם לכלי אחר לסמן

חכמים בשם מלאכה, ולא לפי מיאוס, שהרי נפלה פתו וגלוסקין והדיח ידיו כשרין, וצינן יין ומדד הכלי פסולין, ולכן כל שנפל שלא במתכוין דליכא פסול מלאכה לא נפסלו עד שיפסלו משתיית הבהמה, והדברים מחודשים, שהרי אין כאן מקום לגזירת הכתוב, ואין לנו לפסול אלא מים שאינם ראויין, ולכן הדבר פשוט שמים שנעשו כשופכין בכל ענין פסולין, אפי' נעשו ממילא ואפי' בלא שינוי מראה, ומה שהזכירו נפסלו משתיית הבהמה זהו לענין טיט הנרוק ומלוחין ומרים כחמי טבריה, אבל מאוסין ודאי גריעי מנעשה בהן מלאכה.

ומה שנתחדש בנעשה בהן מלאכה הוא ג"כ דוקא בדברים שפוגמים, אלא שנוסף לפגם הקצאת הבעלים לעשותן למלאכה, וזה ג"כ גורם מיאוס וריחוק מדעתו של האדם, דוגמא לדבר עיסה המיוחדת לכלבים שאפי' עשויה כגלוסקין של שלמה המלך פטורין מן החלה, וברכתן שהכל ועוד, דעתו של אדם מתרחקת מהן, וה"נ ההקצאה למלאכה מוסיפה קצת במאיסות, ואמנם צינן היין שכתב הרא"ש הוא דין מחודש, ודעת ש"פ נראה דכשר, וענין מדידת המדות שכתבו בשם המרדכי נראה פשוט שהוא ט"ס וצ"ל שמיחה בהן במקום שמדד, ובאמת אין לפסול משום מלאכה אלא מלאכה שיש בה דגים.

בדין שימר יין במים צוננין, ובדין כלי מודח שהי' בתוך המים ואח"כ הכניס לתוכו יין, ובדין דגים

כדי שם סק"ט ואם הי' יין צונן ונתן לתוך המים שלא יתחממו מחום היום כשרין, ביאר אאמו"ר זללה"ה בס"ק ה' דהטעם מפני שלא נעשה שינוי במים שהם נשארו כמות שהן ומצב זה מהווה הגנה שלא יחדור החום, משא"כ כשנתחממו מעט מן היין, ומרן זללה"ה כתב דחשיב ג"כ מלאכה, והנה עיקר דין צינן היין צ"ע, דמסתברא שאם יש כלי מונח בתוך כלי עם מים ולא נפסלו המים מחמתו מפני שהי' מודח, יכולי ליתן לתוכו חמין לצונן ולא יפסלו

שהספר מניח לפניו כלי של מים כמו הנפח, ולא מיירי בכלי מים שאירע במקרה בבית הספר, וע"כ שצריך להן למלאכתו, ואין נראה לפרש שהוא מרטיב בהן השערות, אלא מצחצח בהן את כלי אומנתו שיהיו מחודדין לתספורת, ולפ"ז אין מקום להזכיר ספק אם נשתמש בהן, אלא שיש בהם שני סוגי שימושים, יש שמצחצחין בתוך המים ויש שרק מרטיבין במים ומצחצחין בחוץ, וזהו הספק אם צחצחין, ובנשתנו פסולין מפני רוב הטבילות, וכן הדין בנחתום, וכבר נתבאר לעיל ס"ק י"ח.

בדין מים פסולין שנתערבו בכשרים, ובאופן שכולן נעשו ראויים

שם ס"ק כ"ג מים פסולין שנתערבו במים כשרים בטלין במיעוטן ומשלימין אפי' לרביעית, דוקא מים שע"י תערובתן נתכשרו גם הפסולין, כגון מעט מלוחין לתוך מתקוין, אבל מי פירות אינם משלימין לרביעית, אא"כ נתערבו במקוה תחלה.

ולכאורה מוכח דכשרין, שהרי חבית שנפלו לה מעט מים פסולין, ואח"כ נטל ממנה רביעית, הרי לפי גדרי הדין חשיב שיש כאן מעט פחות מרביעית לפי חשבון הפסולין, ולא משתמיט שיש מי שיפסול בזה, שלא נחלקו אלא במי חטאת, שצריך כדי הזאה, ועי' לעיל ס"ק כ"א שכתבנו להקל בזה, [ניתכן שכיון שמעט המים נתבטלו בשפת החבית, ואח"כ נתערבו בכל החבית בזה לכו"ע כשרין, כעין הסברא דמהכשירא דמקוה קאתון], מיהו במי פירות שנתערבו מעט ע"כ צריך רביעית חוץ מהמ"פ אם אין ביטול למ"פ אלא דרך מקוה.

והיכא שיש בתערובת רביעית מים כשרים ומיעוט מים פסולין כתב אאמו"ר זללה"ה דלכו"ע נוטלין ברביעית מן התערובת, כגון ששופך מהכלי שיש בו רביעית, ולפ"ז כשנפלו מעט מים פסולין נוטלין באותן מים, כיון שבספל יש רביעית כשרים, ועי' לעיל ס"ק כ"א עוד פרטים בזה.

על פיהם המדה בכלי זה, והנה אם היו המים בכלי מלא של לוג והוציא מהן שלשה רביעיות כדי שידע שמה שנשאר הוא רביעית, וסימן מדה זו בכלי, נראה שהמים כשרין, דלא חשיבא מלאכה אלא כשמעסיק המים לקבל כלים או להכניס לכלים, אבל עצם המדידה לא הויא מלאכה הפוסלת, וכבר כתבנו לעיל שט"ס במרדכי וכתוב במקום מיחה דמתני'.

שם וכן אם היו עומדים המים כו', ד"ז מבואר בגיטין נ"ג א' לענין מי חטאת, ואין הדבר פשוט דה"ה לענין נט"י, דהא הדיח כלים מורדיחן כשרין לנט"י ופסולין למי חטאת כמ"ש היש"ש בפשיטות, ולהריטב"א בשם הרא"ה הפסול מחמת השימוש של הדחת הבשר, ולא מפני המדידה, ומשכח"ל שהי' הבשר בתוכן שלא לשם מדידה באופן שאינו פוסלן, והוציא בשר עד המדה, דלענין מי חטאת חשיבא מדידה, ולענין נט"י מסתברא דכשרין.

בדין ניסה הכלי במים אם הוא נקוב, ובדין הדיח ידיו במים

שם ס"ק י"ג אם ניסה במים הכלי כו', גם בזה נראה שעיקר המלאכה הכנסתן לכלי לצורך מסוים, ולא לחץ המים שיצאו דרך הנקב, ואם שואב מים בכלי ורוצה גם לראות אם יש נקב לא חשיבא מלאכה כיון שמטרתו שימוש הכלי לצורך המים ולא לצורך המלאכה, ואפי' מתכוין לזה לא פסל, כיון שהכנסתו לכלי לצורך המים.

שם ס"ק י"ד דטבילת ידים לחוד לא הוי מלאכה, הנוטל מים בחפניו פשיטא דלאו מלאכה היא, וה"ה בנוטל מים ע"י טפיחת ידו במים, ואין לו שום ענין בהדחת ידיו לנקיות, שהרי מטרתו לקטף הפת במים, אבל במתכוין להדחת ידיו אין טעם להתיר, ומרן זללה"ה כתב דשימושי האדם לגופו לא משוי להו כשופכין, ומסקנת המ"ב להחמיר.

בדין מים שלפני הספר

כה. **שם** ס"ק י"ט ושלפני הספר שמדיח שם לפעמים כלי מלאכתו כו', ידוע

שם סי"א בדין לברך על מים שהם ספק

שם סי"א בה"ל ד"ה מים לענין לברך במים ספק כשרים, כתב מרן זלה"ה בסכ"ג ס"ק י"ב דראוי שלא לברך, והנה הנדון רק במים מסופקים, אבל בספק יש בהם כשיעור קשה לומר שקבעו דין המים כרביעית בכה"ג, משא"כ בפסולין דכיון שאינו ניכר שייך לומר שהכשירם מספק, וכיון שבמתני' תני להו בהדי הדדי ש"מ שבכל האופנים אין לברך, שו"ר שהגרע"א ז"ל בגליון המ"א סי' קנ"ט ס"ק ט"ו ג"כ סבר שאינו מברך אלא שמותר לו לאכול מספק.

ובעיקר הדברים בספק בהלכה דק"ל קס"ב ס"ג להקל, משמע דמברכין, אבל ספק במציאות לא שייך לקבוע שזה ודאי כשר, אלא שמותר לאכול בלא נטילה, והקולא היא בידים ולא במים, ובספק נטל ודאי שאינו מברך אע"פ שלא בירך המוציא, ודכוותה גם שאר ספיקות, מיהו בספק של מחלוקת הפוסקים ונוסף ספק אם אירע כך, יש מקום טפי להקל לענין ברכה.

שם בה"ל ד"ה מיום, מה שציין לדין עירובי חצרות יש לחלק דהתם העירוב מתיר את הטלטול בודאי, ול"ד לנט"י שאין הידים טהורות אלא שהתירו לו לאכול מספק.

שם סי"ב בענין מי פירות, עמשנ"ת לעיל ס"ק י"ט.

בענין שעוני המים אם פוסלין משום מלאכה, ובדין מעוף שברודי המים

כז. בענין שעוני המים שמסתובבים ע"י המים ביאר אאמו"ר זלה"ה בס"ב סק"ה דלא חשיבא מלאכה כיון שזרם המים עובר כאן לצורך המים ולא נעשתה כאן פעולה לצורך המלאכה, ובכה"ג אין כאן פגם של עשיית מלאכה במים, כיון שהתועלת כנעשית ממילא, אע"פ שמכוין ומכין את השעונים לצורך זה, מ"מ לא עשו המים דבר מיוחד לצורך המלאכה, (וכמו זה נהנה וזה לא חסר ולא טרח), מלבד שהפעולה אינה עושה שום רושם במים, וגם אינה פוגמת כלום בחשיבותן.

בדין עשה מלאכה בתלוש והחזירן לקרקע, ובדין עשה מלאכה בקרקע במים שנתלשו

שם ס"ק כ"ד בדין שאובין שהחזירן לקרקע ועשה מלאכה בקרקע לכאורה נראה שאינם נפסלין, דאין מלאכה פוסלת אלא במים תלושין, וכיון שמדאוריתא חזרו לחיבורן אין לחדש בהם פסול מלאכה, אבל אם נפסלו במלאכה בתלוש, לא מהני שיחזירם לקרקע כדי להכשירם, אבל במ"ב פסל עשה מלאכה בקרקע לאחר שנתלשו והחזירן, וצ"ע, ואם לא נתלשו אפי' אין בהם מ"ס אין מלאכה פוסלת בהן.

שו"ע שם ס"ו בדין חמין שיותר מפורשין ופחות מיס"ב

כו. שו"ע שם ס"ו שהיס"ב, אבל פחות מזה נקרא פורשין לענין נטילה, אע"פ שלא נקרא פורשין לענין מים אחרונים, וכתב במ"ב לכתחלה ליטול בפורשין דהיינו שאינם יס"ב, ולענין מים אחרונים כתב בסי' קפ"א סק"ז בשם היש"ש דלכתחלה בצוננין, ולפמשנ"ת א"צ צוננין וה"ה פורשין, ולאפוקי חמין שאין היס"ב.

שם ס"ז ולהר"י מטבילין, במ"ב ובשעה"צ אות מ"ב כתב דרוה"פ פרש"י, ולכאורה יש כאן שני נדונים לענין פחות מ"ס בקרקע אפי' מים ראויים העיקר דפסול, אבל אם לפסוק כר' יוחנן לקולא כתב הרשב"א דבגמ' נראה להקל, ועי' בה"ל ד"ה למי, ועמש"כ סק"ד בזה.

שם ס"ט או סרוחים, בזה נראה בירושלמי שבכל האופנים הכלב יכול לשותת, ומ"מ יש לדון לפסול משום שופכין, עס"ק כ"ג ובשעה"צ אות י"ג.

בה"ל ד"ה אם הכלב, משמע שנקט דלענין מים ג"כ כלב עדיף מפרה, אבל בירושלמי תרומות פ"א מבואר דפרה ועופות הם שותין יותר משאר בע"ח, ולפ"ז מה שכלב שותה כ"ש פרה, ולא אמרו כלב אלא באכילה, עי' טהרות פ"ג מ"ח שאין דרכו לחפש מים אלא אוכלין.

שם ס"י בדין נטילה ביבחושין מרוסקין צ"ע כמש"כ לעיל סק"ח.

ששוקעים כעפר וכיו"ב כשרים, אף קודם ששקעו, - פירורי אוכלין שנפלו למים, כגון שנפלה פת ונימוחה בהם כשרין, ויש אופנים ששופכין אותן ודמו לשופכין, ומ"מ לא שמענו לפוסלם, - נעשו ירוקין מחמת שעמדו זמן רב, יש להחמיר, במשנה מצינו מים שנשתנו מחמת עצמן שכשרין למי חטאת וה"ה לנט"י.

נעשו בהן מלאכה במחובר ובתלוש, ודין אמבטיה ד. מים שנעשו בהן מלאכה נפסלו, ודוקא כשעשה המלאכה כשהם תלושים בכלי, שהמים שהם ברשות האדם נפגמים כשמיידן למלאכה, אבל מים שבקרקע אינם נטפלים למעשה האדם והרי הוא כרוחץ בנהר, ואם עשה המלאכה בתלוש והחזירן לקרקע נשאר בפסולן, אבל תלשן והחזירן לקרקע ואח"כ עשה מלאכה הי' נראה דכשרין, אבל במ"ב ס"ק כ"ד פסל בזה. - מים באמבטיה מחוברת כתלושין דמו, כיון שהכלי הי' כלי בתלוש.

דין בקבוק קרח שצינן מים, ודין בקבוק חם ד. כל מלאכה שעושין עם הכלי המלא מים, ולא בתוך המים כשרין, כגון שצינן מים ע"י שנתן בתוכן בקבוק קרח לא נפסל הבקבוק, וכן אם שקל כנגדן משקלות, וכן מי בקבוק חם.

מים שהדיח בהם כלים, ומי הגעלת כלים, ובנפל הכלי, ובתינוק שנגע במים ו. הדיח בתוכם כלים או ירקות פסולין, - כלים מודחים או חדשים ונקיים והדיחן לצד איסטניסות וכיו"ב כשרין, וצ"ע בפירות וירקות נקיים דאע"פ שכבר הודחו, כשנשאר זמן מה פעמים שהם מפרישין לחלוותית או מוהל מתוכן והוי כמלאכת הדחה, ובמ"ב בשם מ"א נראה שמכשירן, ומה שהזכרנו להחמיר שעמדו זמן מה, לפי שאין הפירות ככלי, והמדיח מתכוין גם לנקותם, שרה ירקות שלא יכמושו, וכן שרה קטניות לרככך במים, פסולין, - מי הגעלת כלים בחמין ומי שטיפתן בצונן פסולין, כיון שכוונתו להדיחן ממי ההגעלה, - נפל הכלי שלא מדעתו,

בענין המצוף שבדודי המים וכאשר הדוד מתמלא ומגיע למעלה המים מגביהין אותו ועי"ז נסגר הברז שמכניס את המים, כתב ג"כ עד"ז שהכנסת המים לדוד היא לצורך קבלתם בו, ובין אם יהיה מצוף או לא יעשו בהם אותה פעולה, ועוד שזה שהמצוף עולה זה מתכונה טבעית של המים, שהם שוכנים למטה מן האויר, וממילא המצוף עולה, ולא מפני שהמים כנושאין אותו, ועי"ש עוד, וגם נראה דכשוהי צורת הכלי לא חשיבא הכנסת המצוף כהכנסת כלי לתוך המים, ולמש"כ זהו עיקר הפוסל בצינן היין ואינך, עס"ק כ"א.

כה. דינים שנתבאר

ג' הפסולין לענין נטילה, ולענין טבילה א. שלשה פסולין הן, מים שנפסלו משתיית הבהמה, נשתנו מראיהן, ונעשית בהן מלאכה. - כל זה בנטילת ידים, אבל לענין טבילת ידים כל מקוה הכשר לטבילת גופו כשר לטבילת ידים, אפי' מלוחים וסרוחים ונשתנו מראיהן, - פחות ממ' סאה מים פסולין שמושקין למקוה כשרין, ויש פוסלין דגורנין אטו כלי, - מ' סאה שאובין שלא המשיכוה יש מכשירין ויש פוסלין.

גדר נפסלו משתיית בהמה, ודין חמין ב. נפסלו משתיית הבהמה, כגון מי הים שהן מלוחין, חמי טבריה שהם מרים, אבל כל מים סרוחין ראויין לבהמה, [כ"מ בירושלמי תרומות פי"א, אבל בפוסקים יש סרוחין שאינן ראויין לבהמה], ומ"מ יש אופנים שפסולין משום שופכין, - מים חמין כשרין, ולכתחלה צריך שימתין שיצטננו ויהיו פחות מיס"ב, - יבחושין אדומים שנבראים מן המים ושמן דגים, יש להחמיר שפסולין, - היו מלאים עפר וטיט כשרים, כ"ז שהם נוזלים שפרה שותה מהן.

גדר נשתנו מראיהן

ג. נשתנו מראיהן, כגון שנפל לתוכן דיו וצבעי מאכל וכיו"ב פסולין, - נשתנו מחמת דברים

שנתלבנו מהבצק אע"פ ששינוי כזה אינו פוסל ע"י צבע חושש בחזו"א להחמיר.

הכנים כלי עם חמין לצננו במים, ובעירב צונן בחמין

יא. הכנים כלי מלא חמין לצננו בתוך המים, פסק בשו"ע שפסולין, והדברים מחודשים, ויש מכשירין, ועי' לעיל דין ה', וה"ה אם הי' כלי מודח בתוך המים לצורך מסוים, ואח"כ שפך לתוכו חמין לצננו יש להקל שכשירין, ואם כונתו לחמם המים בכל ענין כשירין, וכן אם כונתו לשמור שלא יתחממו כשר, - עירב מים בתוך מים צונן בחמין או חמין בצונן בכל ענין כשירין.

נתן מים בכלי למדוד השיעור, ובנתן בכלי לידע אם נקוב

יב. נתן מים בכלי לשער אם יש בו רביעית, כגון שחזור ומודדן בכלי שיש בו שנתות כבקבוקי התינוקות, אם הכלים נקיים י"ל שלא נפסלו, - אם נתן דבר גוש בתוך המים לידע מדתו פסולין, - נתן מים בכלי לידע אם הוא נקוב, אם הכלי מתאים לו לקבל מים אלו, ואם יהיה הכלי שלם הוא משאירן בתוכו כשירין, ובלא"ה יש לדון דבכלי מודח כשירין.

דין מי פירות, ובנתערבו במים

יג. מי פירות ויין ושמן פסולין לנטילה, - נפלו מקצת מ"פ לכלי שיש בו רביעית והמים רוב, נוטל ידיו ברביעית מהן, - נתערבו מי פירות במקוה והמים רוב, נוטל מהן רביעית בכלי ונוטל, נתערבו בכלי אע"פ שיש בו שיעור מי כיור אין המ"פ מצטרפין עד שיהא רביעית מהמים.

פסולין שנתערבו בכשירין

יד. מים פסולין שנתערבו בכשירין, ונתבטלו ברוב, אם יש בכלי רביעית מים כשירין בשעה שנוטל ידיו ממנו, הרי הפסולין מתבטל, ונוטל מן הכלי הזה שיעור רביעית ע"ג ידיו

המים כשירין, לפי שפסול מלאכה הוא בצירוף דעתו, שהקצה אותם לשימוש מלאכה, וזה גורם להרחיקן מדעתו והו"ל כשופכין, (ואין חילוק בין הבעלים לאחר). - תינוקות ששכשכו ידיהם במים למשחק בעלמא או כשאין בהם דעת כשירין, כ"כ אאמור"ר זללה"ה.

הדיח כלי קטן בדלי מלא מים

ז. הדיח כף או מזלג בדלי מלא מים, אפשר שלא נפסלו אלא המים שהדיח בהן, וממילא מתכשרים ע"י ביטולן בשאר החבית, שלא אמרו פסול מלאכה אלא כשמפקיר כל המים לשימוש זה, וכל שמשתמש בשיעור חשוב מהמים, כגון כלי גדול בחבית חשיב שהקצה כולן, אע"פ שלא הדיחו ממש בכולן.

נפל למים כלי מלוכלך

ח. נפל לתוכן כלי או בגד מלוכלך ביותר, פעמים שנמאסו כל המים עי"ז ונעשו כשופכין, שעה"צ אות י"ג והחזו"א מכשיר, - המים שנשחטו מן הבגד פסולין.

שרה או נפל פתו למים

ט. שרה פתו במים, פסולין, נפל פתו למים, כשירין, אע"פ שניחא ליה בשרייתו, - נתן בתוכו בצק לקטפו לצורך אפיה אע"פ שמוציאו מיד פסולין.

הדיח ידיו במים, ובהוציא מים בחפניו

י. הדיח ידיו במים דינו כהדיח כלי, אפי' בידים נקיות כיון שרוצה לנקותם בהדחתו, וסתם ידים של אדם עסקניות הן וגם מפרישין זיעה, וכן מי נט"י לסעודה פסולין, אבל אם רוצה ללחלח ידיו במים לקטף בהן את הפת וכיו"ב כשירין, ובכה"ג אפי' ידיו נוגעין בבצק, ואח"כ במים כמה פעמים כשירין, כיון שאינו מתכוין להדיחן, - הוציא מים מן החבית בחפניו אע"פ שלא היו ידיו טהורות לא נפסלו בזה, - אם נשתנו מראיהן מריבוי השימוש של ידיו במים פסולין, ואפי' בשינוי מראה מועט שניכר

אע"פ שנטל רק ברביעית מהתערובת, ועי' דין ט"ו.

מעט פסולין לרוב כשרין

ט"ז. נתן מעט מים פסולין לתוך מים כשרין, ועכשיו כל התערובת ראויה, נעשו כולן כשרין בין במלוחין ומרים ובין בנשתנו מראיהן ובין בנעשית בהן מלאכה, כן נקטו האחרונים ועסק"כ כ"א בדעת החזו"א בזה.

התפלת מים, ודין מי מזגן

ט"ז. מי ים שהרתיחן ואסף האדים המתוקים כשרין, וכן מה שעושין כהיום התפלת מים כעין אידוי וסינון בצונן, שהפריד את המלח מן המים, - מי מזגן צ"ע אם דינם כזיעת בתים, או"ד זיעה מאוסה קצת ולכן לא חשיבא, אבל כאן מים גמורים הם שנמצו מן האויר, ויש להם

חשיבות, ומ"מ צריך ראי' להכשיר כיון שמתהווים כמו הזיעה.

כמ. שו"ע סי' קנ"ט סט"ו מי גשמים שהם זוחלין כו', כבר כתבו האחרונים דזה גרע מרביעית במקום אחד, והספק כאן הוא רק להמכשירין ברביעית בסי"ד, כמ"ש במ"ב ס"ק פ"ז, ובאמת גם דין הראשון דסי"ד העיקר לחומרא כמ"ש בבה"ל ד"ה ויש, ולכן כ"ש כאן דפסול וכמ"ש במ"ב ס"ק פ"ח בשם הגר"א.

שם סט"ז מ' סאה מים שאובין כו' עבה"ל ד"ה ולהראב"ד דהעיקר כהפוסלין, וכן יש ללמוד ממה שאמרו בגמ' כל גופו טובל בהם כו', ש"מ שאין מקום שטובלין ידיים ואין טובלין כל גופו, וכ"מ בתוספתא דמקואות פ"א ה"ו שדין גוף וידיים שוין, ואין ללמוד מטבילת עזרא דקיל טפי מנט"י, שהרי גם בתשעה קבין מקילין בה.

סימן ו

בדיני שיירי טהרה

מרביעית לידו אחת אפי' נטל משיירי רביעית כשר, כ"ה בר"ש ובאור הגנוז.

שם לאחד אף לשנים, פי' דאף לאחד בעינן רביעית דוקא, אבל אם נשתייר מן האחד מהני אף לשני משיירי טהרה, ולהכי לא קאמר מרביעית נותנין לשנים, חדא דגם לאחד דוקא רביעית, ועוד דמאחר שנטלו לאחד נוטלין אף לשני בשייריו.

שם מחצי לוג לשלשה או לארבעה, ובדברי הר"ש

שם מחצי לוג לשלשה או לארבעה, יש לעי' מאי קמ"ל בחצי לוג לארבעה, הרי זהו ממש ברביעית לשנים, ואפשר לומר דאה"נ וקמ"ל דאע"פ שהוא חצי לוג לא התירו יותר משנים לכל רביעית, ועוד העירוני דכיון דאמרינן דבשלשה רביעיות לא שרינן טפי מארבעה, הרי חזינן שיש כאן גדרים מוחלטים ובודאי צריך להשמיענו דבחצי לוג משתנה השיעור, ואח"כ לא משתנה עד לוג, ועי' בסמוך ד"ה וביאור הדברים, ועוד קמ"ל שאפי' נטלו הראשונים יותר מרביעית ונשתיירו לשנים האחרונים פחות מרביעית, אפ"ה אהני הא דהווי שיירי חצי לוג לשנים, וא"ת הרי סתמא ארבעה שנוטלין מחלקין בשהו, וא"כ נשאר לשנים האחרונים רביעית, וא"כ היכן השמיענו התנא החידוש דסגי בפחות מרביעית, וי"ל דמשכח"ל ששנים הראשונים היו גדולים והאחרונים קטנים, כלשון התוספתא ה"א אחד ידו של גדול ואחד ידו של קטן, וכיון שסתם התנא דבכל ארבעה כשרין, ש"מ דאפי' נשאר פחות מרביעית כשרין.

ובר"ש מבואר דרביעית ומחצה לא מהני לשלשה, אם לא נשתייר לשנים

פ"א מ"א מרביעית נותנין לידים כו', אם ר"י פליג בכולה מתני', ואם מודה בשתי ידיו של אדם אחד

א. פ"א מ"א מרביעית נותנין לידים לאחד לשנים, בחולין ק"ז א' מייתי ממתני' שא"צ שיעור רביעית, ודחי דאתי משיירי טהרה, והיינו דליכא למימר דלא קפדינן אשיעורא כלל, דבאמת בעינן שיעור רביעית בתחלה, אבל עכ"פ מבואר במתני' דיש אופנים שא"צ רביעית, וכן מתפרש בנזיר ל"ח א' שאמרו מ"ט לא מני רביעית דנט"י משום דבפלוגתא לא קמיירי, פי' דלת"ק דר' יוסי א"צ רביעית לנט"י, וסגי בשיירי טהרה, ולא מני דר"י משום דבפלוגתא לא קא מיירי, וק"ק בלשון הגמ' שלא הביאו הא דר' יוסי בקושיא דוהאיכא מרביעית כו', והרי עיקר הקושיא מר' יוסי, וראיתי במלאכת שלמה כאן שגרס שם בגמ' דברי ר' יוסי, ועי"ש הגהת רב"א, וכ"נ במאירי שם שגרס כן בגמ'.

ולפ"ז מבואר דר' יוסי דמתני' פליג על כל דין שיירי טהרה דבעינן לעולם רביעית דוקא, והיינו דאמרינן בנזיר דלדידיה הו"ל למימני נמי רביעית דנט"י, מיהו נראה דמודה ר"י באדם אחד שנוטל שתי ידיו מרביעית, וסתמא משמע אפי' בזא"ז, דכה"ג חשיבא נטילה אחת כולה מרביעית, והכי משמע דמאן דפליג אמתני' דאפי' לשנים סבר דרק לאחד, אבל לא פליג דלאחד נמי לא סגי ברביעית, ולא מתפרש כשנוטלין בב"א, וכ"מ בתוספתא דלאחד אבל לא לשנים היינו שתי ידיו, דומיא דכל הני דמתני' שהכונה שתי ידיו, ובתוספתא פ"א ה"ב הנוטל ידיו משטיפה אחת צריך שיטול מרביעית דברי ר"מ, ר' יוסי אומר לשתי ידיו צריך שיטול

השניה, דודאי לאדם אחד א"צ טפי מרביעית, שו"ר בחזו"א סכ"ד סק"י בזה, והטעם משום דחשיב באותו אדם הכל נטילה אחת, כך התירו לשנים מרביעית, אבל לשלשה לא מהני, כיון שידוע שרביעית לא חזיא לשלשה, ממילא אין השלישי נראה כהמשך לנטילה הראשונה, דדוקא השיעור ששייך לומר מתחלה שבא ליטול במים אלו כך וכך בנ"א, הוא השיעור שמועיל גם לבסוף, ליחשב שיירי ההתחלה.

וּלְפ"ז גדר שיירי טהרה אינו מפני שנקבע דין במים שראויין לנטילה, כמו בקודח במי כוור, שבשיירי טהרה ההכשר מפני שזה כממשך ליטול ידיו מן הרביעית, כמו שמועיל בנטל כולן בב"א ה"ה בזא"ז כשהי' דעתו לכך, ולפי כמות המים נקבע כמה בנ"א שייך לומר שמתחילה התייחסה הנטילה לגמור כולם באותה נטילה, ולכן הדבר נקבע לפי מספר אנשים, ולפי גדר ברור שמתחלפין המדות רביעית וחצי לוג שאין ניכר רגש חילוף מידה בשלשת רבעים כמו בחצי ושלם.

וּלְפ"ז מיושב הא דקתני מלוג לחמשה ולעשרה ולמאה, דבלוג כיון ששיעורו מרובה חשיבי כולן שיירי טהרה, (כענין שמצינו בעירובי חצרות דבעינן גרוגרת לכל אחד, ומי"ח גרוגרות סגי אפי' לאלף), אבל גם בחמשה בעינן דוקא לכח לוג, אבל פחות מלוג אין בו כח להכשיר חמשה, אם האחרונים לא יהא להם כח מרביעית אחרונה רק משיורי ההתחלה, וולא רצו חכמים לקבוע הרבה חילוקים, ולכן לא נתנו קולא בג' רביעיות, מיהו בדרך כלל בלוג פחות משהו ישאר חצי לוג לד' האחרונים, אבל גדר שיעור נוסף לא קבעו חז"ל, וקתני עשרה שזהו השיעור שנוסף בעשרה טפי משני חצאי לוג.

ובזה מיושב מה ששנינו בתוספתא ה"א דשני בנ"א שנטלו כל אחד ידו אחת מרביעית, שוב אין השלישי יכול ליטול משיירי טהרה, שדין שיירי טהרה נקבע לפי מספר בני אדם הנוטלין, דבעינן שיהיו כל הנוטלין דומיא דשתי

האחרונים רביעית, ויש לדייק כן מדקתני מחצי לוג לשלשה או לארבעה, ולא קאמר מחצי לוג לארבעה, וש"מ שגם לשלשה בעינן כח של חצי לוג דוקא, מיהו נראה דנפ"מ רק לשנים האחרונים, שאם נשתייר להם פחות מרביעית לא מהני מה שמגיע מכח רביעית ומחצה.

וביאור הדברים לפמש"כ לקמן סק"ב שהשיעורים הללו נקבעו לפי ההרגש כמה בנ"א מתייחסים לנטילה זו, לומר שמעיקרא התחילו ליטול כולם מהכלי המלא, ועי"ז יחשב שנטלו מרביעית או מחצי לוג, ודבריהם אלו נקבעים כדעת בנ"א לפי התחלפות השיעורים, ובשלשלת רבעי לוג לא נרגש שיעור חדש כמו בחצי ובלוג.

שם מלוג לחמשה ולעשרה ולמאה, לכאורה לחמשה מיותר, שהרי בכל חצי לוג סגי לארבעה ושני חצאין לשמונה, מיהו נפ"מ אם לא נשאר לחמישי רביעית דלא שרינן ליה אם מתחלה הי' פחות מלוג, ועי' להלן בזה.

ביאור ענין השיעורין דמתני' בחצי לוג ולוג

ב. ויש לעי' מה ראו חכמים לקבוע שיעורין בחצי לוג ובלוג, הרי ע"כ מיירי בנטלו ידיהם כפי הראוי, וכיון שנקבעו המים כשיירי טהרה ע"י נטילת הראשונים, ראוי להכשיר המים בכל ענין, ומה יתרון יש לזה שהתחיל בחצי לוג או בלוג, לענין כמות המים שנשתיירה לאחרונים, ודוחק לומר שגזרו שמא לא יטלו כראוי כשהם מרובים, שהרי בלוג התירו אפי' למאה, [שו"ר בשעה"צ סי' ק"ס אות ע"ה, והדברים מחודשים], ועי' להלן בדברי הר"ש בזה.

ונראה ששיעורים אלו הם גדרים בשיירי טהרה, דענין שיירי טהרה הוא שכשמתחיל ליטול ברביעית וממשיך אותה נטילה, מתייחסין כל הנטילות לכח הרביעית, וכמו שכו"ע מודו דסגי ברביעית לשתי ידיים של אדם אחד, [ואפי' לד' יוסי לא פליג אלא באדם אחרון ולא בידו

ביותר, ובזה אנו מכשירין את האחרונים, נמצא שלא הרווחנו בגזירה כ"כ, וגם דוחק לחדש כאן גזירות בחילוקי שיעורים, וע"כ גם לדבריהם צ"ל ע"ד משנ"ת.

ויש להביא ראי' לדברנו ממה שהשוו במתני' כל הנטילות בין לחולין בין לתרומה, ואע"פ שלתרומה עד הזרוע ולחולין עד כף היד, ובשלמא אם הכל תלוי בנטילה לטהר שפיר השוו ביניהם, אבל אם הכל תלוי בכמות המים לא יתכן לקבוע אותו שיעור לחולין ולתרומה, ויש לדחות שלא רצו לחלק ביניהם, אבל עדיין אין זה מיישב לרב שמחלק בין חולין לתרומה במקום הנטילה, ובאמת בחזו"א סכ"ד סק"ל כתב שהנוטל ידיו לחולין עד הזרוע הר"ז כנשפך מקצתן, ולקמן סק"ט צדדנו להקל בזה.

כתב הר"ש דהוה נחא טפי לפרש מתני' בב"א אלא דמסוגיא דחולין משמע דאיירי בזא"ז, וצ"ע דהא דינא דבב"א שנינו בפ"ב מ"ג, ואין ס"ד לפרש בב"א, ועוד דקתני בדר"י לאחרון שבהם ש"מ דאיירי בזא"ז, וכן דייק הרמב"ן, ולפי צד זה אין כאן נדון משום גזירה שהרי שפך כל הרביעית על כולם, וע"כ הנדון במציאות אם יש מספיק מים, וצ"ע בר"ש פ"ב מ"ג שהשווה דין בב"א למתני' דהכא לענין חצי לוג לארבעה, והרי בשופך כל המים בב"א אין מקום לגזירה.

שם ר"י אומר ובלבד כו', בלשון ובלבד דמשמע שמודה לדברי ת"ק

ג. שם ר"י אומר ובלבד שלא יפחות לאחרון שבהם מרביעית, יש לעי' דמשמעות לשון זו שהוא מודה לדברי ת"ק, אלא שמוסיף תנאי שלא יפחות לאחרון שבהם מרביעית, וזה אינו מובן, דהא כל דין במשנה נצרך להכשיר לאחרון בפחות מרביעית, אבל אם נשאר רביעית הרי לא הכשרנו כלום, והי' אפשר לדון דנפ"מ במים שניים שמוסיפין עליהם, ובזה מודה ר' יוסי לדברי ת"ק שבכ"ה"ג יכול ליטול משיירי הרביעית ולהוסיף עד רביעית, וניחא ששנו

ידים של אדם אחד, דחשיבא נטילת היד השניה מרביעית מפני שהיא המשך הנטילה הראשונה, וה"נ כד שרינן שיירי טהרה היינו אותם ששייך לראותם כהמשך נטילה הראשונה, וכיון שנטילת רביעית אינה מספקת ליותר משנים, לכן א"א לחשוב שמתחילה נתן מהרביעית ע"מ ליתן לשלשה בנ"א, ונמצא שהשלישי אינו המשך נטילתו של ראשון, [בתוספתא נראה שאפי' נמלך הראשון ליטול ידו השניה חשבינן ליה כשלישי, כיון שלא נתכוין לכך מתחלה, ומשמע שאם לא הפסיקו השני אפי' נמלך אח"כ יכול ליטול ידו השניה, דלגבי שתי ידים של אדם אחד אף לר' יוסי סגי בפחות מרביעית, אבל בהפסיקו חבירו נעשה הראשון כשלישי, שו"ר שהפוסקים בשו"ע סט"ו פירשוהו אף בנתכוין לכך מתחלה, ועמש"כ בזה לקמן סק"ח, ובשלשה ודאי לא מהני כונה ליטול כולם רק יד אחת כדי להכשיר את השלישין], אבל בחצי לוג שראוי ליטול לר' בנ"א חשיבי כולם המשך נטילה אחת, ורגש ההמשך נקבע לפי בנ"א בלי לחלק בין גדולים לקטנים ובין יד אחת לשתיים.

בר"ש ורא"ש שפירשו משום גזירה שמא יצמצמו נטילותם

אבל הר"ש והרא"ש פירשו שכל השיעורים גזירה שמא יצמצמו הראשונים כדי להשאיר מים לאחרונים, ולפ"ז מיירי דוקא כשבאין כולן ליטול כאחת, ועכ"פ כשהראשונים יודעים כמה צריכין ליטול אחריהם, וזה מתיישב רק לפמש"כ שענין שיורי טהרה שייך רק כשיש מקום לראות הכל כנטילה אחת, ולכן צריך שידעו בתחלה כמה עתידין ליטול אחריהם, ונמצא שגם לדבריהם צ"ל קצת כמש"כ, ובאמת הדבר זר לגזור לפסול נטילת האחרונים מפני חשש הראשונים, בזמן שאנו יודעים שהאחרונים נטלו כדון, וזה בגלל שאת הראשונים שנטלו מרביעית אי אפשר לפסול, ופשטות הדברים ודאי משמע שהפסול מפני האחרונים שאין להם רביעית, וכמ"ש הר"ש, ואם נשאר רביעית לאחרונים הרי זה סימן שהראשונים צמצמו

סכ"ד סק"ל נראה דהעיקר צריך שיכוין בנטילה ראשונה שימשיכו ליטול מזה, וסיים ועיקר הדין דבעי כונה אין לו מקור נאמן, [ולדעת הר"ש והרא"ש שהגזירה שלא יצמצמו הראשונים, הרי כל הנדון נקבע בגלל שידועים הראשונים שיש אחרונים, דבלא זה אין לגזור כלל], אבל עכ"פ נראה דכונתו לכונת הנוטל הראשון, וא"צ כונת הנוטלין השניים, דומיא דכיוור, ולפמש"כ בדעת הרא"ש והטור אפשר דס"ל דבעינן שיהיו מזומנים ליטול בזא"ז ורק עי"ז חשיבי כולהו כהמשך של נטילה אחת, כלשון המשנה בדברי ר"י לאחרון שבהם (ומזה דייק הרמב"ן דמיירי בזא"ז), מיהו מלשון המשנה אין לד"ז הכרח, והמחבר השמיט תנאי זה בדברי היש מתירין, מיהו י"ל שסמך על מה שכתב בתחלת הסעיף דמיירי בבאו ליטול כאחד, ולשון זה העתיק מהטור שהוא היש מתירין, וכן ברמב"ם ה' מקואות פ"א ה"ח לא הצריך בב"א, אלא שלפירושו מיירי במים שניים.

בתמיהת הרמב"ן ה"ד שיעורי טהרה

ה. הרמב"ן בחולין ק"ז א' תמה שיעורי טהרה היכי דמי, אם נטלו ממש בב"א דהיינו זה תחת זה מאי שירים איכא, ואי בשנטל ראשון ואח"כ נטל שני וכי מפני שהי' בכלי זה שיעור יהא חשוב לעולם, והנה בכיוור מצינו דמים שנתקדשו ע"י שהי' בכיוור שיעור מים לד' כהנים נשארו בחשיבותן לעולם ויכולין לקדש גם במקצתן, לא מיבעיא שנוטלין בזא"ז לזמן מרובה, אלא אף מוציאין ממנו בכלי שרת שאין בו רביעית ומקדשין בו, אלא די"ל דשאני התם שהמים קדושים, אבל מ"מ חזינן שנשאר בהם כח קדושת מי כיוור ע"י שהיו פעם אחת בכלי כשיעור, ואמנם בנט"י בעינן דוקא שיעורי טהרה, דהיינו שנטלו ידיים מאותן מים, וכמשנ"ל לעיל סק"ב שהענין כדי שתחשב הכל נטילה אחת, מ"מ יסוד הדברים חזינן במי כיוור, [שו"ר דלא דמי למי כיוור, דשיעור ד' כהנים לא נאמר כדי שיטלו בכמות כזו לכל כהן, אלא שיעור חשיבות לקידוש המים כמו מקוה אבל בנט"י שיעור

במתני' ד"ז כאן, והוא מתאים יותר לפ"ב, אלא שזה המשך דברי ר"י לפרושי שיכול ליטול משיירי טהרה באופנים הנ"ל כת"ק, ובלבד שיוסיף עד רביעית, מיהו לפ"ז לאו דוקא לאחרון צריך להוסיף עד רביעית, אלא דכל מי שנטל בפחות מרביעית צריך להוסיף על ידיו רביעית, ולא משמע כן.

ופשטות המשנה דר"י פליג על דין שיירי טהרה, וכ"כ בתוי"ט ובאר"ר דר"י אכולהו פליג, וכ"כ בפיה"מ, [והרא"ש כתב דפליג רק אלוג דנפיש גברי, וצ"ע דהא לוג כולל גם חמשה ועשרה, ור"י פליג אכולהו, ולמה נחוש בלוג לחמשה טפי מחצי לוג לארבעה, ובנזיר מבואר דלר"י בעינן רביעית בכל האופנים וכמש"כ סק"א], וצריך לדחוק דה"ק דנהי דמודינא לדברי ת"ק דמרביעית נוטלין לשנים ונמצא דסגי בשופך על ידיו חצי רביעית, וכן בחצי לוג לארבעה, מ"מ אין להכשיר אלא אם שפך את החצי רביעית מכלי שיש בו רביעית, ולשון ובלבד מתפרש דמודינא שא"צ לשפוך כל הרביעית ובלבד שישפוך מכלי שיש בו רביעית, ואפי' האחרון, דלעולם רביעית בכלי בעינן, וכ"כ הרמב"ם.

בדברי הרא"ש דמיירי שטניהם באו ליטהר ידיהם בב"א, ובחזו"א בזה

ד. כתב הרא"ש דכיון שבאו שניהם ליטהר ידיהם בב"א לכן מהני שיעורי טהרה לשני בפחות מרביעית, [ובאמת לפמש"פ הר"ש שהחשש שמא הראשון לא יטול יפה מפני שישאיר מים לאחרון, הרי לא שייך נדון זה אלא כשהראשון יודע כמה יטלו אחריו], ולפמשנ"ל סק"ב דענין שיעורי טהרה משום דחשבינן לכולהו כנטילה אחת, כמו שתי ידיים של אדם אחד, הדבר מובן דכשבאין ליטהר בב"א חשיבי טפי נטילה אחת, ומזה העתיק הטור סי' ק"ס סי"ג כיון שבאו משיירי רביעית ובאו ליטול כאחד, ובמ"ב ס"ק ע"ג העתיק דבריו דדוקא כשבאו ליטול בב"א מהני, ומדברי מרן זללה"ה או"ח

בפי' הר"ן בנוטלין זה תחת זה, ובדעת הרמב"ן, ובשו"ע בזה

ובחדושי הר"ן פשיטא ליה שאם מכשירין שיירי טהרה היינו בצירוף המים שנטל כבר, והקשה דלמה הצטרפו המים שנשפכו לארץ, ובקושיא דאי בב"א ליכא שירים, פי' שהם זה בצד זה ושפך על שניהם בב"א ובאו המים על שניהם בב"א, ולכן פי' בשנתנו ידיהם זה תחת זה והוא שופך על שניהם יחד אלא שהמים עוברין מידיהם של ראשון לשני שתחתיו, והם נחסרין בהגיעם לשני כיון שנשארו מים טופחין על ידיו של ראשון שהוא העליון שקיבל המים תחלה, ואפ"ה הוי חיבור וחשיבי רביעית כיון שלא נפסק הקילוח כמו רגליו של ראשון נוגעות במים, ויש לעי' למה צריך לחדש חיבור דגוד אסיק לפי' זה, הרי בכה"ג חשיבי שיורי טהרה ממש, וכל הקושיא היתה במים שנשארו בכלי, אבל מים שירדו מיד חיבורו ודאי מי נטילה הם, ועו"ק מה חילוק יש בין רביעית ללוג, הרי העיקר שיהיו המים מחוברים בגוד אסיק לרביעית, והאחרונים אינם קשורים ללוג כלל.

והנה באופן זה חשיב ליה הרמב"ן רביעית שלמה ולא חשיבי שירים כלל, וזהו בב"א לדעת הרמב"ן, [וכן לר' יוסי דמצריך רביעית כשרין בכה"ג], ולכן חידש הרמב"ן בנוטל מצרור שהקילוח קטן ונמשך בזא"ז לתחלת נטילתו של שני, ודיניה דהר"ן מבואר בתוספתא שבר"ש פ"ב מ"ג, והיינו מתני' דנוטלין ד' וה' זה בצד זה או זה ע"ג זה, וביארו בתוספתא שאין חוששין לארבעה חסרונות שיש בנטילה זו שהמים כשמגיעין לשני הרי נפלו מידיהם של ראשון וכבר נטמאו ונעשה בהן מלאכה ונחסרו מרביעית ואינם באין מכלי, והטעם דבנטילה אחת חשיב הכל כנופל מאצבע לזרת דפשיטא שאין בזה חסרונות אלו, ועמשנ"ת בזה לקמן סק"ו.

רביעית הוא הראוי לשפוך כולו על הידים, ולכן אין להכשיר בפחות מרביעית אלא באופן ששייך לומר שהיתה כאן נטילה מרביעית], ולפמשנ"ת דחשיבי כולם כיד השניה של אותו אדם, הרי הענין מובן דחשבינן כולם כנוטלין מרביעית עכ"פ בבאין ליטול בב"א, ואמנם אין זו סברא פשוטה, ור' יוסי פליג ע"ז, אבל אין קושיא במה שהכשירו את כולם כיון דבאמת סגי ליד שניה בפחות מרביעית, אפי' לר' יוסי, ונשארה התקנה שיהיו מים של רביעית בתחלת הנטילה, ומזה מוכח שזוכרין ששירים אלו באין מנטילת ידו הראשונה וזה מקור נאמן לדין שיירי טהרה גם לשני בב"א, ורבא הצריך בגמ' שיהא כלי מחזיק רביעית כל הזמן, כדי שיהא ניכר שזה כהמשך נטילה אחת מהרביעית, ואע"פ שהעבירן מכלי לכלי, אבל רואים כלי מחזיק רביעית, ולא יבואו להקל בפחות מרביעית.

בפי' הרמב"ן דמיירי במחוברין זל"ז

והרמב"ן פי' בנוטלין זה בצד זה והקילוח נמשך מן הכלי כל הזמן, והוא חיבור לידיו של הראשון ונמצא נוטל לשני מרביעית, והדברים מחודשים איך אפשר לאוקומי מתני' דוקא כשהראשון נשאר עומד במקומו אחר שנטל, כדי שהמים שעליו יהיו חיבור לכלי לצורך נטילתו של השני, ורחוק לאוקמה דמיירי בנוגעין זה בזה, וגם קשה איך מצרפין מים פסולין שנטלו בהם ליחשב רביעית, ועוד דלקמן פ"ב מ"ג הוזכר חמשה שנוטלין זה בצד זה, וש"מ שכאן לאו בהכי מיירי, ועוד דבגמ' מפרשינן כלי מחזיק רביעית בשיורי טהרה, ומה שייך להזכיר דין זה באמצע הנטילה של אותו כלי ויש חיבור לקילוחו, ובחזו"א הזכיר שנשברה שפת הכלי באמצע הקילוח, ועכ"פ ודאי שלא נוכל לדעת מלשון המשנה דצריך לדקדק ולשמור חיבור הניצוק לאחד אף לשנים ולשלשה ולארבעה, ועו"ק דבנזיר אמרינן דלרבנן דר' יוסי א"צ רביעית ואם ההיתר משום חיבור נמצא שיש כאן רביעית.

הצריך שישאר רביעית בנטילת השנים האחרונים.

כתב הר"ש והא קמ"ל כדתניא בתוספתא דנוטלין ארבעה או חמשה זה בצד זה ואינם חוששין משום ארבעה דברים, משום שמא נטמאו, ומשום שמא נעשתה בהן מלאכה, ומשום שמא לא נטלו מן הכלי, ומשום שמא לא ניטלו מן הרביעית, וביאור הדברים דלשון שמא אין הכונה שיש כאן ספק, אלא דרך התנא לשנות אינו חושש משום שמא, על כונת ודאי, לומר שכאן אין לחוש לפסול משום חסרון זה, וכיון שאמר לשון חושש מסיים שמא, [וכבר הביא במשנה אחרונה כלים פכ"ה מ"ח כמה מקומות שכתוב אינו חושש שמא על כונת ודאי, וכ"כ שם בחזו"א סכ"ט סק"ט], ואע"פ שלא הוזכר בתוספתא זה ע"ג זה, מ"מ הכונה זה בצד זה בין מן הצד בין מלמטה, וכ"מ בבהג"ר"א על התוספתא, וכ"מ בר"ש דהיינו מתני'.

[בתוספתא שם מסיים אבל הנוטל ונותן לחבירו בחפניו ידיו טמאות שמא תחלה לא נטל מן הכלי, וביאור הדברים דכלפי מה שאמרנו שכאשר נוטלין זה ע"ג זה ונופל מידי של חבירו עליו אין חוששין שמא לא ניטלו מן הכלי, כלפי זה אמרו אבל אם נטל חבירו בחפניו ונתן לו [אפי' נטל מן הכלי] חוששין שמא מתחלה לא נטל מן הכלי, פי' שבזה יש כן חסרון דלא חשיב כלי, אע"פ שקיבל בחפניו מן הכלי, ואין לפרש חוששין שמא מלשון ספק, דהא לא מיירי במאורע שלא ידעין מהיכן קיבלם בחפניו, אלא הכונה אפי' לקח מן הכלי יש כאן חסרון לגבי חבירו דחשיב שלא קיבל מכלי, ועי' שו"ע סי' קנ"ט ס"ו דברי ר"ת מתוספתא זו, ורוה"פ נקטו דפסול, וכ"מ בתוספתא לפמשנ"ת].

והנה ג' חששות הראשונות פי' הר"ש דאע"פ שירדו מיד עליונה לתחתונה והעליונה היתה טמאה אפ"ה לא חשיבי מים טמאים לגבי התחתונה, וכן לענין מלאכה שנטלו בהן את

וכבר נתבאר כ"ז בספר אאמו"ר זללה"ה ס"א ס"ק י"ד, ועי"ש שהרשב"א בתוה"ק הביא דיניה דהר"ן וממנו העתיק בשו"ע, וכתב דכונתו כשהשני נתן ידו קודם שיצק הראשון מן הכלי, ונראה שאפי' אם עדיין לא הגיעו המים לראשון וקדם השני ונתן ידו תחתיו לא מהני, עד שתהא ידו מונחת בשעה שיוצאין המים מן הכלי, וע"ע בזה לקמן סק"ח, ועי' לעיל ס"ד סק"ג שפירשנו כן בתוספתא דהפקיע את המוליאר שחסר כונת נותן כיון שבשעה שיצאו מן הכלי לא היתה ידו מזומנת שם, אע"פ שהפקיע אדעתא דהכי, כדי שיניח ידיו שם ויטול ממנו.

פ"ב מ"ג נוטלין ד' וד' כו' במ"ש הראשונים דחשיבי כולהו כיד אחת

ו. פ"ב מ"ג נוטלין ארבעה וחמשה זה בצד זה או זה ע"ג זה ובלבד שירפו שיבואו בהם המים, כתב הרמב"ם לפי שאנו חושבים את כולם כיד אחת, וכ"כ הרמב"ן חולין ק"ז א' דכשנוטלין כולם בב"א אין כאן שיירי טהרה, [אלא כולן נטהרין יחד כיד אחת גדולה שיורדין מהאצבע לזרת], וזהו כל מה שבא התנא להשמיענו, שאם לא היו נחשבי' כיד אחת באמת היו המים נפסלין, וכ"נ דמתני' אתיא אף לר' יוסי דלית ליה שיירי טהרה לעיל פ"א ה"א, ואפ"ה בבאין ליטול בב"א טהורין, וכמ"ש הרמב"ן דא"צ בזה לדין שיירי טהרה.

ומתני' לא זו אף זו קתני דזה בצד זה יש רק נגיעה של יד ביד, דאע"פ שהם רפויין והמים נכנסין מ"מ יש כאן נגיעה, אבל אין המים באין מיד זו לזו אלא במשהו של הנגיעה, אבל זה ע"ג זה הרי כל המים יורדין מהעליונים לתחתונים, ויש בזה ד' פסולים כמ"ש בתוספתא, ומתבאר בתוספתא שיש רק רביעית אחת לכולן כמ"ש בסמוך, וה"נ מסתברא דכיון דכיד אחת חשיבי א"צ טפי מרביעית, ואפי' לחמשה בנ"א.

ברמב"ם ור"ש דלא סגי ברביעית

אבל הרמב"ם בהלכות ברכות פ"ו ה"י כתב דבעינן שיהא לכל אחד רביעית, וכן הר"ש

הרביעית בנטילתן של הראשונים ואפ"ה כשרין, ומחק בהגהות תיבת שמא, [ועי' לעיל דמתפרש שפיר לשון ודאי גם לגרסת שמא], ומה שנדפס במנחת ביכורים חצי לוג הוא בסוגרים מבעל מ"ב ולא מהזר זהב.

והרמב"ם בהלכות פ"י שנתן רביעית לכל אחד, ולא נתפרש א"כ למה נחוש שנחסר רביעית לאחרון, אדרבה כיון ששפך חמש רביעיות ונפלו כולן על האחרון הרי נפלו עליו קרוב לד' רביעיות.

במ"ש השו"ע דבעינן הנך שיעורים גם בב"א

ז. **ולענין** הלכה נראה בטוש"ע סי' ק"ס סי"ג שהשיעורים שנשנו במתני' הם בין בב"א בין בזא"ז, שכן סיימו הרא"ש בחולין פ"ח סט"ו והטור על מתני', וכ"מ בר"ש פ"ב ה"ג, וגם בפ"א ה"א כתב שהוא נחא לפרש כן מתני', והי' אפשר לומר דכיון דמתני' לאו בהכי מיירי לא גזרו בזה כלום, אבל ממ"ש בפ"ב מ"ג מבואר שמקיים המשנה בשני האופנים.

וב"י זה לשיטתם שקבעו חכמים שיעור כמה בנ"א יכולין ליטול מרביעית, וס"ל שקבעו שיעור זה גם בב"א, אע"פ שהמים של הראשון נופלין על השני, דמעיקרא ג"כ קבעו השיעור כפי המספיק להרטיב הידים בלי שנשפך על הרצפה, והדרישה בסק"ב כתב דבנוטלין זה ע"ג זה יכולין ליטול ביותר מארבעה, כיון שנשארו המים של העליון וירדו לתחתון, ואאמו"ר זללה"ה בס"א ס"ק ט"ו העיר על דבריו מדברי הר"ש והרא"ש והטור הנ"ל, ועוד דלדעת הרמב"ן והרשב"א והר"ן איירי מתני' בב"א דוקא ובזה נאמרו השיעורים, ובחזו"א סכ"ד ס"ק כ"ז ג"כ כתוב עד"ז, אבל לעיל סק"ו כתבנו דלדעת הרמב"ן בכה"ג חשיבא הכל נטילה אחת ולא נתנו בה שיעור, [מיהו לענין רביעית הכשיר הרמב"ן מכח חיבור בניצוק והיינו כשנוטלין בקילוח אחד בזא"ז], וכ"ה לדעת הרמב"ם במים שניים, וכ"ה לדעת הגר"א אף בראשונים, מיהו הרשב"א והר"ן קיימי בשיטת הרמב"ן, ופי מתני'

העליונה, וכן לענין כלי שבאו מיד העליונה לתחתונה ולא מן הכלי, כמו נתן לחבירו מחפניו, ובפשוטו גם הוא דשמא לא ניטלו מן הרביעית מתפרש כן, דמיירי שנתן רק רביעית על כולם, וא"כ כשהגיעו לתחתונה לא נשאר רביעית, ואפ"ה כשר כדין כל נוטל ידו אחת שכאשר מגיעין המים לסוף ידו כבר נחסרה הרביעית במקצת שנשאר בצד העליון של היד, ולא משמע שכל טהרת ידים בנויה על גוד אחית בחיבור ניצוק, אלא כל הטהרה נעשית מכח הרביעית שנשפכה עליה, וחשיבא כל היד כמקום אחד וכל הרביעית כאחת.

בפי' הר"ש בתוספתא דמיירי בחצי לוג לחמישה **והר"ש** פי' התוספתא כגון שנטל מחצי לוג וקמ"ל דמהני אף לחמשה דסמכינן שנשאר רביעית לשנים האחרונים וספק ידים טהור, וצ"ע מנליה לפרש החשש הרביעי בענין אחר מהג' חששות, דאע"פ שודאי נטל מידי חבירו ולא מן הכלי אפ"ה כשר, כיון דכיד אחת היא, ועוד שלא הוזכר בתוספתא כמה נטל, וא"כ העיקר חסר מן הספר, וכשאמר נוטלין ארבעה לא חידש כלום, וכל החידוש בלשון וחמשה [ולפנינו או חמשה], והרי כך הוא הלשון בכל מקום לומר ד' והי', ומהיכי תיתי לפרש כאן שנתן כמות מים של ד' ומהני לה', ועוד דבאמת אין להכשיר מטעם זה דכיון שנטלו שלשה מתוך חמשה למה נחשוב שהשלשה נטלו בחצי מן המים, הרי הפשטות שנטלו בשלשה חומשין, ועוד שהתנא הכשיר בכל גוונא אף כשיודע הנוטל שלא נשאר רביעית, ועוד דהתנא הזכיר רק רביעית ומנלן לומר שהי' כאן טפי מרביעית, והדין נותן דכיון דכיד אחת חשיבי א"צ טפי מרביעית, [שור"ר בחזו"א או"ח סכ"ד ס"ק כ"ז ועי' להלן סק"ז ועמ"ש אאמו"ר זללה"ה בס"א ס"ק ט"ו ע"ד הר"ש].

בפי' הגר"א דסגי ברביעית

ובבהגרי"א והגהות הגר"א פי' כמש"כ דמיירי בדאיכא רק רביעית ובודאי נחסרה

אחת, ועמש"כ לעיל ס"ד סק"ג דכ"מ בתוספתא
בדינא דמוליאיר.

בשיעור סמיכות הידיים

שם מ"ב ס"ק ע"ב, מחלק בין יד המונחת
סמוכה או מרוחקת, ומרן זללה"ה שם כתב
שאין לחדש חילוק בזה, והכי מסתברא שהרי
הם בנ"א חלוקין זה מזה ומה תוסיף הסמיכות
לחשבן כיד אחת, ואפשר שהמ"ב כ"כ לשיטתו
שיכול להכניס ידו אח"כ, וא"כ אין קשר בין זו
לזו, ולכן רצה שיהיו סמוכין, אבל לפמשנ"ת אין
הסמיכות מועילה לזה, מיהו קושטא הוא דמתני'
מיירי בסמוכין, אלא די"ל דאורחא דמילתא
קתני, ואאמור' זללה"ה כתב דאפשר שלא יהא
בין יד ליד כמלא יד.

אם מיירי שבאו ליטול בב"א ובתוספתא בזה

שם ס"ק ע"ג דוקא כשבאו ליטול בב"א,
לדבריהם עיקר דין במשנה כשהראשון יודע
כמה יש אחריו, ולכן חששו שיצמצם ולא יטול
יפה, ולכן אין לנו מקור להתיר כשלא באו יחד
ליטול, ועמש"כ בסק"ד, ואף למשנ"ת לעיל
סק"ב טעמא דמתני' משום שיירי טהרה, מ"מ
י"ל שאם לא הי' דעתו להמשיך וליטול מהם
לאחרים לא חשיב שיירי טהרה, דבעינן שנוכל
לראות השני כהמשך לנטילה של ראשון, אבל
אם נשארו מים והסיח דעתו מליטול בהם, י"ל
שבטל מהם מעלת שיירי טהרה, ובאמת גם
בכיוור הרי איכא נתינת דעת שיטלו מן השאר,
וא"כ אין לנו מקור דבלא נתינת דעת נמי שפיר
דמי.

מיהו אם נימא דהתוספתא ששנים שנטלו יד
אחת וחזר הראשון ליטול ידו השניה, הרי
הוא כאדם שלישי, היינו דוקא בנמלך, א"כ חזינן
דאע"פ שלא הי' דעתו ליטול עוד, אפ"ה נשאר
במים דין שיירי טהרה, אבל הפוסקים פירשוה
אפי' נתכוונו מתחלה ליטול בסדר זה כל אחד
יד אחת ואח"כ יד השניה, כיון שהפסיק הו"ל
כשלישי, ובסברא הדבר מחודש לומר שהסדר
חילקם לשני בנ"א, ולעיל סק כתבנו דבידו

בב"א ממש, ואפי' זה תחת זה, ועמש"כ בזה
לעיל סק"ה, ולדבריהם מתני' דלא כר' יוסי, אבל
קשה שלא הזכיר כלל כמה מים נתן, וסתמא
מתפרש דסגי ברביעית בלבד וכמשנ"ת.

ולפי מה שפירשנו דכולה מתני' רק בגדרי שיירי
טהרה, אבל כשנטלו כולם יחד ונעשו כיד
אחת אין כאן שיירי נטילה, א"כ בכה"ג סגי
ברביעית אחת לכולן אם יבואו בהם המים כדין,
וכ"ה לדעת הרמב"ם בשניים ולהגר"א
בראשונים.

בשו"ע שלא יפסיק הקילוח

ח. שו"ע סי' ק"ס סי"ג ובלבד שלא יפסיק
הקילוח, יש לעי' איך נוטל ראשונים
ושניים בלי הפסק הקילוח, הרי כ"ז שלא הפסיק
חשיבי כולוהו ראשונים, [וכ"ג בירושלמי ברכות
פ"ח ה"ב שאמרו נוטל ומפסיק, וביארו דהיינו
שנוטל ושונה, וש"מ דבלא הפסק לא מיקריא
שפיכה שניה], ובמ"ב ס"ק ס"ו כתב ששופך
בשתי פעמים על ידיו, ולפ"ז ע"כ יש דין שיירי
טהרה גם בנפסק הקילוח, וכן בשתי ידיו של
אדם אחד, אם הוא נוטל בעצמו ע"כ הוא מפסיק
הקילוח, וכתבנו לעיל סק"ב דאף ר"י דפליג על
דין שיירי טהרה מודה בשתי ידיים של אדם אחד,
דחשיב תרוייהו כנטילה אחת, ובענין שיירי
טהרה דוקא, וזו גופא קושיא ע"ד הראשונים
שתמחו מנלן לחדש שיירי טהרה, דהא ליד שניה
בעינן כח שיירי טהרה ומהני לכו"ע.

באחרונים אם צריך טיפשוט ידיו קודם תחילת הנטילה

שם מ"ב ס"ק ס"ח ע' כתב בשם האחרונים
דסגי בבאו ליטול כאחת ונתכוונו לזה
מתחלה אע"פ שהכניס ידו לאחר שהתחיל
הקילוח, וכבר תמה בזה מרן זללה"ה בסכ"ד
סק"ל וכתב שאין השני נטהר אא"כ היתה ידו
מונחת שם קודם שיצאו המים מן הכלי,
ולפמשנ"ת כדעת הגר"א וכ"ה לדעת הרמב"ם
בשניים, הדבר פשוט דלא יתכן דיחשבו כיד
אחת לכל דבר אא"כ הם מזומנים מיד לנטילה

וכן אם מחמיר ליטול ידיו עד הזרוע חשיבי שפיר מי נטילה, אע"פ שעיקר הדין דסגי עד קשרי אצבעותיו, וזה לפמש"פ דהכל תלוי בשיירי נטילה, אבל אם הגדר מפני כמות המים, א"כ מה שהוסיף לכף ידו הו"ל כנשפך, ובאמת פשטא דמתני' דנוטלין אף לשניים אף לתרומה, וש"מ שהכל תלוי בשיירי נטילה שנחשב המשך אחד וכמש"כ סק"ב, דאל"כ לא יתכן שיעור אחד לחולין ולתרומה.

שם ובלבד שירפו ידיהם כו' במקואות פ"ח מ"ט תנן באוחז באדם ובכלים ומטבילין ובלבד שירפו שיבואו בהם המים, אבל שם הם בתוך המים ובקל נכנסים שם, אבל בנטילה שהמים רק נשפכין, בזה אפי' ברפוף אינם נכנסין כ"כ, ובמ"ב ס"ק ע"ז כתב שלא ידחקו זע"ז, וצ"ע אם סגי ברפוי בזה.

שם סט"ו לפיכך אם הי' בכלי חצי לוג כו' כאן מבואר דמיירי בנתכוונו לכך, ואפ"ה לא מהני בהפסיקו חבירו, ועמש"כ סק"ח.

י. דינים שנתבאר

בשיעור רביעית מים

א. עיקר תקנת נט"י ליטול מרביעית, שיהא בכלי רביעית מים, וא"צ לשפוך כל הרביעית על ידיו, - שפך רביעית בב"א משני כלים שהי' בכל אחד שמינית, לא נטהרו ידיו, - שיעור רביעית בכלי צריך לכל הנטילות בין בנוטל ידו אחת בלבד, או שכבר נטל שתי ידיו ונטמאה אחת מהן, בין למים ראשונים בין לשניים.

שיירי טהרה פחות מרביעית

ב. שיירי טהרה שנשארו בכלי שהי' בו רביעית ונטלו ממנו לידים אע"פ שנתמעטו מרביעית נוטלין מהן לידים, דכיון שתחלת הנטילה היתה מרביעית, חשבינן נטילה זו כהמשך לנטילה הראשונה, וכמו שמועיל נטילה לחצי השני של היד בפחות מרביעית, כך מועיל ליד אחרת.

השניה י"ל דאפי' נמלך דינו כנתכוין, וג"ז מחודש דמ"מ כיון שנתכוין שלא ליטול עוד, בטל כח שיירי טהרה, אא"כ נימא דא"צ שיתכוונו מתחלה, ובכל ענין מהני שיירי טהרה.

בדין נשפך באמצע הנטילה, בדברי החזו"א בזה

מ. שם בשו"ע כ"ז שמשפיקין המים לשפוך כל אחד על ידו ג"פ, בבה"ל סי' קס"ב ס"ב ד"ה קצת כתב שיש להחמיר שלא יעביר החציצות מהרביעית, שאין זה בכלל הנטילה, ובחזו"א שם סק"ל כתב שאם לא הי' לכלוך נמצא שהנטילה השלישית מיותרת והו"ל כנשפך.

והנה בנשפך קודם הנטילה הר"ז כפחות מרביעית, אבל בנשפך באמצע הנטילה או ששתה מהן, כתב מרן זללה"ה שם דחשיב מה שנשפך כאדם נוסף, וזה להמפרשים שהנדרן שמא יצמצמו הראשונים, אבל אם ההכשר של שיירי טהרה רק מכח המשך הנטילה, יש לעי' נשפך או שתה מאי, האם זה מפסיק את מעשה הנטילה ואין כאן מעלת שיירי טהרה, כיון שהפסיק בדבר אחר באמצע, ואפשר דכיון שלא הסיח דעתו מלהמשיך בנטילה, אין מגרע מה ששתה מקצת ממי הנטילה, דהו"ל כולו שיירי נטילה אלא ששתה מקצתן, ואין השתיה הפסק, שהרי אף ביד אחת יכול לשתות בין נטילה ראשונה לשניה.

נמ"ל מים שניים מרביעית ונשאר חצי רביעית יכול ליטול מהן לראשונים, כ"כ בחזו"א סכ"ד סק"י, ויש להסתפק שנים שנטלו זה ע"ג זה בב"א והעליון א"צ נטילה אם הם מתחברין ליחשב כיד אחת, או"ד כיון שהעליון א"צ נטילה הר"ז כנשפכו המים, ומסתברא דכל שנוטל לשם מצוה להחמיר על עצמו בספק או לטיבולו במשקה, מהני שפיר לשירי טהרה, כיון דסו"ס נטל לשם נטילה, אבל אם אינו מכוין למצות נטילה, אלא שרוצה לשטוף ידיו בזה ודאי לא מצטרפין ליחשב כיד אחת.

היה דעתו ליטול יד אחת ונמלך ליטול השניה

ג. במה דברים אמורים כשמתחלה ידע הנוטל שכולם רוצים ליטול ממנו, וכוונתו שיעמדו השניים שם בשעת נטילתו של הראשון, ואף שיש מקום לדון בזה אין בידנו להקל, ואצ"ל שנוטל ידו אחת וחוזר ונוטל ידו השניה מאותה רביעית, אבל אם הי' דעתו מתחלה רק ליד אחת ונמלך אח"כ ליטול את השניה, צ"ע אם מהני.

שיירי טהרה לאדם שלישי

ד. מרביעית נוטלין לידים לאחד אף לשניים, ולא יותר, בין אם נטל הראשון יד אחת או שתיים, וכן השני, אבל שלישי אינו יכול ליטול, אפי' אם הראשונים נטלו רק יד אחת, ואפי' הראשון אינו יכול לחזור וליטול ידו השניה, אם חבירו הפסיקו בנטילתו, דכיון שנסתלק חזינן ליה כאדם שלישי.

אם נשאר רביעית, ומעם הפסול בפחות מרביעית ה. מחצי לוג נוטלין אפי' ארבעה, מלוג אפי' מאה, כל שיעורים הללו כשנשאר פחות מרביעית, אבל כ"ז שיש רביעית אין שיעור לנוטלים, טעם הפסול כשנשאר פחות מרביעית כי בטל הקשר ליחשב שיירי נטילה הראשונה, ולכן נטילתו פסולה כמו בנטל בפחות מרביעית.

העביר המים לכלי אחר

ו. בכל האופנים שכשר פחות מרביעית ה"ה אם העביר את המים לכלי אחר שמחזיק רביעית, ואם העביר לכלי שאינו מחזיק רביעית או שנשפך על הרצפה יש להסתפק אם יכול להחזיר לכלי המחזיק רביעית וליטול מהם, ובספר אאמו"ר זללה"ה לפרה"ה ס"ג סק"ד הביא דברי הרמב"ן חולין ט' במי חטאת שאם יצאו מן הכלי קודם קידוש נפסלו, אבל עברו מכלי לכלי כשרים, ושם צידד דאפי' יצאו למקום שאינו כלי כשרין, ולהפוסלין שם מסתברא דפסול גם כאן, דליחשב שיירי טהרה צריך קשר לכלי.

היה בכלי רביעית ונחסר מעט

ז. הי' בכלי רביעית ונשפך מעט קודם הנטילה, הר"ז כפחות מרביעית לכל דבר, שפך מקצת לנקות ידיו לצורך הנטילה, בשו"ע נקט להקל ובבה"ל כתב להחמיר – נטל הראשון מים שניים חשיבי השאר שיירי טהרה גם למים ראשונים, נטל לטיבולו במשקה נראה דג"כ כשר הנשאר, נטל על כף היד שזו רק חומרא לחולין, כתב בחזו"א דהו"ל כנשפך, ויש לדון להכשיר, וכן אם נטל לחומרא בספק ידיים שטהור, יש לדון להכשיר.

נשפך מעט או ששתה מהם

ח. נשפך בין נטילת ראשון לשני או ששתה מהם, כתב מרן זללה"ה שדינו כאדם נוסף, וברביעית שנטל ונשפך א"א ליטול עוד דהו"ל שלישי, ויש לדון להכשיר דנשפך אינו מן המנין, שהכל תלוי כמה בנ"א נטלו משעה הראשונה, וזה תלוי ביסוד הטעם אם מפני הצמצום הרי נשפך כנטילה, אם מפני ההתייחסות ליחשב המשך, י"ל דנשפך אינו מן המנין.

נטילת כמה בנ"א משפיכה אחת

ט. ארבעה וחמשה בנ"א יכולין ליטול ידיהם משפיכה אחת ויחשבו כולן כיד אחת, וכמו שהמים היוורדין מאצבע לזרת חשובין הכל נטילה אחת, כך כל הידים שנתחברו לנטילה אחת מיד בשפיכת המים הרי הם כיד אחת לכל דבר, בין זה תחת זה ובין זה בצד זה, בד"א שהם מונחין מיד כמו האצבע והזרת של יד אחת, אבל הכניס ידו אח"כ אפי' נתכוין לכך מתחלה לא מהני, וידי השני טמאין לכל דבר ואם נגעו בראשון נטמאו גם הראשונים.

בדעת הגר"א נראה דסגי ברביעית אחת לכולם כמו יד אחת, אבל הר"ש והרא"ש כתבו שצריך שיעור כמו בזא"ז, דהיינו חצי לוג לארבעה, [וער"ש בספק לחמישי], וכן מתפרש להרשב"א והר"ן דס"ל שרק בכה"ג יש דין שיירי טהרה, ובכה"ג נשנית המשנה.

דעת הרמב"ם דדין שיירי טהרה נאמר רק במים שניים, וקשה ע"ז מסוגיא דנזיר דמשמע שאין דין רביעית מוחלט בנט"י, וכן בחולין משמע דלא קפדינן אשיעורא כלל, לא רק בשניים.

דעת הראב"ד וה"ר יונה שצריך להשלים רביעית בכל גונא, וג"ז קשה מנזיר ומחולין, והרמב"ן הרחיק פי' זה, וצ"ע בבה"ל סי"ג ד"ה הואיל שהביא דעת מהרש"ל וא"ר והגר"א להחמיר כותייהו, והדברים מחודשים.

סימן ז

בדיני חציצה בנטילת ידיים

אסורה כמו לטהרות, ובחולין שנעשו על טהרת תרומה לא פסלו החציצות, (ועי' יומא ל' ב' לענין חציצה בנכנסין לעזרה).

ובטבילה עזרא לא שמענו לחלק, ורש"י ביומא פ"ח א' כתב שחציצה פוסלת, וכ"נ לפי ר"ח שם שמשפסף הש"ז כדי שלא יחצוץ, וכמו שאמרו שם ל"א א' כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון, וחולין שנעשו על טהרת תרומה לא תקון רבנן, ולכן הקלו בהן, ועי' שע"ת או"ח סי' פ"ח בשם מאמר שחציצה אינה פוסלת, ונראה דהכונה שלא דקדקו בדבר, כיון שהטבילה הידור ובדאי אפשר בקל סמכין שהועילה לטומאה דאורייתא, וגם י"ל שאין שייך גזירה דרבנן כיון שאינו בא לידי מכשול לעולם, אבל בזמן שהוצרכו לטבול מן הדין לא הכשירו חציצות, וכן דקדקו מדקאמר ביבמות מ"ז ב' מי לא טבל לקריו, ש"מ שאותה טבילה מועלת לגירותו, ויש לדחות דלא חיישינן לחציצות בסתמא, אבל אין לחדש קולא בזה בלא ראיה, ואע"פ שבע"ק טובל בשאובין, כונת הגמ' שראינוהו טובל במקוה של כל הטמאין, ועוד דפסול שאובין מדרבנן, ומיעוט המקפיד חמיר טפי שיש לו עיקר בדאורייתא.

ונראה שזו גם כונת תו' דהכא בנט"י לאכילה, והתם בטבילה לחולין שנעשו עט"ת, ולזה קוראין התו' לנגיעה, וה"ה דשרי לענין אכילה בחולין שנעשו עט"ת, ובגליון הביאו דל"ג אף בחולין שנעשו כו', והיינו דרך בהכי מיירי וצ"ע בר"ש מקואות פ"ט מ"ד שלא ביאר דמיירי בחולין שנעשו על טהרת תרומה, אלא חילק בין נגיעה לאכילה, אבל ע"כ האי נגיעה היינו לחולין שנעשו עט"ת, דבידים לא תיקנו כלום בנגיעה, והתם בטבילה מיירי, שו"ר

חולין ק"ו ב' וכל דבר שחוצץ בטבילה כו' מאי קמ"ל

א. חולין ק"ו ב' וכל דבר שחוצץ בטבילה בגוף חוצץ בנט"י לחולין ובקיו"ר במקדש, קמ"ל שהחמירו בנט"י דרבנן אפי' לחולין שחציצה פוסלת, ואפי' מיעוט המקפיד ורובו שאינו מקפיד חוצץ, דלא נימא שרק מה שחוצץ מדאורייתא דהיינו רובו המקפיד החמירו בנט"י דרבנן, וכן במקדש ס"ד דכהנים זריזין הן ואוקמוה דאורייתא קמ"ל, אבל לא נחית התנא לפרטי החציצות שהוזכרו בנדה ס"ז א' שאמרו שם וה"מ לטהרות, דבהני י"ל דנט"י כנדה לבעלה דמי. – מסתברא שאם יש לו חציצה שמקפיד עליה, ונאלץ לכרוך ידו במפה, מ"מ טוב ליטול ידיו במים, שמרויח בזה עיקר נט"י שדינה כטבילה דמדאורייתא רק רובו המקפיד חוצץ, וה"נ אע"פ שהכל מדרבנן אפי' הכי יש לזה מקום, וכן הדין בקיו"ר שאינו מחלל עבודה כיון שמדאורייתא חשיב קידוש טוב, ועוד דהרבה פעמים לא חשיבא מקפיד בעיקר הדין.

בתוד"ה וכל דבר, ובדין חציצה בטבילת עזרא

שם תוד"ה וכל דבר כו', הקשה הר"א בהר"מ כו' והכא קאמר דחוצצין, בתוספתא שם פ"ו ה"ה מיירי לענין טבילת הגוף ולא מיירי בנט"י כלל, וכן מבואר שם ברישא ה"ד כל אלו שאמרו טהורין לחולין מטמאין לתרומה חוץ מהפולטת ש"ז שטמאה לחולין ריבר"י אומר הפולטת ש"ז טהורה לחולין, ופי' במנחת ביכורים לאוכלי חולין בטהרה, וע"ז קאי בסיפא כל החוצצים (בכלים) בכהנים כגרסת בה"ג והגר"א, וביבמות מ"ז ב' תניא וכל דבר שחוצץ בטבילה חוצץ בגר ובעבד משוחרר ובנדה, וכן נראה לגרוס כאן בטבילה, וקמ"ל דנדה לבעלה

לע"י אם מקילין בכל צד רחוק שיתכן שבא אח"כ, דסתמא משעת נטילה הזמן מועט ביותר, וגם עוסק בסעודה, ורחוק שידבקו בידו דברים שלא מהסעודה, והרי בטבילה בנתנה תבשיל לבנה אפי' לא ידענו שנדבק ולא מצאה חציצה אמרינן אימר ברדיוני נפל, נדה ס"ז א', ולכאורה היכא דידוע שהיו עליה חציצות, ולא נתברר שנפלו הו"ל חזקת טומאה, והפמ"ג שציין ליו"ד סי' קצ"ט ס"י יתכן לומר שלא התיר אלא דומיא דטבילה באופן שחפפה והסירה כל החציצות, והנדרון מתי באה החציצה שנמצאת כעת, אבל בלשונו שסיים דלכתחלה ראוי לעיין קודם נטילה משמע שלא עיין כלל.

במ"ב סק"ד, אם אפשר לפרש גלד דמתני' בלא מכח

שם מ"ב סק"ד אבל הכא מיירי שאין לו מכח כו', יש לתמוה דבמתני' פ"ט מ"א תנן גלד שחור למכה והרטיה שעליה חוצצין, וגלד שעל המכה אינו חוצצין, ואיך אפשר לפרש המשנה ברטיה בלי מכח, הרי הגלד שעליה אינו חוצצין ורק הרטייה חוצצת, הרי מפורש שיש לו מכח והרטייה חוצצת, וע"ז אמרו שכל השנויים במשנה שחוצצין בטבילה חוצצין בנט"י, וכן הותעקו הרשב"א והרא"ש את כל המשנה כולל רטיה, ועמש"כ לקמן ס"ח ס"ק כ"ד דלענין נט"י שייך לומר שהקילו במקום הרטייה כדין מפה, והדברים סתומין ומחודשים, וכבר כתבנו שם שאין להקל בלא מפה על כל היד.

במ"ב סק"י בדין טיט לח, ואם טבילה קל מנטילה

ג. שם מ"ב סק"י בדין טיט לח שאינו חוצצין בטבילה וה"ה בנט"י, ויש לעי' בזה דבשלמא בטבילה הגוף שוקע במים והם מחלחלין, או שהמים שעוטפין את הטיט מתחברין ללחות שבטיט וחשיב כמקוה, אבל בנטילה שעוברין ע"ג הטיט לא מצו מחלחלי בשעה קלה כזו, וכן יש לשאול בס"ב בדיו לח, ועבה"ל ד"ה מקפיד.

בסה"ת שכתב נט"י ליגע בחולין שנעשו על טהרת תרומה וקדשים, וזה דוחק שלא הוזכרו ידים כלל, ואי מיירי בידים הרי גם פת נקרא חולין, אבל מתיישב בפשיטות לפרשה לטבילת הגוף לחולין שנעשו עט"ת, שו"ר בבהגר"א סי' קס"א סק"ה ציין לסוגיא בחולין ל"ג ב' ולע"כ.

שם בא"ד אבל במיעוט שאינו מקפיד אין לחוש כו', פי' אע"פ שבטבילה נהגו להסיר כל החציצות אפי' שאינו מקפיד, שחששו לשיטת רש"י שבמיעוט שאינו מקפיד חוצצין בבשר, כאן בידים אין לחוש, דהתם נמי חומרא בעלמא היא, כ"מ בסה"ת, ואפשר שכונתו רק על גלד, ולע"כ.

בשו"ע סי' קס"א ס"א שלא כנגד הבשר, מה הטעם שחוצצין

ב. שו"ע סי' קס"א ס"א כגון צואה שתחת הצפורן שלא כנגד הבשר, הטעם מפני שמקפיד ע"ז, ולא מפני שהמים מחלחלין, דבזה אין לחלק בין כנגד הבשר לשלא כנגד הבשר, [ועי' ב"י בשם הרשב"א בזה], וטעם הקפידא נראה דכנגד הבשר דרך להתאסף שם זוהמא מכל מה שעוסקין בו, לפי שהוא נתפס בסדק, אבל שלא כנגד הבשר אין נתפס שם זוהמא, ורק כשהוא מלוכלך הרבה נדבק שם צואה, ולכן מקפידין על מצב זה שמראה על זיהום מרובה, משא"כ בסדק שכך נראין רוב בנ"א, ויש ללמוד מזה מה נקרא כנגד הבשר, דהיינו כל מה שנתפס בו בין שתי הדפנות, שהבשר מסייע לצפורן ומתהווה הסדק, ואפשר עוד דמה שמכוסה ע"י הבשר אינו נכנס באוכלין, שהוא משומר מתוך הסדק, משא"כ הבולט מע"ג הבשר שהוא נכנס ע"י ההתעסקות באוכלין, ולכן מאוס יותר, וגרע קצת מלכלוכי צואה שעל בשרו כיון שמהצפורן יוצא בקל במקום שאין הבשר מגין.

שם מ"ב סק"א דבספק תלינן שבא אחר הנטילה, האם זה כלל גמור

שם מ"ב סק"א בשם הפמ"ג דבנמצא לאחר נטילה תלינן להקל שבא אחר הנטילה, ויש

להסוברים כן לטבילת הגוף, עי' בסוגיא דידות הכלים מקואות פ"י מ"ה].

והגרע"א ז"ל בגליון המג"א סי' שס"ב ס"ק י"ח כתב דבמיעוט שאינו מקפיד הו"ל החציצה כידו והשניים מטהרין את המים שע"ג החציצה, ובמקפיד שאינו בטל לגופו צריך לזוהר שלא יגעו המים בחציצה, והנה בעיקר תקנת נט"י מיעוטו המקפיד אינו חוצץ אלא כדרבנן בדאורייתא, וא"כ הדין נותן שצריך ליתן עליו מים, דאל"כ הו"ל כחוץ לחמקה, וכשגזרו י"ח דבר תיקנו שלא יטלו עליו מים, מיהו אפשר שהתירו מיעוט המקפיד ולא דנוהו כחוץ למקה, וצ"ע.

ולמעשה בחציצה שאינו מקפיד יש ליטול על כל היד גם על החציצה.

שו"ע ס"ב בדין דיו לח, ובענין מחלחל בנט"י, ובדין דם וחלב ודבש לחין

ד. **שו"ע** שם ס"ב שהדיו היבש חוצץ והלח אינו חוצץ, דין דיו לח שנינו בבריתא שבת ק"כ ב' בהדיא דם ודבש וחלב, והטעם מפני שמחלחלין המים, כמ"ש בבה"ל ס"א ד"ה מקפיד שזהו עיקר הטעם, וכן בסברא דיותר מקפיד על דבר לח שע"ג ידיו שמלכלך כל אשר יגע בו, מיהו אין הדבר ברור לטהר כן בנט"י שהמים רק עברו ברגע השפיקה, ואין לנו מקור דמחלחלי כלל, ועמש"כ סק"ג, מיהו בטבילת ידים דינם כטבילת הגוף.

וי"ש גם לשאול שהדם והדבש והחלב משקין הן ומק"ט, וא"כ איך היד נטהרת בנטילתה הרי הטיפה טמאה ומטמאה את היד, ועוד שמשקין טמאין אינן נטהרין לעולם, וחוזרין ומטמאין את היד גם אם במים כה"ג היו נטהרין בריבועית, ובאמת במשנה לא הוזכר ד"ז לנט"י, וכשאמרו בגמ' בבריתא כל החוצץ בטבילה בגוף חוצץ בנט"י לחולין, לא נחתו לפרטי החציצות, אלא לעיקר דין מיעוט המקפיד, וא"כ י"ל שהידים נשארין בטומאתן, ולא מדיו חציצה, מיהו בזה"ז יש מקום להקל כדין טיפת מים

ועוד יש לעי' דבטבילה כיון שבאו מים עד מעל הברש אע"פ שלא כיסו את החציצה מלמעלה חשיב כולו בתוך המים, ובלחין אין חוצצין, וכן באינו מקפיד, אבל בנט"י אם לא נתן מים ע"ג החציצה ה"ז כמקצת ידו חוץ למים, שאין כאן מקום כמקוה לחשוב שהוא בתוך המים, ולשפוך מים ע"ג החציצה אינו מועיל ליד כלום, כדחזינן בטבילה, וצ"ל דכל שנטל מים על כל היד והחציצה היא המעכבת, קיים בזה מצות נטילה, ואפי' לא עברו ע"ג החציצה, כיון שעברו סביבה באופן שאם לא החציצה היתה נרטבת מהמים קרינן לזה חסרון משום חציצה, ולא מחוץ למים, ועי' להלן, וצ"ע בקידוש ידים ורגלים אם מיעוט המקפיד מעכב מדאורייתא.

בקושית המג"א סק"ד איך המים שעל החציצה נטהרין ובגליון הגרע"א בזה

עוד הקשה המג"א בסק"ד במיעוט שאינו מקפיד איך המים שעל החציצה נטהרין, הרי אינם מטהרין אלא המים שע"ג היד, ותירץ דכיון שדבוק ליד בטל לגבי יד, א"נ דמיירי הכא בשנטל מרביעית, ותירץ בתרא לא מהני לפשטות הגמ' דכל שחוצץ בטבילה חוצץ בנט"י, וא"כ כל שאינו חוצץ אף שנוטל פחות מרביעית בראשונים ושניים ידיו טהורות, ואיך זה מועיל הרי אין המים מטהרין את המים שע"ג החציצה, וע"כ מוכח מזה כתירוצ קמא דכיון שהחציצה דבוקה ליד בטלה לגבי היד, והמים שעליה נטהרין עם היד, [וברפוי שאינו מתבטל מתיישב רק בנוטל רביעית שאין מים טמאין], מיהו קשה לחדש בנט"י דין אחר למיעוט שאינו מקפיד שיהא צריך שיטול גם ע"ג החציצה ותחשב כידו, מה שלא מצינו כן בטבילה, ואפשר לומר דבאמת צריך להדיח גם את החציצה, דכיון שאינו מקפיד ומשתמש עם החציצה בכל הדברים שמשתמש בידיו, א"כ צריך להדיח ידו עם החציצה, כדין נט"י, [מיהו בטבילת ידים מסתברא דלא חמירא מטבילת הגוף, ויכול להשאיר החציצה חוץ למים,

דלא מהני רפוי, דודאי לא עיילי ביה מיא ברגע, ועי' לעיל ס"ג בטיט לח, ואפשר שלכך סיים הרמ"א שאין אנו בקיאיין איזה מיקרי רפוי, פי' דלענין נטילה בעינן רפוי הרבה.

שם מ"ב ס"ק י"ט ומסקי האחרונים דדוקא אשה כו', כ"כ מהרש"ל ע"פ תירוצי הראב"ד דהטעם שטבעת חוצצת מפני שמסירה אותה בשעת לישנה, אבל בתשובות בעלי התו' הנדמ"ח פי' דטבעת הוי דבר חשוב ואינה מתבטלת לאדם כחציצת לכלוך וכיו"ב, ולפ"ז אחד האיש ואחד האשה שוין, ובאמת בתוספתא דמקואות סתמא קתני דטבעות חוצצין, ולא קתני באשה, וגם הראב"ד נראה מדבריו שנקט משל אחד של לישנה, וה"ה דאיכא אופנים נוספים, ואין לקבוע הלכה ע"פ תירוצי אחד, ועוד שדרך להזיזה ממקומה לנקות סביבה ותחתיה, וזה מגרע בביטולה למקומה, ואפשר שידעו האחרונים שאיש אינו מסירה כלל, אבל כבר כתבנו שיש עוד טעמים, ובאמת הב"י והרמ"א העתיקו דברי הג"א לגבי איש, אלא שהמ"א והט"ז והא"ר הביאו דברי מהרש"ל, ונראה דיש להחמיר, וכן הח"א סתם.

ו. דינים שנתבאר

חציצה בידיו לענין ברכה

א. כל החוצץ בטבילה בגוף חוצץ בנט"י, ולכן מי שיש לו בשתי ידיו חציצה שאינו יכול להסירה והיא בגדר מקפיד, אינו מברך על הנטילה, אבל יטול ידיו ולא יגע זו בזו, ואחר הניגוב יכרוך ידיו במפה או בכפפה או שקית ניילון וכיו"ב, ואם החציצה ביד אחת יטול שתיהן ולא יגע זו בזו, וקודם הניגוב יברך על נטילת ידיים בגלל שאחת נוטל כדין, ואחר הניגוב יכרוך במפה היד שעליה החציצה.

דין רטיה

ב. רטיה שעל המכה דינה כמיעוט המקפיד, ויש לנהוג בה כבדין א', ואין להקל בלא מפה, כמשנ"ת לקמן ס"ח ס"ק כ"ד.

שעל ידו לדעת האחרונים שא"צ לנגב, ויש שהעיר דמי פירות כשרץ שנוגע בשעת נטילה אע"פ שטומאתן מדין משקין, מ"מ לא חשיבי חלק מן הנטילה, ואף להחזו"א מהני.

בדין צבע של נוי על רוב היד או כל היד אם אפשר להקל בנט"י

שם וכן הנשים שדרכן לצבוע כו' עמ"ב ס"ק י"ב, ובבה"ל ד"ה והיו שאפי' כולו אינו חוצץ, ונראה שיש להחמיר בזה, דבאמת לא מצאנו באדם שיהא דבר חיצוני נחשב כגוף חי, ואף דהפוסקים הקלו בטבילה בשער לנוי כהרשב"א, י"ל דהיינו בצירוף דעת החולקים על הגאונים וס"ל דשער הוי מיעוט, ועוד נראה דצבע מתבטל יותר לשער מלגוף והוי כגוף השער, כמו שער תלוש צבוע, דומיא דפרוכת שהביא הרשב"א, אבל בנט"י שאינו נוטל בבשרו כלום רק צבע, אין להתיר אלא [במיעוטו או] בצבע שאין בו ממש, וגם בטבילה נקטינן להחמיר בשיער בדאית ביה ממש, ועי"ש תשובת הרמב"ם בזה].

שם בהגה גלדי מכה שעל ידו אם אינו מקפיד עליו אינם חוצצין, ד"ז מפורש במשנה דגלד שעל המכה אינו חוצץ, וכל שאינו חוצץ בטבילה כ"ש בנט"י, אלא לפי שהחמירו להסיר הגלדים בטבילה, כלפי זה כתב בסה"ת דבנט"י א"צ להחמיר, ובאמת מתני' דקתני גלד היינו על בשרו ולא בשערו, וזה גופיה מוכח דלא כרש"י, ולא נתפרש למה החמירו בזה בטבילה כרש"י, הרי ע"כ גם רש"י מודה בגלד שהוא על בשרו וקתני שאינו מקפיד, שו"ר דרש"י מפרש שהגלד רך ולח שהריר היוצא מן המכה מלחלו, ולכן לאחר ג' ימים מתייבש וחוצץ.

בדין טבעות, אם מהני רפוי בנט"י שאין המים נכנסין, ובמ"ב שכתב להקל באנשים

ה. שם ס"ג צריך להסיר הטבעת מעל ידו כו', ובהגה ואפי' הוא רפוי כו', דין רפוי הוזכר בטבילה שידו שוקעת בתוך מי המקוה, אבל בנט"י שהמים עוברין עליו לרגע מסתבר

נטילה על החציצה

ג. מיעוט שאינו מקפיד אינו חוצץ, אבל צריך שיעברו המים ע"ג כל היד עם החציצה.

גלדי מכה

ד. גלדי מכה אינם חוצצין, (ליחה שיצאה מן המכה ונגלדה ע"ג העור הבריא חוצצת).

דם יבש ולה

ה. דם יבש חוצץ, ויש לרככו ברוק או בפושרין ולנגבו, וכן דם לח יש לנגבו.

שמן או משחה על היד

ו. שמן שסכו ע"ג ידו אפי' כולה אינו חוצץ, [וה"ה משחה שנבלעה וניכר רק שמנונית], כן יש ללמוד מעדיות פ"ד מ"ו, שהתירו לטבול כשסך שמן על גופו, [וכ"ה בשו"ע ס"ב לענין צבע שעושין לנו], ומשמע שבדרך הרגיל המים נשארין על כל היד, אע"פ שאינם נתפסין יפה ע"ג השמן.

צפורנים גדולות, ושחרורית שאחורי הציפורן

ז. צפורנים אפי' גדולות אינן חוצצות, שחרורית שנאספת בין הצפורן לבשר כנגד הבשר אם רגיל בכך אינה חוצצת, ואם מקפיד עליה או שהיא במקום שלמעלה מן הבשר חוצצת. – מותר לנקות הצפורן בשבת מטיט וצואה ויזהר שלא יקנח חזק מדאי שלא יקלף מהצפורן.

ציפורן שפירשה, ציצין וקילופי עור

ח. צפורן שהתחיל לגוזזה ופירשה בין רובה בין מיעוטה אינה חוצצת, דבמקום החתך נכנס מים ועכ"פ הוי ראוי לביאת מים, ציצין שסביב האצבעות אין חוצצין, וכן קילופי עור.

דיו, צבע, ושחרורית שעל היד

ט. דיו או יוד וכל צבע וכן שחרורית שעל היד, אם אין בהם ממש אינם חוצצין, וכל ששטפן בשפשוף היטיב ואינו ניכר במשמוש, הו"ל חזותא ואינו חוצץ, ומותר להדיחן בשבת.

דבק שעל היד

י. דבק אפי' דק ביותר חוצץ אע"פ שקשה להסירו, אלא א"כ נשאר גרגיר קטן ביותר שאין דרך להקפיד עליו.

גדר מקפיד

יא. חציצה שאינו מקפיד עליה אלא בזמן שבא ליטול ידיו לא מיקרי מקפיד, כ"כ במ"ב סק"י לענין אם מקפיד על דבר שרוב העולם אינם מקפידין. – קפידא אין הכונה שניחא ליה שלא תהא החציצה, אלא שמקפיד ומפריע לו מצב זה, ומשתדל להסירה גם בלא דיני נט"י.

דין טבעת

יב. טבעת חוצצת ואין להקל אפי' רפויה, כיון שאין המים נכנסין תחת כולה בשפיקה רגילה.

סימן ח

בשיעור מקום הנטילה ובדיני מים ראשונים ושניים

הקנה פקוק וסתום שם, עכ"ל, ולכאורה אין שייך פקק שסותם באצבעות ויתפקקו כמו שיתפקקו כדתנן סוכה ט"ו א' מפקפק דהיינו מפרק חוזק החיבור ונעשה רותת ומזדעזע, שו"ר בערוך ערך פק שכתב שניהם בערך אחד, ועי"ש.

וענין דבגמ' פליגי אם חולין ותרומה שוין, ואם מפורש בבריתא בחולין פקק ובתרומה פרק, איך לא שאלו מזה בגמ', וגם רב לו הי' לומר פקק ופרק, ולא עד כאן ועד כאן, ועוד דאם קשר שני נקרא פרק אין טעם שקשר שלישי יקרא פקק, [דפרק הוא מקום שעצם מתפרק מחבירו, כדתנן פסחים פ"ה ב' שכשמגיע לפרק מפריד עצם מחבירו ולא חשיב שבירת עצם, וכ"כ ר"ה גאון עד הפרק מקום שנפרק הזרוע מן היד], ולכן נראה שזה ט"ס, או תיקון מגיהי ספרים שמצאו ג"פ פרק ותיקנו פקק.

בגרסת הגאונים ובהוכחת הרמב"ן מהירושלמי וגרסת הראשונים ברישא קי"ר ואח"כ חולין ותרומה, וזה אינו מתאים לסדר, דקי"ר חמור מכולם וחולין קיל מכולם, והרמב"ן כתב ע"פ הירושלמי שהחמירו בחולין טפי מתרומה, וכבר תמה הרשב"א דיציבא בארעא שחולין גזירה משום סרך תרומה, ואיך יתכן לגזור בהם יותר, ול"ד למפה שהתירו לאוכלי תרומה שהם זהירין וזריזין, אבל גדר עד היכן טומאת הידים לא יתכן להחמיר בחולין משום סרך תרומה טפי מתרומה.

והנה בירושלמי אמרו דלתרומה עד הפרק ולחולין עד קשרי אצבעותיו, וכתב הריטב"א שהי' פשוט להרמב"ן דפרק אינו עד סוף היד, שהרי זהו שיעור של קי"ר, וליכא למ"ד שהם שוין, וע"כ דפרק היינו פרק שני של

חולין ק"ו א' נט"י לחולין עד הפרק כו', בפרש"י, ובגמ' ר"ח ורי"ף

א. חולין ק"ו א' ת"ר נט"י לחולין עד הפרק לתרומה עד הפרק קי"ר במקדש עד הפרק, פרש"י שיש כאן שלשה פרקים וכל אחד מוסיף על חבירו פרק נוסף, ומתפרש עד כאן לחולין פרק שני שבקשרי האצבעות, עד כאן לתרומה סוף קשרי האצבעות, עד כאן לקי"ר חיבור כף היד והזרוע, שהוא הקנה שמתחבר לכף היד, ולפי' זה קשה פלוגתא דרו"ש ור"ש בסמוך, שהרי בבריתא מתפרש שיש שלש דרגות זה למעלה מזה ולמה לא הזכירו בגמ' לסייע או להקשות מדיוקא דבריתא, וכבר נדחקו בזה בתו', ועו"ק שאמרו בגמ' בדברי רב עד כאן לחולין עד כאן לתרומה ולא ביארו מהו עד כאן, רק שרב הראה לתלמידיו ולא סיפרו לנו מה הראה, ומי סני ליה למימר רב אמר לחולין עד קשר שני שבקשרי האצבעות כו'.

ור"ח גרס לחולין עד הפקק [וכ"ה ברי"ף דפו"ר] ולתרומה עד הפרק, וגרסא זו מחודשת שהרי לשון קשרי אצבעותיו מוזכר בגמ' פעמים רבות, שבת פ' ב' ביצה י"ד א' נדה נ"ח א' וכן לענין שתי שערות אחת על גבי קשרי אצבעותיה של יד, נדה נ"ב ב' סוטה ל"ט ב', ומה ראו לשנות שמו ולקרותו פקק, וגם אין מתאים לשון פקק כמו שיתפקקו כל חוליות שבשדרה ברכות כ"ח ב' שענינו זעזוע ופירוק, ואין זה מתאים לקשרי האצבעות, ול"ד לפקק של קנה שהוא סותם מקום פתוח, ולא לפקק של גפנים עי' תענית כ"ה ב' ב"ק פ"א א', שו"ר פרש"י בברכות שם פירש שיתפקקו שיראו הפקקים הם הקשרים כמו שמצינו בקנים ובגפנים מן הפקק ולמעלה, והוא הקשר שחלל

שיש חילוק בין חולין לתרומה ממילא מפורש מהו החילוק.

והיי פשוט לגמ' דפליגי בהבנת הבריתא ולכן לא שייך לשאול מהבריתא וממילא מובן טעמיה דכל חד, שרב פירש מדקתני ג' בבי עד הפרק ש"מ שיש חילוק בין חולין לקיו"ר, דאל"כ הוה אמר לקיו"ר וחולין ותרומה עד הפרק בחד בבא, וכיון שאין יותר משתי אפשרויות מובן דלחולין עד סוף קשרי אצבעותיו, וכיון שלא שנה התנא לחולין ולתרומה יחד הבין רב שהתנא בא להוסיף בתרומה עד הפרק, והתנא חילק הדאורייתא תחלה ואח"כ הדרבנן, וכיון ששנה חולין תחלה הוצרך לשנותם בפרק בפ"ע, כיון שהוא עד קשרי אצבעותיו.

ושמואל סבר דכיון ששנה התנא בכולם לשון פרק הכונה שכולם שוין שצריך ליטול כל פיסת היד, ולא שנה כולם יחד מפני שקיו"ר דאורייתא, וה"ק קיו"ר עד הפרק מדאורייתא, ואף נט"י לחולין עד הפרק כמו שהוא מדאורייתא שיעור היד, ופתח בחולין כלפי קודש, דהינו מה שתיקנו מדרבנן, והוסיף ג"כ תרומה שלא לחלק ביניהם, ובאמת מתני' ידידים פ"ב מ"ג משמע דפרק הינו כל היד וכמש"כ סק"ב, וא"כ ה"ה סתם פרק בכל מקום, חוץ ממה שנשנה כאן שני פעמים שמוזה דייק רב לחלק ביניהם, ושמואל לא חילק, שו"ר בסמ"ג עשין כ"ז שפי' כן כל הסוגיא בשם ריצב"א ובשם הערוך, עיי"ש, וביש"ש פ"ח ס"כ שהדרך המחזור כמ"ש הסמ"ג.

ורב ששת סבר מדפליגנהו ש"מ שפרק של חולין ותרומה אינו אותו פרק של קיו"ר, ונקטינן דתרווייהו לקולא שהוא עד קשרי אצבעותיו, והו"מ למיתני לחולין ולתרומה עד הפרק.

דעת ר"ח והרי"ף שנקטו שאין יותר משתי אפשרויות, דהיינו סוף קשרי אצבעותיו או סוף פיסת היד, מסתיעת מסתמות הגמ' שרב לא

האצבעות, אבל לפנינו בירושלמי ברכות פ"ח ה"ב מסיים עלה דמישא בר בריה דריב"ל אמר מן דהוה אכל עם סבי ולא משטף ידו עד הפרק לא הוה אכל עימיה, הרי מפורש שריב"ל החמיר בחולין עד הפרק כמו בתרומה, וכ"מ בתלמודן משמו דאע"פ שהי' לוי ולא אכל תרומה החמיר בחולין עד הפרק, הרי מפורש שזוהי ממש המימרא שבתלמודן, ולמדנו מזה שהפרק הוא סוף כף היד, וקשרי אצבעותיו דחולין הם השיעור המועט.

ביאור הסוגיא שיש רק שני פרקים, וראיות לזה

ולמדנו מזה דמה שאמרו לחומרא בין בחולין בין בתרומה הינו עד סוף פיסת היד, וכולן שוין לקיו"ר, וזוהי מסקנת הגמ' כהרי"ף ור"ח שצריך ליטול לחולין כל פיסת היד, [ולדבריהם מה שאמרו בגמ' פרק בתרומה זהו פרק דקיו"ר שהרי פחות מזה נקרא פקק, וכשאמרו הלכה עד הפרק ידעו דהיינו פרק ולא פקק], ולא עלה ע"ד שום אמורא לחלק באמצע פרקי האצבעות, דודאי האצבעות הם מקום שלם ונידונין לעצמן, וכן משמעות הלשון דפרקי האצבעות לא מיקרו סתמא פרק, דהו"ל למימר עד אמצע פרקי אצבעותיו או קשרי אצבעותיו, אבל סוף האצבעות שייך לקראן פרק, שאין כאן התייחסות לדבר מפוצל כאצבעות, אלא במקום הקשר שהוא מקום אחד המחובר לכף היד.

ובזה נתיישבה כל הסוגיא, שהתנא שנה תחלה קיו"ר שהוא מדאורייתא ואמר שהוא עד הפרק, דהיינו כל כף היד ולא עד המרפק כמבואר בערכין שהקשו אמתני' דהתם מבריתא זו, ואח"כ שנה התנא חולין ותרומה בלשון פרק, ונחלקו אמוראים אם כונת התנא לומר שכולן שוין לומר דקיו"ר עד הפרק של חיבור היד לקנה ואף לחולין ואף לתרומה עד הפרק הזה כמו קיו"ר, וכשאמר רב עד כאן לחולין עד כאן לתרומה, אף דהלשון משמע שהראה בידיו עד היכן, אבל לא הי' שום צד ספק מה הם שני הצדדים, שהרי אין צד שלישי, וכיון שרב אמר

וְלַמַּדְנוּ מכאן שמודה ר"ש שיש טומאת ידיים גם בכף היד, כדקתני מיטמאות ומיטהרות, מיהו אם נימא שאף לתרומה ניטלות עד קשרי אצבעותיו, א"כ לא יתכן שיטמאו בכף היד, שמקום שאין מטהרין אותו לא יתכן שיגרום טומאה, (ואפשר דלענין ראשונים ושניים אם בא ליטול גם כף היד הרי נטהרין במים שניים גם המים שע"ג כף היד, ובאופן זה גם נטמאין בכף היד, שאין המים נטהרין שם א"כ שומר גם את הכף בטהרה, אבל אם רוצה לטהר רק את האצבעות רשאי, ובאופן זה לא יטמאו המים שע"ג כף היד, כיון שלא בא לכללם בכלל טהרה), וצ"ע, ועי' בסמוך מסוגיא דברכות דלכו"ע הכף בכלל צורך בנקיות, וזהו דין קיור, וכן המשפוש מ"ר נוגע גם בכף, ולכן שייכא בהו טהרת ידיים, שו"ר שהרא"ה בבד"ה בית ו' ש"ב כתב שיזהר שלא יגע באוכלין בכף היד אם נטל רק עד האצבעות, ובמשמרת הבית כתב שלא גזרו עליהם אלא עד הפרקים לכל חד כדאית ליה.

בברכות ט"ו א' מיייתנין נקיות ידיים לתפלה מקרא דארחץ בנקיון כפי, ובודאי שכף היד בכלל כפי, ובשמעתין משמע דלענין נקיות סגי באצבעות, אלא שגזרו משום סרך תרומה, ואפשר שנקיות ודאי בעינן גם בכף היד, אלא שאין הכף עסקנית לטמאה בסתמא, אבל אם אינה נקיה הרי היא ג"כ בכלל חיוב נקיות.

לענין הלכה לפי ר"ח ורי"ף, ולדעת רש"י ותו' **ג. לענין** הלכה ר"ח והרי"ף שגרסו בגמ' לחולין עד לפקק, והיינו קשרי אצבעותיו לדעתם, א"כ בהדיא שנו בברייתא פרק דתרומה כפרק דקיור, ואסיקנא בגמ' בין לחולין בין לתרומה עד הפרק ולא עד לפקק, ולפ"ז צריך ליטול כל כף היד, וכבר נתבאר לעיל סק"א הראיות לפי זה, וכ"ד הראב"ד והרי"ד והרשב"א, וכ"כ הסמ"ג בשם ריצב"א והערן, שו"ר בבה"ל סי' קס"א ס"ד ד"ה וראוי

ביאר עד כאן ועד כאן היכן הוא, ש"מ שאין יותר משתי אפשרויות, ומסברא שאין מקור וטעם לחלק האצבעות באמצען, שהם כאבר אחד ותופסין המאכל, ואין פרקו של זרת כפרקו של אמה, נומה"ט כתבו תו' שאין לומר פרק ראשון של יד כיון שאינם שוין זל"ז, דהיינו שאם הוא תופס דבר בפרק ראשון של אמה ואצבע אין הזרת משתתפת כלל, ומירושלמי דליכא התם אלא שתי אפשרויות, ומשם מבואר בהדיא באותה עובדא דריב"ל שבתלמודן דהיינו כקיו"ר.

ידיים פ"ב מ"ג הידיים מיטמאות כו'

ג. בידיים פ"ב מ"ג מ"ג תנן הידיים מיטמאות ומיטהרות עד הפרק, ובפשוטו היינו הפרק של סוף כף היד, וכן משמע הלשון דקתני נטל חוץ לפרק וחזרו ליד ולא קתני וחזרו לאצבעות, ויש לעי' בשלמא לר"ש דאיכא נט"י עד הפרק לתרומה או אף לחולין, א"כ כף היד הוא מקום נטילה וממילא המים ששם נטהרין אף לחולין אפי' למ"ד עד קשרי אצבעותיו, אבל לרב ששת דאמר עד כאן בין לחולין בין לתרומה לקולא, א"כ לא מצינו חיוב נטילה בכף היד, וא"כ מנלן שהמים שע"ג כף היד נטהרין במים שניים, ודוחק לומר דכולה מתני' בפרק של נטילה שהוא עד קשרי האצבעות לרב ששת, וגם בתוספתא נראה דפרק דשמעתין הוא הפרק של קיור, [מיהו בפ"א ה"א תניא ואין בהם כדי שיגעו לפרק ע"כ היינו אצבעות לרב ששת], ועוד דכיון דטומאת ידיים אסמכוה אקיו"ר יש לנקוט שיש טומאה גם בכף היד, וכן הא דאסמכינהו אקרא דוידיי לא שטף במים, והרי ידיים דאורייתא היינו גם כף היד, כדאמרין בערכין, וזה ג"כ קשה לרב ששת, אבל לרב י"ל דבחולין הקלו, ואפשר דמקיו"ר שמעינן לה לרב ששת, דכיון שצויתה תורה לקדש הידיים עד סוף כף היד, ש"מ שכ"ז בכלל יד, ונתנו לכל היד קולא שהמים נטהרין שם במים שניים, ואפשר דלקדש מודה רב ששת ששיעורן כקיו"ר, ובספרי יליף לאכילת קדשים מקיו"ר.

שהביא כל הפוסקים הנ"ל וכתב שיש להחמיר
מן הדין.

ושאר פוסקים שחלקו על דבריהם ס"ל
דפשיטא לגמ' שנט"י אינה כל כף היד
כקו"ר, וא"כ הנדון אם עד פרק שני של
האצבעות או עד סוף קשרי האצבעות, ולכן ס"ל
שאף המחמיר היינו רק עד סוף קשרי אצבעותיו,
והרא"ש כתב שלא נהגו כהר"ף והיינו באשכנז
מקום בעלי התו', ורי"ו כתב שנהגו כהר"ף,
והיינו בספרד, וכ"כ האגור.

במקום הנטילה במים אחרונים

ולענין מים אחרונים סתמו בטוש"ע סי' קפ"א
ס"ד דסגי עד פרק שני של האצבעות,
שאינן זזהמא מגעת יותר מזה, וכתב הגר"א
דהיינו לשיטת הפוסקים שהנדון בגמ' בין פרק
שני של אצבע לכל האצבע, ובזה החמירו בנט"י
משום סרך תרומה, ובמים אחרונים דליכא משום
סרך תרומה שפיר הקלו עד פרק שני שבאצבע,
אבל לדעת ר"ח והר"ף לא הי' נדון בגמ' אלא
אם עד סוף קשרי אצבעות או כל כף היד,
לדבריהם אין מקום לשני פרקים של האצבע,
מיהו הרשב"א סבר כדעת הר"ף ואמר מסברא
דנפשיה דסגי בפרק שני של האצבעות, לפי
שמפרש הגמ' בע"א, עי"ש, ובבה"ל שם כתב
דלהגר"א לדעה קמיתא צריך ליטול עד סוף
קשרי אצבעותיו סמוך לפיסת היד, דמה
שהחמירו לחולין כלתרומה כל היד היינו משום
סרך תרומה, וזה לא שייך במים אחרונים, וכל
חד פחית דרגא ממה שלפניו, וסיים וטוב לנהוג
כן לכתחלה.

ואמנם היה מקום לדון למאי דקי"ל להר"ף
שבכולם עד הפרק של סוף הכף א"כ
י"ל שלא חילקו שום נטילה לאצבעות לחוד,
ואפי' במים אחרונים, ולפ"ז גם למים אחרונים
צריך ליטול כל היד, ואע"פ שאין להצריך כלי
ושיעור, וחזו"ת, כמ"ש במ"ב שם ס"ק י"ט כ"א
שהרי אין כאן ענין טהרה כלל, ואפי' בקיור
אשכחן שא"צ רביעית, [וכ"כ בדינים והנהגות

שמרן זללה"ה לא דקדק שיהא רביעית במים
אחרונים], אכתי בשיעור עד הפרק י"ל שכל
הנטילות שוות, מיהו נראה דכמו שסתמו בכל
הפרטים הנ"ל דממילא מובן, א"כ י"ל שגם
לענין השיעור עד היכן הנטילה באצבעות סתמו
משום דאזלינן בתר טעמא, וא"צ אלא כפי
הנדבק בשימוש הרגיל, וכ"נ בגמ' דעד כאן ל"פ
אלא בראשונים דאיכא משום תרומה, אבל
באחרונים כולם שוין לקולא, ומ"מ לדעת הר"ף
ודעימיה נראה סתמות הדברים שאין לחלק
אצבע לשנים, כמו שא"א לחלק פרק של אצבע
לשנים, ולכן יש להצריך כל האצבעות, כמו
שנוטלין ביוהכ"פ וט"ב לנקיות, ועי' לקמן סק"ה
דממה שאמרו סוטה ד' ב' דבמים אחרונים צריך
שישפיל ידיו למטה ג"כ משמע שנוטל יותר
משני פרקי אצבעות, דבמעט מים של שני פרקים
אין במים כדי להתפשט למעלה אלא משהו,
וכיון שמנגב ידיו אין הפסד כ"כ אם עברו מעל
קשרי האצבעות, וי"ל דמה שאמרו להשפיל ידיו
זה כדי שיצאו המים לגמרי, ולא מחשש שיעלו
למעלה מן הפרק, אלא שישארו על היד, ואז
תהא תועלת הניגוב פחותה.

בשיעור קשרי האצבעות

שיעור קשרי אצבעותיו יש להסתפק אם הכונה
סוף פיצול האצבעות בלי הקשר, או
שצריך ליטול גם הקשר עצמו, דלשון הירושלמי
עד קשרי אצבעותיו, משמע בלא הקשר, אבל
לשון רש"י שהוא ע"ג היד, וכן בנט"י ביוהכ"פ
איתא בשו"ע עד סוף קשרי אצבעותיו, ויש
לשונות בראשונים עד סוף פיצול האצבעות, וזה
מתפרש בלא הקשר, ובסברא יש לקבוע השיעור
לפי הצד הפנימי של היד ששם תופס בידיו וזה
בלא הקשר, ולענין מים אחרונים אפי' לכתחלה
אין להחמיר יותר.

שוב העירני הר"ב נ"י שהדבר מבואר בנזיר נ'
ב' שמלא פיסת היד ומלא קשרי אצבעותיו
חד שיעורא הוא, ש"מ שמהצד הפנימי משערין,
ובאמת גם בפרק של כף היד יש חילוק בין צד

טהורה, אע"פ שהמים שע"ג היד נוגעים במים שחוץ ליד, מגע זה אינו מטמאן, והטעם שהמים שחוץ לפרק טמאין הוא בגלל שהגיעו המים מן היד לחוץ לפרק ונטמאו בנגיעתם ביד, ולפ"ז משכח"ל שנטל את הראשונים רק עד הפרק, כגון שהתחיל את הנטילה מחוץ לפרק לכוון היד, וכיון שלא באו המים מן היד לכוון חוץ לפרק, הר"ז כנטל את הראשונים רק עד הפרק, וה"ה אם אחז ידיו למטה והתחיל ליטול מחיבור היד לקנה דחשיב שהראשונים לא יצאו חוץ לפרק.

שם וחזרו ליד טמאה, שהשניים לא טיהרו מה שחוץ לפרק, וא"כ נטמאו מהמים הראשונים, ולכן אפי' חזרו רק השניים טמאין, ואצ"ל נטל השניים רק עד הפרק, שהמים שחזרו הם הראשונים, ועי' קמא סק"ו בדין חזרו הראשונים קודם שנטל את השניים, אם הם מטהרין אותן כיון שכעת חזרו להיות ע"ג היד.

סוטה ד' ב' מים ראשונים צריך שיגביה ידיו למעלה, אם גם בזה"ז

ה. סוטה ד' ב' ארחב"א אמר רב מים ראשונים צריך שיגביה ידיו למעלה, כולה סוגין בחולין בזה"ז, וש"מ שיש ליטול גם בזה"ז באופן שמטהר את הידים, והיינו מים ראשונים ושניים, ושלא יצאו חוץ לפרק ויחזרו ויטמאו את הידים כדמפרש בבריתא, ויש לעי' מה התועלת בזה הרי בלא"ה המים טמאין שכולנו טמאי מתים והמים נעשין תחלה מדאוריתא, ויש לדחות שבזמן רב עדיין נהגה טהרה במקצת, כדאמר עולא חבריא מדכן בגלילא, ולכן לא ביטלו צורת הנטילה, אבל לא משתמיט בשום דוכתא שבזה"ז נשתנה הדין, ואמנם בקמא [נדפס לקמן ס"ט] ס"ק י"ב פירשנו דהיינו דקבעי חולין ק"ז א' קפדיתו אמנא כו' בזה"ז, ולפ"ז נוכל לומר דלא קפדינן אהגבהת הידים, אבל אין כן דעת כל הפוסקים, וס"ל שהגמ' לזמן הזה.

הפנימי לחיצון, ונראה דאזלינן בתר הפנימי שזהו החלק שמתפרק מעצם הקנה, ופרק ע"ש הפירוק הוא.

לענין מעשה במים אחרונים

ולענין מעשה כתב בבה"ל שלכתחלה טוב לנהוג כהגר"א ליטול עד סוף פיצול האצבעות, מיהו נראה שאם אינו רוצה לשנות המנהג יטול מן הכלי רק שני פרקי האצבעות ואח"כ ישפשף וירטיב ידיו עד סוף פיצול האצבעות, (ואפשר שלא החמירו כיון שהיום הידים נקיות שאין נוגעין בידים באוכל, רק בכף ומזלג, אבל אין לסמוך ע"ז דצריך מנין להתירו, ומ"ש בשו"ע סי' קס"א ס"י דיש שאין נוהגין ליטול מים אחרונים, כבר כתב במ"ב שם ס"ק כ"ב בשם היש"ש והגר"א שצריך ליטול גם בזה"ז, וכ"כ המ"א בשם המקובלים ובברכ"י החמיר הרבה בזה, עכ"ד, ולכן אין לעשות סמך מזה, שוב שמעתי שבספר מור וקציעה כתב שנשים אינם נוהגות במים אחרונים מפני שרגילין בכף ומזלג ולא בידים, ואפשר שהקילו כשיטה זו שהאידנא גם אנשים פטורין, אבל לפמשנ"ת שיש חיוב מן הדין, אין סברא להקל בנשים).

פ"ב מ"ג נטל את הראשונים כו'

ד. פ"ב מ"ג נטל את הראשונים עד הפרק ואת השניים חוץ לפרק וחזרו ליד טהורה, כאן ביאר התנא דחוץ ליד אינו מקום טומאה, ולכן אע"פ שרק המים השניים נגעו חוץ לפרק, והו"ל השניים התם כאילו הם רק ראשונים, אפ"ה המים שחוץ לפרק טהורים, שהרי טומאת הראשונים היא רק מכח היד הטמאה שנגעה בהם, ומזה מוכח דחוץ לפרק היינו קנה, דהא כף היד מקום טומאה הוא, ויש לדחות דכשנטל לחולין חשבינן לכף היד כמקום טהרה.

שם נטל את הראשונים ואת השניים חוץ לפרק וחזרו ליד טמאה, מבואר דבלא חזרו ליד

אין לחוש בהם כ"כ, אבל אם נוטל עד ראשי אצבעותיו או כל היד, איכא ריבוי מים לחוש לויבתם.

שם אר"א כל האוכל פת בלא ניגוב ידיים כאילו אוכל לחם טמא

שם א"ר אבהו כל האוכל פת בלא ניגוב ידיים כאילו אוכל לחם טמא, בפשוטו המאוסות היא מרטיבות המים שמלחלחת את הפת, ואוכל לחם רטוב מידיו שזה מאוס, ולפ"ז אף בטבל במקוה ובמעין צריך ניגוב, וצ"ע בשו"ע סי' קנ"ח סי"ג, וכבר הארכנו בזה בקמא [נדפס לקמן ס"ט] סק"א.

שם תניא נמי הכי כו', וברשב"א דסוגיין בנוטל רק האצבעות, ובשו"ע בזה

ו. **שם** תניא נמי הכי הנוטל ידיו צריך שיגביה ידיו למעלה שמא יצאו המים חוץ לפרק ויחזרו ויטמאו את הידים, אם הפרק הוא חיבור הכף לקנה, החשש הוא שהמים שהיו ע"ג היד יעברו לקנה, ואם הפרק הוא סוף קשרי האצבעות החשש שיעברו המים ע"ג כף היד וישארו בטומאתם, וא"ת הרי גם כף היד מקום טהרה ובדין הוא שהמים השניים יטהרו אותם, וי"ל דהיכא שנוטל ראשונים ושניים על כל היד שפיר נטהרין, אבל כאן שדעתו רק על האצבעות אלא שנתפשטו ע"ג כף היד, לא טהר הכף עד שיטול ידיו על כל הכף, ולא סגי בשניים לחוד עד שיטול ראשונים ושניים, ולכן מים שעברו על כף היד נשארינן בטומאתן.

הרשב"א בתשובה ח"ג סי' ר"ס כתב שהשמיט הא דצריך שיגביה ידיו משום דאתא רק לרב לטעמיה שנוטל ידיו עד קשרי אצבעותיו, והמים שיוצאין משם לכף היד נטמאין, אבל הנוטל עד סוף הכף הרי המים שע"ג הקנה אינם נטמאין, שאין טומאה אלא בידים, נראה מדבריו שהמים מק"ט כשנוגעין בכף היד, ולא נתפרשו הדברים שהרי המים הראשונים טמאין וכשהם יוצאין לקנה הם טמאין וא"צ לקבל טומאה מהקנה, ובהדיא תנן

אין יגביה יד ימינו כשנוטל הכלי ליטול יד שמאלו

ויש לעי' בשלמא ביד אחת שייך שיגביהנה כל הזמן מתחלת הנטילה עד לאחר מים שניים וניגוב, אבל כשבא ליטול ידו השניה, איך יכול להחזיק את הראשונים למעלה, הרי בהכרח דולה מים מן החבית ומשפיל ידו, וכן בזמן הנטילה ע"כ מחזיק ידו בשוה ונותן על גבי השניה, מיהו למעלה מכף היד יכול לשמור שהקנה ישאר למעלה, אבל רב לשיטתו דבחולין סגי בקשרי אצבעותיו, וצ"ל דכיון שמחזיק כל הזמן ידיו למעלה, לא חיישינן לרגע זו של שאיבת המים ונתינתן, שירדו המים ליד, ואי משום מגע שנוגעין המים שבפנים במים שבחוץ הרי כל הזמן הם נוגעין זה בזה, [שו"ר במ"ב סי' קס"ב סק"ג שהקשה כן, וכתב שיטול מרביעית, או שישפיל ידיו כל הזמן, ול"מ כן סתמות הגמ' והפוסקים, וע"ע בשע"צ אות ל"ד ובחזו"א סכ"ב ס"ק כ"ג בשם המג"א].

ויש לעי' דבברכות נ"ב ב' מבואר שהמפה שמקנחין בה את הידים טהורה, וחיישינן שמא תטמא בכסת או בשולחן, ואם איתא דבסתם נטילה יוצאין מים ראשונים חוץ לפרק, א"כ כשמקנח ידיו במפה היא נטמאת מהמים שחוץ לפרק, וצ"ל שאותן המים מתייבשין מאליהן ואין מקנחין אותן במפה, דכיון שיודעין שהם טמאין נזהרין בהן, וצ"ע.

במ"ב סי' קס"ב סק"ג כתב שמגביה ידיו אחר מים שניים, אבל קודם לכן אפי' יחזרו הראשונים יטהרום השניים, ומרן זללה"ה בסכ"ד ס"ק י"ח חלק ע"ז, ובס"ק כ"א כתב דלגרש"י במתני' דברי המ"א מכוונים, ועמש"כ בזה בקמא [נדפס לקמן ס"ט] סק"ה ו' ולקמן סק"ז

שם מים אחרונים צריך שישפיל ידיו למטה

שם מים אחרונים צריך שישפיל ידיו למטה, דעדיף שיצאו המים לגמרי משישאר וינגבם, וגם שלא יטנפו שאר היד, ומכאן משמע שנוטל יותר משני פרקי אצבעות, דמשהו מים

לשתי הידיים, וגם בסברא אין טעם שיחבר שתייהן לשניים כשאצל אחת הם ראשונים, והנה כשנוטל שתי ידיו כאחת דהיינו ששופך על שתייהם יחד, חשיבי שתייהן כיד אחת, וכדין הסיפא שנוטלין ארבעה וחמשה כאחת, וכמשנ"ת לעיל ס"ו סק"ו, ולכן המים שנפלו מן הראשונה ע"ג השניה אינן מטמאין אותה, וכן כשנוגעות זו בזו, הר"ז כאצבעות היד שנוגעות זו בזו, אבל כשנטלן אחת אחת בפ"ע, הרי המים הראשונים שעל כל אחת כמים טמאין לגבי חברתה, וכשחוזר ונוטל את השניים לשתי ידיו כאחת הרי המים שנפלו מאחת מטמאין את השניה, וכן אם נגעו זו בזו הר"ז כנגע במים טמאין, [מיהו אם נטלן זו ע"ג זו ולא נגעו זו בזו, הרי העליונה טהורה ותחתונה טמאה].

והנה המים השניים שנפלו לארץ מכל אחת טהורין. ואפ"ה כשנפלו ע"ג חברתה מטמאין אותה, דמתני' מתפרשת גם בלא נגעו זו בזו רק שנטלן יחד, [כד' וה' שנטלו יחד שמרפים ואינם נוגעין זו בזו] ואפ"ה המים מטמאין אותן, וש"מ שמים טהורין שנפלו ע"ג מים ראשונים נטמאין ואין מועיל להם שניים, [וכ"כ בחזו"א סכ"ד ס"ק כ"ח מהתוספתא].

בחיודש דשפשה בחברתה הטמאה

וה"פ ז' הא דתנן נטל לידו אחת ושפשה בחברתה טמאה, היינו ג"כ אפי' אחת אחת, דכיון שנטלן בפ"ע הרי הם כשתי ידיים של שני בני"א שמטמאין זא"ז, מיהו פשוט המשנה דתנן ושפשה בחברתה ודאי משמע שחברתה יבשה וא"צ שפשוף, ויש לעי' א"כ הוי זו ואצ"ל זו דעדיפא מינה אשמועינן ברישא דאע"פ שבא לטהר שתייהם כאחת הם מטמאות זא"ז, וכש"כ כשאחת טמאה לגמרי, וי"ל דהי' מקום לומר דבכה"ג יועילו מים שניים לראשונה, כיון שלא נוספו כאן מים מהשניה, שהכל מן הראשונה באו, ולא נוסף בהן טמאה כשנגעו בשניה, דשבעו להם טמאה מהראשונה, ותחשב חברתה כראשו וכו' וכו' וכו' שאינם מטמאין את היד

שאם נטל רק את השניים חוץ לפרק ידו טהורה, הרי שהמקום שנקרא חוץ לפרק אינו גורם טומאה, ואפ"ה אמרו שיגביה ידיו שמא יצאו מים חוץ לפרק, ומה שכתב דרב לטעמיה הרי תניא נמי הכי, וש"מ דלכו"ע הדין כן, וכ"מ בתוספתא ידיים פ"ב ה"א שהנוטל צריך להגביה ידיו והמטביל א"צ להגביה, ש"מ שהנדון מפני המים שנטמאו ביד, ולא מפני שהמים שיצאו מק"ט חוץ לפרק, והרשב"א בחדושו חולין ק"ז א' ד"ה ומקבלין כתב שצריך להגביה ידיו כדאמרינן בשמעתין ופי' הטעם שמא לא יגיעו השניים לכל הראשונים, עי"ש גרסתו במתני' [ועוזו"א סכ"ד ס"ק כ"א בזה] ומשמע שמקיים הגמ' אף לשיטתו שם שנוטלין עד סוף היד, מיהו אם גרס כגרש"י בסוטה ע"כ ס"ל שהמים נטמאין בכף ידו שמעל האצבעות, ולכן סבר דבזרוע לא שייך טומאה, ולפי"ז א"כ דלא אתיא לשיטתו ודבריו בחדושים סתומין, ועמ"ש אאמו"ר וזללה"ה בזה בס"א סק"ז.

ובשו"ע סי' קס"ב ס"א העתיק כדעת הרשב"א, [וצ"ע דהרשב"א לגרש"י, ולגרסתו אין לזה מקום], והרמ"א כתב ויש חולקין בזה, ובמ"ב ס"ק י"א כתב בשם א"ר שהעיקר כהיש חולקים שהוא דעת רוב המפרשים, וכ"כ מרן זללה"ה בסכ"ד ס"ק י"ח שאף כשנוטל עד הזרוע צריך שיגביה ידיו, מיהו עי' מ"ב וחזו"א שם ס"ק י"ט דסומכין ע"ז שנוטלין רביעית על כל יד, וס"ל דהו"ל כמקוה, והרי בהטבילין א"צ להגביה [ועוזו"א שצריך רביעית על האצבעות לחוד], אבל באמת דין רביעית שהוא כמקוה לא נתברר, ועי' בזה לקמן סק"י, אבל בזה"ז שפיר יש להקל.

פ"ב מ"ג נטל את הראשונים לידו אחת כו'

ז. פ"ב מ"ג נטל את הראשונים לידו אחת, פי' לאו דוקא אחת בלבד אלא אפי' אחת אחת בפ"ע כמבואר בתוספתא וכ"ה בשו"ע סי' קס"ב ס"ו וכן מיושב הלשון שנטל את השניים לשתי ידיו, ומשמע שהם שניים

כשנטל זו לעצמה הר"ז כנטל חצי יד, ואם ניגבה הראשונה קודם שנטל שניה טמאות, ולכן צריך שיתכוין לטהר כל אחת בפ"ע, ובזה מיושב שלא הוזכר תנאי זה במתני', דכיון שנטל רק ידו אחת פשיטא שנמלך מלטהר שתיהן כדמעיקרא, אבל בתוספתא שטיהר את שתיהן, צריך כונה לטהר כל אחת בפ"ע ולהפרידה מחברתה בטהרת השניים, ואפשר דנתכוין לטהר שתיהן קאמר, ולאפוקי שלא הסיח דעתו מלטהר אחת מהן, כגונא דמתני', שבזה לא יועיל אח"כ ליטול את השניה שכבר הסיח דעתו מלטהרה, ומתפרש דכשנמלך לא נמלך מלטהרן אלא נמלך רק מלצרפם, ועחז"א סכ"ד ס"ק כ"ח מ"ש בביאור התוספתא.

שם שפשפה בחברתה, השפשוף בין ראשנים לשניים, וענין השפשוף

ח. שם נטל לידו אחת ושפשפה בחברתה טמאה, השפשוף הוא בין ראשונים לשניים כ"כ הר"ש, וכדתינא בתוספתא פ"א ה"א נטל את הראשונים ושפשף וחזר ונטל את השניים, ושם ה"ב הנוטל את ידיו צריך לשפשף את ידיו, שפשפה בחברתה כו', ומבואר שם שהמים טמאין בחזר ונגע במים שבראשו או בכותל, ולפ"ז מתפרש טמאה ששוב לא יועיל מים שניים לטהרה, כיון שנטמאו המים מחמת היד, ואין השניים מטהרין אלא את המים שנטמאו מחמת אותה היד, כ"ז שלא פירשו ממנה.

והנה השפשוף הזה נעשה לקיים הדין שצריך לשפשף את ידיו, ולמדנו מזה שצריך לשפשף רק במקום שדרך הידים ליגע, וא"צ לשפשף בין האצבעות וע"ג ידו, שקשה קצת לשפשף אותן בראשו או בכותל.

מצינו בברכות מ"ג ב' בשמן ערב שטחו בראש השמש או בכותל, ולמדנו שאין טיחה זו בכלל חיכוך בראשו, ושמוקמות אלו הם המתאימין לקנח ידיו, ושם נותנו בראש השמש שיהנה מזה, ואפשר שאין דרך לסוך שמן אלא

ששפשפה בהן, ואע"פ שהם מים טמאין וכשחזר ונגע בהן נטמאו ידיו, מ"מ בזמן השפשוף חשבינן להו כלא פירשו מן היד אע"פ שבודאי חלק מן היד נוגע במים שהיו בחלק אחר, ונמצא שידו נוגעת במים טמאין, אפ"ה קמ"ל התנא שכ"ז שלא פירש חשיבי כולהו מי היד ואינן מטמאין אותה, וקמ"ל תנא דבידו השניה אין הדין כן, כיון שיש כאן מקור טומאה נוסף, [מיהו יש מקום לדון דאפי' כשידו השניה טהורה לגמרי תהא גרועה מראשו וכותל, שי"ל שהטהורה נטמאה מהמים הטמאין, וחזרה להיות כיד טמאה, אבל אין זה פשוט המשנה, דמשמע שנטל רק אחת וא"כ לא שמענו חידוש זה ממתני', ולא נוכל ליישב שזהו החידוש, ואפשר שהקלו בזה כבראשו ובכותל, וצ"ע], ול"ד לרישא שיש ע"ג כל יד מים ראשונים טמאין.

שם ונמלך ונטל את השניים לידו אחת, ובתוספתא אם נתכוין כו'

שם ונמלך ונטל את השניים לידו אחת ידו טהורה, כאן מתפרש אפי' ידו אחת בלבד כדמסיים ידו טהורה, [ואפשר דמה"ט נקט ברישא ידו אחת לרבותא דסיפא], ויש בזה חידוש דלא חשיבא אחת כחצי יד, שהרי בזמן נטילת הראשונים היו שתיהן כיד אחת, ואם טיהר רק את אחת מהן בשניים, הר"ז כטיהר חצי ידו, וקמ"ל דידו טהורה, וכש"כ שתי ידיו כל אחת בפ"ע, דסו"ס השלים טהרת שתיהן, ואפשר דנמלך היינו שהחליט לטהר רק אחת מהן, ובתוספתא מבואר שאפי' נטמאת אחת מהן, הר"ז נוטל את השניים בשניה ואינו חושש, והיינו ג"כ מהטעם שכתבנו שהי' מקום לומר דכנטמאת חצי ידו דמי, קמ"ל דיכול להפרידן זו מזו לשניים.

בתוספתא פ"ב ה"ב תניא בנמלך ונטל את השניים זו לעצמה וזו לעצמה אם נתכוין ידיו טהורות ואם לאו טמאות, ויש לעי' למה צריך כאן כונה טפי מכל נטילה, ואפשר שאם כונתו לטהרן בשניים ג"כ ביחד, א"כ

פ"ב מ"א נטל לידו אחת משטיפה אחת כו' אי מיירי שנטל רק פעם אחת

מ. פ"ב מ"א נטל לידו אחת משטיפה אחת ידו טהורה, פי' ששפך רק פעם אחת על ידיו, כן פי' הר"ש [והרא"ש כאן ועמ"ש"כ בסוס"ק זה], וכן מתפרש להרמב"ם, וכן פי' הגר"א, [וגרס בשטיפה וכ"ה בגיטין ט"ו ב' וכן מתפרש לגרסת משטיפה], וא"א לפרש ששפך רביעית בב"א, דהא מיירי בדליכא רביעית, וכן מפורש בתוספתא דהנדרון אם סגי בשיירי רביעית, וגם קשה לפרש שפך כמות שמספיקה לראשונים ושניים יחד, שאין זה מובן בלשון שטיפה אחת, וכן בסברא אם שפך בב"א אין כאן שניים, ואם שייך לטהר בכ"ה"ג, לא היו מצריכין שניים כלל, שכל הרעיון של שניים נתחדש בגלל שהראשונים נטמאין, וכל כמות שנותנין בראשונה נטמאת בשוה בין מרובה בין מועטת, וגם אין כמות ידועה לחשבה כך, אבל אם מפרשינן לה בראשונים בלבד ניחא הכל בפשיטות, ואין לך מפורש יותר מזה לומר ששטף רק פעם אחת, וכן אסמכתא דראב"ע חולין ק"ו א' מקרא דוידי לא שטף במים מתפרשת שטיפה אחת, שהרי דרשנו מתפרשת לחולין משום נקיות וקדושה, ואין שם מקום לראשונים ושניים, וכן בירושלמי ברכות הזכירו משטף ידו עד הפרק, וזו לשון פשוטה לשטיפה אחת ואין לכלול בלשון זו כוונות נוספות.

בתוספתא מבואר שהנדרון אם נטהרת בשיירי טהרה

בתוספתא שבר"ש מבואר דר"מ סבר שאינה נטהרת אלא ברביעית, ור' יוסי מחלק בין יד אחת לשתי ידים, [ובמשנתנו נשנו הדברים בשם ר"מ, ומשמע שת"ק מטהר טפי, ואפשר דבאמת פליגי תנאי בדעת ר"מ אם חומרנו בשתי ידים או אפי' באחת], ומבואר שהנדרון אם שופך מרביעית, אבל א"צ לשפוך כל הרביעית, ויש לעי' מ"ש יד אחת משתי ידים, ואם נימא ששפך על שתיהן בב"א, [וכן מתפרש במ"ג השניים לשתי ידיו והראשונים לשתי ידיו

בצד שממשמשינן באוכלין, (ולמ"ד שם דשערו כבשרו, צ"ל דמ"מ ת"ח אין ראוי לבשמו לכתחלה, ועי' מ"א סי' קס"ב ס"ק י"ד ובמ"ב סקנ"ח שם).

שם בראשו או בכותל טהורה, יש בזה חידוש אע"פ שאין המים מטמאין אדם וכותל, אבל המים עצמן נשארינן טמאין, ואם חזר ונגע בהן ידיו טמאות כדתניא בתוספתא, אפ"ה בשעת השפשוף חשיבי כל הזמן מי היד, ואינם חוזרין ומטמאין את היד, אע"פ שהמשפשוף נוגע בידו במים שכבר פירשו ממנו, כגון הנותן כף ידו ואצבעותיו על הכותל, ומושך ידו למטה לשפשפה, הרי האצבעות נוגעין במקום שהיתה הכף, ואם מושכה למעלה נוגעת הכף במקום האצבעות, וקמ"ל דכ"ז שלא פירשה ידו, נחשבין מי היד בלבד.

בדין שפשוף בחברתה הטהורה

והנה במתני' שנינו חברתה שהיא טמאה, וראשו וכותל שאינם נטמאין ממשקין טמאין שידו טהורה, ועדיין יש לדון שפשפה במפה וביד טהורה מאי, מי אמרינן דוקא חברתה שהיא טמאה קודם השפשוף, אבל חברתה הטהורה שמק"ט רק ממים אלו, כ"ז שלא פירשה היד אינה מטמאה את חברתה, וכן במפה שמק"ט ממשקין מ"מ כ"ז שלא פירשה היד מהם לא נטמאה יותר ממה שהיתה, והמים השניים מטהרין את הראשונים, או"ד כיון שמכאן ולהבא גם המפה ויד חבירו נטמאה, א"כ יש כאן כח טומאה חדש, והוא גורם שלא יטהרו השניים את הראשונים.

ואם נימא שטהורין כפשטות הדברים שרק בחברתה הטמאה טמאה, יש לפרש דנקט ראשו וכותל לרבותא שחזר ונגע בהן טמא כמ"ש בתוספתא, דאותן המים נחשבין מים אחרים שלא יטהרו בשניים, אבל קשה דבמתני' לא הוזכר ד"ז, וי"ל דמ"מ נקט שפיר שהעצה הנכונה לשפשוף בדבר שאינו נטמא מהמים הראשונים.

כח של רביעית, ואין לזה שום יתרון, דהו"ל ניצוק שאינו חיבור, ואיך התנא אותם עד שיטול מרביעית כדבר פשוט שזה מועיל, והרי לא שמענו יסוד זה בשום מקום, ועוד דטפי הו"ל עד שיטול רביעית, ומהו לשון מרביעית, ועו"ק למה חידשו ענין שניים, טפי הו"ל שיטול רביעית לעולם בב"א, או שבכל ענין הכל טהור, [ועס"ק י"ב יסוד ענין שניים ולפ"ז אין יתרון לרביעית].

ועוד דבהדיא מבואר בתוספתא דהא דתנן עד שיטול מרביעית היינו שישפוך מכלי שיש בו רביעית ואפי' שפך רק חציו, ולאפוקי ממאן דשרי בשיירי רביעית, ור' יוסי פליג במתני' שבכל ענין המים טמאין בשטיפה אחת ונפל ככר של תרומה טמא, והר"ש במתני' לא קים ליה ד"ז דרביעית כמקוה, אלא דת"ק דר' יוסי מטהר את המים שנטלן מכלי שיש בו רביעית וא"צ שניים, [שו"ר ברא"ש פ"א מ"א ד"ה מוסיפין שכתב דכשנתן רביעית כאחת נטהרו ידיו, וא"צ שניים, וכתב שם שהנוטל פעמיים עושה כן כדי ליטול יפה, וזה מלשון הר"ש, אבל להרא"ש עדיף שיטול פעם אחת מרביעית], ועוד דבתוספתא פ"א ה"א לא מצאו גונא שא"צ להגביה ידיו אלא בטבילה במקוה, וכן שא"צ לנגבם מפני מים טמאין, ואם איתא דבכל רביעית בב"א הדין כן לא הוה סתים תנא נטילת רביעית ואזיל לטבילה בתוך המקוה, ועוד דלכמה דינים אין דין רביעית כמקוה, דבנפלו מים טמאין על ידו אינן נטהרין ברביעית, ומי רביעית צריכין כונה משא"כ בטבילה, ולר"י המים טמאין, ועוד שצריכין שיעור לכל אחד רביעית משא"כ במקוה של רביעית, ועוד דלרבנן דר"מ הרי לא מצינו קולא ברביעית לשום דבר, ועוד דבסוטה ד' ב' אמר רב דמים ראשונים צריך להגביה ידיו, ולא חילקו אם נטל רביעית או פחות, ומייתי התם ברייתא דתוספתא דמכילתין, וש"מ שבכל הנטילות הדין כן, ואיך נחשוב ד"ז כידוע שהרביעית כמקוה, וכ"ז סיעתא לומר שאין דין רביעית כמקוה כלל.

בב"א], שייך לומר דבשתי ידים ניכר שאין המים שיירי טהרה שעדיין לא נטל ידיו כלל, אבל ביד אחת אפשר לראותה שהיא היד השניה שנשארו המים לאחר שנטלו הראשונה, ועכ"פ אם נטל כל יד משני כלים שנשארו בהם שיירי רביעית אין סברא שלא יטהרו.

שם ר"מ מטמא עד שיטול מרביעית, פי' דשטיפה אחת לא מהני בשיירי רביעית, אבל אם יטול פעם שניה שפיר מהני, דכ"ה פשטות המשנה דמרביעית נוטלין לידים לאחד [שתי ידיו] ואף לשנים, וכן כולם.

שם נפל ככר של תרומה טהור, ר"י מטמא, משמע כפי' הגר"א דלת"ק אף המים הראשונים טהורין, ואם נפל עליהן ככר של תרומה טהור, ור' יוסי מטמא מים ראשונים ומצריך מים שניים, והיינו דמסיים עלה במ"ב החילוקים בין ראשונים ושניים והכל מדברי ר' יוסי, מיהו ר"מ מודה לדין שניים בנטל משיירי רביעית דלא סגי להו בשטיפה אחת, [מיהו ברא"ש מפרש דפליגי בנטל ראשונים ושניים בב"א, אם דינם כנטל ראשונים ושניים בזא"ז למקום אחד, או"ד כיון שהיד טהורה אף המים טהורין, ור"י מטמא רק את המים ולא את הידים].

בפי' תו' והרא"ש דעד שיטול מרביעית היינו רביעית בב"א, ובפי' הב"י

י. התו' והרא"ש בחולין ק"ז א' פירשו במתני' ר"מ אומר עד שיטול מרביעית פי' שישפוך רביעית בב"א, ואז המים טהורין בשטיפה אחת, והעתיקו הגירסא עד שיטול מי רביעית, דהיינו שישפוך כמות של רביעית בב"א, ובב"י בסי' קס"ב ס"ו וכן בשו"ע ס"ד פי' הטעם שעשו רביעית בב"א כמקוה שא"צ מים שניים והמים טהורין, וכל הדברים האלו מחודשים מאד, שלא מצינו בשום מקום חילוק אם שפכו רביעית בב"א או ששפכו מרביעית רק חצי ממה שיש בכלי, וכן בסברא שלרביעית שבאוויר אין

דר"מ מטמא עד שיטול מרביעית, ואין אפשר לשנות בסתמא ויתפרש שיש בפחות מרביעית כדי שתי נטילות, ולשון שטיפה אחת אין בו משמעות לשתי נטילות כלל, מלבד שיטול מרביעית מתפרש שיש בכלי רביעית כמבואר בתוספתא שזה לאפוקי שיירי רביעית, והלשון המפורש והפשוט הוא שנטל רק פעם אחת ולאפוקי ראשונים ושניים, דלשון נטל לידו אחת מתפרש אפי' שתי פעמים דמשמע שנטל ידו אחת כדינה, אבל שטיפה אחת מפורש שלא שטף יותר מפעם אחת.

ביאור תוכן המשנה

יא. תוכן המשנה, נטל לידו אחת בשטיפה אחת, פי' פעם אחת בלבד, [ואין מתאים לקרותן ראשונים כשאין שניים], ולא קאמר בנטילה אחת, כיון שנטילה מתפרשת מצות נטילה, וזה יכול לכלול שתי פעמים, ואין לשון מבואר יותר לכונת פעם אחת מלשון שטיפה אחת, ואין מקום להכניס בו כמות של מים, ידו טהורה לגמרי לכל דבר, וא"צ ניגוב ולא שניים, ואף המים שע"ג קרקע טהורין, ור' יוסי פליג אכולה מתני'.

לשתי ידיו משטיפה אחת, פי' שנטל שתי ידיים בב"א זו תחת זו או זו בצד זו בשטיפה אחת בלבד, דינם כדין ידו אחת, אבל ר"מ מטמא בשיירי רביעית אא"כ יהיו רביעית בכלי, ומודה ר"מ דמהני שניים אבל הנדון במשנה כאן כדין שטיפה אחת בלבד, ובזה מצריך ר"מ שיהא רביעית בכלי, ועיקר דין זה צ"ב, אבל כ"מ בתוספתא דפלוגתתם כדין שיירי רביעית, וגם במתני' דקתני עד שיטול מרביעית מתפרש בהדיא שיטול מכלי שיש בו רביעית, ולא פחות מרביעית, ואין במשמעות הלשון עד שישפוך רביעית בב"א, דהול"ל רביעית ולא מרביעית, ולעיל סק"ט ביארנו דדרך נטילה שנוטל היד השניה משיירי היד הראשונה, ולכן בידו אחת אין חסרון בשיירי רביעית, אבל בשתייהן בב"א ניכר שלא נטל מכשיעור, אבל בשניים אין חסרון

ובעיקר מה שפי' הב"י דהו"ל כמקוה לעצמו לא מצינו שיפרשו כן הראשונים, שהרי אין לזה רמז בשום מקום, אלא טעמם לשיטתם דשפיכת מים כפי הכמות של ראשונה ושניה יחד בשפיכה אחת מהניא, לפ"ז כתבו דרביעית בב"א מהניא אף לר"מ, דכיון דשפיכה אחת דמתני' קמ"ל ששפיכת מים מרובין מהני, פירשו ג"כ הא דר"מ עד שיטול רביעית שלמה, [ונמה"ט כתב הרא"ש בדין רטיה דברביעית המים טהורין כמו בנפל ככר של תרומה על הרביעית בסוף מ"א שרק ר' יוסי מטמא, דכיון שטיהרו היד אף המים טהורין].

בפי' הרשב"א דרביעית היינו שיעור שתי נטילות וז"ל הרשב"א בתוה"א ש"ג בביאור המשנה הנוטל ידו אחת משטיפה אחת לבד, ויש בה כדי שתי שטיפות, הר"ז עולה לשתיים וא"צ מים שניים וידו טהורה, אבל שתי ידיו משטיפה אחת ידיו טמאות, אא"כ יש באותה שטיפה כדי שתי שטיפות, דהיינו רביעית לשתי ידיים, וזה מבואר כמש"כ, מיהו לשונו צ"ב דאם כדי שתי שטיפות לשתי ידיים היינו רביעית, א"כ ממילא לכל יד הוי חצי רביעית, ובמה חלק ר"מ במתני', הרי גם לת"ק צריך שיעור זה, וי"ל דכשנטל שתי ידיו בב"א ונופלין מים מיד אחת לשניה מספיק פחות מים, כיון שהתחתונה מקבלת שיירי הראשונה, וקמ"ל שצריך מים לכל אחת כאילו היתה בפ"ע.

בפי' תו' דשטיפה אחת היינו שיעור ראשונים ושניים בב"א

עיקר פי' התו' [בשם ר"ת כ"ה בגיטין] דשטיפה אחת היינו שיעור ראשונים ושניים בב"א, לא נתפרש לא בלשון ולא בסברא, דלא מצינו שיעור למים לומר שהי' כאן כמות של שתי נטילות, והדין נותן שכל מה ששופך בב"א מיקרי מים ראשונים בלבד, וכ"מ בירושלמי ברכות פ"ח ה"ב דנוטל ומפסיק פי' דכדי שיחשבו שניים צריך להפסיק, ועוד דהא ודאי מיירי בפחות מרביעית כדקתני בסיפא

ולענין הלכה קי"ל כר' יוסי שכל הסתמות לאחר מחלוקת זו אתיין כר' יוסי, [ועדיין הדברים סתומים ששנה התנא דין מים ראשונים ושניים כדבר ידוע, ולא ביאר דפליגי ר"מ ור"י אם מיירי בכל גוונא או רק בשיירי רביעית], וכ"מ בדרכ סוטה ד' ב' דצריך שיגביה את ידי ואתיא כר' יוסי וכ"ה בירושלמי ברכות שנוטל ושונה, דלת"ק ולר"מ המים שיצאו חוץ לפרק טהורין, כמו המים שע"ג היד שנטהרין משטיפה ראשונה.

ולפ"ז אין לנו טהרה בידים אלא בראשונים ושניים, דשטיפה אחת היינו ראשונים בלבד, וע"ז פליג ר"י וקי"ל כותיה, ואין כאן דין חדש של רביעית בב"א או של שיעור מים של שתי נטילות, מיהו כ"ז בזמן שתיקנו משום סרך תרומה, אבל בזה"ז נוטלין כולן כמו שנטלו הטמאין בזמן שאכלו תרומה, ולא הי' להם דין שניים, רק דיני טהרה דוהתקדשתם.

פ"ב מ"ב שאין המים האחרונים מטהרין אלא המים שע"ג היד

יב. פ"ב מ"ב שאין המים האחרונים מטהרין אלא המים שע"ג היד, פי' שהם כעת ע"ג היד, ושנטמאו מן היד, אבל מים טמאין שנפלו ע"ג היד, אפי' פירשו מיד זו וחזור, אין האחרונים מטהרין אותן, כדתנן במ"ג ביצאו חוץ לפרק וחזור ליד טמאה, מיהו בזה יש לדחות שחזרו לאחר שנטל את השניים, אבל בתוספתא מבואר דחזר ונגע בראשו או בכותל טמאה, ומשמע שלא יועילו לה המים השניים כמו בשפשפה בחברתה, [ונראה דלהכי קרי להו אחרונים ולא שניים לומר שאפי' יחזור ויתן מים כמה פעמים לא יטהרו האחרונים מים אלו, ולא רק השניים].

ויש ללמוד מזה שטהרת המים שע"ג היד באה מכח טהרת היד, כענין שמצינו בעדיות פ"ד מ"ו ששמן טמא שע"ג הגוף נטהר בטבילה, (ושם חילקו אם הי' טהור ונטמא עם הגוף או שסכו כשהוא טמא), שהרי עיקר טומאת ידים

שאינן רביעית שהרי כבר נטל הראשונים, וכלפי השניים אמרין שכבר נטל מרביעית את הראשונים, ולכן נשאר רק שיירי רביעית, ובתוספתא לפנינו כך הם דברי ר' יוסי, אבל ר"מ פליג על שיירי טהרה, אלא די"ל דבנותן שניים מודה דמהנו שיירי טהרה, ומתני' בשטיפה אחת.

נפ"ל ככר של תרומה טהור, פי' בכל האופנים שאמרו שידו טהורה בשטיפה אחת, הרי גם המים שנפלו טהורין, ור' יוסי פליג דלעולם בעינן שניים, ואמנם נקט דבריו על הככר, אבל ממילא מובן שאם היד טהורה אף המים טהורין, [ודוחק לומר דבאמת ר"י פליג רק על המים, אבל הרא"ש פי' דפליגי בנטל ראשונים ושניים בשטיפה אחת אם דינו כראשונים ושניים בזא"ז לענין טומאת המים, ויש בזה מקום לפי' תו' דשטיפה אחת היינו שיעור ראשונים ושניים בב"א, והרי בשניים לחוד ג"כ מעורב מים ראשונים שנשארו על היד, וכשם שר"י מטהר בשניים יש לדון בשטיפה אחת מאין], ועוד דעיקר טומאת הידים בגלל שהמים פוסלין את התרומה, וממילא נעשין תחלה ומטמאין את הידים, אבל קודם י"ח דבר היו המים טהורין וממילא הידים ג"כ טהורין, שהם נטהרו בנטילה אלא שחוזרין ונטמאין מן המים, ולכן שנו הדינים במשניות לענין ככר של תרומה.

ותוכן המשנה מתפרש כך, נטל משטיפה אחת ר"י מטמא גם את היד, אבל המים השניים כשהם לבדם טהורין לר"י, ולכן נפל ככר של תרומה על השניים טהור, וסמך התנא ע"ז שכבר הזכיר שניים בדברי ר' יוסי בפ"א מ"א, וכששנה אח"כ משטיפה אחת פירשו שלא נטל שניים, ור"י אמר טמא, וממשיך הדינים לשיטתו בראשונים ושניים, ונפ"מ לר"מ בשיירי טהרה, [ועדיין לא נתיישבה המשנה על הלב, שר' יוסי טימא את הככר וכונתו גם את היד, ואח"כ שנינו ראשונים ושניים והכונה לר' יוסי, או לר"מ בשיירי טהרה].

שהרי המים מיטמאין מן הדין, אלא שעשו המים כמקוה לענין טהרת הידים ולא לענין גופו של מים כו', [אבל אין זה כדברנו, דמשמע שמחלק בין היד למים], ולפ"ז כל מים שאינם מטהרין את היד, הרי היד מטמאתן, וכאשר בכחם לטהרה מטהרין ולא נטמאין, ובדין הוא שיועילו ראשונים לגמרי, אלא שרצו נטילה מושלמת.

וא"ת אם איתא דמים שניים מטהרין את היד ורק מכחה המים נטהרין, א"כ כשנטל את השניים ע"ג הראשונים ונפלו מקצת מים לארץ, מי מטהר אותם המים, הרי כשהיד נטהרת הם כבר נפלו על הארץ, וי"ל דכמו שהמים השניים שנפלו לארץ בתחלה איגלאי מילתא שלא נטמאו כיון שבסוף גברו על היד לטהרה, ה"נ חשבינן הראשונים כנתבטלו ליד ונטהרין מכאן ולהבא כלמפרע.

בפי' הר"ש שהיד נטהרת בראשונים ע"פ גירסתו בתוספתא

הר"ש פי' על פי גרסתו בתוספתא ונמלך ונטל את השניים כו', וש"מ שא"צ שניים כשפשף וניגבו, אבל לפנינו ליתא ונמלך, לפי שזהו הסדר הראוי לשפשף בין ראשונים לשניים, והשפשף להעביר הלכלוך כמו בקיור משפשף ומרחין, ולפ"ז נראה שהיד אינה נטהרת כלל בראשונים, וכ"ה הדין לדעת תו' דמשטיפה אחת היינו ריבוי מים כראשונים ושניים יחד, ואע"פ שסה"ת וסמ"ג כתבו שהיד עצמה נטהרת בראשונים היינו שלא תטמא משקין הנוגעים בה, אבל לא סגי ליה בניגוב להתיר לאכול בלא שניים, ובאמת הדבר זר כיון שנהגו לקנח ידים במפה, לאיזה צורך המציאו שניים].

ביאור תקנת מים ראשונים ושניים

מן האמור נתבאר שענין מים ראשונים ושניים נתקן מפני גזירת י"ח דבר, דכיון שגזרו שסתם ידים שנוגעין במים של חולין עושין אותן תחלה, כיון שידיים שניות הן ופוסלין את התרומה, וכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחלה, א"כ כשנפלו מים על ידיו נטמאו,

נתקנה כדי שיטהרוה בנטילה, ואם באנו לטמא המים לעולם, בטלה טהרת הנטילה, וממילא תבטל טומאת הידים לגמרי, שלא יתכן להצריך טבילת ידים במקוה לסעודה תמיד, והיה מקום לקבוע דכל שנוטל לשם נטילה אין המים מק"ט, דכיון שמים אלו גוברין לטהר הידים הרי הם כמקוה לגבי טומאת הידים, [והכי ס"ל לתנאי דמשטיפה אחת ידו טהורה לפי' הגר"א, וכן להסוברים כן ברביעית בב"א או בשטיפה מרובה כשתים], ומסתברא שכך ה"י בעיקר תקנת שלמה, אלא שאז לא היו המים של חולין מקבלין טומאה מהידים כלל, אבל לאחר י"ח דבר שגזרו שהידים יטמאו את המשקין להיות תחלה, תיקנו מים שניים לטהר את הראשונים, ויתכן שגם בתקנת שלמה נהגו לשפשף בראשונים ולשטוף בשניים, שהרי גם בקידוש יו"ר תניא בתוספתא פ"ק דמנחות שמשפשף ומרחין משפשף ומרחין, ובמקדש ודאי לא ה' ניגוב במפה אלא שהמים שהי' מרחין שטפו את הראשונים לאחר השפשף, והכא נמי תניא בתוספתא פ"א ה"ב הנוטל את ידיו צריך לשפשף את ידיו, ובה"א תניא נטל את הראשונים ושפשף וחזר ונטל את השניים, וש"מ שהשפשף בין הראשונים לשניים, וע"כ הטעם כדי שהשניים ישטפו את הראשונים שיש בהם את הפסולת שירדה עם השפשף, וכיון שהנטילה הראשונה אינה מושלמת לכך תיקנו שלא יטהרו אלא בסוף שהנטילה מושלמת, [ועי' שו"ע סי' קנ"ח סי"א שמברכין על נט"י לאחר שפשף קודם שניים, שאז הידים נקיות לברכה וטעונות נטילה לטהרה].

[מיהו נראה שאין לחלק בין המים לידיים, ובנטילה ראשונה לא נטהרו הידים כלום, שלא תיקנו גדרים משונים, אלא אמרו שרק המים שבכוחם לטהר את הידים גוברים על הידים שלא ליטמא מהם, וכלשון הרא"ה בבד"ה שער השני ובדין הוא לפי דבריהם שאמרו שהידים טמאות שניות, ושני עושה משקין תחלה, שאי אפשר לידיים [ליטהר] בנטילה,

מדתנן שפשפה בראשו או בכותל טהורה, והכונה שזוהי ההנהגה הראויה למי שנטל ידו אחת שישפשפה בראשו או בכותל, ולא יתכן לסתום הנהגה זו אם צריך שישארו מים על ידיו טלה"ט להתחבר ולטהר את היד עם המים השניים, דהדברים סתמן כפירושן שהיד מתנגבת ע"י השפשוף בכותל, ואח"כ נטהרת ע"י השניים, [והר"ש פי' שהשפשוף כדי לנגב], וזה מיושב כמש"כ שא"צ את הראשונים לטהר את היד, אלא שאין היד נקיה מספיק ליטהר בנטילה אחת, וכיון שאינה נטהרת הרי היא מטמאה את המים, שכן המים להתגבר על טומאת היד היא רק ע"י שהם מטהרין אותה, וכ"ה פשוט הדברים שהשפשוף לנקות היד ולסלק מי השפשוף, ולא מסתבר שצריכין אותן להשלים כח הטהרה, ונראה שאפי' ניגבו מאלהן בלא מפה ג"כ מהני.

מיהו אם נתן מקצת מים על ידיו ושפשפם זו בזו כשנטלם יחד או בכותל, ועי"ז נתפשו המים על כל היד, לא חשיבי מים ראשונים כיון שלא באו על כל היד מכח נטילה של כלי, רק מכח שפשוף בלבד, ואמנם בקיור"ר מצינו משפשוף ומרחיץ, אבל כאן משמע שצריך ליטול תחלה כל היד ואח"כ לשפשוף [מיהו מלשון המשנה ואין מוסיפין על הראשונים אין לפשוט ד"ז, לפמשנת"ס ק"י"ד בשם הגר"א דלא מיירי מתני' בנטילה לחצאין כלל], אבל אם נטל כל היד וניגב שפיר דמי לחזור וליטול שניים בלבד.

פ"ב מ"ב נטל את הראשונים למקום אחד כו'

יג. פ"ב מ"ב נטל את הראשונים למקום אחד כו' ועל השניים טהור, נקט ככר של תרומה לרבותא דשניים טהורים, [אע"פ שעיקר תקנת ידים שהם שניים ופוסלין תרומה מי"ח דבר], אבל הראשונים נעשו תחלה ומטמאין אוכלין של חולין ואצ"ל של תרומה, וקמ"ל שאף הטיפות הראשונות של השניים שנפלו קודם שנטהרה היד נשארו בטהרתן ע"ג קרקע,

מיהו כיון שרביעית של נטילה מטהרת את הידים, יכולין לקבוע שהמים ג"כ טהורין שהרי גבר כח המים על היד, וממילא גם הם טהורין, ואע"פ שאם לא יגמור נטילתו איגלאי מילתא שנטמאו מעיקרא, אבל כשלבסוף נטל איגלאי מילתא דמעיקרא מי טהרה נינהו והכל טהור, מ"מ קבעו חכמים שתי נטילות הראשונה טמאה והשניה טהורה, וטעמא דמילתא כיון שראוי לשפשוף עם נטילתו, [ולפעמים יש דברים שחוצצין], ואז המים הראשונים לא השלימו את הטהרה, [וערש"י שבת ס"ב ב'], וממילא בכה"ג המים תחלה, לכן קבעו שיטלו שתי פעמים, הראשונה לנקיות והמים טמאין, והשניה לטהר את הידים ואת הראשונים.

וא"ת א"כ למה צריך לקבוע דינים בראשונים כלל, יאמרו שלעולם שניים מטהרין, וי"ל דכיון שאין לשניים כח לטהר מים טמאין דעלמא, א"כ מוכרחין לקבוע לראשונים גדרים שטומאתן תהא רק מחמת הידים, [וכן אמרו בתוספתא פ"ב ה"א שלא יאמר הואיל והראשונים טמאין הריני נוטל את הטמאין פ'] שיטול מתחלה במים שכבר נטמאו, ואם עשה כן צריך לנגב את ידיו, [שאין המים השניים מטהרין אלא המים הראשונים שנטמאו מנטילה זו], וקבעו דבעינן שיהיו גם הראשונים מים שנטלו אותם בכלי לשם נטילה, ורק אותם יטהרו השניים, ולמדנו מתוספתא זו שאין הראשונים מטהרין את היד, שאם היו מטהרין מאיזה טעם יעלה על דעתו לומר שיטול ממים טמאין, ובירושלמי ברכות פ"ח ה"ב אמרו שמים ראשונים נוטל ומפסיק וביארו שם שהכונה נוטל ושונה, דהיינו שכל מה שנטל בראשונים בלי הפסק מיקרי ראשונים והכל טמא, ומשמע גם שהשפשוף אינו מעכב, אבל צריך להפסיק כדי שיחשב שתי נטילות.

בדין ניגב את הראשונים ואח"כ נטל את השניים

ונראה להוכיח שאם ניגב את הראשונים ואח"כ נטל את השניים ג"כ ידיו טהורות,

אפי' באותו כלי אלא שהפסיק באמצע הנטילה, אבל פשטות לשון הברייתא שהפסיק מפני שנגמרו המים, וצריך להשלים עד הפרק, ואפשר שברייתא זו לא מיתניא בי ר"ח ור"א, ואילפא פי' מתני' בלי הפסק.

ועדיין הדבר סתום איך יתכן שלא יזכירו משנה זו בסוגיא שם, וכל היישובים אינם מניחין את הדעת מאחר שיש משנה ותוספתא שעוסקין בכעין דברי דבי ר' ינאי ואילפא ולא יזכירו מזה בגמ' כלל, [ועמשנ"ת בקמא נדפס לקמן ס"ט] ס"ק י"א דאילפא מיירי בדליכא חסרון של מים טמאין, ומתני' דאין מוסיפין על הראשונים מפני שהמים טמאין, ולכן לא הזכיר אילפא ראשונים ושניים, ולמדנו מדאילפא שעיקר טהרת הידים כשכולה רטובה בב"א, ואם משהו יבש הר"ז כמשהו בטבילה חוץ למקוה, ומספק"ל אם המצב הזה שכולה רטובה בב"א מטהר, אם המים באו מכח נטילה, או דבעינן כח הנטילה ג"כ בב"א, וכיון שספיקתו בעיקר דין נט"י ולא במה שנתחדש בטומאת המים בי"ח דבר, לכן לא הזכיר נדון ראשונים ושניים, ועי"ש עוד בכ"ז].

מיהו מענין המשנה והתוספתא נראה יותר שענין המוסיפין לא מיירי בנטילה לחצאין, אלא בדין שיירי טהרה, דבתוספתא נחלקו ר"מ ור"י בדיני שיעור כמה נוטלין מרביעית וחצי לוג ולוג, ומסיים בדברי ר"מ מוסיפין על הראשונים ואין מוסיפין על השניים, ובדברי ר' יוסי מסיים מוסיפין על השניים, ומשמע שזה נדון בגדרי שיירי טהרה ותליא פלוגתתם במוסיפין בפלוגתתם דרישא, והיינו דמסיים במתני' מיד בתר דברי ר"י מוסיפין כו', ואם זה נדון אחר ומיירי בצורת הנטילה הו"ל למתנייה בפרק שני.

והגר"א [כ"נ דרך פירושו, עי' ביאורו בתוספתא ובגליון הנדפס בגמ' עם הר"ש, ואין הדברים ברורים שם], פי' שמוסיפין בכלי שיש בו שיירי טהרה עוד מים כדי שיהא בהם כדי

אבל אין מטהרין את המים שבגומא שלא מחמתן, ואע"פ שבאו מכח הראשונים שניתנו לנטילה בלבד, והטעם כמשנ"ת לעיל ס"ק י"ב שטהרת המים שע"ג היד באין מכח טהרת היד שהמים מתבטלין ליד, ולכן בכל שאר המקומות אין המים נטהרין.

שם נטל את הראשונים ונמצא על ידיו קיסם או צרור ידיו טמאות, יש לעי' האם הקיסם הגיע עם המים או שהי' על ידיו בשעת שפיכת המים, ובפשוטו נראה שאחר שנטל נמצא הקיסם, וכן יש לדקדק מדרשב"ג דודאי מתפרש שהיבחושיין באו עם המים, ונפ"מ שאם המים שעל הקיסם באו מן היד לקיסם הרי הם בכלל מי היד שלא פירשו שאינם מטמאין את היד, כמו שפשף ידו בכותל שכ"ז השפשוף אינו נטמא מן המים, אבל אם המים באו עם הקיסם, נמצא שיש כאן מי קיסם שנגעו ביד הטמאה, וא"כ אפי' להסוברים שרביעית כמקוה ואין כאן מים טמאין אכתי המים של הקיסם שנגעו ביד הטמאה נטמאו מן היד, אבל הר"ש והרא"ש שכתבו אע"פ שרפויין, משמע שפירשו שהיו ע"ג היד ושפך עליהם מים.

ואם לאחר שנטל את השניים נמצא על ידו קיסם או צרור באופן שאינם חוצצין, ידיו טהורות שהקיסם בא עם המים המטהרין, ולא נטמאו כלל, ועי"ש מש"כ לקמן ס"ק י"ג ובקמא נדפס לקמן ס"ט] סק"ז.

פ"א מ"א מוסיפין על השניים כו' במה שלא הובא בסוגיא דגיטין, ובפי' הגר"א

יד. פ"א מ"א מוסיפין על השניים ואין מוסיפין על הראשונים, מפרש בתוספתא כיצד נטל את הראשונים ושפשף וחזר ונטל את השניים ואין בהם כדי שיגיע לפרק הר"ז מוסיף עליהן, ופשטות לשון זה מתפרש כבעיא דאילפא גיטין ט"ו ב' וכגון שנשאר טלה"ט, אבל הדבר תמוה איך לא הזכירו בגמ' משנה זו, ואפשר לומר דהכא מיירי בנוטל מכלי אחר בלי הפסק, וגם בזה אין מוסיפין על הראשונים, והתם מיירי

ידו טהורה, הרי שיד אחת נטהרת, וכ"ש שתי ידים בזא"ז, ואפי' אם יש ראי' מהברייתא צריך להביא ראי' מהמשנה דקתני בהדיא דין ידו אחת ושתי ידי.

שם ואלא דקא משי פלגא פלגא ידיה והאמרי דבי ר"י ידים אין טהורות לחצאין, פ"י שרחץ חצי יד וניגבה וחזר ורחץ חצי השני, ופשיטא לגמ' דאילפא לא נסתפק בד"ז שהוא פשוט, שא"א לטהר כל אצבע בפ"ע, שהרי במגע אצבע נטמאת כל היד, ואיך תטהר אצבע לעצמה בזמן שכל טומאתה בגלל מגע הזרת או הבהון, ואמנם דבי ר"י השמיעו ד"ז כגון ששטף תחלה המקום שנתלכלך, אבל פשוט שאילפא שסתם דבריו לא מיירי בהכי.

שם לא צריכא דאיכא משקה טופח כו' לא צריכא דאיכא טלה"ט פ"י דפשיטא ליה שטהורות רק בב"א, והנדון כשמעשה הנטילה ה' לחצאין, אבל סיבת הטהרה קיימת בכולה כאחת, כגון דאיכא משקה טופח שזהו המטהר את היד, והנה אילפא הרי לא הזכיר כלום, אלא דמפרשין כונתו שמעשה הנטילה ה' לחצאין אבל היד היתה נטולה בב"א, ולכן אין חילוק אם נוקים לה בטופח או בטלה"ט, שזה לפי מה שידוע לנו הדין, מתי הוי חיבור, ועי' בסמוך.

ט"ז א' הא נמי תנינא טופח להטפית חיבור דילמא לענין מקואות כו', משמע דאי לאו האי דילמא לענין מקואות, הוה מפרשין שבלשון זו השמיע לנו התנא ידיים טהורות לחצאין, ונראה דאין הכונה שיש כאן רמז לחסרון של לחצאין, אלא דהתנא הוה פשיטא ליה שאין חסרון של נטילה לחצאין, אם יש חיבור של מים על כל היד, וקמ"ל דטלה"ט הוי חיבור ליחשב שיש על כל היד בב"א מים שיכולין לטהר, וכיון שמים אלו נפלו מכח כלי וגברא, הרי הם ראויין לטהר, וכיון שיש חיבור שפיר מטהרין.

והנה בעיא דאילפא מתפרשת כגון שנפסק הקילוח שמן הכלי, וחזר והמשיכו על כל

ליטול עד הפרק, שהקלו להוסיף על השיירי טהרה והם נטהרין עמהם, אבל זה מהני רק למים שניים ולא למים ראשונים, ולפ"ז מתפרש דמודה ר"י דלשניים [עכ"פ באותו אדם] סגי בשיירי טהרה, ומה שהצריך רביעית לאחרון שבהם היינו לראשונים, ובסברא ג"כ מיושב שלא הקיל ר' יוסי לחצאין בשניים טפי מראשונים דיותר צריך נטילה בב"א לשניים מלראשונים, שהרי עיקר הטהרה בשניים, אבל לענין שיירי טהרה שייך להכשיר טפי בשניים, כיון שהתחיל נטילתו ברביעית בראשונים, ולפ"ז מתפרש ונטל את השניים ואין בהם כדי שיגיעו לפרק שבא ליטול את השניים ורואה שאין בהם, מדלא קתני ונטל ולא הגיעו, [ועדיין הלשון סתום וצ"ת, שוב נתבאר בהוספה שבסמוך דמתני' קמ"ל שיכול להוסיף מים שאינם משיירי טהרה, אבל ודאי שא"א לדייק ממתני' שמה שאינו כשר משיירי טהרה שיהא כשר כאן, ולכן לצד דבשיירי טהרה אסור להפסיק, הדבר פשוט דכאן נמי מיירי כשלא הפסיק], ובהו מיושב שלא הזכירו משנה זו בסוגיא דגיטין, דלא מיירי בענין זה כלל.

— הוספה —

גיטין ט"ו ב' אילימא דקא משו בי תרי מרביעית והא תנן כו', יש לעי' איך זה מתפרש בלשון לחצאין, שאם הכונה שנטל רק חצי רביעית הרי זה שייך גם באחד, וצ"ל דקאי על השני שנטל מחצי רביעית, ולשון לחצאין קאי אתרווייהו שנטלו מחצי חצי.

שם ואלא דקא משי חדא חדא ידיה והתנן כו', יש לעי' הרי כל נוטל ידים שופך משמאל על ימין ומימין על שמאל, וע"כ נוטל ידו אחת תחלה, וי"ל שהנדון כשניגב ידו הראשונה ואח"כ נוטל את השניה, שלא ה' מצב של שתי ידים נטולות יחד, ודומיא דלחצאין דדבי ר' ינאי, שהי' מקום לומר דשתי הידים כגוף אחד, וכ"ז שיד אחת טמאה הר"ז כחלק מן הגוף טמא, ובסתם נט"י יש טלה"ט על שתי הידים יחד, ומייתי ממתני' דנטל לידו אחת משטיפה אחת

סכ"ד סקכ"ו ולא דמי להא דאילפא שהחסרון רק משום דהוה לחצאין.

בקידוש ידים ורגלים מסתברא דג"כ פסול לחצאין, מיהו אם נטל יד לחוד ורגל לחוד י"ל דמהני, אע"פ שהסדר הוא יד ורגל כאחת.

בטבילת ידים לא מהני לחצאין כמו בטבילת הגוף, וכל הנדון בנטילה שבלא"ה הכל בזא"ז.

כבר הארכנו לעיל בקושיא מ"ט לא מיייתנ בגמ' ראי' מדתנן מוסיפין על השניים ואין מוסיפין על הראשונים, ותניא בתוספתא כיצד נטל את הראשונים ושיפשוף וחזר ונטל את השניים ואין בהם כדי שיגיעו לפרק הר"ז מוסיף עליהם, וכעת נראה דפשוט לגמ' דלא מיירי מתני' בדין נטילה לחצאין, אלא בדין המים שאינם של שיירי טהרה, שכך משמעות הלשון שאם במים השניים שנשאר לו בכלי אין מספיק מים, מותר להוסיף עליהם מים אחרים, ולא מיירי כלל בדין אם הפסיק באמצע השניים כשיש לו מספיק מים, שהרי הדבר מפורש שהנדון בגלל שאין לו מספיק מים בשניים שיגיעו עד הפרק, וממילא מתפרש שמוסיף מים אחרים שלא היו רביעית, וטעם הקולא י"ל דכיון שנטל הראשונים מרביעית, ואף בשניים רוב היד נטל משיירי טהרה התירו לו להשלים ממים אחרים שהם פחות מרביעית, ור"מ דאמר בתוספתא מוסיפין על הראשונים סמך על השניים שהם עיקר הטהרה שיהיו כולם משיירי טהרה, ולכן הקל בראשונים להוסיף מקצת ממים אחרים, ומיירי במוסיף על היד, ולא במוסיף לכלי כמש"פ לעיל בשם הגר"א.

וא"ת כיון שמתחיל לשפוך מים אחרים הרי ממילא הפסיקו המים שהתחיל בהם, וי"ל דמשכח"ל שמתחיל לשפוך השניים קודם שנגמרו הראשונים, דבכה"ג חשיב ככולו בב"א, וכמש"כ לעיל, ולא שינויא דחיקא הוא שאם בהפסיק בשניים כשיש לו מספיק מים שהם

היד, ונשאר טלה"ט מהקילוח הראשון, [ואין נראה לפרש דשלא לחצאין היינו ששפך בב"א על היד את כל הכמות, שהרי הרמב"ם פ"ו ה"י כתב יש לנוטל ליטול על ידיו מעט מעט עד שיתן כשיעור ואם נטל הרביעית כולה בשטיפה אחת כשר, הרי חזינן דראוי לשפוך לאט וקמ"ל מתני' דבשטיפה אחת נמי שפיר דמי, וכן במציאות בשטיפה אחת לא תודח כל היד, אלא בכלי רחב ובשפע מים מרובים, ועוד דלצד דטהורות לחצאין ודאי דאפי' הפסיק הקילוח כשר כ"ז שיש טלה"ט, וכיון שכן אין לחדש שהסדר הראוי לשפוך בב"א, והספק אם לאט כשר], ויש לעי' כיון שמוליך הכלי מראש היד לסופה, מהצבעות לכף היד או מכף היד לאצבעות, א"כ גם כשהקילוח אינו מפסיק, אבל החלק הראשון שנרטב מהמים ראשון הרי הוא כנטהר לחצאין, שהקילוח שממשיך לחצי השני של היד, אינו קשור לחצי הראשון, ולגבי החצי אין קשר לתחלת הקילוח, וי"ל דמ"מ כיון שכח הכלי מטהרו כ"ז שנמשך הקילוח חשיב טפי מעשה אחד.

מיהו אם נטל משני כלים שיש בהם רביעית, אם התחיל השני עד שלא פסק הראשון נמי שפיר דמי, וראי' לזה מדתניא בתוספתא דשמינית מזה מכלי זה ושמינית מכלי זה לא מהני, וש"מ דרביעית מזה ורביעית מזה שפיר דמי.

ויש ללמוד מסוגיין דודאי בעינן שתהא כל היד טלה"ט בב"א, אבל אם נתייבש מעט אע"פ שלא נפסק הקילוח לא מהני, דעיקר הטהרה בטלה"ט [שבא מכח כלי וכו' גברא] אבל בדליכא טלה"ט הו"ל נטילה לחצאין, דאמרי דבי ר"י שאינן טהורות לחצאין.

מיהו אם נטל ידיו בכלי בתוך ביהכ"ס, לא מהני שיצא וידיו טלה"ט, דאם ביהכ"ס פוסל את הידים בטל מהם גם כח הכלי והגברא, ונשאר ידים רטובות בלבד, וכמ"ש מרן זללה"ה

חולין ק"ו א' נט"י לחולין מפני סרך תרומה כו' בהא דנתקן אחר נט"י לפת

מז. חולין ק"ו א' אראב"א אריב"א נטילת ידים לחולין מפני סרך תרומה, ועוד משום מצוה, פי' שיש עוד טעם ליטול ידים משום חולין גופייהו שיש בזה מצוה, והיינו משום נקיות כמ"ש תו', [ו]דוקא כשנוגע דבתרומה התירו מפה עי' לקמן ב', ולעיל ק"ה א' אמרי אינהו גופיהו מים ראשונים מצוה, ואסמכינהו אקרא דוהתקדשתם והיינו נמי נקיות, דכיון שסברו שידים עסקניות וזה חסרון בקדושה ונקיות, לכן אסמכוהו אקרא דוהתקדשתם, כמו שהסמיכו מים אחרונים ושמן ערב לוהייתם קדושים כי קדוש, ולכן לא הביאו דרשא זו כאן, ועוד דבברכות נ"ג ב' לל"ק משמיה דרב אמרנה, ויש לעי' הרי טעמא דסרך תרומה נתחדש בגזירת י"ח דבר, ונט"י לפת קדמה לה טובא, ובסוטה ד' ב' אמרו ר"א ור"א כל האוכל לחם בלא נט"י כאילו בא על אשה זונה, ואר"א כל המזולזל בנט"י נעקר מן העולם, ומשמע ג"כ משום נקיות, וכ"נ בשבת ס"ב ב', [ובחיי אדם כתב דשלמה תיקן נט"י לפת, ובגמ' לא מצאנו אלא לקדש], וא"כ קשה למה אמר ועוד משום מצוה, דמשמע שסרך תרומה עיקר, וגרסת הרי"ף והרא"ש אין נט"י לחולין אלא משום סרך תרומה, ועוד דכל הטמאין ג"כ חייבין בנט"י לפת כמ"ש הר"ש בסופ"ק, אע"ג דלא שייך בהו סרך תרומה, [כ"ע דסרך תרומה היינו דוקא למי שיכול לנגוע בתרומה, אבל טמאין בדילי מתרומה ואין בהם סרך תרומה, אבל ברש"י משמע שהתקינה בישראל בשביל הכהנים, וא"כ יתכן שאף טמאין בכלל, ונפ"מ אם יש סרך תרומה בזה], עי' להלן לענין טיבולו במשקין, וכן יש ללמוד מהא דמים ראשונים האכילו בשר חזיר ש"מ שאף טמאין נוטלין לידים, ולכן חשבו

שיירי טהרה פסול משום חצאין, א"כ פשוט דמים אחרים שהוסיף עליהם לא עדיפי מינייהו, ולכן לא מצו בגמ' לדיוקי ממתני' מידי, ולא הי' מקום להזכיר מתני' כלל כיון דלאו בנדון זה מיירי, וכמשנ"ת.

בעיא דאילפא מתפרשת בעיקר תקנת נט"י, אם תיקנו כח הטהרה כמקוה דמהני רק בב"א דהיינו בקילוח אחד, או"ד כיון דאיכא על היד טלה"ט ע"פ כולה טהורה, ואכתי יש לשאול לאחר י"ח דבר שהמים טמאין מכח היד שלא נטהרה, איך מהני חצאין, וי"ל שגם כשנוטל בלא הפסק הקילוח ומתחיל מאצבעותיו לפס ידו, הרי האצבעות לא נטהרו עד שיגמור כל היד, וש"מ דכיון שזהו סדר הטהרה מהני שפיר להשלים הטהרה אח"כ, ואין המים נטמאין בכה"ג, דלבסוף אגלאי שכח המים האלו גבר על היד לטהרה, ומכאן ולהבא דיינינן כאילו היתה טהורה מתחלת הנטילה.

בשוי"ע סי' קנ"ב ס"ג פסק ידיים טהורות לחצאין, והיינו משום דהוי ספיקא דרבנן לקולא וספק ידיים לקולא, ועי"ש במ"ב, מיהו קשה איך יברך על נט"י מספק, דבהא דקי"ל סי' ק"ס ס"א דספק מים שנעשה בהם מלאכה כו' כתב בבה"ל בשם הפמ"ג דמשמע שמברך ענט"י, ומרן זלה"ה כתב בסכ"ג ס"ק י"ב דכיון שהמים ספק אינו מברך, שלא אמרו שהמים כשרין, אלא אמרו שהידיים מותרות מספק, כמו ספק נגע או ספק נטל, אבל כאן ודאי משמע שמברך על נטילה זו, וכן נפ"מ בחציצה שכתב המ"ב בסי' קס"א ס"ק י"ג בשם המ"א בטבח ומוכר רבב שידי טהורות, וודאי מתפרש שמברך ע"ז, ויש לחלק בין ספק במציאות שאין מברכין, לספק בהלכה שנפסק לקולא מכח ספק דמברכין, וצ"ע.

- עד כאן -

דמאכיל א"צ נטילה, מיהו כתבנו שם שזה רק לצד דאוכל א"צ נטילה, אבל למסקנא דאוכל צריך נטילה פשיטא לן דמאכיל א"צ נטילה, ועי' לעיל ס"א ס"ק י"ד בסוגיא דחגיגה כ"ד ב', וצ"ע.

ש"ר בחזו"א סכ"ה סק"א ב' ובסי' קכ"ט לדף י"ח ב' שהביא מטורי אבן שכתב דצריך נט"י לאוכל לקדש באוכל בידים מסואבות מפני שגופו כטמא מד"ס שפוסל את התרומה בידיו, והקשה עליו מהא דהתירו מפה לאוכלי תרומה ש"מ דלא חשיב גופו כטמא בגלל ידיו, וכתב דבסוגיא דחולין שם נראה כהטו"א, ושמעתי שהטו"א ג"כ הזכיר הקושיא ממפה של אוכלי תרומה, ואינו תח"י, ולא הזכירו הקושיא מהא דבחגיגה כ"ד ב' פשיטא לגמ' דשרי באכילת קדש ותרומה מדין טומאת הגוף של הידים.

ונראה מזה דמסקנת הגמ' מכח קושיא דרשב"א, שהוא המקשן בחולין ובחגיגה, ותוכן דבריו דבמתני' דנאכלת בידים מסואבות מיירי באיסור נגיעה, ולא נחתה לנדון אם מי שידיו מסואבות יש בו פסול גברא, די"ל ידיים לא חשיבי פסול בגברא כלל, כיון שגופו טהור, ולא פליגי רבנן עליה דר"מ במעשר אלא כשכל גופו טעון טבילה מדברי סופרים, ולפ"ז אין שום איסור בידים מסואבות אפי' בתרומה וקדשים אלא בחשש נגיעה, ובאופן דליכא חשש נגיעה שרינן לחבירו לתחוב לו בפיו, וכן בכוש וכרכר, וזה משכח"ל באוכלי תרומה כשכרך ידיו במפה, או באוכל פירות תרומה ובשר קודש שלא גזרו אלא בסעודה, [מיהו לעיל ס"ב סק"ו דייקנו מהגמ' ק"ז ב' דאוכל מחמת מאכיל טיבולו במשקין צריך נטילה וא"כ גם בקדש ותרומה יש לחייבו נט"י, ונתבאר בזה ס"א ס"ק י"ד ביישוב סוגיא דחגיגה עי"ש, וצ"ע].

ולפ"ז מתני' דחלה מיירי בדין המאכיל, ומיירי בחלה עצמה דקתני שהיא חייבת דנאכלת בידים מסואבות של המאכיל, ומיירי שהאוכל כרך ידיו במפה או שנטל ידיו, וליכא לדיוקי

שהוא נכרי, דאל"כ הי' להם לחוש שהוא טמא ולכן לא נטל ידיו.

ואפשר דמשום סרך תרומה תיקנו דיני נטילה באופן המטהר, ובאופן שיטהר מכל המטמא את הידים כיון שפוסלן אף לחולין, אבל משום נקיות הוה סגי בנטילה כל דהו, ולא צריך ראשונים ושניים, ולא לחוש למגע במים שאינם ע"ג היד, א"נ גזירה דרבנן חמירא להו טפי ממצות עשה, שזה בכלל משמרת, וזה הידור בזה התקדשתם, שו"ר ברמב"ן בסה"מ שורש ראשון פ' שנהגו כן אגב תרומה, ותיקנו לנהוג בטהרה כמו בתרומה עי"ש, וצ"ע שלא הזכיר נקיות כלל, ובדבריו נראה שהכל התחיל רק לבתר י"ח דבר.

שם רבא אמר מצוה כו' במאי קמיפלגי

שם רבא אמר מצוה לשמוע דברי רבא"ע כו', משמע דאי לאו דאשכח אסמכתא בקרא לא הי' מזכיר זה בועוד, דכולה דרבנן היא, אבל בצירוף אסמכתא חשיב ליה בועוד, מיהו טפי הו"ל לאתויי קרא דקיו"ר דמניה יליף בספרי נט"י לפת, [והתם צריך רגלים שמשרת בהם כשהם גלויין משא"כ באכילה], ואפשר דמצוה לשמוע דברי חכמים דקאמר אביי היינו משום נקיות, ומדרבא"ע שמענו דמיקרי טמא, והשתא הוי דומיא דסרך תרומה דקרא ליה טמא.

[בחלה פ"ב מ"ב תנן דעיסה שנילושה במי פירות חייבת בחלה ונאכלת בידים מסואבות, ויש לעי' אמאי א"צ נט"י משום והתקדשתם, ובפמ"ג סי' קנ"ח מ"ז סק"א כתב דד"ז תלוי אם הטעם משום טומאה או משום נקיות, ובפתיחה פשיטא ליה שא"צ נט"י], ולא הביא מתני', וראיתי בחולין ל"ג ב' דלשון ונאכלת בידים מסואבות מתפרש שפיר בשנטל ידיו וחבירו ספי ליה בידים מסואבות, ולפ"ז תתפרש מתני' שמותר לאכול את החלה בידים מסואבות של המאכיל, אבל האוכל נטל ידיו לסעודה, כדין אוכל מחמת מאכיל, מיהו קשה דא"כ הו"ל לגמ' לקמן ק"ז ב' לאתויי ממתני'

בטהרת ידים דומיא דתרומה, ועו"ק לשון קפדיתו דבעא מיניה, ואמאי לא בעא מיניה אמתני' אי מיירי רק לתרומה.

ולכאורה מיושב לומר שבזמן רב אשי ואמימר פסקה תרומה טהורה בארץ ישראל, ושוב אין מקום להצריך נט"י באופן המועיל לתרומה, והיינו דקא בעא מיניה האידנא דליכא סרך תרומה האם קפדיתו אמנא, או דסגי בנקיות בכל דהו, וא"ל דקפדינן אכולהו, ואיכא דאמרי דאשיעורא לא קפדינן כיון דאשכחן דסגי בפחות מכשיעור בשיירי טהרה, א"כ י"ל דהאידנא לא חיישינן לשיעורא כלל, ודחו לה שאין ראוי ממתני' להקל בשיעורא, כיון דשיירי טהרה כשיעורא דמו.

ולפ"ז י"ל דבזמן אמימר ורב אשי נשתנו ההלכות ולא הקפידו אלא אמנא ואחזותא ואשיעורא, אבל א"צ להגביה ידיו, וא"צ ראשונים ושניים, וא"צ נט"י לטיבולו במשקין, ואמנם בזמן ר"פ משמע בפסחים שעדיין נהגו כן, כיון דאמר עולא חבריא מדכן בגלילא לקדש, וערא"ש הלכות חלה סו"ס י"ד שהוכיח מזה שהיה להם אפר פרה, [וכתב דהאידנא אין מפרישין חלת כהן בחו"ל כיון שאין תרומה נאכלת בארץ ישראל], ותרומה ודאי הואי בימי ר"א ור"א שאכלו במפה, ונמשך הדבר כמה דורות, עד שבזמן אמימר ורב אשי כבר נשתקע הדבר לגמרי, וסברו שבטל חומרת סרך תרומה, [וכמ"ש הרא"ש דמה"ט אין מפרישין חלת כהן בחו"ל], ומ"מ הקפידו על עיקר צורת נט"י כדמעיקרא, אבל להקפיד על מים טמאין לא הקפידו, כיון שכולם טמאי מתים, ואף הטמאים בזמן המקדש לא החמירו אלא אמנא וחזותא ושיעורא, דהוי כחוכא להחמיר טומאת המים משום ידים בזמן שטמאין מדאורייתא, וא"צ מושב ב"ד לבטלו כיון שמעיקרא ג"כ נהגו כך הטמאין, ורב אשי מספקא ליה דמנא וחזותא ושיעורא ג"כ בטלו מאליהן, וא"ל אמימר שמקפידין ע"ז, ואפשר

מינה דין אוכל ומאכיל, דמתני' מיירי בזה שאינה מק"ט, ולא בגזירת פת שאסרו אף בחולין, ואף בטמאין שצריכין נט"י לפת].

שם אר"א אר"א לא אמרו נט"י לפירות כו' ובדין טיבולו במשקין בזה"ז

שם אר"א אר"א לא אמרו נט"י לפירות אלא משום נקיות, פי' דליכא משום סרך תרומה בפירות, שתיקנו רק בעיקר האכילה, דהיינו סעודת פת, ועוד שהרי בלא"ה נהגו בנטילה משום מצוה, וזה רק בפת, ור"א גופיה אמר פסחים קט"ז א' בשר"א דכל שטיבולו במשקה צריך נט"י, והתם משום סרך תרומה, וחמירי טפי מפת כיון שנטמאין ודאי, משא"כ בפת שבחולין טהור, [ובירושלמי ברכות פ"ח ה"ב ג"כ ר' הושעיא הוא דמצריך כן, ור"ה קאמר רק לפת, מיהו ר"ז מצריך התם נט"י גם למקלף תורמוסין שהם לחין, ע"י שבת ע"ד ב', דכיון שמשקין חולין טמאין, החמירו יותר], וש"מ דהכא מיירי בפירות יבשים דוקא, מיהו ק"ק למה סתמו כאן בגמ' ולא מייתו הכא דר"א אר"א גופיה דבטיבולו במשקין צריך נטילה לפירות, ואם נימא דבזמן רב אשי בטלה נטילה זו ניחא, ע"י בסמוך ס"ק ט"ז, ובסברא ה' נראה דלא תיקנו משום סרך תרומה אלא לטהור שמותר לו לנגוע בתרומה, ולכן הנהיגו לטהר ידיו, אבל טמא שבלא"ה אינו נוגע בתרומה אין ענין לטהר ידיו ולכן בזה"ז א"צ נטילה לטיבולו במשקין, ואפשר דמעיקרא אף טמא ה' נוטל ידיו, בגלל הזמנים שהוא טהור, ורק בזמן רב אשי בטלה נטילה זו.

ק"ז א' קפדיתו אמנא כו' אם שאל בזה"ז שבטלה תרומה מוא"י

מז. ק"ז א' א"ל רב אשי לאמימר קפדיתו אמנא כו', תו' והראשונים פי' דס"ד שדינא דמתני' רק לתרומה, וצ"ע דהא ידע שתיקנו לחוילין משום סרך תרומה, וממילא גם חולין בכלל מתני', ועוד דהא אמר רב סוטה ד' ב' דצריך שיגביה ידים למעלה, וזה שייך רק

שעל הטמאין בזמן התנאים ג"כ מספק"ל לרב אשי.

בדין מים טמאין בזה"ז

ולאמור אין לנו מקור לחדש שצריך לזוהר במים טמאים שלא יהיו טמאין מחמת ידים, והדברים סתמן כפירושן שהמים שטמאין מדאוריתא אין טעם להזהר בטהרתן משום ידים, כמו שלא נזהרין במים טמאי מתים, אע"פ שהם בכלל מים טמאין שפסולין במתני' פ"ב מ"ד, ולא ראינו מהראשונים שנחתו לבאר שגזרו טומאת מי נטילה בזמן שהמים בלא"ה טמאין, ואמנם ידענו שהראשונים שנו דבריהם בזה"ז שכולנו טמאין, ואף המים טמאין, מ"מ אין לנו גדר ידוע שהחמירו בטומאת המים, ואין לנו להחמיר רק בצורת הנטילה.

ובאמת משמע מהרמב"ן והריטב"א דלא קים ליה בזה"ז ענין ראשונים ושניים, שכתבו לתמוך בדעת הרמב"ם שד"ז רק לתרומה ממה שלא הוזכר בגמ' ראשונים ושניים לפת ולתפלה, ואמנם כבר תמה ע"ז הר"ן בחידושו דמבואר כן בסוטה ד' ב' ובירושלמי ברכות פ"ח ה"ב, אבל אין לנו בגמ' ד"ז במים טמאין, אלא שהחמירו בחולין לנהוג במים טהורין, משום סרך תרומה, והיינו טהור שמותר לו לנגוע בתרומה, והרמב"ן לא הוכיח ממעשים בכל יום שנוטלין ראשונים ושניים, משמע שלא הי' ידוע שהמנהג כן.

ויש מכאן סמך גדול לכמה קולות שיש בדברי האחרונים בזה"ז, ולהקל ברביעית בב"א שהכל טהור, וא"צ להחמיר ראשונים ושניים כשנוטל ברביעית שאין לזה שום מעלה בזה"ז, וא"צ ניהוב הידים, אם נוטל רביעית על כל היד, ועוד כמשי"ת להלן בס"ד, ועפ"מ ג' סי' קס"ד בא"א סק"ג שדן בזה, וכתב שהחמירו במי נטילה, ומרן זללה"ה בסכ"ד סק"ט ז"כ כתב שהחמירו במעשה הנטילה, ועוד החמירו במי נטילה ע"ש.

שו"ע סי' קס"ב ס"א שלא יצאו כו' ביאור הדברים

יז. שו"ע סי' קס"ב ס"א הנוטל צריך להגביה ידיו שלא יצאו מים חוץ לפרק ויחזרו ויטמאו את הידים, הלשון משמע שלא יצאו, אבל האמת שמגביה הידים שלא יחזרו המים, אבל א"א למנוע שלא יצאו המים בזמן הנטילה, שאם שופכין מים על ידים זקופות למעלה יוצאין יותר מים חוץ לפרק, ולשון הברייתא שמא יצאו ויחזרו, כלומר שאם יצאו הרי יחזרו כשלא יגביה ידיו [שו"ר שכבר כתב כ"כ במ"ב סק"ה], וענין יציאת המים היינו המים שהיו על היד, אבל אין חסרון ליטול חוץ לפרק, שאינם נטמאין שם.

במ"ב שם סק"א ביאור ענין מים ראשונים ושניים שם מ"ב סק"א ביאר ענין מים ראשונים שמטהרין את היד ולא את המים, והמים השניים לטהרת המים בלבד, ויש אפשרות אחרת שהראשונים לא טיהרו כלום, דכיון שאין נקיותם מושלמת, ועדיין חסרים שפשוף ונקיון, לכן אין היד נטהרת על ידם, וכיון שלא גברו על היד ממילא היד גוברת עליהם ומטמאתן, דהא בהא תליא כל מים שנוגעין בידים נטמאין, חוץ ממים שמטהרין את היד כיון שגוברים עליה נעשין כמקוה והכל טהור, דכדי להמציא חילוק בין היד למים, צריך תקנה מיוחדת ולא מצינו שתיקנו כן, ובפרט התנאים דלא ס"ל שניים כלל בפ"ב מ"א, דלדידהו לא תיקנו כן כלל, ומגלן שתיקנו כן לר' יוסי, וגם לר"מ אם סתם נטילה א"צ שניים נמצא שחידשו בשיווי טהרה גדרים סותרים זא"ז, ולמה הוצרכו לכך, הרי בפשיטות י"ל שמי נטילה כמקוה לכל דבר, שהרי כל טומאת הידים נעשית כדי שיטהרו אותם במי נטילה, וכ"ה דעת הרבה ראשונים, והר"ש הוא שחידש ע"פ התוספתא דקתני נמלך ונטל שניים, שיש חילוק בין הידים למים, וע"פ מש"פ דשפשוף היינו ניהוב, מיהו יש בסה"ת וסמ"ג ג"כ לשונות כאלו, אבל לדבריהם שהמשנה פ"ב מ"א חילקה בין ראשונים ושניים בב"א [וכן

ובאמת כיון שאין נוטלין שניים ע"כ סומכין שהמים גוברים על טומאת היד, וכמו שהיד נטהרת גם המים נטהרין, שזהו כל הכח של השניים לפמשנות, וא"כ אין טעם להגביה ידיו שאין המים שחוץ לפרק טמאין יותר מהמים שבתוך הפרק, שכל הטומאה היתה מכח היד שלא נטהרה בראשונים, וכיון שנטהרה ברביעית הכל טהור.

ואמנם לא נתבאר לנו המקור לרביעית בב"א או ראשונים ושניים בב"א, ופשטות הגמ' שבכל הנטילות צריך להגביה ידיו, ואמנם מה"ט צריך בכולן ראשונים ושניים, אבל זה אמת שאין מקום להגבהת ידים כשלא נוטל שניים.

ונראה שיש לסמוך ע"ז שבזה"ז אין חוששין למים טמאים, רק שתהא נטילה כדין במנא וחזותא ושיעורא, אלא שאם ידיו צריכות שפשוף לנקיות יקדים לשפשפן קודם הנטילה, כדי שתהא הנטילה מושלמת כמו בשניים בזמן הטהרה, ויטול רביעית בב"א כמ"ש בשו"ע, [ולקמן ס"א סק"ה נתבאר דעת תו' פסחים קט"ו א' והרבה ראשונים בשם תו' דאין דין נט"י לטיבולו במשקין בזה"ז מה"ט, ועכ"פ לא יברך עי"ש].

ל"שון קצרה לחדד מה שנתבאר, וכבר מבואר שיטות הראשונים בכ"ז. א. מים טמאים אין נטהרין אלא במקוה של מ' סאה, [ויש סברא הפוכה מזה בראשונים], ב. מים טמאים הטופחים ע"פ היד נטהרין עם היד כיון שבטלין ליד. ג. המים הנטפלין ליד הם המים שניתנו ע"ג היד לצורך נטילה, אבל מים מבחוץ שנטמאו אינם נטהרין אגב היד, ועי' עדיות פ"ד מ"ו חילוק בין שמן טמא שסכו לשמן טהור שנטמא עם הגוף לענין שיטהר אגב הגוף. ד. מים שניים באו לטהר את היד בלבד, והמים נטהרין עמה. ה. בכל מקום שאין נוטלין מים שניים הרי המים שיצאו חוץ לפרק ג"כ טהורין, ושוב אין ענין ליזהר שלא יחזרו ליד.

רביעית בב"א] לשיירי טהרה, לפ"ז אין מקור לחלוקה זו, [ונתבארו דבריהם בקמא [נדפס לקמן ס"ט] סק"ב], וכ"נ לדעת הרמב"ם והראב"ד.

בדין מים ראשונים שפירשו וחזרו ליד קודם שניים

בדין מים ראשונים שפירשו וחזרו ליד קודם השניים, דעת המ"ב שהשניים מטהרין אותן, כיון שאין להם טומאה אלא מחמת היד הזו, וכעת הם על היד, הרי השניים מטהרין אותן, ומרן זללה"ה בסכ"ד ס"ק י"ח חלק ע"ז דאין טהרה ע"י שניים אלא למים שנשארו על היד מהראשונים, [ועי' תוספתא פ"ב סוף ה"ב שהי' בדין שהשניים יטהרו את הראשונים גם חוץ לפרק שאינו מקום טומאה, והיינו דקמ"ל דנטל שניהם חוץ לפרק ונפל ככר של תרומה טמא], ועמש"כ לעיל ס"ק י"ב דהטעם שמטהרין רק מה שע"ג היד הוא מכח טהרת היד, דכמו שמטהרין את היד מטהרין עמהם את המים הנטפלין ליד, אבל אם פירשו מן היד לגמרי, הו"ל כשאר מים טמאין שאין להם טהרה בנטילה כלל, שלא אמרו אלא טהרת ידים, ולא טהרת מים טמאין שצריכין מקוה, ורק הבטלין ליד נטהרין עמה, ואלו שפירשו אינם בטלין בהחזרתן ע"ג היד.

והמים שיצאו חוץ לפרק, אע"פ שנוגעים במים שע"ג היד, כ"ז שלא פירשו מחיבורם ליד אינם מטמאין אותה, וכן בשפשף ידו בראשו או בכותל כ"ז שלא פירש אין היד נטמאת מן המים שבכותל, אבל אם פירשה ידו מהכותל או שחזרו המים מהקנה ליד, הו"ל כמים טמאין דעלמא שאינם נטהרין בשניים.

לענין מעשה מ"ט אין נזהרין בהגבהת ידים, ועוד בפרטי הדינים

ולענין מעשה כתב במ"ב סק"ט שכהיום נהגו העולם שאין מדקדקין להגביה ידיו מפני שנוטלין מרביעית, וכ"כ מרן זללה"ה בסכ"ד ס"ק י"ט שסומכין ע"ז שנוטלין מרביעית,

דבאמת אין יתרון טהרה בשניים, ובזמן הגמ' רק השניים טיהרו, וכיון שבלא"ה המים טמאין, וכיון שידיו נקיות סגי ברביעית בב"א פעם אחת.

בהגה הנוטל ידיו צריך לשפשפם כו', בטעם השפשוף, וברא"ש שצריך שפשוף אחר רביעית

יפ. שם ס"ב בהגה הנוטל ידיו צריך לשפשפם זו בזו, הטעם כדי לנקות האבק והליחה שנעשין בידים עסקניות ואינם נראין, ובתוספתא נאמר דין השפשוף בין ראשונים לשניים, כדי שישטפם במים השניים, וכדאשכחן בקו"ר משפסף ומרחיץ, וכן ביאר הראב"ד ענין מים שניים, ולפ"ז אין מקור לשפשוף שאין אחריו רחיצה, וגם מ"ש לשפשפם זו בזו, במתני' מבואר דשפשפה בחברתה טמאה אלא דהתם מיירי קודם שניים.

והנה מקור הדברים ברא"ש וטור שבסעיף ד', ומשם למד הט"ז בסק"ד דה"ה אחר טבילה, ובאמת כן מוכח לדעת הרא"ש והטור שרביעית כמקוה ואפ"ה הצריכו שפשוף אח"כ, אע"פ שאינו חוזר ושוטף המים ששפשף בהם, אבל קשה שלא מצאנו שפשוף כשהמים נשאין על ידיו, ואפשר הטעם שרק בצירוף שהראשונים טמאין תיקנו שפשוף, כיון שיש אחריהם נטילה וישטוף המים, כדאשכחן בקו"ר, ולפ"ז לא תיקנו שפשוף אחר טבילה, מיהו תועלת יש בשפשוף בכל האופנים, לא מיבעיא במקנה במפה שסופג כל המים למפה, אלא אף במתייבשת מאליה יש תועלת בשפשוף שממעט עי"ז הלכלוך שמתאדה עם המים.

אם שפסף ידיו וניגבן קודם נטילה, א"צ לשפשף פעם נוספת לאחר נטילה.

במתני' תנן שפשפה בראשו או בכותל, ומשמע שעיקר השפשוף בצד הפנימי של היד מקום שהידיים עסקניות, אבל א"צ לשפשף בין האצבעות, ולא ע"ג האצבעות והיד, שד"ז אינו נעשה בראשו או בכותל, וש"מ שא"צ לשפשף שם.

מ"ב סק"ט, וכמה אחרונים מפקפקין כו', זה טעם מספיק שלא אמרו בגמ' ליטול הידים כשהם מושפלים למטה, שא"א ליטלם כראוי בצורה זו, שאין גישה למים להגיע לאצבעות סביב.

שם ס"ק י"א נתבאר לעיל סק"ו.

בדין מים שמסיר בהם החציצות, ובדברי המ"ב שלכתחלה יש ליטול שניים

יח. שו"ע ס"ב בה"ל ד"ה קצת, יש להחמיר שהמים שנתנו להסיר החציצה ממעטין מהרביעית, וצריך שישאר רביעית אח"כ, כיון שאין אלו מי נטילה ליחשב שיירי טהרה, וצריך לנגב ידיו ממים אלו, דכיון שאינם מי נטילה אינם נטהרין בשניים ושלישיים, והראשונים שלא הצריכו ניגוב לפי שחשבו מן נטילה, וכיון שיש להחמיר בזה יש להחמיר גם בניגוב, מיהו לפמש"כ להקל בזה"ז במים טמאין י"ל שיכול לשפוך עליהם בלי ניגוב, ועי' להלן בזה.

מ"ב ס"ק כ"א ודע די"א דמן הדין צריך לעולם מים שניים כו', באמת כ"נ בעיקר הדין, אבל יש לחוש שאם לא יטול רביעית שלמה בב"א לא יטול כל היד כראוי, ונמצא שאין לו כלום לא ראשונים ולא שניים, ולכן בזה"ז עדיף ליטול נטילה אחת שלמה כראוי, מלחלק הנטילה לשנים, ואם נוטל בשפע כראוי שזה הרבה יותר מרביעית בב"א, יכול להוסיף מים שניים, אבל כל מה ששופך בלי הפסק אפי' הולך וחוזר והביא על כל היד בקילות אחד לא חשיב שניים, כמבואר בירושלמי דבעינן נוטל ומפסיק, [אלא דחשיב שיעור ראשונים ושניים לפי תו'], ואם הפסיק מעט הפסיד בשלימות הנטילה הראשונה ולכן לא יפסיק קודם שהשלימה בהידור, אלא דנחתין לנדון ידים טהורות לחצאין בדאיכא טופח להטפיה.

ולמעשה אנו נוהגין ע"פ מרן זללה"ה ליטול רק פעם אחת מרביעית בב"א, ונראה דלפמשנ"ת א"צ להחמיר ליטול שניים בזה"ז,

לכל האצבעות והיד צ"ע, דמה יעשה ברביעית בב"א דודאי צריך בב"א ממש, ויגיעו לכל היד. ולפ"ז א"א ליטול מברזא שבחבית כשפותח וסוגר כל פעם דחשיבי כמה נטילות, ואמנם בדיעבד מקילינן כשנשאר טלה"ט, אבל להכניס עצמו לנטילה כזו לכתחילה, אין זה ראוי, גם יש לדון אם זה כלי שא"א ליטול ממנו רביעית בב"א, הר"ז חסר בכח הרביעית שבו.

שם בשו"ע אבל בשניים נוטל מקצת כו' ובמ"ב ס"ק ל"א כתב שאפי' ניגבה מקצת היד יכול להוסיף כו', ולפמשנ"ת לעיל דעיקר טהרת היד בשניים, אין להקל אא"כ נשאר טלה"ט בכל היד.

שו"ע ס"ד יאחזו הכלי בראשי אצבעותיו, ובנטל מרביעית ונגע אחר בידיו

כא. **שו"ע** ס"ד יאחזו הכלי בראשי אצבעותיו וישפוך על שתי ידיו כאחת, לא נתפרש איך יבואו מים על גב האצבעות ועל מקום תפיסתו כששופך כך, וא"צ לומר שלא יגיעו על גב פס ידו.

מ"ב ס"ק מ"ח י"א שא"צ לנגבה כו', כבר תמה בחזו"א סכ"ד סק"כ כ"ג דודאי צריך ניגוב.

שם מ"ב ס"ק מ"ט, בשעה"צ אות ל"ט נסתפק בנטל מרביעית ונגע אחר בידיו אם מטמאין, ולא נתפרש מה הספק הרי ודאי בזמן המשנה ידיו טמאות כיון שהמים נטמאו מיד חבירו והם תחלה ופוסלין את הידים, ואפי' טבל ידיו במקוה הדין כן כמ"ש בחזו"א סכ"ה ס"ק י"ג, ואפי' ניגב ידיו ונגע באמצע הסעודה ביד חבירו הרטובה נטמאו ידיו כדין נוגע במים טמאין.

ומה שיש לדון הוא בזה"ז שבלא"ה המים טמאין, דבזה י"ל שאם גמר נטילתו כדין, אינו נטמא ממים טמאין כלל, וה"ה אם נטל שניים וניגבן הדין כן, ובזה מחמירין כשידיו לחות שעדיין לא נגמרה נטילתו, [דהעיקר שגם בטבילה צריך ניגוב משום מאיסות, מיהו י"ל

שם ס"ג נטל מקצת ידו כו' בנדון אם צריך לנגב
כ. **שם** ס"ג נטל מקצת ידו וחזר והוסיף ונטל הנשאר מידו, במ"ב ס"ק כ"ז כ"ז כתב שא"צ לנגב, אלא חוזר ונוטל על כל היד, ומשמע שזה מועיל גם אם נקטינן בעיא דאילפא לחומרא דלא מהני טלה"ט לחשבה נטילה, ומרן זלה"ה בסכ"ד סק"כ כתב שצריך לנגב כיון שלא הועילו כלום בנטילה, הו"ל כמים שלא ניתנו לטהרה, ויש לדון לקולא דפשטות הגמ' שהחסרון רק בחצאין, ולא שהמים טמאין, [דכיון שהפסיק נקבע דין המים מיד, ולא דמי ללא נפסק הקילוח דשייך לומר שטהרת המים מיתלא תליא], והטעם מפי שנתנן לצורך נטילה, ובראשונים דבלא"ה טמאין שפיר מוסיף וחוזר ונוטל כל היד, ובשניים הרי שנינו מוסיפין על השניים, [בטור הביא מפרשים מים אחרונים, וזה תימה דבתוספתא קאר"מ מוסיפין על הראשונים ואין מוסיפין על השניים, ובלא"ה הדברים תמוהים, והוא ט"ס בירושלמי כמ"ש בגליון דבכ"ר הגרסא ובאחרונים], מיהו עמש"כ לעיל ס"ק י"ד דלפי' הגר"א ליתא במתני' דמוסיפין על השניים ליטול לחצאין.

מ"ב סק"ל יש מאחרונים שכתבו דדוקא בדיעבד כו', ולכאורה פשוט שאין להכניס עצמו בספק דרבנן לכתחלה, ולא דמי למים שספק אם נטמאו דלפסול את המים חשיב כדיעבד, ואפשר שגם כאן הנדון רק לאחר שנטל חצי ידו, שאנו באין לפסול אותו חצי, אבל לכתחלה לכו"ע צריך ליטול כל היד בב"א.

במ"ש במ"ב דה"ה בשתי שפיכות, ובשעה"צ בדין ליטול מברזא ופותח ונועל כמה פעמים

שם במ"ב ולא דוקא בשפיכה אחת אלא אפי' בשתי שפיכות כו', לא נתפרשו הדברים, דודאי דין רביעית בב"א הינו ממש בלי הפסק דאל"כ חסר בשיעור מקוה, ודכוותה בראשונים אם צריך בב"א היינו בלי הספק כלל, ומ"ש בשעה"צ אות כ"ז שא"א שיבואו בקילוח אחד

שׁו״ע סי' קס"ב ס"ח בדינים שיש להחמיר בזה"ז ועוד

כב. שׁו״ע סי' קס"ב ס"ח חזר ונגע באותן מים שבאו מידו על הראש כו', יש לברר איזה דינים נשאר בזה"ז במים טמאין, שהרי סתמא כל המים טמאין קודם נטילה, במגען בכלי שהוא ראשון שנגע בטמא מת, וגם נטמאין מהיד שהוא עצמו טמא מת, וא"כ אין יתרון למים טהורין, ואפ"ה החמירו בדברים מסוימים, ודעת מרן זללה"ה שפסול שבשעת נטילה חמיר טפי דחשבינן ליה כלא נטל כדין, ואף בזה"ז בעינן שתהא צורת הנטילה באופן שמועיל בזמן שהם טהורים, ובאחרונים יש סברא דמי נטילה חמירי טפי אפי' שלא בשעת נטילה, ויש בדבריהם להקל ולהחמיר.

היו ידיו רטובות שלא ממי נטילה ובא ליטול ידיו לדעת מרן זללה"ה צריך לנגבם, שהרי מים אלו אינם נטהרין בנטילה שניה, ונמצא שנוטל ידיו שלא כדין, ולדעת האחרונים מים אלו לא מיקרו מי נטילה, ולא חיישינן להו בזה"ז.

נגע בכלי קודם נטילה והידית רטובה, וחזר ונגע בידית זו לאחר נטילה ועדיין ידיו לחות, בזה לכו"ע ידיו טהורות כיון שכבר גמר נטילתו כדין ומים אלו אינם מי נטילה.

נגעה ידו הטהורה לאחר ניגוב ביד שאינה טהורה אע"פ שיש משקין על הידים ידו טהורה, חזו"א סכ"ה ס"ק י"ג, ואם נגע בה קודם ניגוב כתב במ"ב ס"ק מ"ה שידו טמאה, אפי' נטל מרביעית או טבל ידיו, [ועי"ש בשעה"צ אות ל"ט], ויש לדון בזה"ז מאחר שכבר נטהרה ידו מנלן להחמיר קודם ניגוב, טפי מאחר ניגוב, [ומ"ש בשו"ע שם בעודן לחות היינו כדי שיהא משקין טמאין, אבל לדבריו ה"ה לאחר ניגוב, דלא נחית לנדון זה"ז שכולם טמאין], ומרן זללה"ה כתב שם דקודם ניגוב עדין שם נטילה עליו, וצ"ע דלגבי מים טמאין שלא מחמת נטילה או נבלה מטהרין גם קודם ניגוב, ומי נטילה

דאף בשניים אינו נטמא בזה"ז, שכבר נשלמה נטילתו, והניגוב אינו ממצות הנטילה], ולכן גם בזה"ז מים טמאין פוסלין אותו, אם פסולין ניכר שהוא מכח ידיים, ולענין זה אין חילוק בין טבל ידיו במקוה או ברביעית או בראשונים ושניים.

בדין נוגע באוון הכלי שנרטב מידי קודם נטילה

שם במ"ב ובשעה"צ אות מ"א, כתב שהנוגע באוון הכלי בידו שאינו טהורה אינו פוסל ומטמא המים בזה"ז, דהו"ל כנוגע במים שבכלי שאינו פוסל בזה"ז, אבל אם נגע באוון הכלי בידו הרטובה ממים ראשונים ואח"כ נגע במים אלו בידו הרטובה שנטהרה בשניים או ברביעית, בזה י"ל שידו נטמאת כיון שהם כמי נטילת חבירו, שניכר שטומאתן מכח נטילה ולא מכח מגע, ולפ"ז אם נוטל רביעית א"צ לנגב הספל בשום פעם, ואם נוטל בפחות מרביעית ונוטל ראשונים ושניים ונגע בידיו הראשונים באוון הכלי, בזה הו"ל מים טמאין שמחמירין בהן בזה"ז, כמ"ש בשו"ע ס"ח, ויש מקום לדון ולטהר גם בזה, שאין זוכרין מקור טומאת המים בזה"ז, ומקום השפשוף שבשו"ע ס"ח גרע כיון שהשלים בשפשוף זה מצות הנטילה, לכן זוכרים מקור מים אלו, וגם ד"ז אין לו מקור ברור לפסול.

שׁו״ע ס"ז אם שפשף כו', עי' מ"ב דמיירי בנוטל רק עד קשרי אצבעותיו, וגם בזה סיים דהיינו דוקא בידיו לחות ועי' שעה"צ אות מ"ד, וחילוק זה קשה וזה גופא מוכיח כמ"ש מרן זללה"ה שהראב"ד יחידאה ולפנינו במשנה מבואר שטהורין בכל ענין, דאין מקום לחלק בין לחות לניגוב לענין מגע בכף היד לחולין, וכ"כ בבה"ל בדעת הרא"ש, שו"ר בחזו"א סכ"ד ס"ק י"ז שכתב בדעת הרשב"א שסובר שלאחר ניגוב שנחלטו הידים שטהורות לחולין, שוב אינם נפסלין במגע הכף שצריך טהרה רק לתרומה, אבל קודם שהוחלטה טהרתן צריכין זהירות בכל הכף.

בהם בידו קודם שנטהרה, ובזה לדעת האחרונים
א"צ ניגוב, ומרן זללה"ה פי' כפי' קמא.

שוע"ס"י בדין רטיה

כד. שו"ע שם ס"י מי שיש לו מכה בידו
ורטיה עליה די לו שיטול שאר היד
כו', ד"ז לא נתפרש דאי משום חציצה שנינו
שכל החוצץ בטבילה חוצץ בנט"י, ותנן דרטיה
שעל המכה חוצצת, ותירצו האחרונים דמיירי
הכא שאינו יכול להסירה מחמת כאב המכה, ולא
נתפרשו הדברים דמתני' סתמא קתני והרטי'
שעליה דבכל גונא חוצצת, ומרן זללה"ה כתב
בסכ"ד ס"ק כ"ה ד"ל שפטור מנט"י מפני הכאב
והתירו לו מפה, אבל הניח בקושיא דא"כ יש
להצריך מפה על כל היד, ואאמו"ר זללה"ה כתב
בס"א סק"ה שבכה"ג שיש לו מפה שא"א
להסירה ידים טהורות לחצאין, כיון שלא שייר
חלק מן היד שלא נטהר, אבל עדיין דברי
הרא"ש קשים שאין לחדש כזאת מסברא, והגמ'
כמפורשת איפכא, שאין שייר טהרה לחצאין,
כמו שאין שייר בגוף לענין טבילה לחצאין.

ולענין מעשה בלא"ה א"א לסמוך שאין חלק
מהרטייה שאפשר להסירו, שקשה
לצמצם הרטייה בדיוק, וכמ"ש כע"ז בשעה"צ
אות נ"ז, ולכן לעולם אין להתיר בלא מפה על
כל היד, אלא שצריך להחמיר כהרא"ש וליטול
ברביעית את החלק שמגולה, ואח"כ לכרוך מפה
על כל היד.

כה. דינים שנתבאר

מקום הנטילה ביד, ונטילה בלא הפסק הקילוח
א. צריך ליטול כל היד עד חיבור הכף לקנה,
[מעיקר הדין כ"ג דעת רוב הראשונים עבה"ל
סו"ס קס"א, ובצד הפנימי של היד ניכר היטב
היכן מתחיל הקנה שהוא צר, ובמישור היד
המקום ניכר ששם מתחבר העצם של הכף לקנה,
וזהו לשון פרק שמתפרקין העצמות מחיבורם
זל"ז], וצריך ליטול הכל בב"א בלי הפסק
הקילוח, ואם הפסיק באמצע והשלים כולה בזמן

מחמירין גם באמצע הסעודה כמ"ש בחזו"א ס"ק
י"ב, ומגלן לעשות גדר נוסף ליד חיבור ולחלק
בין קודם ניגוב לאחר ניגוב שו"ר בפמ"ג סי'
קס"ד בא"א סק"ג שדן לטהר בנגע בחיבור
לאחר ניגוב, וסיים וצ"ל שבמי נטילה החמירו
ודייק מלשון הרמ"א שלא הזכירו טומאה,
ואאמו"ר זללה"ה בס"א ס"ק י"ב צידד שאפי'
מי נטילה אין פוסלין לאחר ניגוב בזה"ז.

מרן זללה"ה בסכ"ה ס"ק י"ב כתב להקל במי
שלא נטל כדן שלא יחשבו מימיו מי
נטילה, והו"ל כטמא שנגע במים שהם כשרין
לנט"י, ובאמת לא מצאנו מי חידש שגזרו על מי
נטילה, אלא שהאחרונים שהעתיקו הדינים
להלכה אע"פ שכולנו טמאין כנראה החמירו במי
נטילה, ובהרגשה זו יש להחמיר גם במי נטילה
שלא כדן, דסו"ס הם ניכרין כמי נטילה, מיהו
לדעת מרן זללה"ה העיקר להחמיר בצורת
הנטילה, ולכן במי נטילה אין לנו להחמיר אלא
מה שמצאנו בהדיא בפוסקים, דאל"כ היינו
מקילין בכולן.

שו"ע ס"ט קיסם או צרור, מתי נפלו על ידו, ובדין בזה"ז ברביעית

כג. שו"ע ס"ט ואם שופך רביעית מים כאחת
על ידו א"צ לזוהר בכ"ז, המחבר
מפרש שהי' על ידיו קיסם או צרור ונתן על
גביהם רביעית בב"א, ובזה לא היו מים ע"ג
הקיסם שיקבלו טומאה מן היד, דכשבאו המים
ע"ג היד טיהרוה, ונגעו בקיסם מים טהורים,
אבל אם הקיסם הי' בתוך הכלי עם המים ונפל
ע"ג היד עם המים, א"כ המים שע"ג הקיסם
קיבלו טומאה מן היד קודם שנטהרה, ותו לא
מהני רביעית לטהרם, שאין הרביעית מקוה
לטהר מים שנטמאו בפ"ע או שפירשו וחזרו,
ועמש"כ לעיל ס"ק י"ג ובקמא [נדפס לקמן ס"ט]
סק"ז.

מידו בזה"ז יש להקל בזה, כיון שהמים שע"ג
הקיסם אינם מי נטילה, רק מים שנגע

המים, ובחורף שהמים קרים טוב להדיח הידים תחלה שאז המים נקלטין יותר, או ליטול במים פורשין.

הסך שמן או משחה על ידו ואין ממשן ניכר לעין, אבל כשנוטל במים נראין טיפות מים מפוזרות בכמה מקומות, צריך בירור במציאות אם גם ביניהם הכל טלה"ט אלא שאינו ניכר, ועמ"ש"כ ס"ז סק"ו בדיני חציצה דפשטות הדברים שנטילתו כשרה, ואפשר דסתמא דמילתא נקטינן שברגע הנטילה היתה כולה טלה"ט.

סדר הנטילה קודם ולאחר י"ח דבר

ג. סדר נטילת ידים, קודם י"ח דבר שגזרו שידים מטמאות מים של חולין נוטל ידיו מרביעית פעם אחת ודיו, לאחר י"ח דבר תיקנו מים ראשונים ושניים, נוטל ראשונים מן הכלי שיש בו רביעית או משירי טהרה, ומשפשף ידו להדיחה יפה, וחוזר ונוטל פעם שניה, ואם לא שפשף ידו טהורה, - אם ניגב ידיו אחר נטילה ראשונה חוזר ונוטל פעם שניה כדין מים שניים, (חזו"א סכ"ד ס"ק כ"ד).

דין מים שניים בזה"ז

ד. נטל פעם ראשונה רביעית שלמה בב"א על ידו א"צ שניים, כן פסק בשו"ע, והרבה חולקים ע"ז, [וי"א דסגי בנתן כמות של ראשונים ושניים בפעם אחת ומשמע דהיינו פחות מרביעית], ולפי דבריהם יש ליטול מים שניים אע"פ שנטל רביעית בפעם הראשונה, וכתב המ"ב ס"ק כ"א בשם הח"א דיש לנהוג ליטול רביעית על כל יד וגם שניים, וסיים המ"ב וכ"ז הוא רק לכתחלה אם יש לו מים מזומנים אבל לטרוח אחר זה נראה דא"צ כו', ואנן נהיגין ע"פ מרן זללה"ה ליטול רק פעם אחת.

ונראה דיש להקל לכתחלה כיון שבזה"ז אין מים טהורים, וא"כ עיקר הטעם של מים שניים ליתא, וא"כ הפשטות שלא תיקנו שניים בכה"ג, אלא דיתכן שהבינו הפוסקים שראוי

שעדיין נשאר טלה"ט בכל היד פסק בשו"ע להקל, [ומשמע שבדרך הרגיל נשארת כולה טלה"ט, אע"פ שניכר רק טיפות גדולות], ויש להחמיר לחזור וליטול על כל היד בב"א, ויכול להקל שלא לנגב תחלה, אלא יחזור ויטול כולה בב"א, ועי' דין ט', (המ"ב מיקל בהפסק מועט כסגירת ברו ופתיחתו, וד"ז צ"ע, אבל יש מקום לצרפו להידור של בבת אחת). - (עסק"כ ע"פ מ"ב ס"ק כ"ו כ"ז וחזו"ב ס"א ס"ק י"א).

שוב הערוני דכיון שלא נטהרה היד ברביעית הראשונה אין לזה מעלת רביעית בב"א, שעיקר ענינה שהמים גוברין על היד ומטהרין אותה ואינה מטמאתן, אבל כשלא נטל כולה בפעם ראשונה חזרו המים להיות בדין מים ראשונים שהם טמאין, וא"כ אין יתרון בזה שנוטל על כל היד בפעם שניה, אלא מכח הקולא של זמן הזה כדלקמן, או נימא ידידים טהורות לחצאין ונימא שגם כח הרביעית נשאר בטלה"ט, וראוי לנגב כולה ואח"כ ליטול, וצ"ע.

נטילה לחצאין, בנשאר משהו יבש, ובמים קרים בחורף, ובמשחה על ידו

ב. אם נשאר אפי' משהו שלא הגיע שם מים לא עלתה לו נטילה, ולא מהני לשפשף ידיו זו בזו כדי שיתפשטו המים בכולן, דבעינן נטילה מכלי.

ואם קודם שגמר נטילתו נתייבשו המים ממקצת היד, ואין בהם טופח להטפוח, אע"פ שלא נפסק הקילוח יש לחזור וליטול, שאם אין כל היד רטובה בב"א, משמע בגמ' שזה נחשב נטילה לחצאין, [ולענין ניגוב היד קודם נטילה שניה הר"ז כדין א'], והדבר מצוי בחורף שהמים הקרים אינם נתפסין על היד, ואפי' עברו בודאי במקום זה יש לחוש דהוי נטילה לחצאין, כיון שהמקום נתייבש קודם שגמר נטילתו, גם מצוי שהמים לא נגעו במקום היבש כלל, ואע"פ ששפך כאן מים, דרך המים שעושין כיפה ומדלגין מקצת, ויש לשפוך המים בנחת ולשים לב לקצה כף ידו בחלק התחתון שהגיעו שם

ניגוב הידים

ז. אסור לאכול פת בלא ניגוב ידים, ואין להקל בזה אפי' נטל רביעית בב"א או הטביל ידיו במקוה, וכל ניגוב היינו יבש שאינו טופח כלל.

נגיעה במים טמאין

ח. מדינא דגמ' מים טמאין מטמאין את הידים וצריך לחזור וליטול ידיו, אבל בזה"ז כל המים טמאין מהכלים שהם טמאין ממגע ט"מ ונדה, ועוד שהאדם בעצמו טמא מת ומטמא את המים כשנוגעין בידיו, וכל הטמאין חייבין בנט"י, ואין מקום ליהזר ממגען, שהרי מעיקרא נטל בטמאין, ולכן הנוגע באמצע הסעודה במים שנגע בהן טמא מת בידיו, או שנגע בהם מי שלא נטל ידיו, א"צ נטילה, אפי' נגע בהן קודם ניגוב ידיו מן הנטילה, בה"ל סי' קס"ד ס"ב חזו"א סכ"ה ס"ק י"ב.

ומ"מ מחמירין שלא לנגוע במי נטילה, שניכר בהם פסול של נטילת ידים, ואין לדין זה מקור מפורש, אלא שכן יש ללמוד ממה שלא השמיטו הפוסקים דינים אלו בזה"ז, ועמש"כ דין ד', ויתבאר להלן בס"ד מה נקרא מי נטילה, והזהירות רק לידים, אבל אין נזהרין שלא יגעו מי נטילה במים כשרים ונוטלין מהם לכתחלה, - מי נטילה שלנו כיון שנוטלין רביעית בב"א מקילינן שכל המים טהורין.

ניגוב ידים רטובות קודם נטילה

ט. הנוגע במים קודם נטילה ונשארו ידיו רטובות, בפשוטו מים אלו אינם מי נטילה, ולפ"ז א"צ לנגב ידיו, אבל מרן זללה"ה כתב דצריך לנגב, מפני שניכר החסרון במעשה הנטילה שנוטל על מים טמאין, ואם נטלן לשם נטילה והפסיק קודם שגמר ליטול כל היד, אפשר להקל לחזור וליטול פעם נוספת על כל היד, ואם נטל רק המקום היבש ג"כ מהני אם נשאר טלה"ט בכל היד, ויש להחמיר בזה לכתחלה, ואם לא נטלן לשם נטילה ולא ניגבן ונטל רביעית על גביהן המיקל בדיעבד יש לו מקום,

לנהוג היום כמו בזמן שאכלו תרומה, ולא מצאנו בדבריהם שדנו בזה אלא שכך משמע ממה שהעתיקו הדינים בסתמא, מיהו אפשר שגם הטמאין בזמן שאכלו תרומה לא נהגו בשניים, [ויעוד שג"ז רק מי"ח דבר, אבל בעיקר תקנת נט"י סגי בפעם אחת גם בזמן שנהגו בטהרה, וא"כ מובן יותר לומר שבוזה"ז כיון שקיים עיקר התקנה בפעם אחת לא הצריכו יותר, ועי' שבת ס"ב ב' שלא הזכירו אפשרות דמשא חד זימנא ולא משא תרי זימני, משמע דבחדא סגי], ויש גם לחוש מההידור שאם יתרגלו שנוטלין פעמיים יהא בזה חסרון בשלימות הנטילה הראשונה, שישאירו מים בספל לשניים, והראשונים לא יכסו את כל היד יפה, ועי' ס"ק ט"ז, מיהו אם צריך לשפשף ידיו, דסתמא נתעסק בדברים של זיעה שאינה ניכרת, עי' דין ב', אע"פ שמדין חציצה יעבור עם המים עדיף שיעשה כן קודם הנטילה, וינגב ידיו, ואח"כ יטול פעם אחת ברביעית, ואם יעשה את זה בצורת נטילה צריך שתהא הנטילה על כל היד ואז הו"ל ראשונים, והנטילה שניים ועכ"פ לא ידחה השפשוף לאחר הנטילה כמ"ש בסמוך.

ענין השפשוף קודם הנטילה

ה. הנוטל צריך שישפשף ידיו להדיחן יפה, ועיקר השפשוף קודם שפיכת המים כדי שיפלו המים של השפשוף ע"י מי הנטילה, אבל בשו"ע ס"ב וס"ד העתיק דין שפשוף גם לאחר רביעית, כמ"ש במ"ב ס"ק כ"ג מ"ג, אע"פ שאינו חוזר ושוטפן, ויש בזה תועלת לנקיות, בפרט כשמנגבן מיד במפה, ובכל ענין השפשוף אינו מעכב, מ"ב ס"ק כ"ד.

דין הגבהת הידים

ו. הנוטל ידיו מבואר בגמ' שצריך שיגביה ידיו שלא יחזרו המים שיצאו מן היד, וכשנוטל מרביעית נקט בשו"ע שא"צ להגביהם, כיון שהמים טהורין, ויש להקל בזה מאותו טעם שכתבנו בדין ד'.

בה"ל ס"ב ד"ה הנוטל, וחזו"א שם ס"ק כ"ג, ועי' לעיל דין א'.

וכ"ל זה אינו חשש המצוי כלל, שהרי נוטלים מרביעית, (ומי שלא נטל כדין כתב מרן זללה"ה דלא חשיבי מימיו מי נטילה), וכן השיב מרן זללה"ה שלאחר שנטל מרביעית יכול לנגוע בכל מים אפי' בידים רטובות, וכנראה סמך ע"ז שאין מצוי מי נטילה של פחות מרביעית.

נגע ביד חבירו

יב. נגע ביד חבירו שלא נטל ידיו, [וה"ה בנטל ידו אחת ונגע בשניה], אם נגע בו לאחר ניגוב אע"פ שיד חבירו רטובה טהור, אבל אם נגע בו קודם ניגוב אע"פ שנטל רביעית בב"א [וכן אם טבל ידיו] שמימיו טהורין, אפ"ה נטמאו מיד חבירו, מיהו בזה"ז הי' נראה דחשיב כלאחר נטילה, [שהרי הניגוב אינו ממצות הנטילה, אלא משום מאיסות], אבל בפוסקים החמירו שנפסלה נטילתו, דקודם ניגוב כלא נשלמה טהרתו חשיב, וד"ז אין לו מקור להחמיר בזה"ז, ויחזור ויטול בלא ברכה, (אפי' נטל ראשונים ושניים פחות מרביעית).

כו. דינים במים אחרונים

טעם תקנת מים אחרונים

א. מים אחרונים ילפינן מוהייתם קדושים והיינו משום זוהמא, ולכן אע"פ שאין מלח סדומית מצוי בינינו חייב ליטול, ונראה שעיקר התקנה משום זוהמא, ואח"כ עשאוה חובה משום מלח סדומית, כ"ד כל הראשונים שהעתיקו מים אחרונים בזה"ז, וכ"כ מהרש"ל ומ"א והגר"א, ועוד ראשונים ואחרונים, אבל דעת הרבה בעלי התו' ותלמידיהם דכיון שאין מלח סדומית מצוי בינינו נהגו בצרפת שאין נוטלין מים אחרונים, ומי שנגע בידיו בתבשילין לכו"ע חייב ליטול, - אין מברכין על מים אחרונים.

דין נשים במים אחרונים

ב. נשים חייבות במים אחרונים, והסוכרים שבזה"ז בטל חיוב מים אחרונים, אלא שמהדרים לשמור התקנה שהיתה, לא הנהיגו הידור זה בנשים, ובמור וקציעה כתב מפני שהם נזהרות לאכול רק בכף ומזלג.

נטף טיפת מים על המקום שנטל קודם שגמר י. נטל ידיו ברביעית בב"א וקודם שהשלים נטילתו נטף מהכלי או מהברז טיפת מים על המקום שכבר נטל, היה נראה דיש להקל בזה"ז, דלדעת האחרונים אין זה מי נטילה, ואף לדעת מרן זללה"ה דבשעת נטילה גרע, היינו דוקא בחלק שעוסק בנטילתו, אבל במקום שכבר נטל ונטהר, אין להחמיר במים טהורים שנטפו שם, [שהרי המים שנטפו מהיד טהורין, אע"פ שלא נשלמה נטילתו, ולכן יש להקל בזה"ז שלא יפסלו בו מים טהורין], דחלק זה של היד אינו מטמא אותם, אע"פ שבזמן התרומה י"ל שהם טמאין מפני שנגעו ביד קודם שנטהרה, וכמ"ש אאמו"ר זללה"ה בס"א סוסק"ד, מ"מ בזה"ז אין לטמאות אלא פגם במעשה הנטילה, אבל בספר דינים והנהגות מיייתי עובדא באחד שנטף על ידיו באמצע נט"י טיפת מים ואמר לו מרן ז"ל שינגב ידיו ויחזור ויטול, ומשמע שנטף במקום שכבר נטל, [ונראה דבספק נטפו א"צ להחמיר].

נגע בידית של הכלי קודם נטילה

יא. נגע בידית של הכלי קודם נטילה, נטמאו המים מידיו, אבל אין חוששין למים אלו בזה"ז, ולכן א"צ לנגב את הידית קודם שתופס בה בידו הנוטלה אע"פ שהיא רטובה, ואם הרטיב את הידית מידו הנטולה מרביעית הרי המים טהורין, אבל אם נטל ידיו בפחות מרביעית מים ראשונים ונגע בידיו בידית של הספל, צריך ליהרר שלא ליגע במים אלו שהם מי נטילה, ועי' בסמוך ד"ה וכל זה, (מ"ב ס"ק מ"ח), ויש מקום לדון שלא החמירו במי נטילה רק כשהם ידועים למי נטילה, כגון ששפשף את הראשונים בכותל, - נגע במי נטילה [עי' בסמוך דמשכח"ל רק במי שנטל כדין ולא נטל מרביעית] באמצע הסעודה צידד אאמו"ר זללה"ה להקל, והביא שהפמ"ג נסתפק אם צריך לנגבם ולחזור וליטול.

חייב המברכין במים אחרונים

ג. אחד המזמן ואחד השומעין חייבין במים אחרונים, ובזמננו בלא"ה הרי כולם מברכין.

שיעור במים אחרונים, ובנטילתם לתוך כלי

ד. מים אחרונים א"צ רביעית, והגר"א מחמיר, ושיורי רביעית כרביעית, ומרן זלה"ה לא החמיר, ונוטלין מכלי לתוך כלי ולא ע"ג קרקע מפני שרוח רעה שורה עליהן, ויכול ליטול לתוך הקערות ששופכין לתוכן כל המימות, (מה שקורין היום בשיבוש כוור), ואם יש שם כלים לשטיפה טוב שלא יטול ע"ג כלים שאוכלין בהם שמא לא ישטפום יפה, וי"א שע"פ קבלה נוטלין דוקא לתוך כלי.

מקום הנטילה ביד

ה. נוטלין מן האצבעות שני פרקים הראשונים, ולדעת הגר"א צריך ליטול כל האצבעות עד הקשר ולא עד בכלל, וכתב בה"ל שטוב לנהוג כהגר"א, וכ"נ עיקר, ולכה"פ ישפשף המים עד סוף האצבעות.

צורת הנטילה והשפיכה, ופתיחת ברוז, ונינוב הידים

ו. ישפיל ידיו כדי שתרד הזוהמא, וישפוך מן הכלי ולא יכניס ידיו לתוך הכלי, וא"צ דיני כלי לשפוך מתוכו ועי' דין ד', אבל לכתחלה צריך צורת שפיכה, וא"צ כח גברא, ופתיחת הברזא שפיר דמי, - נוטלין לחצאין. - ראוי לנגב

המים מידידו במפה או במגבת וכיו"ב שכן מתקנה יותר.

מים חמים או שנעשו בהם מלאכה

ז. מים חמים פסולין למים אחרונים, וחמין שנצטננו או פושרין כשרים, - מים שנעשו בהם מלאכה או שנשתנו מראיהן כשרין, אבל לא מזוהמין.

בדין הפסק בין נטילה לבהמ"ז

ח. תיכף לנט"י ברכה, שזהו כבוד הברכה שנטלו לצרכה, וחשיב טפי נקיות, ולא ידבר כלום בין הנטילה לבהמ"ז, ואם הפסיק מעט א"צ לחזור וליטול, ואם הפסיק הרבה לדבר נחוץ או שהפסיק הרבה באיסור, יחזור ויטול, מ"ב סי' קע"ט סק"א בשם דה"ח, ולכתחלה לא יפסיק על סמך נטילה שניה, דבאמת השניה מיותרת ואין בה מצוה.

סילוק המים אחרונים מהשלחן

ט. נוהגין לסלק המים אחרונים מן השלחן או לכסותם מפני שהם מזוהמים ורו"ר שורה עליהם, ואין מקומם במקום הברכה.

אם אשר יצר קודם לבהמ"ז

י. אשר יצר ובהמ"ז כתב אאמו"ר זלה"ה דבהמ"ז קודם מדין מקודש, ואשר יצר אינו תדיר אלא מצוי, ומ"מ אם יש לחוש שישכח יברך אשר יצר תחלה, ואם נוטל רחוק מהשלחן יתחיל מיד אשר יצר דחל חיובו קודם שיכול לברך בהמ"ז שעדיין אינו במקומו.

סימן ט (קמא)

בתקנת נט"י, וראשונים ושניים, ובדין להצאין ועד הפרק, ועוד פרטים, ובדין בזה"ז שכולם טמאים

ניגוב הידים בנטילה ובטבילה

אלא המים שנטמאו מנטילת אותה היד, ושהם ע"ג היד, ולכן צריך לנגב המים הטמאים, וליטול עוד שתי פעמים כדין ידים שהם שניות, [וצ"ע בר"ש שכ' דנטל גם את השניים מטמאים, שו"ר בספר מרן זללה"ה ס"ב ס"ק י"א שפי' בנטל רק ראשונים מטמאין כמש"כ, וכ"ה בבהגר"א על התוספתא], וע"ז מסיים בתוספתא שאם בא להטביל ידיו א"צ לנגבם מהמים הטמאים כיון שנטהרין בהשקה, ולא מיירי בדין ניגוב שאחר הטהרה, דמשום מיאוס הוא, ואין חילוק בין נטילה לטבילה, וכ"מ מזה שהרי"ף והרא"ש והרמב"ם והרשב"א בתו"ה לא הזכירו חילוק זה, וסתמן כפירושן דאף בטבילה צריך ניגוב, וראיתי בבהגר"א סו"ס קנ"ח שכ' להגיה ד"ז בתוספתא, וצ"ע שהתוספתא מובנת כמ"ש הר"ש, וכ"מ בתו' ברכות נ"ב א' דהנוטל ידיו אינו מנגב אלא בבא לאכול ולא בנוגע בכוס, וש"מ שהענין רק מיאוס, אח"כ ראיתי שכבר כ"כ מרן זללה"ה בס"ב סק"י, (וזה דלא כמ"ש בס"א סק"ט שהעתיק דין השו"ע דא"צ ניגוב).

ולפ"ז נחא הא דלא הזכירו בתוספתא דין רביעית בב"א, דלגבי מים טמאין לא מהני רביעית, אלא טבילה דוקא, והא דלא קתני חילוק בדין להגביה ידיו, י"ל משום דר"י פליג במ"א וס"ל דנפל ככר של תרומה טמא, וה"ה בחזרו ליד, ועוד דהתם ע"כ בראשונים דוקא מיירי וכמ"ש הר"ש, ודין כונה לנטילה דקתני בסיפא, [עי' גרסת אור הגנוז ובהג' הגר"א], בזה ג"כ דוקא טבילה א"צ כונה.

ביאור פלוגתת ת"ק ור"מ ריש פ"ב לדעת הר"ש ב. דעת הר"ש דהנוטל מים ראשונים ומנגב ידיו א"צ מים שניים שהם באין לטהר

א. ר"ש פ"ב מ"ד עור תניא בתוספתא כו' הנוטל ידיו לא יאמר הואיל והראשונים טמאים הריני נוטל את הטמאים ואם עשה כן צריך לנגב את ידיו אבל המטביל את ידיו א"צ לנגב את ידיו הנוטל ידיו צריך להגביה כו' אבל המטביל את ידיו א"צ להגביה כו', בב"י סו"ס קנ"ח הביא בשם המרדכי מתוספתא זו דהמטביל ידיו א"צ לנגב, וכ"ה בסמ"ג, ופי' הטעם מפני שאין על ידיו מים טמאים, וכתב דלפ"ז ה"ה בנטל רביעית בב"א, ולפ"ז צריך לחדש דאע"פ שנטל ראשונים ושניים, מ"מ קצת טומאה יש במים וצריך לנגב, וכבר נדחק בזה במ"ב שם ס"ק מ"ה [ומ"ש בבה"ל שם בשם ר"ח [הובא באו"ז] דטעמא משום הכשר צ"ע שכבר הוכשר הלחם בלישתו], ועיי"ש במ"ב סקמ"ו דהאחרונים הזכירו דלטעמא דמיאוס צריך לנגב אף ברביעית, ונדחקו בטעם הדבר דבמטביל א"צ, ובמ"א סקי"ח כתב דאם דעתו קצה צריך לנגב, ובאמת פשוט הגמ' כפרש"י, דהאוכל לחם במיאוס כאוכל לחם טמא, כדחזינן ביחזקאל דקרי לאכילה במיאוס לשון טומאה, וכן סתם בשו"ע סי' קע"ג ס"ג דמים אמצעיים צריכין ניגוב, והוא מהראב"ד והרשב"א, ואע"פ שאין בהם טומאה כלל, ולפ"ז אף המטביל צריך לנגב, ודברי התוספתא אינם ענין לד"ז וכמשנ"ת בר"ש.

ביאור דברי התוספתא בזה

והנה כבר ביאר הר"ש דברי התוספתא דלא יאמר כיון שמים הראשונים בלא"ה טמאין א"כ אטול מיד בטמאים ויטהרום השניים, ואם עשה כן אין השניים מטהרים מים טמאים,

הנטילה או פחות מרביעית משיירי טהרה, וכ"כ בהדיא בפ"י התוספתא פ"ב מ"ב ברישא דקתני צריך ליטול מרביעית פ"י שיהא בכלי רביעית, מיהו התם ודאי משמע הכי, מדקתני סיפא שיירי טהרה, ומ"מ יש להשוות כל לשון מרביעית בענין אחד, וכ"מ שם בהגה"ה דאין החילוק בכמות המים שנשפכו אלא אם יש בכלי רביעית אפי' שפך פחות טהור, ואם אין רביעית אפי' שפך בב"א רביעית משני כלים טמא, [ונראה דהנוסחא שבפ"א מ"א וההגהה שבפ"ב תרוייהו מהר"ש, וע"ז כתב כמו שאפרש בפ"ב, [וכן בב"י סי' ק"ס ד"ה וצריך הביא דהר"ש כתב שאין חולק על ר"מ וזה מלשונו בהגה"ה פ"ב], ומצינו כיו"ב נגעים פ"ד מ"י ופ"ח מ"א].

דעת תו' בזה ואם ניגוב מהני, וביאור מתני' לדעת תו'

ולדעת תו' חולין ק"ז א' גיטין ט"ו ב' לא מצאנו חילוק בין היד והמים שע"ג היד, וא"כ הנוטל מים ראשונים לחוד, אף אם ניגב, ידיו טמאות, וניחא בזה דהוצרכנו לראשונים ושניים לעיקר טהרת הידים ולא רק שמא יגע במים או לטהרת המפה, וע"י השניים לטהרת היד והמים שעלי', [וכן המים שנפלו מכח השניים].

והא דתנן נטל לידו אחת משטיפה אחת ידו טהורה היינו שנתן הראשונים והשניים בלא הפסק בינתיים, דהיינו לאחר שבאו מים על כל היד, עוד הוסיף לשפוך עד שבאו מים שניים על כל היד, וקמ"ל מתני' ידיו טהורה, וה"ה המים שע"ג היד, ולא מציינו שהיד טהורה והמים שעלי' טמאין, ולת"ק ה"ה בכה"ג בנטל שתי ידיו כאחת, ור"מ פליג בזה וס"ל דאף ידיו טמאות, [ולכאור' הטעם דכיון שהיו כאן מים טמאים מיד לחברתה בעינן שניים לטהרם ולא מהני מה שממשיכין המים מאחת לחברתה, וק"ק מ"ש סו"ס יש כאן מים נוספים ששוטפים את הראשונים ומ"ל בב"א מ"ל בזא"ז, וצ"ל דהצריכו מעשה מיוחד לשם טהרה, ויתכן דר"מ

רק המים שע"ג היד, ומפרש כן מתני' דנטל לידו אחת משטיפה אחת ידו טהורה, פ"י שנטל רק מים ראשונים ידו טהורה, אבל המים טמאין, וה"ה לשתי ידיו לת"ק, [והיינו ר' יוסי מטמא], ור"מ פליג דלשתי ידיו לא מהנו מים ראשונים אפי' לטהר היד, וא"כ נטל מכלי שיש בו עתה רביעית ולא משיירי טהרה, והיכא דנטל מרביעית ס"ל לר"מ דא"צ שניים כלל, [בלשון הר"ש בהגהה כתוב דליכא מאן דפליג אר"מ בזה שמצריך מי רביעית לשתי ידיו וזה ע"פ מ"ש בתוספתא דר"י מפרש דברי ר"מ, וכן העתיק הב"י סי' ק"ס מהר"ש, ודברנו הם אם נימא דרבנן פליגי אר"מ בזה].

נמצא לפ"ז דלרבנן בכל ענין בין ברביעית בין בשיירי טהרה, א"צ שניים לטהרת היד, וצריך שניים לטהרת המים, ולר"מ בנטל מכלי שיש בו רביעית א"צ שניים כלל, ובנטל מכלי שאין בו רביעית אלא משיירי טהרה, אם נטל לידו אחת היא טהורה, ובנטל לשתי ידיו צריכין שניים אף לטהרת הידים עצמן, - דין ידו אחת לר"מ אם המים טמאים יש משמעויות לכאן ולכאן בדברי הר"ש, ובסברא מיושב להשוות דברי ר"מ דס"ל שאין מחלקין בין טהרת היד לטהרת המים שעלי', ולכן בנטל לידו אחת דמורה ידיו טהורה, ה"ה דהמים טהורין, וסיפא דנפל ככר של תרומה אכולה מתני' קאי, מיהו יש גם מקום לומר דהא ידיו טהורה ביד אחת, מפני שאינה נטמאת במים של עצמה, משא"כ בשתי ידיו שנטמאין זו מזו, אבל המים לעולם טמאין כ"ז שלא ה"י רביעית בכלי, ולכאור' היינו טעמי' דר"מ דמפליג בין ידו אחת לשתי ידיו, ולפ"ז בנטל שתיהן כל אחת בפ"ע טהורות אף בפחות מרביעית, [מיהו י"ל כן גם לצד ראשון, ובאמת מה"ט גם המים טהורין], וממ"ש הר"ש פ"א בנ"א דאיכא תרי גווני לר"מ דבעינן שניים, משמע דאף בידו אחת בעינן שניים, ע"ש.

ולפרי"ש לא מצאנו ענין בשפיכת רביעית מים בב"א, ולא בשטיפה מרובה כשתים, ויש רק חילוק בין אם יש בכלי רביעית בזמן

מש"כ דלדעת תו' אין הידים נטהרות במים ראשונים אפי' ינגב המים, ראיתי בסה"ת וסמ"ג שכ' דנטילה אחת לטהר את הידים ושני' לטהר את המים, אבל נראה דאין מזה ראי' שאם ינגב ידיו הרי הן טהורות בראשונים לחוד, שלא אמרו כן אלא לבאר הענין דהראשונים טיהרו היד שלא תטמא מים הנשפכין עלי', אבל המים הראשונים עדיין טמאין ונטהרין ע"י השניים, אבל עדיין יש לקיים דאין היד נטהרת ע"י ינגוב המים הטמאין, דסו"ס נגע במים טמאין וצריכה נטילה, ונפ"מ שאם ינגבה ידו ונגעה במים אינה מטמאתן, אבל עדיין אסור לאכול בה בלא נטילה, והרשב"א במשמרת הבית ש"ב כתב דנטהרה היד בראשונים והוה סגי לה בניגוב, והשניים רק לטהר המים.

ענין רביעית המטהרת

ג. **ענין** רביעית המטהרת פי' הב"י סי' קס"ב וכ"ה בשו"ע ס"ד שעשו רביעית בב"א כמו טבילה שא"צ שטיפה ב"פ, ומקור הדברים במתני' דאף לר"מ בנוטל מרביעית ידיו טהורות בשטיפה אחת, ואמנם יש משמעות לפרש עד שיטול מרביעית שאז א"צ כלום, אבל הדברים סתומים דא"א להתייחס לדין רביעית שמטהרת כדבר ידוע, מלבד הדינים שרביעית חלוקה בהם מטבילה, [דבנפלו מים טמאין לא מהניא רביעית לטהרם, כדקתני דבעינן ינגוב דוקא, וכן לר' יוסי המים טמאין, וכן לענין כונה דינו כנטילה, ועי' לק' בדין ב' בנ"א ובדין קיסם שע"ג ידיו], וכמשי"ת בס"ד.

לתו' ולחר"ש אם יש חילוק בין רביעית לשיירי טהרה לרבנן

והנה כבר נתבאר דלפר"ש אין ענין רביעית בשפיכתו בב"א, אלא שיהא בכלי רביעית ולא יהא משיירי טהרה, ועוד מבואר להר"ש דאליבא דרבנן אין חילוק בין רביעית לשיירי טהרה דבתרווייהו היד טהורה במים ראשונים והמים טמאין, ואליבא דר"מ בידו אחת היד והמים טהורין, [דת"ק דר' יוסי דאמר נפל ככר

סבר דלעולם א"א ליטול שתי ידיו כאחת בפחות מרביעית, ואף אם יטול שניים לא מהני, כיון שיד נטמאת בחברתה], ואם נטל מרביעית, פי' ששפך רביעית כאחת, [כדקתני בתוספתא מי רביעית, וכ"ה גרסת תו' והרא"ש חולין שם בדברי ר"מ דהכא], ידיו טהורות דמהניא רביעית כאחת כמו ראשונים ושניים, והמים שע"ג היד ודאי טהורין, ופליגי במים שע"ג קרקע, וכמש"כ להלן.

ובמים שע"ג קרקע מחמת נטילה זו נחלקו ת"ק ור"י, דת"ק סבר כי היכי דאהנו לטהר את היד כדין ראשונים ושניים, מהנו נמי ע"ג קרקע ליחשב כמים טהורים, [וכמשי"ת בסמוך], וכאילו שפך רביעית בב"א דלא חל שם טומאה, ור"מ נמי משהו דין המים שע"ג קרקע כע"ג היד, ור"י פליג בין בשטיפה מרובה ובין ברביעית בב"א דהמים שע"ג קרקע טמאים כדין נטל את הראשונים ואת השניים למקום אחד, דנהי דמהניא שטיפה מרובה ליד, היינו משום דלא גרע מהפסיק, אבל ע"ג קרקע שנגעו זב"ז טמאין, ונראה דטעמייהו דרבנן מפני שבכל מים שניים מעורב מים ראשונים שנשאר ע"ג היד, ומ"מ השניים מטהרין אותן וה"נ הכא שנטל בב"א חשיבי כולן כראשונים שע"ג היד והשניים מטהרין אותן.

בטעמא דר"מ לדעת הרשב"א ובדעת סה"ת וסמ"ג בניגב ידיו ממים ראשונים

ומדברי הרשב"א בתוה"א שער ג' ובחי' גיטין שם נראה דטעמא דמצריך ר"מ רביעית היינו מפני שבשיעור זה יש כדי שטיפת שתי ידיו ב"פ, ולפ"ז בנוטל שתי ידיו אחת אחת א"צ רביעית, ורק כשנוטלן כאחת ומסתייע ליד השני' במים הנשפכין מן הראשונה, בזה פליג וס"ל דלא התירו לחשבן כנטל ראשונים ושניים כאחת, אא"כ יש במים כדי ראשונים ושניים לכל אחת בפ"ע, מיהו בנטל שניים לשתייהן כאחת נמי מהני, אבל בכה"ג מסתייע מן הראשונים ליד השני'.

המשנה דרביעית מהני לכו"ע מפני שהוא שיעור חשוב, ויש לפרש שאמרו חכמים שכשנוטל רביעית בב"א ודאי נשטפו הראשונים, ודיינינן ל' אף בסתמא כשטיפה מרובה, ונפ"מ דבנטלו כמה בנ"א בב"א לא מהני רביעית אחת, כיון שאין דין טהרה גמורה ברביעית אלא דסתמא דמילתא יש בה כדי שתי שטיפות, ולא הצריכו חכמים לדקדק בזה, וכ"ה בהדיא בסמ"ג וסמ"ק דבעינן רביעית לכל אחד, ומתני' דרפ"ק מיירי בנוטלין ראשונים ושניים, (וכ"כ הרמב"ם הל' ברכות פ"ו ה"י דבעינן רביעית לכל אחד).

ולאמור לא עשו רביעית כטבילה אלא כשטיפת ב"פ כאחת, וג"ז דוקא כשהמציאות כן דכיון ששופך מים מרובין תלינן שיצאו הראשונים, אבל כשנוטלין כמה בנ"א בעינן רביעית לכ"א, ואם לאו המים טמאין, [ואף של הראשון אם נגעו זב"ז, ובלא נגעו צ"ע אם דיינינן להו כיד אחת לחומרא], ובהיו מים טמאין ע"ג ידיו פשיטא דאין רביעית כטבילה, ולענין ניגוב כתבנו סק"א דאף בטבילה צריך ניגוב, דלאו משום טהרה אתינן עלה.

דין הגבהת ידיו בנוטל מרביעית

ולענין הגבהת ידיו, וכן בנמצא על ידיו קיסם או צרור, נראה דתליא בפלוגתא דר"י ורבנן בדין נפל ככר ש"ת, דלר"י דהמים טמאין צריך להגביה ידיו, וכן בקיסם או צרור ידיו טמאות, ואע"פ שהידים טהורות לר"י, ואם ינגבם א"צ כלום, [אף למש"כ בדעת תו' דבמנגב אחר ראשונים טמאות], מ"מ כל מים שבמקו"א טמאין, ולפ"ז מ"ש הרא"ש בחולין דבנוטל רביעית בב"א א"צ ליזהר שלא יפלו מים מהרטייה אתיא כרבנן, וכ"כ הבי"ט סי' קס"ב בדין הגבהת הידים בשם הסמ"ק דבנטל רביעית על כל יד א"צ להגביה ידיו, והיינו כרבנן, [ומרן זללה"ה בידים ס"א ס"ק י"א כתב בדעת הר"ש דהלכה כר"י שהמים טמאין, והיינו לשיטתו דר"י מיירי במים ראשונים לחוד, אבל לפרתו' יש לנקוט כפשטות המשניות דאתיין כרבנן, דכיון

ש"ת טהור לדעת הר"ש ר"מ קאמר לה, וסתמא משמע דאכל דיני הרישא מהדר], ובזה סגי בשיירי טהרה, ובשתי ידיו בעינן רביעית אף לטהרת הידים, ובנטל משיירי טהרה בעינן ראשונים ושניים, ואין הידים נטהרות בראשונים, וכיון דלרבנן אין חשיבות לרביעית כלל, ע"כ אין דברי ר"מ בשריותא דרביעית אלא סברא, דבדאיכא מים שנשטמו מיד לחברתה לא שרינן שיירי טהרה, אלא שיפול לראשונה מרביעית וממנה לשני', וכן לדעת הרמב"ם בעינן במים ראשונים רביעית ואפ"ה בעינן שניים, וכן לדעת הראב"ד לא סגי ברביעית בלא שניים, ונמצא שאין לנו לדון ד"ז אלא לפ"ד תו' והרא"ש, וכ"ד הסמ"ג והסמ"ק.

ולפרתו' אליבא דרבנן ג"כ לא מצאנו חילוק בין רביעית בב"א לנוטל שיעור שתי נטילות אף משיירי טהרה, דבנוטל משטיפה אחת כעין שתי שטיפות דהיינו בשיעור שעברו מים שניים על הראשונים ידיו טהורות והמים טהורין, וה"ה בנטל רביעית בב"א, ולר' יוסי בכל כה"ג הידים טהורות והמים טמאין, [ונראה דהמים שע"ג הידים טהורין, כ"נ דלפרתו' לא מתפרש בזה כהר"ש], ורק לר"מ מצינו דרביעית בשתי ידים כשטיפה מרובה בידו אחת, [שו"ר בב"י סי' ק"ס שהביא מהר"ש דרבנן ל"פ אר"מ, ואמנם כן נקטו הפוסקים להחמיר כר"מ בזה].

אם רביעית כטבילה או כשטיפה מרובה

ולפ"ז יש מקום לומר דלרבנן אין לנו אלא דין שטיפה מרובה, שכשנשטפו הראשונים ע"י שהשטיפה מרובה הכל טהור, ור"מ הצריך שתהא רביעית דהיינו שיעור שטיפת כל יד בפ"ע ב"פ, אבל בשלא נשטפו המים ראשונים לא מהני רביעית, ואמנם כ"כ הרשב"א דטעמא דרביעית שיש בה כדי שטיפת ידיו ב"פ, ור"ל שלא יסמוך על מה שנוטף מיד הראשונה לחשבן כשטיפה ראשונה ושני', והיינו לר"מ אבל לרבנן י"ל דא"צ רביעית, ולפ"ז לא מצאנו כלל טהרה מיוחדת ברביעית, מיהו נראה דפשטות לשון

ידים מן התורה, עי"ש], והתם נמי משום נקיות הוא כדאמר' יומא כ"ט ב' בשלמא רגלים משום ניצוצות, ואמנם כן כתב הרמב"ם דאם לא קי"ר אחר הטמ"ר עבודתו פסולה, ואאמו"ר שליט"א כתב דריהטת הגמ' דהנהיגו כלל מדרבנן, ויש ליישב דהכלל הנהיגו דאף בדליכא ניצוצות ולא שפשף דחייב לקי"ר, (וטבילה בהסיך רגליו נמי משמע דמשום נקיות הוא מדמייטנין עלה סוגיא דצואה במקומה), אבל בשפשף חייב מעיקר הדין, וכעת ראיתי במנח"ח מצוה ק"ו שכ"כ, [מיהו עתוספתא פ"ק דמנחות משמע לכא' דכ"ז שלא הסיח דעתו מעבודה עבודתו כשרה], ובירו' יומא פ"ב ה"א דנו אם ציץ מרצה על טומאת ידים ובפשוטו משמע דהכונה על עבודה בלא קידוש ידים ורגלים, וצ"ע במל"מ פ"ד מה' ב"מ ה"ו שהק' הא אין טומאת ידים במקדש, ולע"כ, ועי' סוטה ד' ב' דמאוס איקרי טמא, ולפ"ז ענין ידים מאותו טעם של קי"ר במקדש.

דין ידים בתקנת שלמה ובמקדש

ולפ"ז אפשר דבתקנת שלמה לא היו ידים נפסלות לקדש, אלא במה שהם נפסלות לעבודה, דבפשוטו לא היו ידים שניות לקדש אלא כדין שלישי שאינו אלא פוסל, דלמה יתקן שיטמאו אחד ויפסלו אחד, וא"כ אפשר שלא קבע בהן גדרי טומאה כלל, שאם נגעה ידו בראשון ובשני לא נטמאו ידיו, כמו שאינה נטמאת לענין קי"ר, ורק בלא שמרן מנקיות צריכין נטילה, ויתיישב בזה הא דאמר' פסחים י"ט א' שאין טומאת ידים במקדש, ומבואר בגמ' דאגזירת י"ח דבר קאי, והק' תו' הא שלמה גזר לקדש, ותיצו דר"ע אי"ח דבר קאי, ולמש"כ י"ל ידידים שנגעו בראשון היינו רק מגזירת י"ח דבר, ויתכן דרק טומאת ידים אין במקדש, דהיינו שהיד שנגעה במחט אינה נטמאת אע"פ שהמחט ראשון לטומאה, אבל רחיצת ידים שלא לפסול קודש יש במקדש, וכן הי' נראה דאין טומאת ידים במקדש הכונה שאין היד נטמאת, כההיא דר"ע שנגעו הידים במחט, אבל יד טמאה מטמאה אף במקדש, כדתניא בתוספתא טהרות

דבשטיפה אחת וברביעית ס"ל דהמים טהורין, לכך שנה התנא בסיפא דין המים בנטל ראשונים בפ"ע, אבל לר"י בכל ענין טמאין], שו"ר בספר מרן זללה"ה שם ס"ק י"ג שכ"כ, - (בדין קיסם או צרור עמש"כ לק' סק"ז).

נמצינו למידין דהמחזור הוא לשפוך על כל יד כשיעור ראשונים ושניים בב"א, דהיינו שיגיעו מים תחלה לכל היד, והשניים ג"כ יתפשטו בכל היד, וכששופך בב"א אין כאן מים טמאין כרבנן דר"י דנפל ככר ש"ת טהור, וא"צ להגביה ידיו, ואף בפחות מרביעית מהני, אלא דברביעית יוצא גם דעת הרמב"ם דבעינן רביעית דוקא, ושוב א"צ שניים לחולין לדעתו ז"ל, ומדברי הראשונים ז"ל מבואר דבנוטל רביעית בב"א א"צ לדקדק אם עברו כשיעור ראשונים ושניים, והכי קיי"ל.

טעם תקנת נטילת ידים משום נקיות

ד. **תקנת ידים** מפרשין שבת ט"ו א' דשלמה גזר לקדשים ובי"ח דבר גזרו אף לתרומה, וטעם התקנה פרש"י שם י"ד א' שהידים עסקניות הן ונוגעין בבשרו ובמקום טנופת וגנאי לתרומה בכך ונמאס לאוכלין כו', וכן פי' הרמב"ן והרשב"א דהאוחז ס"ת ערום משום נקיות הידים הוא, וכיון שתיקנו טומאת ידים הנוגעות בספר מה"ט, הר"ז מוכיח שהכל משום נקיות, וכ"מ בטהרות פ"ז מ"ח דמחלקינן בין שמירת גופו לשמירת ידיו מפני שהידים עסקניות הן, וע"כ שהם עסקניות בדבר שאין הגוף נטמא, וכ"מ סוכה כ"ו ב' דשם מיירי כשגופו בלא"ה טמא, ופי' אאמו"ר שליט"א בספר חגיגה דף י"ח ב' דלמדו ענין זה מקי"ר במקדש [שו"ר שכ"כ הרא"ה בכד"ה, וכעת ראיתי בהדיא בספרי פ' קרח בפסוק עבודת מתנה רבי אומר לעשות אכילת קדשים בגבולים כעבודת מקדש במקדש מה עבודת מקדש מקדש ידיו ורגליו ואח"כ אוכל אף אכילת קדשים בגבולין מקדש ידיו (ורגליו) ואח"כ אוכל, אי מה להלן ידיו ורגליו כו' נמצינו למידין נטילת

התרומה ע"כ שהם מטמאות את הקדש, וכן שמיטמאות מחמת ספר, לכן ראוי גם לומר שאם נגעו בראשון טמאות, דכיון שהם שניות מן הראוי שיטמאו מן הראשון, אבל כשהיו מטמאות רק קדש לא הוצרכו לחדש בהן דיני טומאה, ולא תיקנו בהם אלא דין נקיות, ותדע דהא לרבנן בפ"ג ידיים אין שני עושה שני, ואם איתא דשלמה תיקן ידיים שלישי הדין נותן שיהא שני עושה את הידיים שלישי, אבל השתא דשלמה לא תיקן טומאה כלל ניהא, וכעת ראיתי בא"ר שכ' דלרבנן שני עושה את היד שלישי, וא"כ ד"ז טעות, ועי' חגיגה כ"ד ב' דאמר' ודילמא לא שני כו' וער"ש, ולע"כ, שו"ר בספר מרן זללה"ה ידיים ס"ז ס"ק י"ב שכ' לתרץ דשלמה לא תיקן טומאת ידיים אלא בהסח הדעת.

טבילת ידיים במקדש

מיהו דינא דלקדש מטבילין כדתנן חגיגה י"ח ב' אפשר דליכא במקדש, דמעלה זו עשו לאחר שגזרו טומאה לתרומה, וכיון דבמקדש אין טמאות לתרומה סגי בטילה לקודש, וה"נ מסתברא דלא משתמיט בשום דוכתא שהכהנים מטבילין ידיהם, ואע"פ שטבלו הרי צריכין לקיור, וכיון דנגעי בקדש הוה להו למיטבל, ואיכא למימר דהכל מכח זה דאין טומאת ידיים במקדש, אבל בפשוטו ידע ר"ע שאין דרך להטביל ידיים במקדש, ואע"פ שסבר שיש טומאת ידיים במקדש, ונפ"מ נמי בידיים שנטמאו חוץ למקדש אם צריכין טבילה לקדש, ואפשר בזה דצריכין טבילה, אלא דבלא"ה טובל ליכנס לעזרה, מיהו בזבחים כ' ב' תניא דמטביל ידיו וא"צ לקדש, וצ"ע בכ"ז, - ולפ"ז אפשר שלא פטרו במחנה אלא מרחיצת ידיים לתרומה אבל לקדש דלא משכח"ל אלא בירושלים אין דין מחנה, מיהו עסמ"ג בשם רה"ג בטעמא דלא תיקנו עד שהמע"ה מפני שהיו בדין מחנה, ומ"מ י"ל דשלמה תיקן בכל מקום מה"ט דתו לא חשיב מחנה כיון שמקומו רק בירושלים.

פ"א דמנחות שקדשו בכלי דינן כקדש ליטמא וליפסל מהיד, והיינו במקדש, (וכענין שאמרו שם י"ט ב' דאע"פ שלא גזרו על ספק כלים בירושלים כשבאה הפרה חסומה מחוץ לירושלים יש דין ספק כלים למחט, וה"נ בידיים שנטמאו בחוץ), וה"נ י"ל דמה שהיד נפסלת לקיור שייך במקדש אף לנגיעת קדש, ורק הטומאה שנתחדשה בגזירת י"ח דבר ליתא במקדש, [ואפשר דהיינו דוקא בהסח הדעת ולא בנגיעה הידועה, עי' להלן], וניחא בזה ששלמה תיקן אף במקדש, אף דאין קו' שלא הצריך במקדש, דמיוזר זהירי, וגם מקדשין יור' לעבודה, שור' זבחים כ' ב' אם נטמאו ידיו מטבילין כו' ובדוחק י"ל דהכונה רק נטמאו, לאפוקי שפשף וכיו"ב דבעי נמי קיור, ועתוספתא פ"ק דמנחות, וצ"ע בכ"ז, שור' ברמב"ם פ"ח מאה"ט ה"ו שכ' דיד שנטמאת חוץ למקדש אינה מטמאה במקדש, וגם משמע דחוץ למקדש מטמאה היד שנטמאת במקדש, וצ"ע מתוספתא הנ"ל, ובדוחק י"ל דהאוכל שנטמא מחמת ידיים מטמא במקדש, וה"ז אומר מטמאין לא טמאני כו', וגם בההיא דמחט משמע שהיד טהורה כלישנא דמתני', וצ"ע בההיא דזבחים כ' ב' הנ"ל, [שו"ר בתוספתא כלים ב"מ פ"ה ה"ו ז' לענין משקין שנטמאו בפנים ויצאו לחוץ, או איפכא, וכן לענין כתבי הקדש], וכעת ראיתי בספר מרן זללה"ה ידיים ס"ז ס"ק י"ג כתב שהי' נראה דלא כהרמב"ם עי"ש, ושם כתב דאין הה"ד פוסל במקדש, ולכאו' י"ל דאין הה"ד במקדש כיון ששומר ידיו לעבודה, וכשמסיח דעת שצריך קיור ממילא מקדש, וערמב"ן חולין ל"ג א' שהק' דאין ט"י במקדש, ומ"ט לא פי' שהיו ידיו טמאות ונכנס, ומשמע שם דל"ג על שידים יטמאו מפני שהכהנים זריזין הן, ולא הוצרכו לגזור.

ובספרא הדבר מיושב דוק כשגזרו שידים פוסלות את התרומה הוצרכו לקבוע בהן גדר טומאה, דכיון שהם פוסלות את

בספק והצריכו נטילה, ויתיישב בזה הא דמשמע שרק קי"ר שחרית מעכב, דכשעוסק בעבודה סמכין שיתן דעתו כפי הצורך.

מים שניים בתקנת שלמה, וביישוב דעת הרמב"ם

דין מים ראשונים ושניים נראה שלא הי' בתקנת שלמה, שהרי אין המים נטמאין מכח היד, שהמים חולין, וכמו שהמטביל ידיו א"צ שניים, ה"ה כל מים של חולין, וכדקתני בתוספתא פ"ב דהמטביל ידיו א"צ להגביה ידיו, וכן אפי' היו על ידיו מים טמאין א"צ לנגב כשמטביל, וכ"ש שאין המים נטמאין מהיד, ובשו"ע סי' קס"ב ס"ד פסק כן אף בנוטל מרביעית דא"צ ב"פ מה"ט, ורק לאחר שגזרו ב"ח דבר דכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחלה, ונמצא שהמים נטמאו מחמת היד ונעשו תחלה, וא"כ לא משכח"ל טהרת ידים כלל, בזה חידשו בתקנתם שהמים שמטהרין את היד לא יחזרו ויטמאו אותה.

ובזה מיושב פסק הרמב"ם שלא הצריך מים שניים אלא לתרומה כמ"ש הכ"מ פ"א מה' מקואות ה"ג, והיינו משום דס"ל שאין סתם ידים מטמאות משקה חולין, וא"כ לחולין המים טהורין, [מיהו קשה א"כ מ"ט כתב בפ"ו מה' ברכות ה"ט"ז שצריך להגביה ידיו למעלה שלא יצאו מים חוץ לפרק ויחזרו ויטמאו את הידים, וכבר האריך בזה מרן זללה"ה בס"א סק"ד, ולע"כ, וכבר נתקשה בזה הב"י סי' קס"ב ד"ה והרמב"ם ופי' כונתו אם בא ליטול בפחות מרביעית וצ"ע], וכ"מ בהקדמתו לידים בהדיא דטעמא דשניים כי המים אשר רחץ בהם ידיו נטמאו בידי ויחזרו תחלה כמו שביארנו כו' עי"ש, [מיהו אכתי נטמאו ידיו מחמת שרץ ולא סתם ידים ס"ל להרמב"ם דאף לחולין מטמאין משקה, ושמא ס"ל דלא תיקנו לסרך תרומה אלא כדין סתם ידים, וצ"ע], וכ"כ הרא"ה בבד"ה וז"ל ובדין הוא לפי דבריהם שאמרו שהידים טמאות שניות ושני עושה משקין תחלה, שא"א

בתקנת שלמה אם צריך רביעית או סגי בכלי ויתכן לפ"ז שבתקנת שלמה לא היו צריכין רביעית כמו בקי"ר זבחים כ"ב א', עי' תוספתא ידים פ"א ורמב"ם פ"ה מב"מ הי"א, מיהו בתו' שם נראה דדמי לשיירי טהרה כיון שהי' בו שיעור, ועי' בספר אאמו"ר שליט"א זבחים ס"ה סק"ב דנקט כדעת הל"ה שאין שיעור ד' כהנים מעכב, ולפ"ז סגי בפחות מרביעית, והטעם משום דשלמה הצריך רק קידוש ולא טהרה, ורק ב"ח דבר שעשאו כטמאין הצריכו רביעית, דומיא דמקוה דטבילת כלים פסחים י"ז ב' נזיר ל"ח א', אבל בתקנת שלמה י"ל דהוה סגי בנטילה בכלי (ובכח גברא) כקי"ר, מיהו י"ל גם דשלמה תיקן רביעית לטהר את השלישי לקדש, כפשטות הגמ' שהם הוסיפו רק לתרומה, ולא חידשו בעיקר התקנה, ובזה ניחא הא דפשיטא לן דמהני טבילה לקדש, אע"ג דלקי"ר לא מהני, מיהו בלא"ה י"ל דמים קדושים שאני.

ביאור דברי הרמב"ם בתקנת שלמה

ברם ברמב"ם פ"ח מאה"ט ה"ח כתב דשלמה גזר על הידים שיהיו שניות, ולא גזר אלא לקדש, ומשמע דגזר שמטמא אחד ופוסל אחד בקדש, ומ"מ אינו פוסל את התרומה, ואפשר דהרמב"ם לטעמ' בהקדמה למס' ידים דיש ידים שניות לתרומה ולא לחולין אע"פ שכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחלה, מ"מ משקה חולין אינו מטמא בסתם ידים, וכ"כ בפ"א מה' מקואות ה"ג דמים שניים בעינן רק לתרומה, ולכן שייך גם בתקנת שלמה שיהיו בדין שניות ולא יפסלו את התרומה, אבל אם בידים שהם שניות דינן לכל מילי כשניות, ע"כ ששלמה לא תיקן שיהיו שניות, ולע"כ בכ"ז כלל.

ואפשר נמי דרק הסח הדעת מצריך נטילה בין במקדש בין בתרומה, אבל בנוגע ויודע במה נגע סמכין שיטהר ידיו לפי הענין, אבל כשאינו יודע אם נגע והיכן נגע בזה כל היד

טמאין ע"ג הید, דלא אשכחן טהרה למים טמאין אלא בהשקה למקוה, וכן ביד עצמה מהני דוקא למים אלו שטהרה, וע"כ צ"ל דכ"ז שהמים ע"ג היד לא הועילו בתקנתן, שעדיין הוזהמא על ידו, וע"כ להצריכו ניגוב במפה או בכותל או מים שניים, וכמ"ש הראב"ד דזהו הטעם של מים שניים.

ההפדש בין תקנת שלמה לגזירת י"ח דבר

ולפ"ז אפשר דאף בתקנת שלמה הוצרכו למים שניים או לניגוב הראשונים במפה, [דנראה שעם ניגוב המים נשארת היד יותר נקיה, אבל אם ישאירם על ידו וימתין עד שינגבו לא הועיל כ"כ בנקיות ידיו], וכן יש בתוספתא פ"ק דמנחות גבי קיור משפסף ומרחיץ משפסף ומרחיץ, וק"ק דלא מצינו טומאה למים בתקנת שלמה, ואם היד נטהרה, [מדסגי לה בניגוב ועי' סק"ב], נמצא שהמים פוסלין את הקדש, ואפשר דבזמן שלמה הוה סגי בתקנת נטילה דסתמא דמילתא ינגב ידיו, ועכ"פ יזכור עי"ז טהרת הידים, אבל בזמן גזירת י"ח דבר כיון ידידים מטמאין משקין להיות תחלה, לא רצו לטהר המים כדי שישתדלו לסלקם, ולכן תיקנו שהשניים יטהרום, וניחא בזה הא דבטבילה א"צ שניים, (ובפשוטו משמע הטעם מפני שהמים טהורין ולא מפני שיש ריבוי מים שהם כשניים).

הטעם דלא מהני ניגוב

והא דהצריכו שניים ולא אמרו ניגוב, י"ל מפני שהמפה נטמאת במים, כדן משקין טמאין שמטמאין את הכלים, וחוזרת המפה ומטמאה את המים, ושוב נעשין תחלה ומטמאין את היד, [עתו' שבת י"ד ב' ד"ה אלא שהביאו מברכות נ"ב א' דכלים נטמאין במשקין הבאין מחמת ידים, וכ"כ הרמב"ן שם, מיהו עי' שיטת הרמב"ם פ"א ממקואות ה], ול"ד לראשו וכולו שאינם מקבלין טומאה מהמים, ונמצא שלא נתחדש במים טומאה אלא מה שהי' בהם מכח היד, [ויש לתמוה דלפ"ז א"א לקנח ידיו מהמים שחורץ לפרק במפה, דהמים שחורץ לפרק נשאירין

לידים בנטילה, שהרי המים מיטמאין מן הדין, אלא שעשו המים כמקוה לענין טהרת הידים ולא לענין גופו של מים כו' עי"ש, ובאו"ז ה' נט"י הניח בקו' איך נטהרין הידים בנטילה.

החילוק בין מים שביד לחוץ לידו או לפרק

ולפ"ז גדר הדברים דכ"ז שהמים ע"ג היד לא גזרו שיהיו תחלה, אבל משנפלו מע"ג היד מיחלפי בכל משקין והו"ל תחלה, וכ"ז שהם ע"ג היד איקלישא טומאתן וטומאת היד, שהם אינן חוזרין ומטמאין אותה, ומ"מ אין היד טהורה לגמרי עד שיתן עלי' מים שניים, א"נ היד טהורה ורק המים טמאין ונטהרין ע"י מים שניים, והמים שיצאו חוץ לפרק או ע"ג קיסם או צרור דינן כחוץ ליד דנעשין תחלה שלא חידשו טהרת המים אלא במקום טומאת היד.

ובר"ש פ"ב מ"ב הביא מהתוספתא דבשפסף ידו בכותל ידו טהורה אבל אם חזר ונגע באותן מים ידו טמאה, דכיון שפירשו מע"ג היד חזר דינן ככל משקה שהוא תחלה, והיינו חוץ לפרק וקיסם או צרור, ושם יש חידוש דלא חשבינן לי' כנוגע במים שעל הכותל בשעה ששפסף, ואמר אאמו"ר שליט"א דשמא מיירי בהוליד ידו רק בכיוון אחד, דלא חזר ונגע במים שפירשו, ובראשו ק"ק לפרושי בכה"ג, וגם בכותל חזר ונוגע באצבעות במקום שרטוב מכף היד.

הטעם שתיקנו טומאה למים ראשונים

ה. ברם נראה דאי לאו דראו חכמים שיש לסלק המים הראשונים משום נקיות, לא היו מתקנים כן משום טומאת משקין, שהרי המים האלו מטהרין את היד, והי' להם לתקן דכיון שטהרת היד נעשית עם נגיעת המים, אין היד מטמאה אותן כלל, דטהרת היד ונגיעת המים באין כאחד, ואע"פ שהמים שנוגעים תחלה קדמו לטהרת היד, מ"מ לבסוף היד נטהרת במקום זה מפני נגיעת המים האלו, וחזינן הכל כטהרה אחת, והול"ל שאין המים נטמאין כלל, ולא יצטרכו לחדש טהרה למים

הרי העבירו שניים את הראשונים, [ואמנם הראב"ד פי' שמא יחזרו שניים ליד, והיינו שהשניים הלכו חוץ לפרק במקום שלא הגיעו הראשונים, ונמצא שמקום זה בגוף עברו עליו רק מים ראשונים והם לא נטהרו מזוהמתן, ולכן כשיחזרו ליד טמאה, אבל הדברים מחודשים דמים של רחיצת היד חוץ לפרק, יטמאו את היד מפני זוהמתן, ועוד דהא קתני נטל את הראשונים עד הפרק ואת השניים חוץ לפרק וחזרו ליד טהורה, ואולי הראב"ד גריס איפכא דבתרווייהו חוץ לפרק טהורה ובשניים חוץ לפרק טמאה, וצ"ע, שו"ר בתמים דעים לשון הראב"ד ומשמע דמפרש שאם נטל את הראשונים עד הפרק של חיבור היד עם הזרוע אין לחוש למים שעל הזרוע דבזה לא גזרו כלל, וחשש דחוץ לפרק שהצריכו בגלל זה הגבחה ידיים הוא חוץ לפרק של חיבור האצבעות והיד, שעד שם נוטל ידיו, ומה שעל כף היד מטמא בחזרתו לאצבעות, ובזה פי' דהחשש הוא שמים שניים יצאו במקום שלא יצאו ראשונים, ולפי"ז יתכן דגריס כגרש"י דתרווייהו חוץ לפרק טהורה, שו"ר בב"י סי' קס"ב ד"ה והרשב"א הביא שכ' הרשב"א בתשו' דבנוטל כל היד עד הזרוע א"צ להגביה, וזה כמש"כ בדעת הראב"ד], ועו"ק דהא קתני בתוספתא שהמטביל ידיו א"צ להגביהם ואם הטעם משום נקיות מ"ש מטביל מנוטל, וי"ל דבמטביל יש ריבוי מים, וחשיב דאיכא מיד שניים לטהר הראשונים, אבל אכתי יש להצריך שיגביה ידיו, ולא יצאו מעצמן, ויחזרו ויטמאו, ועו"ק דהא דקתני שפשפה בחברתה טמאה ע"כ טומאה ממש קאמר, וכן ככר של תרומה טמא, ואילו חזרו ליד טמאה צריך לפרש טומאת לכלוך, וכן הא דקתני בתוספתא חזר ונגע בכותל טמאה, [ובלא"ה צ"ע בראב"ד שבתמים דעים שכ' דשפשף ידו בכותל טמאה ע"ש, וצ"ע איך גרס במתני' ובתוספתא].

הטעם שהקלו בהם בכמה דינים אע"פ שטמאים מכל' הלין יש ללמוד דאף אם הטעם שלא טהרו חכמים המים שע"ג היד הוא מפני שאינם

בטומאתן אף לאחר מים שניים כגרסא דידן במתני', וא"כ הם מטמאין את המפה, וזה תימא דסתמא דמילתא אינו נזהר שלא תגע המפה במים שחוץ לפרק אע"פ שעדיין יש מים ע"ג היד, וא"כ המפה שנטמאת מטמאה את המשקין שעל ידו, וחוזרין ומטמאין את יד, ואמנם בלא"ה יש להקשות שהרי המים שחוץ לפרק מחוברין למים שע"ג היד וחוזרין ומטמאין אותה, ובזה כתב מרן זללה"ה ס"א ס"ק ט"ו דלא גזרו משום נגיעה בכה"ג שנטהרה היד במצב זה וכ"כ הרא"ה בבד"ה וז"ל ואפי' חוץ לפרק אין המים שהם חוץ לפרק מטמאין במקומן כ"ז שלא יחזרו שא"כ אין לדבר סוף, אבל במפה לכאוי' יש להחמיר יותר, דכיון שיש כאן טומאה מבחוץ כפירשו מע"ג היד דמי, ולפרש"י סוטה ד' ב' נחא, אבל לגרסתנו קשה, ועי' להלן, וכעת ראיתי באו"ז סי' ע"ג שכ' בשם ר"ת דצריך שניים מפני המים שיצאו חוץ לפרק והם יטמאו ידיו כשיקנחם במפה, משמע שר"ל דהמים שעל היד שלא פירשו אינן מטמאין המפה, וזה כגרש"י שהמים שחוץ לפרק ג"כ נטהרים בשניים].

כמה מקומות שמצינו דמים ראשונים מטמאין הידים

והנה מצינו בכמה מקומות דמים ראשונים מטמאין את הידים, במתני' דחזרו ליד טמאה, ובקיסם או צרור, ובתוספתא דחזר ונגע בכותל, ובנפל ככר של תרומה טמא, ואם באנו לומר כמ"ש הראב"ד שאין המים טמאין אלא משום נקיות מטמאין היד להצריכה נטילה, אנו צריכין לחדש שיש כאן משקין המטמאין את הידים להצריכם מים שניים ומטמאין ופוסלין את התרומה, ומ"מ אינן בדין משקין שהם תחלה לטמא ידיים לגמרי וכן אינן מטמאין כלים, ולא אשכחן מטמא ופוסל את התרומה שאינו בדין ראשון או שני, וגם לא אשכחן שתהא זוהמא פוסלת את התרומה, ועו"ק דא"כ הדין נותן דנטל את הראשונים ואת השניים חוץ לפרק וחזרו ליד טהורה, דכיון שהטעם משום נקיות

תחלה, ולכן אינם מטמאין את המפה ואת היד השני, ותדע דטומאתן קלה שהרי יש להם טהרה בשניים, ועשאו כיד שנטהרת בנטילה, ומה"ט אינם מטמאין את השניים, אבל משפירשו מן היד דשוב אין להם טהרה במים שניים, נעשו תחלה, וכשמשפשו במפה וביד אין דינם כפירשו, כדחזינו במשפשו בכותל, שאין ידו נטמאת, וגם המים שנשאין על היד יש להם עדיין טהרה בשניים, הלכך אין המפה והיד נטמאין, אבל משפירשה ידו ועדיין משקה טופח עלי' נטמאת, ואפשר שאם נבלעו המים במפה, ומשפירשה מן היד אין עלי' מים הרי היא טהורה.

ועדיין צריך יישוב במים שחוץ לפרק, דבחזרו ליד טמאה, וש"מ דכפירשו חשבנין לה, ונעשין תחלה, וא"כ כשמקנח ידו במפה נטמאת המפה וכמשה"ק לעיל, ואפשר דכל שנתפשט בנטילה לא חשבנין לי' כפירשו, וחשיבי המים שע"ג הזרוע שני, וכמו המים שע"ג היד, וכמו שאינם חוזרים ומטמאין את המים שע"ג היד ע"י טלה"ט, ה"נ אינם מטמאין את המפה, ואמנם אין למים אלו טהרה במקומם ע"י שניים, אבל מ"מ לא חמירי בטומאתן מהמים שע"ג היד, - כ"ז אם נימא דחזרו ליד בין ראשונים לשניים טמאה ולא מהני להו שניים ועסקו בזה.

נפל ככר של תרומה או מים טהורים על היד ולא פירשו

בר"ש פ"ב מ"ב כתבו דנפל ככר ש"ת על היד ג"כ טמא, ולפמש"כ צ"ל כשפירשו ונפל הככר משם, או שנפסל כדין שלישי, וצ"ע, ולפרתו' בפ"ב מ"א נראה דדברי ר"י מיירי דוקא בנפל ככר ש"ת ע"ג קרקע, וכן סתמא דמתני' דנפל הככר במקום שנטל ולא ע"ג היד, אלא דמתני' מיירי אחר השניים.

שו"ר בר"ש מ"ג בביאור התוספתא מבואר בהדיא דאם נפלו מים טהורים ע"ג מים ראשונים שעל היד כיון שנפלו שלא בכונת נטילה הרי הם נטמאין מהמים הראשונים,

נקיים ורצו שיסירם במים שניים, מ"מ קבעו בהם דין טומאת משקין, כדין משקין שנגע בידו, וע"כ הקלו שאינן מטמאין בחיבור טלה"ט מהזרוע ליד, ושאין המים שע"ג היד מטמאין אותה, ולא את המים השניים, ואפשר שהוא כעין שבעה לה טומאה, שהרי לא נוסף ליד טומאה ע"י המים שמחמתה, וכן למים שע"ג היד לא נוסף טומאה ע"י שהם מחוברין למים שעל הזרוע, ומה"ט גם בשפשוף ידו בכותל טהורה דכ"ז שהוא משפשוף הר"ז כמשפשוף אצבעותיו זב"ז, אבל משפירשו המים מע"ג ידו לכותל או לזרוע וחזר ונגע בהן, הר"ז ככל נוגע במשקין טמאין.

האם מפה מקבלת טומאה ממים ראשונים

ויש להסתפק היכא דמקנח מים ראשונים במפה, אם גם בזה הקלו שלא טמא היד מחמת המפה, ולעיל נקטנו דכיון שהמפה נטמאת הרי היא חוזרת ומטמאה את המים מכוחה, וכיון שכח אחר מעורב בטומאת המים אין לזה קולא דשפשוף בראשו או בכותל דקתני טהורה, והנה נקטנו בפשיטות שהמפה נטמאת וממילא גם המים והיד, וכדחזינו שהמים שע"ג הכותל טמאין, אבל הר"ש בנ"א בפ"א מ"א ובפ"ב מ"ב הזכיר דבמפה ג"כ ידו טהורה, ויש לזה סמך במתני' דקתני שפשה בחברתה טמאה, וסתמא משמע בשלא נטל אלא אחת, אבל אם חברתה טהורה אינה נטמאת בשפשוף בה, ואי מיירי במים שניים ניחא, אבל אי מיירי בראשונים וכדמתפרש בתוספתא כמ"ש הר"ש א"כ אף אם היה חבירתה טהורה, הרי היא נטמאת מחמת המים, וחוזרת ומטמאה את המים מכוחה, אבל אם נימא דאף בכה"ג הקלו שלא טמא היד מחמת המפה והיד שכל טומאתן מכח המים שעלי', ניחא, ויש לפרש טעם הדברים שגם המפה אינה נטמאת כ"ז שלא פירשו המים מהיד למקו"א, וכמשי"ת בסמוך.

ואפשר דגדר הדברים כמש"כ סק"ד דכ"ז שלא פירשו המים מהיד דינם כשני, ואינם

ויתכן דאם חזרו ליד אחר שניים גרע מאילו חזרו קודם שניים, דחשיבא באמצע טהרתה, אבל משנטהרה הר"ז כמים טמאין מבחוץ.

בדעת המ"ב דנטהרין ובביאור דברי החזו"א

ובאמת במ"ב סק"ג ובשעה"צ אות ח' י' פשיטא לי' דמהני מים שניים למים ראשונים שחזרו מחוץ לפרק, ומרן זללה"ה ס"א ס"ק י"ח תמה ע"ז, וכן נקט סק"ו דכל מים שנפלו על היד שלא בדרך נטילה נטמאין מהמים הראשונים או מהיד, ולא עדיפי מיניהו מים שמחוץ לפרק, ולטעמי' אזיל בסק"ה דמים ראשונים שעל היד הרי הם תחלה וכן היד מטמאה משקין, ודברנו הם אם נימא דהיד טהורה ואף המים אינם תחלה לטמא ידיים וכלים כ"ז שלא פירשו, וכיון שנסתבר שמים שעל הזרוע דינם כלא פירשו, מדחזינן שאינן מטמאין המפה, י"ל דה"ה דבחזרו מהניא להו טהרת שניים, דהם ראויין לטהרה, אלא שאין טהרה אלא במקום טומאה, וכן מים טהורין שנפלו על מים ראשונים שעל היד אינן נטמאין מחמתן כ"ז שלא פירשו, מיהו כבר כתבנו לעיל סוסק"ה דשור"ר דבר"ש מבואר דהמים שנפלו נטמאין מהמים הראשונים, וכדעת מרן זללה"ה.

דין נמצא על ידיו קיסם או צרור ואם ידיו טמאות אף ברביעית

ז. פ"ב מ"ב נטל את הראשונים ונמצא על ידיו קיסם כו' פר"ש דמים שעל הצרור נטמאו מחמת ידיו, ולכאור' נראה דמיירי שהי' בתוך המים קיסם או צרור, ואחר שנטל נשאר ע"ג ידו הצרור, ולפ"ז הי' משקה טופח על הצרור, וכיון שהצרור נגע ביד קודם שנטהרה, הרי מימיו נטמאין מהיד עצמה, ואפי' בנוטל רביעית בב"א דקיי"ל שהמים טהורין, מ"מ המים שעל הצרור נטמאין מהיד עצמה, דטהרתה רק כשנגמרה נטילת כולה, ול"ד לרטי' שכ' הרא"ש דבנטל מרביעית אין לחוש שיצאו מים על הרטי' ויחזרו לידו, דהתם אין טומאה אלא מכח המים שעברו על היד ויצאו לרטי',

ומבואר מזה דהמים מטמאין אף כשלא פירשו, ודלא כמש"כ, וצ"ע.

מים ראשונים שיצאו חוץ לפרק אם נטהרים ע"י השניים

ו. בדין מים ראשונים שיצאו חוץ לפרק וחזרו ליד, יש להסתפק אם השניים מטהרין אותם, ולעיל סק"ה נקטנו שמים שיצאו חוץ לפרק כפירשו דמי, ותו לא מהני להו טהרת היד, ואמנם כ"ה פשטות הדברים בנטל את הראשונים ושפשף ידו בכותל וחזר ונגע בהן דקתני בתוספתא שידו טמאה, ומשמע טמאה לגמרי שלא יועילו מים שניים לטהר, דהא לא קתני שנגע בכותל אחר מים שניים, וכ"כ במ"ב סי' קס"ב סק"ס"א דאם חזר ונגע בכותל צריך לנגב, [מיהו עיי"ש סק"ס"ב ובשעה"צ אות נ', וצ"ע], וכן בהא דקתני נפל ככר ש"ת על הראשונים טמא, מסתברא שאם יחזור ויגע בהן בידי לא יועילו לו מים שניים, דכיון שפירשו הרי הן כשאר משקין טמאין, ועפ"ז נקטנו דה"ה ביצאו חוץ לפרק דהו"ל כפירשו לכותל ולקרקע, ואם חזרו ליד טמאה לגמרי ולא מהנו מים שניים.

ברם לפי מה שצדדנו דדין המים שע"ג היד אפי' חוץ לפרק, קיל ממים שע"ג קרקע והכותל, כיון שהכל נטילה אחת, והם מחוברין למים שעל היד, לפ"ז אין מקור לדמותן לענין חזרו ליד, ואפשר לומר דאם חזרו ליד קודם שנטל שניים, הרי הם נטהרין בשניים, ובסברא הענין מיושב דנהי דלא חידשו טהרה למים אלא במקום טומאתן ובדיני נטילה, אבל כיון דמים אלו לא חשיבי כפירשו לטמאות במקומן, ה"ה שאם יחזרו לעצמן ליד, יטהרו בשניים, ולא אמרו חזרו ליד טמאה אלא אחר שנטל שניים, ולא למימרא דלא יהני להו מים שלישים אלא שיזהר שלא יחזרו ויטמאוהו כדין ראשונים קודם שניים, ולפ"ז לא נצטרך לחדש שאינם מטמאין את המפה רק במקומן, [ואין קו' מדקתני טמאות סתמא, כיון דקתני בהדיא דמיירי אחר שניים],

(דברנו כאן הם בעיקר הדין, אבל בזה"ז שהמים בלא"ה טמאין, ע"כ שהטומאה במים שעל הצרור באה רק ממי הנטילה שעברו מהיד לצרור, וכמש"כ ס"ק י"ב).

נגע בידו בכותל באמצע הנטילה, ובנפל קיסם על ידו לאחר מים ראשונים

ויש להסתפק אם נגע בידו בכותל באמצע הנטילה, דעדיין לא נטהרה ידו, ונמצא שעכשיו יש על הכותל מים שנתבטלו לכותל, ולא יחזור ליד, והם נוגעין ביד הטמאה, ולדעת מרן זללה"ה בסק"ה דהיד טמאה אף לאחר מים ראשונים, א"כ לעולם כשנוגע בכותל מיירי בכה"ג, וקתני דידו טהורה, אבל אם נימא דידו נטהרה אחר ראשונים, איכא למימר דדוקא בכה"ג אינה נטמאת בשפשף בכותל, דאין כאן אלא דין המים וכ"ז שלא פירשו אינם מטמאין את היד, אבל כשהיד טמאה הרי היא מטמאה את המים הטופחים שנתבטלו לכותל, ולפ"ז אף בקיסם יבש שעל ידו, כיון שנוגע ביד קודם שנטהרה, הרי המים הטופחין עליו נטמאין.

ובנפל קיסם על ידו לאחר שנטל מים ראשונים לכא' נראה דאם הסירו קודם מים שניים, היינו דינא דשפשף בכותל, דמצב זה שהקיסם ע"ג ידו חשיב כלא פירשו, ומהנו מים שניים למה שנשאר על היד.

בדברי המ"ב בזה

במ"ב ס"ק ס"ב הביא בשם האחרונים להסתפק בהסיר הקיסם והצרור קודם מים שניים אם יטהרו ידיו בשניים, וכבר נתבאר לעיל סק"ו דבחזרו מחוץ לפרק קודם שניים, פשיטא ל"י דמהני וכמש"ש סק"ג, ובחזרו מן הכותל לא מהני, וכאן שהמים ע"ג הקיסם [או הרטי'] נסתפק אי חשיבי כפירשו ולא יהני שניים לטהרם, או דכיון שהם ע"ג היד לא גריעי ממים שעל הזרוע.

ובכ"ר כתב בשעה"צ אות נ' דמתני' משמע דלא מהני שניים, דהא מתני' משמע שידיו

אבל הכא המים שעל הצרור נגעו בעצמם ביד ונטמאו, וצ"ע בב"י סו"ס קס"ב וכן סתם בשו"ע ס"ט דבנטל מרביעית אין לחוש שנמצא על ידיו קיסם או צרור, ולמד זה מדין רטי', ולפמש"כ דין רטי' דמי ליצאו חוץ לפרק דטומאתן רק ממים שע"ג היד, אבל קיסם הוא עצמו נגע ביד קודם שנטהרה.

ביאור דעת הב"י, ובדברי החזו"א

ונראה דעת הב"י דרביעית כמקוה, ולכן אף הקיסם ומימיו, כיון שהם במקוה אינם מקבלין טומאה, אבל לפמש"כ סק"ג מדברי הרשב"א דרביעית חשיבא כראשונים ושניים בב"א נהי דמהני שהמים שע"ג היד טהורין לת"ק, כדקתני נפל ככר ש"ת טהור, היינו דוקא מי הנטילה, אבל מים שע"ג הקיסם נטמאין מהיד, דלענין מים שע"ג היד כי היכי דראשונים שנשארו על היד נטהרים בשניים, ה"נ חשבינן לראשונים שנפלו ברביעית או בשטיפה אחת כנפלו מכח שניים ונטהרו, דלא היו כאן מים טמאין, אבל לענין המים שעל הקיסם לא מהני מידי, ומרן זללה"ה שם ס"ק י"ג ביאר דמים שע"ג הקיסם כיצאו חוץ לפרק וכמים שע"ג הכותל, ולכא' התם יצאו מים שע"ג היד, ובקיסם הטומאה מהיד עצמה, וכמש"כ, ועי' להלן.

ונראה מדברי מרן זללה"ה דמפרש שהי' על ידיו קיסם או צרור יבש, דומיא דרטי', וכשנטל עברו המים ע"ג הצרור וחזרו ונפלו ע"ג היד, אבל לא היו כאן מים שבאו עם הצרור ונגעו ביד, והמים שהם עתה ע"ג הצרור מחוברין ליד בטלה"ט כמו המים שחוץ לפרק, וכיון שכל המים הללו באו על היד בתורת נטילה אינם חוזרין ומטמאין את היד כ"ז שלא פירשו, אבל אם בא הצרור עם מים הטופחין על פניו, נמצא שמים אלו לא באו בתורת נטילה, ונטמאין מן היד, [מיהו פשטות המשנה בקיסם וצרור שיצאו עם המים, וכן מתפרש בדרכי"ג].

בתוספתא פ"ק דמוסיפין על הראשונים אפי' נטל כל אחת בפ"ע, יכול ליטול שניים לשתייה, ואפשר דרבנותא קמ"ל דאע"פ שנמלך ובא ליטול ראשונים ושניים על שתייהם כאחת, אפי' ידיו טמאות, ואע"פ שלגבי השני' חשיבי כחד, ונימא דסגי בזה לצרפן, קמ"ל דלא אמרי' דנטילה ראשונה כמאן דליתא, ויחשבו כיד אחת, אבל בנטל ראשונים לכ"א בפ"ע, כונתו לצרפן ליד אחת רק בשניים, ובזה י"ל דכיון שנחלקו לשתיים בראשונים תו לא מצטרפי, ואפשר דמשום סיפא נקט ידו אחת, וצ"ע.

שם נטל את הראשונים לשתי ידיו ונמלך כו', הכא אשמועינן רבותא בידו אחת, דלא חשבינן לה כטהרה לחצאין, שהרי בראשונים הי' דינה כחצי יד.

היה דעתו מתחלה ליטול השניים רק לידו אחת ויש לעי' מ"ט קתני ונמלך, ולכא' משמע שאם מתחלה הי' דעתו ליטול את השניים רק לידו אחת נטמאו בזה שנטלן יחד בראשונים, שהרי לא נתכוין לחשבן כאחת עד השלמת טהרתן ורק בנמלך דאשתני מכאן ולהבא, בזה אמרי' דטהרת הראשונים הועילה להם, כיון שהיו אז כיד אחת, ולא רק בלא נתכוין לטהר בשניים אלא אחת, אלא אפי' נתכוין לטהר את השניים אחת אחת לא מהני, דהא בתוספתא קתני ונמלך בכה"ג שנטל את השניים כ"א בפ"ע.

ולפ"ז יש ללמוד ממתני' דלא נשלמה טהרת הידים עצמן אלא בשניים, דאם הי' יכול לטהרן בניגוב בלא שניים, לא מסתבר שיגרע בזה שחשב ליטול שניים לכל אחת בפ"ע, שהרי עיקר הטהרה בראשונים, אבל אם זה חלק מהטהרה שפיר יש להצריך בכונתו מעיקרא לטהר שתייהן כאחת לגמרי, וכן יש ללמוד מזה שהשניים מטהרין רק כשנוטל כל היד, ומסתברא דלא סגי בניגוב חצי, ונטל שניים על חצי, וש"מ שע"י טהרת היד הם נטהרין, מיהו עדיין יש

טמאות עתה אחר שנטל את הראשונים, ואם הכונה דוקא בנטל את השניים כשהקיסם על ידיו, א"כ עיקר דין המשנה בשניים נאמר, והא דקאמר שאין המים האחרונים מטהרין כו' היינו לאפוקי מים שטומאתן חמורה מזו שע"ג היד, ועוד נראה דלהכי שינה התנא וקרי להו אחרונים ולא קאמר שאין המים השניים מטהרין, לומר דלא רק שלא עלו לו ראשונים אלא אפי' יוסיף כמה פעמים לא יטהרו עד שינגב, דלא נימא שיצטרך להוסיף ב"פ במקום הראשונים שהיו עם הקיסם, וה"פ דמתני' ידיו טמאות ולא תועיל להן נטילה, שאין מים מועילין לטהר מים טמאין, ולפי מה שצדדנו דקיסם וצרור גריעי מפני שמים שעליהם נוגעין ביד עצמה קודם שנטהרה, א"כ אין ראי' ממתני' למים שעל הרטי', אם יש לדמותן למים שחוץ לפרק לדעת המ"ב דחזרו ליד מהני להו טהרה בשניים, ואע"פ שאין המים האחרונים מטהרין חוץ לפרק לגרסא דידן, מיהו פשוט המשנה דמים שע"ג הקיסם לא חשיבי מים שע"ג היד כלל, ורק חוץ לפרק שייך לדון דחשיבי ע"ג היד, אלא שאין מיטהרות אלא עד הפרק.

וכבר כתבנו לעיל דשו"ר בר"ש מ"ג דאם נפלו מים טהורים על הראשונים שלא בכונת נטילה נטמאו, ותו לא מהני ניגוב לטהרן, וממילא גם לא שניים, ויש ללמוד מזה דחזרו ליד קודם שניים לא יועילו שניים, דלא עדיפי ממים טהורים שנפלו שלא בכונת נטילה, ואף דיש לדחות דבהני שבעה לה טומאה וחשיבי כולן כמי נטילה ראשונה, מ"מ הדבר צריך ראי', דכל מש"כ לעיל נסמכנו על ההנחה דמים שלא פירשו אינן מטמאין טומאת משקין, וכמש"כ סק"ו, וצ"ע.

מ"ט קתני נטל את הראשונים לידו אחת

ח. פ"ב מ"ג נטל את הראשונים לידו אחת ונמלך כו', יעוי' בר"ש מהתוספתא דה"ה בנטל שתי ידיו כל אחת בפ"ע, ויש לעי' אמאי קתני לה במתני' בידו אחת, ושמא י"ל דלר"מ

מים שעל היד, אם ירדו גשמים על ידו אע"פ שרבו.

ובביאור התוספתא פי' דיותר קל לטהר מים שעל היד חוץ לפרק שאינו מקום טומאה, שהרי ראשונים שנפלו על היד נטמאין, ואם נפלו מים חוץ לפרק מתחלה, וולא שנתגלגלו מתוך הפרק, אינן נטמאין, ולפי"ז מים שעל הארץ פשיטא דאינן מטהרין, אבל על היד חוץ לפרק הי' מקום לומר שיטהרו, ולפמש"כ סק"ו דמים שעל היד חוץ לפרק חשיבי כלא פירשו מהיד, ואינן תחלה, נוחא טפי, דאין סברא להוכיח ממקום טהרה שיטהרו המים שפירשו מהיד למקום זה, דלא חידשו אלא במקום נטילה, ולא בפירשו ממקומן, ולפי' קמא דהרא"י ממי גשמים נוחא טפי.

ענין שפשוף הידים

פ. ר"ש פ"ב מ"ב תניא בתוספתא כו' הנוטל ידיו צריך לשפשף את ידיו, הרמב"ם בהקדמתו והרא"ש בחולין פי' שפשוף לחכך ידיו זו בזו, ובכל דוכתא מתפרש שפשוף על כונת חיכוך, וכדתנן מקואות פ"ט מ"ב לא יטביל את הקומקום בפחמין אא"כ שפשוף, וה"נ תניא בתוספתא פ"ק דמנחות גבי קיו"ר משפשוף ומרחיץ משפשוף ומרחיץ, וענינו לנקות הזיעה והלכלוך הדבוקים אף שאינם ניכרין לעין, והנה מבואר בתוספתא שהשפשוף הוא אחר מים ראשונים קודם שניים, כמ"ש הר"ש מדקתני שהמים טמאין, וכ"מ בה"א גבי הא דמוסיפין על השניים, והטעם כדי שהמים השניים יעבירו את המים עם הלכלוך, וכן מתפרש בההיא דקיו"ר משפשוף ומרחיץ, וכ"כ במ"א סי' קס"ב סק"ח, וכן ביאר הראב"ד ענין מים שניים ע"ש.

ביאור דברי הטוש"ע דברביעית משפשוף אחר הנטילה, ודין טובל ידיו

אב"י ברא"ש חולין שם וכן בטוש"ע ס"ד מבואר דבנוטל מרביעית משפשוף אחר הנטילה, ולכאוי' אם ימתין עד שינגבו ידיו מאליהם לא הרויח כלום, ורק אם יקנח במפה

מקום לומר שאם ניגב אינה פוסלת את התרומה, אלא שחייב ליטול מדרבנן, וצ"ע.

ביאור דברי התוספתא שבר"ש בזה

בתוספתא קתני נטל את הראשונים לשתי ידיו ונמלך ונטל את השניים זו לעצמה וזו לעצמה אם נתכוין ידיו טהורות ואם לאו טמאות, ופר"ש דאם נתן על ידיו את השניים בלא מתכוין לטהר, נטמאו השניים בראשונים, ויש לעי' א"כ אמאי תנייה הכא, הול"ל בעלמא נתן את השניים בלא מתכוין נטמאו, וכן הדין בראשונים, ואפשר דבעינן שנתכוין להשלים טהרת כ"א בפ"ע דאם סבר שנטהרין יחד ונתן על הראשונה בפ"ע ע"מ שתטהר כשיגמור את השני', לא נטהרו, דכיון שנטלן כ"א בפ"ע בעינן שיתכוין לטהרן בפ"ע, ואף (לר"י) דמוסיפין על השניים, מ"מ בשתי ידים י"ל דגרע, א"נ כגון שנגבה אחת, קודם שנטל השני', ולפי"ז נוחא דאיצטריך לאשמועינן בכה"ג שהיו כיד אחת בראשונים, דבעינן שיתכוין לטהרם בפ"ע, ואם לאו לא נטהרו בפ"ע.

שם בתוספתא נטל את הראשונים ונטמאה אחת מידי הר"ז נוטל את השניים בשני' ואינו חושש, לכאוי' החידוש דאע"פ שהיו כיד אחת בראשונים, (ולא נמלך ליטלן בפ"ע בשניים), אפ"ה לא חשיב כנטמא מקצת היד, אלא נוטל את השניים לשני' וטהורה, [ואם ינגב את היד שנטמאה ויטלנה מים ראשונים מסתברא דנתפרדה חבילה ולא יוכל ליטול השניים לשתייהן כאחת].

שם בתוספתא נטל את הראשונים ויצאו חוץ לפרק כו' והדין נותן שיהא טהור ומה אם הראשונים כו' הגר"א הגיה ומה אם מי גשמים כו', עפ"ק דמקואות מ"ה רבו אע"פ שלא שטפו כו' וליטול מהם לידים, ובר"ש שם ממתני' דמכשירין, ולפי"ז ה"פ דהדין נותן ששניים יטהרו המים שעל הארץ, מק"ו דמי גשמים שרבו מטהרין המים שעל הארץ, ומ"מ אין מטהרין

היד והמים טמאין, וכמ"ק ברא"ש וטוש"ע שכ' שאוחז הכלי בראשי אצבעותיו ונוטל על שתי ידיו, ובכה"ג אין המים מגיעין מהכלי על כל היד בלא שפשוף, וכ"כ הרא"ש והטור בנטל ידו אחת ושפפשה בחברתה כדי ליטול שתי ידיו, משמע דבאותה היד כה"ג מהני, והפמ"ג במ"ז סו"ס קס"ב ובאות ד' הזכיר אפשרות דהשפשוף כדי שיתפשטו המים בכל היד, אבל הוא כתב דסגי בניגוב, וזה חידוש גדול, אבל לפי דברנו לא נטהרה היד כלל בזה ועיקר הטהרה בשניים, אלא שנתחדש דכיון דמי נטילה הם הרי הם נטהרין בשניים, ואינם כמים טמאין דצריכין ניגוב, וקבעו חז"ל כן כדי שינקה ידיו יפה וגם יספיק רביעית לכל היד, וזוהי קולא בטהרת ידים, אבל כשמטביל ידיו או שנוטל כולה משטיפה אחת לא הצריכו שפשוף, והדברים מחודשים, ועדיין צ"ע).

ביאור מתני' דנטל לידו אחת ושפפשה בחברתה וסמך לדין שפשוף

פ"ב מ"ג נטל לידו אחת ושפפשה בחברתה טמאה, בפשוטו מתפרש שידו השני' טמאה עדיין, והוא בא לטהר רק ידו אחת, וכ"מ בר"ש מ"ב, ויש לעי' הא תנא לעיל דעדיפא מינה דנטל את הראשונים לידו אחת ואת השניים לשתי ידיו טמאות, ובתוספתא אמרו דאפי' נטל שתייהן כל אחת בפ"ע, וא"כ כ"ש דנטל אחת ושפפשה בחברתה שהיא טמאה, וכבר הוזכר לעיל סק"ה דלכאור' הי' נראה דאף כשחברתה טהורה נטמאת במים הראשונים וחוזרת ומטמאה את המים מכחה, ולפ"ז נחא, אבל ל"מ כן בסתמות המשנה ובר"ש, ואפשר דמתני' מתפרשת אף אחר שניים, [אף דעיקר החידוש לאחר ראשונים וכמ"ש בר"ש], והי' מקום לומר דאינם מקבלין טומאה מהיד השני', שהרי טיהרו את הראשונים, וכ"ז שלא פירשו לא גזרו שתטמא יד את חברתה אפי' ע"י משקין אלו, ודוחק, ולפ"ז יש סמך במתני' לשפשוף אחר נטילה, דנראה דמתני' באה ללמדנו הא דצריך לשפשוף וכענין שנשנית בתוספתא, דאל"כ הול"ל

נטהרת היד, [ודברי המ"א שכ' דאינו נוטל ראשונים ושניים מפני שצריך לשפשוף קודם שניים צ"ב דאחר רביעית הוי כמו אחר שניים, ומשמע דעתו ז"ל דבנוטל רביעית דא"צ שניים לא חייבו בשפשוף, אבל הרא"ש כתב בזה שישפשוף אח"כ], וכן הטובל ידיו ג"כ הדין נותן שישפשוף במים, ואם נימא דשפשוף נאמר רק כשאנו נוטל שניים, נחא דברביעית ובטבילה א"צ שפשוף, ואמנם כ"ה לדעת הר"ש דשפשוף היינו ניגוב, וכדגרס בתוספתא ה"א ונמלך ונטל את השניים, אבל למאי דמפרשין שפשוף חיכוך אין ראוי לפרש כן, אלא השפשוף כדי לשטוף הלכלוך במים שניים, ולפ"ז צ"ל שאנו סומכין על הניגוב שמעביר המים שנדבק בהם הלכלוך ע"י השפשוף שאחר הנטילה, או דעכ"פ נטהרת יותר ע"י השפשוף, ואמנם עיקר תקנת שפשוף הויא כשנוטל ב"פ (וכמ"ש המ"א), ומה"ט לא העתיק הרמב"ם בה' ברכות דין שפשוף, לפי שאינו אלא כשנוטל שניים, והיינו רק לתרומה, ובב"י סי' קס"ב תמה על השמטת הרמב"ם ד"ז וכתב דסמך עמ"ש בה' מקואות, ועמ"ש"כ להלן במתני' דשפפשה בחברתה, - וכעת ראיתי בתו' הרא"ש חולין ק"ז א' שכ' ואח"כ יגיעם זב"ז, משמע דלאו משום מצות שפשוף קאמר.

(והנה) למאי דקיי"ל דברביעית א"צ שניים, ע"כ דאינו משפשוף קודם נטילה, אין לנו אלא לומר דא"צ שפשוף דלא תיקנו אלא בשניים, או דסמכין אנגוב וכמ"ש"כ, או דאף בלא ניגוב מתנקה היד עי"ז, ויתכן הי' לומר דהשפשוף שהוזכר במים ראשונים הוא גם כדי שיתפשטו המים בכל היד, אבל אם באו מכח הנטילה על כל היד, זהו דין שטיפה אחת שידו טהורה, ולפ"ז במים ראשונים שופך מעט מים על ידיו ומשפשוף עד שיתפשטו המים על כל היד וגם יסיר הלכלוך, ואח"כ נוטל שניים ומתפשטים מכח הנטילה על כל היד, ומיושב בזה שע"י הראשונים לא נטהרה היד כלל, ומספיק מעט מים להרטיב ולשפשוף כולה, ואח"כ שוטפה בשניים, וזהו רביעית שמספיק לשתי ידים, ולכן

יש להשוות דין ידים לכל דבר, דאם לקדש מטמאות ומיטהרות עד הזרוע, ה"נ לתרומה, וכ"ה לישנא דמתני' חזרו ליד משמע שחוץ לפרק היינו בזרוע, מיהו צ"ע למ"ד חולין ק"ו ב' עד כאן בין לחולין בין לתרומה לקולא, ולפי דבריו משמע דאין טומאת ידים אלא באצבעות, אבל למ"ד לחולין עד הפרק של אצבעות ולתרומה עד הזרוע, נראה דהקלו בחולין שאינן אלא משום סרך תרומה, אבל באמת לא נטהרה היד בנטילה זו, אלא דגם החולין אינן מקבלין טומאה מיד, וסגי בזה לסרך תרומה.

והרשב"א חולין ק"ו ב' הביא גרסת ר"ח לחולין עד הפקק, [ועי' לשון פקק תענית כ"ה ב' דמתפרש קשר] ולפ"ז נראה דברייא מתפרשא הכי לקי"ר עד הפרק ולא עד האציל, לחולין עד הפקק ולא עד הפרק, מיהו לתרומה עד הפרק ולא כחולין, [ולכן נקט לה בהאי סידרא כמ"ש הרשב"א בגרסתם], ואף לגרסא דידן אפשר לקיים דתרומה וקי"ר שוין, והתם אשמועינן דרך עד הפרק, והי' הדבר פשוט דאין פרק נוסף לדון עליו.

שיעור מקום נטילה לדבר שטיבולו במשקה

ולכאוי נראה דלמ"ד בתרומה לחומרא, או אף בחולין, ס"ל דזהו הפרק הנשנה במתני', ולא החמירו בתרומה טפי מעיקר התקנה, ורק בחולין שייך לדון אם החמירו כתרומה ממש, ולפ"ז למאי דקיי"ל כהני אמוראי נמצא דזהו עיקר שיעור דטומאת ידים, וא"כ לטיבולו במשקה יש להצריך כל היד, דלא אשכחן קולא אלא בחולין שהם משום סרך תרומה, אבל באמת אינן נטמאין, משא"כ במשקין שאם היד טמאה לא הועילו בנטילתן כלום, מיהו אם תיקנו איסור בטיבולו במשקה משום סרך תרומה, י"ל שלא תיקנו אלא כמו לפת, דאע"פ שבאמת נטמא מ"מ לסרך תרומה סגי בזה, [ועי' פסחים קט"ו ב' דצריך ליטול לטיבול שני, ובקו' תו' שהרי נטל לפת, ולמש"כ י"ל דלטיבולו במשקה צריך כל היד, אבל אין נראה שהאמת כן, מיהו

ונגעה בחברתה, [מיהו בראשו או בכותל יש חידוש בשפשוף דלא חשיב כחזר ונגע כ"ז שלא פירש], ואם נימא כמ"ש לעיל (בסוגרים) דסדר נטילת מים ראשונים הוא שנותן מעט מים על ידיו ומשפשף על כל היד נחא דאיצטריך לאשמועינן דא"א לשפשף מיד ליד אף בנתכוין לכך מעיקרא, [עד"מ סי' קס"ב בשם תו"י], ואפשר דבא לומר דבנטל שתייהן משפשפן זו בזו, ונפ"מ אחר שניים או אחר רביעית וטבילה, או כשנטלן כאחת, וגם בזה יש חידוש דלא נטמאין זמ"ז אע"פ שהשפשוף מוציא הבלוע מזל"ז, ושמא הי' מקום לפרש ברישא דלא עלו לידו משום שניים, וקמ"ל הכא דהראשונים ג"כ בטלו, ואי מיירי אף בשניים כפשטות המשנה, מתפרש דהשתא מהני רק ניגוב, ולא אמרי' דלהו כקודם שניים, וצ"ע בכ"ז.

ביאור מתני' דהידים מיטמאות ומיטהרות בו' ודין מה שחוץ לפרק בלחוד

י. שם הידים מיטמאות ומיטהרות עד הפרק כיצד בו', לגרסא דידן הענין מיושב דעיקר מתני' אתיא לאשמועינן דאין דין טהרה אלא במקום טומאתן, וכיון דאין היד נטמאת ולא מטמאה אלא עד הפרק, ה"נ אין המים נטהרין אלא עד הפרק, דטהרת המים חידוש הוא ולא חידשוהו אלא במקום נטילה ובדיני נטילה, אבל אם מיטהרות גם חוץ לפרק, צ"ל דמיטהרות היינו שצריכין ליטהר, ואהא דשניים חוץ לפרק טהורה קאי, וגם צ"ל שכשמטהר היד חידשו טהרה גם למה שחוץ לפרק, דאין נראה שיכול לטהר את מה שחוץ לפרק לחוד, דא"כ צריך לחדש שיעורין ודיני נטילה למקום זה, דדוחק לומר שכל טיפה שנפלו עלי' שניים נטהרה, [ועמש"כ סק"ה בדברי הראב"ד, ובדברי הרשב"א בתשו' עד"ז].

והנה לכאוי פרק דמתני' מתפרש בין היד לזרוע, דזהו מקום שהידים מטמאות אחרים, כדחזינן בספרי פ' קרח דמדמה נט"י לקי"ר, והתם מתפרש עד הפרק של זרוע, וה"נ

גיטין ט"ו ב' בביאור בעיא דאילפא, ובעיקר טהרת נטילה

יא. גיטין ט"ו ב' בעי אילפא ידים טהורות
לחצאין כו' והאמרי דבי ר"י ידים אין
טהורות לחצאין לא צריכא וכו', פשיטא לגמ'
דאילפא ידע להא דאמרי דר"י, ואפשר דמפני
שחבירו של ר"י ה"י ור"י תלמידו דר' ינאי,
ולפ"ז דבי ר"י אמרו שא"א לטהר חצאי ידים,
ואילפא בעי אם אפשר לטהר את כל היד
לחצאין, ואפשר שרמז במה שכפל או אין
טהורות לחצאין, ולא אמר או לא, ור"ל שאין
אפשרות טהרה בחצאין כלל, מיהו נראה דדבי
ר"י נמי מיירי בבא לטהר כל היד, דהא פשיטא
שאין לטהר חצי יד, וכדאמרי' פלגא פלגא ידי',
וא"כ החילוק רק אם ניגב בינתיים או לא, וקצת
דוחק סתימת דברי אילפא כיון דידע דאין
טהורות לחצאין היכי סתים לישני' על כונת
טלה"ט, וצ"ל דה"ק האם כל מעשה הנטילה לא
מהני לחצאין, או דיש מידי דמהני לחצאין.

י"ש לעי' במה נסתפק אילפא, מאחר דבניגבה
ידו פשיטא לן דלא מהני, מנלן דמהני
חיבור דטלה"ט לטהר, הרי אין כאן נטילה ומים
שעל היד אינן מטהרין, ואפשר לומר דכ"ז
שניכרת הנטילה הראשונה חשיב הכל מעשה
אחד ומצטרף, וק"ק א"כ מנלן דבמשקה טופח
לא מהני, נהי דאינו חיבור אבל לענין שניכרת
טהרתה י"ל דסגי בהכי, וי"ל דפשיטא לן דלא
חשיבא שניכרת הטהרה כיון שהמעשה כאילו
נתחלק לכל מקום בפ"ע, שו"ר בספר מרן
זללה"ה לטהרות סו"ס י"א בזה עי"ש.

ולכאוי' נראה מכאן דעיקר טהרת הנטילה היא
בזה שיש מים על כל היד, והרי הם
כמקוה, אלא דבעינן שיבאו מכלי שיש בו
רביעית וכח גברא, אבל עיקר הטהרה היא בזה
שכל היד שטופה במים בב"א, או דבעינן שלא
יפסיק במעשה הנטילה ג"כ, אבל אם ניגבה ידו
קודם שגמר נטילתו פשיטא לן דאינה טהורה,
אע"פ שהוא ממשיך בנטילה בלא הפסק, דהיינו

י"ל דאינהו ס"ל כמ"ד לחומרא, או דהתם כיון
שאוכל פסח צריך לזוהר שלא יטמא גופו, עתו'
שם, אבל האמוראים בזה"ז מיירו).

אבל אין לפרש דעיקר טומאת ידים עד
האצבעות והחמירו לתרומה עד הפרק,
דא"כ צריך תקנה מיוחדת בטהרת המים עד
הפרק, שהרי בעיקר התקנה דאינם נטמאין ליכא
דין נטילה בזה, ולכן מיושב לפרש מתני' בפרק
שצריך נטילה מעיקר הדין, ובזה מבואר דסגי
בנטל עד הפרק, וע"כ דלא החמירו לתרומה,
אלא מצות נטילה כדין טומאתן, אבל לחולין יש
מקום לדון וכמשנ"ת.

אם סתם פרק היינו חיבור היד והזרוע

ונראה דסתמא דמתני' קשה לפרשה בפרק שני
שבאצבעות, דהא סתם פרק שנשנה
בקיו"ר היינו חיבור היד והזרוע, ואמנם למ"ד
תרוייהו לקולא צריך לפרשה בפרק שבגב היד,
אבל לפרשה בפרק אמצעי זהו דוחק טובא,
ובשלמא בברייתא דקתני פרק כמה זימני,
שייך לומר דכל חד פרק בפ"ע, אבל פרק סתמא
אין לפרשו אלא בפרק ידוע, ולפ"ז למאי דקיי"ל
לחומרא יש ליטול לחולין כל היד, [ומ"ש במ"א
סו"ס קס"א בשם היש"ש דבנטנפה פיסת היד
צריך ליטול לכו"ע, לא נתפרש מנ"ל דהא לא
גזרו טומאה ע"ז, ואי משום נקיות, אין זה מדיני
נטילה, וצ"ע].

בברכות ט"ו א' מייתנין קרא דארחץ בנקיון
כפי, ומשמע לכאוי' דכל היד בעינן,
אבל בשמעתין משמע דמשום והתקדשתם סגי
בעד קשרי אצבעותיו, דיש לפרש טעמא דמ"ד
לחומרא משום סרך תרומה, אבל כו"ע מודו
דמשום עיקר נקיות סגי בעד קשרי האצבעות,
שהם העסקניות בדרך כלל, ויש מזה סמך לנקיות
דברכה וכמו שנפסק בשו"ע סי' תקנ"ד סי' וסי'
תרי"ג ס"ג ד' להחמיר ביוהכ"פ וט"ב ליטול רק
עד קשרי אצבעותיו, שיש לפרש הפסוק דכשאין
כפיו נקיות צריך לרחצן, אבל אינן עסקניות.

דבסתם טבילה כשעולה עדיין טלה"ט בכל הגוף, וה"נ בסתם נטילה, מיהו יש לדחות דדברי ר"י מתפרשים כשיש טלה"ט ועיקר הדין אשמועינן. **נראה** דבטבילת ידים לא מהני טלה"ט לרבנן דר' יהודה, דטלה"ט לאו טבילה היא, אבל נטילה כיון דטהרת היד בזה שהמים טופחין ע"פ כולה, י"ל דמהני נמי בנתנן בזא"ז.

חצי יד בטבילה וחציה בנטילה בבת אחת

ו**חצי יד** בטבילה וחציה בנטילה נראה דבב"א נמי לא מהני, דאין ענין טבילה לחצאין כלל, וראי' לזה מפרש"י דפשיט חדא חדא ידא מאחת בנטילה ואחת בשטיפה, ואם איתא דכה"ג כבב"א דמי א"כ מאי מיייתי מהתם לחדא חדא ידא, אבל כיון דשני ענינים הם ולא מצטרפין, שפיר מיייתי מדמהני להאי נטילה ולהאי טבילה, ש"מ דכל חדא טהרה פבי"ע היא, וכן מדאיצטריך ברייתא לאשמועינן שתי ידי ש"מ דביד אחת לא מהני, ול"ד לחציו בטבילה וחציו בנתינה לק' ט"ז א', דהתם קולא היא שהקלו בט' קבין, ואיכא למימר דכ"ש כשחציו בטבילה דמהני, אבל הכא דבעינן כח נטילה או כח טבילה, אין טבילה לחצאין, - ואפשר שלכך הביאו בגמ' ברייתא דידו אחת בנטילה ואחת בשטיפה, לומר דבאותה היד אמרי' או כולו בנטילה או כולו בשטיפה, והו"ל מענינא דשמעתין.

ביאור בעיא דאילפא והא דלא נפשט ממתני' דמוסיפין על חטניים

בעיא דאילפא מסתבר לפרושה בעיקר תקנת נט"י שאין המים נטמאין מחמת היד, וכמש"כ סק"ד דבתקנת שלמה היו המים טהורין, ומשכח"ל כגון שנטל מרביעית למאי דקיי"ל בשו"ע סי' קס"ב ס"ד דא"צ שניים, א"נ בנטל משטיפה אחת שיש בה כדי ראשונים ושניים, ולכן לא הביאו בגמ' מתני' דרפ"ק ידידים דקתני מוסיפין על השניים ואין מוסיפין על הראשונים דהתם מיירי שנטל הראשונים בב"א, ונלא ניגבה ידו בינתיים, למאי דמפרשין שפשוף חיכוך,

לחצאין, ולפ"ז נחא דפשיטא לן דמשקה טופח לא מהני, דכיון שאינו חיבור, אע"פ שלא הפסיק נטילתו אינה נטהרת בכך, וזה בכלל לחצאין דדבי ר"י, וניחא בזה דאילפא מיירי במעשה הנטילה לחצאין והטהרה בב"א, ול"ד לדבי ר"י.

נשאר מקום בלא ביאת מים מהו

ולפ"ז נראה דאם נשאר מקום ביד שלא באו עליו מים לא מהני דהר"ז כחוץ למקוה, דלא סגי במעשה הנטילה, ובלא"ה כיון שהענין משום נקיות, משכח"ל שנגע במקום אחד ושם לא הגיעו המים ולא הועיל בנטילתו כלום, וע"כ דצריך שיגיעו המים לכל היד ממש, ואפשר שזהו ענין השפשוף שאמרו בתוספתא ידים פ"א, והתם מיירי קודם מים שניים שע"י שנתפשטו הראשונים בכל יד ע"י השפשוף, יבאו המים השניים בכח נטילה על כל היד, ונבפמ"ג סי' קס"ב במ"ז בסופו ובסק"ד צידד לומר שהשפשוף יועיל כמו נטילה, מה"ט דצריך שיגיעו מים לכל היד, וכן אמרו בתוספתא פ"ק דמנחות גבי קיור משפש ומרחיץ, משפש ומרחיץ.

אבל אמור"ר שליט"א בס"ג סק"ה צידד לומר דאע"פ שניגבה היד באמצע הנטילה טהורה, כיון שלא הפסיק נטילתו, וכן דאפשר דסגי בנטילה כדרכה על כל היד, אף דאפשר שלא הגיעו מים על כולה ממש, ולמד כן מקיור עי"ש, מיהו כתב דבתוספתא הנ"ל ובפוסקים ל"מ כן, [שו"ר שאח"ז רב נכתבו בזה עוד דברים בספר ס"א סק"י ו"ג ולע"כ], ולמש"כ הכל תלוי בחד טעמא אם הנטילה מטהרת או מציאות המים ע"ג היד, והדבר מצוי בחורף שנשאר חלק מהיד יבש, אם מפני שהמים עשו כעין כיפה בעברם במקום זה או שנתייבש מפני שלא נקלטו המים בעור, ולפמש"כ צריך ליהזר בזה, מיהו בסתם נטילה אע"פ שטיפות הניכרות ע"ג היד אינם נראות בכל שטח היד, מ"מ נראה דיש טלה"ט ע"פ כולה, וכדתנן בדברי ר"י דהיו רגליו של ראשון נוגעות במים טהור, והיינו משום

דמוסיפין על השניים, אע"ג דליכא טלה"ט, ולפ"ז הו"ל לתלמודא לאתויי מתני' דאין מוסיפין על הראשונים, וכן דבי ר"י היינו מתני'.

בדברי הר"ש והרא"ש מ"ט לא מייתי רא"י ממתני'

והר"ש והרא"ש כתבו דלא מייתי מתני' משום דר"מ פליג בתוספתא, וזה דוחק טובא, ואטו לא הו"ל לדבי ר"י למימר הלכה כר"י, ושמא ס"ל לדבי ר"י דהלכה כר"י וכר"מ לחומרא, דאין מוסיפין לא על השניים ולא על הראשונים, והנה לפר"ש ע"כ ר"מ ס"ל ידים טהורות לחצאין דהא לבתר ראשונים היד טהורה, וכיון שכן נסתפק לומר דטעמי' דר"י רק משום דאין דרך נטילה בכך, ולא לחדש דמלבד שאין דרך נטילה גם לא יועיל אם יוסיף עתה ליטול כל היד בבר"א, אבל אם נפרש הא דמהני לר"מ בראשונים היינו מפני שבא ליטול שניים, אבל במקום שא"צ שניים היינו דינא דאין טהורות לחצאין, לפ"ז י"ל דאין מוסיפין על הראשונים כלל דהו"ל כמים טמאין וצריך לנגב, ומשמע דגם מסקנת הר"ש כן ע"פ הירו', וכ"כ הב"י סי' קס"ב, [וצ"ע ברשב"א בתוה"ב שהעתיק דהר"ש מצריך נגוב ונטילת חצי' השני, ובפשוטו כונת הר"ש נטילת כולה], אבל בפ"י הרא"ש משמע שנוטה יותר לצד דמהני, מדלא העתיק דברי הירו', וכ"כ בטור סי' קס"ב שכ' אם כשנטל ידיו בשפיכה ראשונה לא נטל עד הפרק כו' אלא מה שנתן תחלה חשיב כמאן דלית' כו', - צ"ע במ"ש הר"ש דטעמי' דר"מ בשניים מפני שאין דרך נטילה בכך, הא בראשונים ס"ל דמהני, וכיון שזה רק דין בטהרת המים ראוי לפרש הטעם משום טומאה ולא משום דרך נטילה, וכיון שכן יש לפרש גם דברי ר"י מה"ט, ואפשר דהר"ש לטעמי' לית לי' אליכא דר"י גונא דא"צ שניים, ונמצא דע"כ דינא ידידים אין טהורות לחצאין, היינו דינא דאין מוסיפין על הראשונים, ולכן סבר דשמא אין לחדש תרי טעמי' בחסרון דאין מוסיפין, - החילוק בין נוסח ראשון שבר"ש לנ"א נראה

ולא נגוב], ולכן מוסיף על השניים ולא חשיבא לחצאין, וכן הא דאין מוסיפין על הראשונים, אין רא"י מזה שאין טהורות לחצאין, דהתם כיון דהו"ל מים טמאין י"ל דתו לא מיטהרי בהוספה ובשניים, אבל הכא אי מהני כ"ז שטלה"ט, א"כ הדין הוא שאין המים נטמאין, כמו שאין נטמאין בתחלת הנטילה קודם שהשלים כל היד, [ומדלא הזכיר אילפא טלה"ט, ע"כ דה"ק למאי דידעינן דטלה"ט חיבור מיבעיא לי' אי מהני לענין נטילה, וברייאת דמייתין צ"ל דידע תלמודא שנשנית לענין טבילה או נטילה, ואפשר דידע דלענין טהרת ידיים נשנית ומוקים לה בטיהורן בטבילה ובזה מהני טלה"ט אליכא דר"י, שו"ר בר"ש טהרות פ"ח מ"ט וכ"כ בתו' בשמעתין שפי' בעיא דאילפא בדין חיבור דטלה"ט, וכבר תמה בזה מרן זללה"ה בטהרות סו"ס י"א עי"ש, וצ"ע].

בדין טופח להטפח

ולפ"ז אף אם בעיא דאילפא לקולא, מ"מ אין מוסיפין על הראשונים אף בדאיכא טלה"ט, [וכ"ה פשטות התוספתא שאף אם יוסיף מיד לא מהני אלא בשניים, מיהו אין זה מוכרע ואיכא למימר דכל דאיכא טלה"ט לא מיקריא הוספה], ומוסיפין על השניים אפשר לפרש אף בדליכא טלה"ט, מיהו י"ל דהיינו דוקא בדאיכא טלה"ט ומשום ראשונים נקט', ור"מ סבר בתוספתא דמוסיפין על הראשונים, ואפשר לפרשו בטלה"ט דוקא, א"נ אפי' בדליכא טלה"ט, [ולכאוו' נראה דאם נטל שניים וצריך להוסיף א"צ לנגב לר"מ, דכיון שמוסיפין על הראשונים חשיבי כתוספת של ראשונים, וצ"ע בזה], ואפשר דר"מ ור"י לטעמייהו דלר"מ בדליכא רביעית אין הידים נטהרות בראשונים, ונמצא שעיקר טהרתן בשניים, ולר"י היד נטהרת בראשונים ורק המים נטהרין בשניים, ועדיין צ"ע בכ"ז.

והרמב"ם בפ"א מה' מקואות ה"ז פסק בעיא דאילפא לקולא, ופי' חידושא דמתני'

אבל ממה שהצריכו הפוסקים שלא יהא קיסם או צרור על ידיו מבואר דאף כשאין בו משום נקיות, [שהרי המים באו תחת הקיסם, ועכשיו בשניים מסיר הקיסם מידי, ועמ"ב בזה], אפ"ה צריך לזוהר משום טומאה, וכן ממ"ש שלא יצאו מים על הרטי, ולא אמרו שיכול ליתן ראשונים ושניים על הרטי, וכן מדאסרו לשפשף ידיו זב"ז כשנטלן בפ"ע, ואם שפשף צריך לנגב, ולא סגי בשניים, ועוד אופנים שצריך לנגב ולא סגי בראשונים ושניים, וביאר מרן זללה"ה בס"א ס"ק ט"ז וסק"כ ובס"ב סק"ב דכל שהחסרון בנטילה עצמה צריך להתייחס לזה כאילו המים טהורין וצריך לטהר הידים, דזהו מה שצריך משום סרך תרומה, ליטול באופן המועיל לתרומה כשהיו גופו והמים טהורין, אבל טומאת ידים אחר שנטהרו בדבר המטמא שלא משום נקיות אין להחמיר בזה בזה"ז כיון דבלא"ה טמא, מיהו נראה דאף בנטילה עצמה דוקא דבר שחסרונו משום נקיות או משום טומאת ידים שענינו ג"כ נקיות, פוסל הנטילה, אבל אם נגע בכתבי הקדש או במשקין טמאין, אף קודם שניגב ידיו, לא נפסלה נטילתו בכך.

ביאור דברי השו"ע בדין שפשף ידו בכותל, ואם נגיעה בעלמא פוסלת המים

ומי"ש בשו"ע סי' קס"ב ס"ח דאם שפשף ידו בכותל וחזר ונגע במים שבכותל נטמאו ידיו, ה"י נראה דבזה"ז היינו דוקא קודם שניים או קודם ניגוב, וכן הא דחזרו מים מחוץ לפרק, היינו דוקא קודם ניגוב, דחשיב חסרון במעשה הנטילה, אא"כ נימא כמ"כ לעיל דמים ראשונים כטינוף חשיבי, וצריך נטילה כדין נוגע בגופו במקומות המכוסין, ובפוסקים מבואר דאף לאחר ניגוב נטמאת ידו כשנגע במפה, עמ"א בשם ל"ח בזה, וה"ה בכותל דמפרשי שפשוף ניגוב כהר"ש, ומ"מ בחזר ונגע טמאה, ולמאי דקיי"ל ענין שפשוף כהרמב"ם והרא"ש דהיינו חיכוך הידים ולא ניגוב, לפ"ז מיירי קודם שניים, ואמנם בזמן הטהרה היתה ידו נטמאת בכל ענין,

שהוא ע"פ מה שחזר בו הר"ש בהגהה רפ"ב והיינו דאיכא גונא דבעינן לר"מ שניים לטהרת הידים, כגון שנטל שתי ידיו משיירי טהרה, ובנטל ידו אחת משיירי טהרה נהי דידו טהורה, מ"מ המים טמאין, וצריך שניים לר"מ לטהר המים, והיינו תרי גווני דצריך שניים לר"מ, מיהו התוספתא דקתני ונמלך [לפנינו ליתא וכ"ה בראב"ד, וגרסת הר"ש כגרסת אור הגנוז], משמע דמיירי בגונא שא"צ שניים דאל"כ אין מקום לומר ונמלך דע"כ צריך לשניים, ומיירי בניגב ידיו דא"צ שניים.

בדברים שיש לזוהר בזה"ז שהמים מטמאין

יב. בדין נט"י בזה"ז שנוטלין במים טמאין, ה"י נראה דא"צ לזוהר אלא במה שה"י הדין קודם גזירת י"ח דבר, שלא היו המים טמאין, אבל משום נקיות וקדושה כמו שתיקן שלמה נט"י, ענין זה נשאר בחולין משום סרך תרומה, וכדדרשין מקרא דוהתקדשתם, ואף טמאין היו חייבין בנטילה זו, כדחזינן שמים ראשונים האכילו בשר חזיר, ולא אמרו שטמא ה"י, וכ"כ תו' והר"ש סופ"ק ידידים דנדות חייבות בנט"י הובאו דבריהם בב"י סי' קנ"ט, ולפ"ז אין מים טמאים פוסלין בנט"י כלל, בין שהיו קודם נטילה או שבאו אחר נטילה, אבל מים שניים יש להצריך משום נקיות כמ"ש הראב"ד, וע"י לעיל סק"ה, וכן מים ראשונים שחוץ לפרק, י"ל דפסלי משום נקיות, ולפ"ז אף אם נגע בהן באמצע סעודה צריך נט"י, וכן בשפשף ידו ביד שאינה טהורה שלו או של חבירו, חשבינן ל"י כנוגע במים שאינם נקיים, ואף באמצע סעודה צריך ליטול, מיהו אפשר דאף בשעת נטילה א"צ, דלא חשיב כנוגע במקום מטונף, ולפ"ז אין ראי' דחשבינן מים ראשונים כטינוף, וא"כ אף בלא הגביה ידיו וחזרו ליד טהורה, ועכ"פ בנטל שניים ג"כ חוץ לפרק, דתו לית בהו משום נקיות, ומ"מ הצריכו שניים לנקות היד מהראשונים.

שבזמן הטהרה אינן נטהרין עי"ז, ולפ"ז הי' ראוי להחמיר בכל מי נטילה ראשונים, ואף אם לא נטל כדין, דהא משום נקיות אחינן עלה, אבל אם נטל רביעית אפי' לא נטל כדין, לית לן בה, כיון דטעמא דרביעית משום שהמים בשפע והו"ל כראשונים ושניים כאחת, וכמש"כ סק"ג, וכי היכי דלא מיטמאי ה"נ אין בהם משום נקיות, אף אם נטמאין מפני שלא נטל כדין, ומרן זללה"ה בס"ב ס"ק י"ב כתב דרק במי נטילה החמירו וכאן שלא נטל כדין לא חשיבי מי נטילה.

בדין מים טמאים שנגעו בידיו אחר נטילה

עוד כתב שם מרן זללה"ה דאם נגע חבירו שלא נטל במשקין שעל ידיו באמצע הסעודה א"צ נטילה אחרת, וקודם ניגוב החמירו טפי דעדיין שם נטילה עליו וחשיב פסול בנטילה, [וכ"מ במ"ב סי' קס"ב סוס"ק נ"ו], וג"ז דוקא ביד חבירו ולא במים טמאין, והדבר בהוה שיד הכלי והברזא רטובין במים טמאין ונוגעין בהם אחר הנטילה, וחוזר ומשפשף ידיו זו בזו אע"פ שאחת נטמאה במשקין שעל הנטלא והשני' טהורה, מ"מ כיון שלסעודה לא נפסלה בנגיעה זו אינה פוסלת את חבירתה, ולפמש"כ דרק מים ראשונים שהם מזוהמין פוסלין, א"כ המים שעל הכלי והברזא וכן חבירו הנוגע בידיו באמצע הסעודה לא חשיבי מי נטילה, וכמ"ש הפוסקים סי' ק"ס ס"א דהכניס ידיו למים שלא בכונת נטילה לא פסלן, וה"נ בנגיעה בעלמא לא נפגמו המים, ולכן אינן פוסלין בזה"ז, שו"ר שכ"כ בשעה"צ אות מ"א, ולפ"ז הי' נראה דאפי' נגע בו חבירו אחר נטילה קודם ניגוב לא פסל ידו, ושפשפה בחבירתה שאני דיש בזה משום נקיות, וכמ"ש הרא"ש והטור שפשפה ע"מ ליטול שניהם, אבל הב"י העתיק מהגהמ"י דה"ה דפוסל בנגיעה, ואמנם כ"ה בדין המשנה, אבל כיון שהעתיקו ד"ו למעשה, ע"כ לחלק כמ"ש מרן זללה"ה דזמן נטילה גרע, וכ"כ בשעה"צ שם לחלק באיזה מים נרטב הנטלא, דמים של נטילה מטמאין ולא מים של נגיעה.

אבל בזה"ז אין מקור לחדש טומאה אלא בנקיות.

וכן מ"ש בסי' ק"ס ס"א דנגיעה אינה פוסלת ומקורו מהתה"ד דמים שהנחתום מטביל ידו בהם לא מיירי בנטל תחלה צ"ע דודאי במתני' מתפרש בנטל ידיו תחלה, דאל"כ נטמאו כל המים בנגיעתו שנטמא משקין להיות תחלה, עי' ברכות נ"ב א' שנטמא כל הכוס, וז"פ, ורק בזה"ז יש לדון דליכא פסול טומאה אלא פסול מלאכה, וע"כ דנגיעת חבירו בידיו מצטרף בזה ענין נקיות, ולכן החמירו בזה בזה"ז, וכשמכניס ידו לכלי מלא מים לא נפסלו משום נקיות, וכשאין כונתו למלאכה אף מים שבחפניו טהורין, כיון שריבוי המים נשארין בנקיות, שו"ר בתה"ד סי' רנ"ט לא הזכיר ענין זה"ז, ומשמע שרוצה להכשיר נט"י במים שנטמאו בנגיעת ידים, וצ"ע.

סיכום הדברים

סיכום הדברים דטומאת מגע שאין בה משום נקיות אינה נוהגת בזה"ז לא בשעת נטילה ולא אחר נטילה, כגון שנוגע בנבילה נקיה באמצע נטילה שפיר נטהרת ידו, וכן מים טמאין שטומאתן טומאת מגע, כגון שנגע טמא בכלי מלא מים, אף שנגע בידיו, דאין במים חסרון אלא טומאה, אבל במי נטילה או ששפשף ביד שאינה נטולה, יש מקום לאסור אף שלא בשעת נטילה, כיון שיש כאן מים מזוהמין, והי' נראה בזה שתלוי לפי הענין, אבל בפוסקים משמע דכל שנוגע במים ראשונים נטמאו ידיו, ויש לפרש דנקטינן שהם מזוהמין, ובזה אין חילוק בין קודם ניגוב לאחר ניגוב, ויש לד"ז סמך בגמ' אם ננקוט דהגבחת הידים דקאמר היינו אף בזה"ז, וכמו שהעתיקו הראשונים ז"ל ד"ז, וש"מ דחיישינן לחזרת מים ראשונים לאחר נטילה, [מיהו הדין נותן להקל בזה כגרש"י שאם נתן השניים על מקום שנתן הראשונים כבר עברו הראשונים, וכדמסתבר שאם נתן מים על הכותל במקום ששפשף ששוב לא תטמא ידו, אע"פ

דבלא"ה המים טמאין, מיהו בנגע ביד שאינה טהורה קודם ניגוב חשיבא קלקול בנטילה קצת, וכן בנגע במי נטילה החמירו, ולפ"ז צריך לנגב ידיו קודם נטילה, כל שנפלו מים על ידיו שלא בתורת נטילה, - ובנטל מקצת ידו בכונת נטילה, ונשאר טלה"ט פסק בשו"ע ס"ג דיכול להשלים השאר, ובחזר ונטל כל היד כתב במ"ב ס"ק כ"ו דאף אם אינו טלה"ט שפיר דמי, והנה הר"ש נסתפק בזה ומסקנתו משמע לחומרא ע"פ הירו', אבל הרא"ש בפי' לא הביא אלא הספק וכתבו בלשון אפשר, והטור נראה שפסק בזה לקולא, שכ' דנטילה ראשונה כמאן דלית', אבל לא הצריך ניגוב, ומרן זללה"ה כתב להחמיר בזה, והיינו בדינא דגמ' אבל לדעת האחרונים דמים טמאים שלא מחמת נטילה א"צ ניגוב בזה"ז, אין להחמיר יותר במים אלו דאדרבה יש בהם עדיפות שניתנו ע"מ לטהר, וממ"נ אינם פוסלין, ולפ"ז אם נטל ידיו ורואה שחסר מעט עד הפרק ורוצה להוסיף אם יתן עכשיו על כל היד כאחת מסתבר להקל לכתחלה, בצירוף זה דקיי"ל להקל כ"ז שטלה"ט, ועוד דהרבה פוסקים מקילין עד קשרי האצבעות, ועוד שהרי הטור מיקל בנתן על כל היד, והר"ש והרא"ש מסתפקין, והב"י נקט בדעת הרמב"ם להקל, והרי דעת המ"א והמ"ב להקל בזה"ז בלא ניגוב אף במים שלא באו בכונת נטילה.

חולין ק"ז א' קפדיתו אמנא כו' בקושיית תו' דמתני' היא

בחולין ק"ז א' א"ל רב אשי (כ"ה ברי"ף וש"פ)
לאמימר קפדיתו אמנא כו' והקשו בתו' דמתני' היא, ויתכן לומר דשאלתו היתה בזה"ז דבלא"ה נוטלין במים טמאין א"כ היד אינה נטהרת, ומשום והתקדשתם א"צ כלי ושיעורא, ומשום סרך תרומה בחו"ל, נמי ליכא, שאינה נפסלת בנגיעה, ואפשר דכשהיו אוכלין תרומה בא"י הי' פשוט דצריך ליהזר גם בבבל בכל טהרת ידים, אבל בזמן רב אשי אפשר שפסקה טהרה בא"י ג"כ, ולכן שאל לאמימר אי קפדי האידנא בכל הני, [ובזה אפשר ליישב איכא

שו"ר דדעת האחרונים ז"ל ע"פ התה"ד שבשו"ע סי' ק"ס ס"א דאין דין מים טמאים בזה"ז אלא מי נטילה, ובמי נטילה נשאר דין מים טמאים כמו בדינא דגמ', לענין שצריך ניגוב ולא תועיל נטילה ע"ג מים אלו, מיהו במקו"א אפשר לטהר מי נטילה ע"י ביטול ברוב, דכיון שאין המים הנוספין נטמאין בזה"ז מהני להו ביטול, אבל ע"ג היד לא מהני.

ידיו רטובות שלא ממי נטילה באיזה אופן צריך ניגוב

ולפ"ז היו ידיו רטובות שלא ממי נטילה א"צ ניגוב, וכמ"ש המ"א סק"י בשם הל"ח, ובבה"ל ס"ב ד"ה הנוטל, ואע"פ שלעולם מים שעל היד נטמאין מחמתה אם אינן מטהרין, מ"מ בזה"ז אין טומאה זו, דלא חשיבי מי נטילה, והנה הפוסקים השוו מדותיהם דכל שנקרא מים טמאים בזה"ז פוסל בין בשעת נטילה ובין אחר נטילה, ובכלל זה מים שחוץ לפרק כיון שנטמאו ע"י הנטילה, ומים שעל קיסם וצרור ורטי', ג"כ נטמאו מכח הנטילה וכן מים ראשונים ששפשוף על הכותל, ובכל הני צריך לנגב, [מיהו עי' במ"ב חילוקי דינים בזה לענין ניגוב, וכמשנ"ת לעיל סק"ו ז'], אבל מים שנפסלו מחמת נגיעה אינם מטמאין לאחר נטילה, וא"צ לנגב קודם נטילה, מיהו החמירו גם לחשוב מי נטילה שנגע בהם ביד שאינה טהורה כמים טמאין, כדין שפשפה בחברתה, והי' אפשר לומר דדוקא שפשפה דחשיבי כמי נטילה לשני' כמ"ש הרא"ש והטור, אבל קיי"ל דה"ה נגע בו חבריו, וצ"ל דכל שנוגע במי נטילה, יש להם טומאת מי נטילה, דחזינן כאילו מים אלו באו לטהר גם היד שנגעה, ונטמא מחמתה כדין מים ראשונים.

בדעת החזו"א בזה

אבל דעת מרן זללה"ה דהדבר תלוי אם הנטילה נעשית כדינה אילו היו המים טהורין והאדם טהור, דמשום סרך תרומה יש להצריך נטילה הראוי' בזמן טהרה, ולא הקלו אלא בנוגע במים טמאין שלא נתקלקלה הנטילה עי"ז, כיון

כראשונים ושניים, וכן רביעית חשיבא כראשונים ושניים, ובבית שני מיירי באינו שופך הרבה, ולפ"ז נקט הרשב"א דגם להראב"ד מהני בכה"ג, ולפ"ז אם שופך הרבה בב"א א"צ להפסיק דוקא, וסגי בזה שיש כדי ראשונים ושניים, מיהו דעת הרשב"א במ"ה דבניגוב סגי לאחר ראשונים, וא"כ בניגוב יצאנו גם דעת הרשב"א, - ובענין שפשוף הידים זב"ז קודם ניגוב דמגרע לדעת הר"ש, וכן נקט מרן זללה"ה לדעת הרמב"ם והראב"ד, י"ל דבזה"ז קיל טפי, ואם נימא כמש"כ ס"ק י"ב דאף מי נטילה נטהרין בשטף הכותל במים טהורין, וא"כ י"ל דגם ביד בשטיפה מרובה חשבינן ל' כשטף המים, ואנו צריכין לטעם זה גם לענין נגיעה במי הנטילה באמצע הסעודה אם באנו להחמיר שאף ברביעית המים טמאין.

לשון סה"ת וצריך לשפוך מים ב"פ על ידיו אחת להעביר הזוהמא ולטהר את ידיו ופעם אחת לטהר המים הראשונים.

בנוטל מים שלישים

לשון או"ז, וריב"א פ"י פרק כל הבשר וז"ל דדין מים ראשונים מפורש בפ"ק דסוטה דמים ראשונים צריך שיגביה ידיו למעלה כו' לפיכך אנו נוטלין ג"פ ואין אנו חוששין דתנן במס' ידים מים ראשונים מטמאות את הידים פ"י ידיים תחלה וכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחלה שניות מטהרות את הידים, עכ"ל, וכן עמא דבר כדבריו, ע"כ, וזהו המקור למ"ש בשמו דבנוטל שלישים א"צ להגביה ידיו, וכמ"ש הרמ"א בסוס"א דכן נהגו, [ובאו"ז באמת תמה ע"ז איך נטהרין המים, עסק"ד בזה], ואפשר שהקלו בזה כיון שנשטפו ועברו מים הראשונים, ומשום טומאה לית לן בזה"ז, ולפ"ז בשטיפה מרובה איכא נמי דעת הריב"א וכמ"ש האו"ז שהמנהג להקל.

בדין ניגוב אחר ראשונים אי מהני עמש"כ סק"ב, אבל גם הראשונים שהזכירו פרתו' כתבו דהראשונים מטהרין את היד, עסמ"ג

דאמרי דאשיעורא לא קפדינן, דכיון דסגי לתרומה בשיווי טהרה ס"ד דבזה"ז א"צ שיעור כלל, ודחינן ולא היא שאין ללמוד מזה קולא לזה"ז, וכ"מ מהא דרב אשי אתקין כוזא, ש"מ דקפדינן], ואם כנים הדברים יש מקום לדקדק מכאן דאין לחוש למים טמאים בזה"ז דעד כאן לא קמיבעיא ל' אלא במנא וחזותא ושיעורא, ונוכל לומר דדינא דצריך שיגביה ידיו ג"כ אינו חיוב בזה"ז, אבל ל"מ כן בפוסקים.

לדינא אי צריך מים שניים בנוטל מרביעית, ודין שפשוף והגבהת הידים

יג. מ"ב סי' קס"ב ס"ק כ"א ודע די"א דמן הדין צריך לעולם מים שניים כו' וכתב הח"א דיש לנהוג כן כו', ומרן זללה"ה כתב בס"א ס"ק כ"ב דאף לדעת הראב"ד סגי בניגוב, אלא שהמים טמאין אף ברביעית, ולכן צריך להגביה ידיו ואסור לשפשפן אף ברביעית, והנה נקט מרן ז"ל דהא דקתני דשפשה בראשו או בכותל טהורה היינו טהורה לגמרי, ובפשוטו אפשר לפרש טהורה דלא חשבינן להו כפירשו לכותל אע"פ שמשפשף וחלק מהמים נדבק לכותל, אבל אין מזה רא"י דיד נטהרת בניגוב, וכבר כ"כ שם ס"ק כ"ד דלאו טהורה לגמרי קאמר, [וצ"ע בראב"ד בתמים דעים דאדרבה כתב דשפשוף בראשו או בכותל חיישינן שנגע בכינה וכיו"ב וידו נטמאת], ועראב"ד בתמ"ד שם שהביא דבמתני' מבואר שהיד נטהרת בראשונים, ומ"מ צ"ע אם חידשו טהרת ניגוב, מיהו לדעת הר"ש מהני ניגוב, אף דלדידי' לא מצינו ענין רביעית בב"א, וכן לדעת הרמב"ם א"צ שניים לחולין, וצריך רביעית, וכבר הביא המ"א סק"ג דהרשב"א בתוה"א בית ג' הביא דברי התו' דמהני ראשונים ושניים בב"א או רביעית בב"א דהו"ל כראשונים ושניים, ואילו בתוה"ק בית שני לא הביא ד"ז אלא דעת הראב"ד דבענין ראשונים ושניים, אבל הנראה מדבריו בחידושים גיטין ט"ו ב' וכן מתוה"א שם דמודה להתו' בזה דמהני שפיקה מרובה דהו"ל

נשתנה מראיהן], ולפ"ז נראה דטעם הפסול בזה מפני שנעשין כשופכין, ולא מפני ששימשו כולן למלאכת הצינור, דנראה שאם תחב כלי מלא מים לתוך חבית של יין כדי לצנן היין לא חשיב נעשה בהן מלאכה, כמו שהמצנן עצמו בכלי שיש בו מים [כההיא דמצנן בכסא דכספא מלא יומא ע"ח א'], דלא חשיבא מלאכה, וע"כ דהכא חזינן הכלי מלא יין שבתוך המים כבורזל חם שתחבו במים, ובכה"ג המים נעשין כשופכין כיון שהחבית אינה ככלים מודחין, וגם ע"י החום נפלט לכלוך במים, ואמנם ה"י נראה דבשימוש מועט של צינור לא חשיבי נעשה בהן מלאכה, דהתוספתא מיירי במיוחד המים לכך, וחזור ומצנן בהם בכל פעם, ואה"נ דאף במדיח כלים שאינן מודחין ע"י שממלא כל הכלי מים מסתברא דלא נפסלו בכך, אא"כ ייחדן להדחה, ושמא לא פלוג רבנן כיון דכשמיחדן לכך מיפסלי, ואף במכניס ידו לכלי מלא מים ע"מ להדיחה יש מקום לדון שלא נפסלו בכך.

הטעם דשקל בהם חשיב מלאכה

וכן מ"ש בסוגיא דגיטין נ"ג ב' דהשוקל בתוך המים חשיבא מלאכה, נראה שהוא כעין זה דמים שמיוחדין להכניס שם אוכלין וכיו"ב כדי לשקלן נעשין כשופכין, כיון שאין מודקדין על נקיות הדברים שמכניסין בהן, ודעתו לשפוך המים כשתתרבה זוהמתן מרוב השימוש, ולכן אפשר דבפעם אחת מיפסלי, משום לא פלוג, או משום דעתו, דמשמע התם דהיזק שאינו ניכר הוא, וש"מ דמים אחרים במצב זה לא נגרע חשיבותן, וכעת ראיתי ברשב"א בשם ר"ח שפי' בגופן היינו כנגדן דפרש"י, וצ"ע.

בדין שריית פת אם חשוב מלאכה, ועוד בגדר הדברים

שם או ששרה בהן פתו, בפשוטו נראה דשריית הפת לאו מלאכה היא, ודכוותה אם נתן ספוג או בגד נקי ע"מ לשאוב מים מהכלי לא חשיבא מלאכה, ושאני שריית פת שהמים

ורשב"א, ועבה"ל סי' קס"ב ס"ב ד"ה הנוטל ובחזו"א שם ס"ק כ"ד.

ענין תקנת נט"י להסמ"ג ודין ברכה בטינוף באמצע הסעודה

יד. בה"ל סי' קס"ד ד"ה לחזור, בסמ"ג כ' דלמ"ש ר"ת דהטיל מים ולא שפשף א"צ לברך על נט"י, ה"ה שפשף מידי דהוה אהיו ידיו מלוכלכות בטיט או בצואה שא"צ לברך ענט"י, מבואר דעתו ז"ל דתקנת נט"י היתה שיטהר ידיו לסעודה ולא יסיח דעתו משמירתן, דכיון שמשים ליבו לכל מה שעושה בידיו אם יגע במקום שאינו נקי מעצמו ינקה ידיו, והתקנה היתה על ידיים שלא שמרן, דכיון שאינו יודע שנטפנו אינו נזהר לנקותן, וגם אינו יודע מקום מסוים לנקות, וע"ז צריך תקנה, ולכן כיון דהסמ"ר לחוד לא חשיב הה"ד, הלכך כששפשף א"צ לברך, ואמנם צריך לנקות ידיו, דאם נוגע בידיו בכל המקומות, ונותן דעתו, לא חשיבא שמירה, ומשמע דצריך נט"י כדינה, וכע"ז משמע קצת בתוספתא פ"ק דיומא דמי שקיור שחרית אפי' הטמ"ר אינו מחלל עבודה, כ"ז שלא הסיח דעתו מלעבוד, ומשמע דלא חייבה תורה קידוש אלא בשעה שנכנס לעבודה, אבל כ"ז שלבו על העבודה ונותן דעתו על מעשה ידיו אינו מחלל עבודה בלא קידוש, דמעצמו יטהר ידיו כראוי אם יטפנו, ולפ"ז יש סמך שלא לברך כ"ז שלא הסיח דעתו מהסעודה, מיהו אף להסמ"ג משמע דמסיק את רגליו חשיב הה"ד, ולע"כ.

פי' הרא"ש בעשה בהן מלאכה וטעם הפסול

מז. פ"א מ"ג עשה בהן מלאכה או ששרה פתו בהן פסולין, פי' הרא"ש כגון שצינן בהם יין וכיו"ב, [ואין הדבר בהוה שהיין חם וצריך צינור, ואפשר שנותן היין זמן מרובה בתוך המים כדי שלא יחמיץ מהחום, והצינור מרתיחתו שתוסס ומחמיץ], ונראה דהדברים שהרא"ש למד כן מהתוספתא דמים שהנפח מצנן בהם את הבורזל חשיב נעשה בהן מלאכה, [ואע"פ שלא

ברכות פ"ו ה"ח דפסול מלאכה הוא מפני שנגרע מחשיבות המים ושנעשין כשופכין, והנה דברים אלו מהני אף אם האמת דפעולה זו חשיבא מלאכה, דמ"מ כל שהדברים בסדר המילוי למים עצמן, אין בזה פגם דמלאכה כלל.

והנה מה שיש לדון משום מלאכה בזה שהמים נושאין ומגביהין המצוף, לפמש"כ י"ל דלא חשיבא מלאכת משא, אלא דמ"מ יש לדון דאף אם הכלי הסוגר הי' יורד למטה מכח המים, מ"מ נעשית פעולה מכח המים, אבל לפמש"כ דפעולה שעושה עם הכלי אף שכובד המים מסייעו לא חשיב נעשה בהן מלאכה, וכדמוכח גיטין נ"ג ב' דשקילה כנגדן לא חשיבא מלאכה, (וה"ה אם הכלי עשוי כעין מוליאר ואנטיכי פ"ג דשבת ונותן יין לצנן בפנימי ומים בחיצון דלא חשיבא מלאכה), א"כ י"ל דכיון שהמצוף מגוף הכלי לא חשבינן לי' כמניח כלי בתוך המים לצורך שימוש, והר"ז ככיסוי הכלי שעולה למעלה וסותם פי הכלי [והוא עשוי בענין זה שע"י שהמים מתמלאים הוא צף ע"ג], וכמו שהממלא כלי מים וע"י המילוי מכביד הכלי על דבר אחר דלא חשיבא מלאכה במים, ה"נ הכא אין המצוף דבר חיצוני שפוגע בנקיות הנוזל, אלא כחמת שע"י מילואה מתרחבת ונסגר הברז, ועוד דאף בדבר חיצוני שניתן לתוך המים לא מצינו אלא בשימושין שעשויין לפעמים רבות, אבל כלי מיוחד שהוא נקי, ואין עשוי שימוש זה להכניס כמה כלים זא"ז, אין לאסור מכח ל"פ, או לומר דשימוש זה פוגמן.

קיצור הדברים דפעולה זו אם היתה נעשית ע"י המילוי בלי שהמצוף נוגע במים עצמן, כגון בממלא חמת שע"י שמתרחבת נסגר הברז, או שהכלי מכביד ונסגר הברז, אין זו מלאכה במים, וכמו בשוקל כנגדן, והכא גרע כיון שהמים נפגשין עם המצוף, ובכה"ג שהמצוף קבוע ומשמש עם הכלי אין חסרון זה, ועוד דאף במצוף חיצוני אין המים נחשבין מי שימוש

מתמלאין פירורין, ונעשין כשופכין, וכן מים שמטביל הגלוסקין בהם, אף שאין כ"כ פירורין, מ"מ מתמצה מהבצק.

שם או שמיחה בהן את המדות, אשמועינן דאע"פ שאין המשקין שבמדות מאוסין דלאו שיירי אכילה נינהו, מ"מ המים נמאסין בכך.

שם מ"ד וכשהוא מדיח כו', לגרסא זו מבואר כפר"ש דהדחת היד להרטיב הגלוסקין, והיינו דקאמר וכשהוא מדיחן ע"י הדחת היד, אבל גרסת הרמב"ם ראיתי מובא ושהוא מדיח, דהיינו מים שהוא מדיח ידיו, מיהו אף לגרסא זו אפשר לפרש כפר"ש, וכדמשמע בתוספתא.

נראה דאם ממלא חמת מים ע"מ שע"י שהחמת תתנפח מהמים יזוז חפץ מסוים וכיו"ב, וכן כשממלא כלי ע"מ שיכביד על המשקל לא חשיבא מלאכה הפוגמת במים, כדמוכח גיטין נ"ג ב', דלא מצינו מלאכה שפוסלת לענין נט"י אלא כשהמעשה בנוזל עצמו, אבל מה שעושה עם הכלי אף שמסתייע בכובד המים, אינן נפגמין ע"ז.

נראה דשמן צף ע"פ המים לא חשיבי המים כנושאין את השמן, וכן אם נתן כדור שיצוף ע"פ המים, דכיון שתכונתם לצוף מעצמן, אין המשא מתייחס למים.

בענין המצופים שבדודי מים

מה שמצוי כהיום בדודי מים שיש למעלה מצוף כעין כדור שיש בו אור וזהו מחובר לברזא באופן שכשהכדור צף למעלה הברז נסגר, והוא עשוי באופן זה שכשהמים מתמלאים עד גובה מסוים הם מגביהים את המצוף ונסגר הברז, ואומרים בשם מרן זללה"ה דאין לחוש משום נעשה בהן מלאכה, דלא נגרע חשיבות המים ע"ז, וענין מלאכה הפוסלת הוא מפני שנעשו כשופכין, וכ"מ ברמב"ם ובראב"ד הל'

- לפו"ר -

[בענין חיוב נטילה באמצע הסעודה אם מטנף ידיו במתכוין בלא הה"ד, יעוי' בסמ"ג סברא דכל שיודע מה נטנפו ולא הס"ד מנקה מקום הטינוף ולא חל עליו חיוב נטילה, ומצינו סברא כזו בזבחים לענין קיו"ר ולפ"ז אפשר דאם יודע מאורעות ידיו אין עליו לברך אע"פ שנטנפו, ומיושב המנהג שלא לברך, [א"ה ע"ע מה שנתבאר בזה לעיל סק"ד ד"ה ואפשר, וכן ריש ס"ק י"ד].

ע"ז, אף כשמשמשין לצורך אחר, וכ"ז מלבד הטעם שכ' בשם מרן זללה"ה דבכה"ג שזה בסדר המילוי אין נגרע מחשיבות המים כלל.

וכעת ראיתי ברשב"א גיטין שם בשם ר"ח שפי' בגופן כמו כנגדן לפרש"י, ומ"מ אין רא"י מזה לפסול בנט"י, דהתם מפרשים הנדון בחסרון דמשמרת.

(כ"ז) מש"כ בענין מלאכה נכתב לפו"ר לזכרון ולע"כ כראוי בכ"ז)

תמצית הדברים בקצרה

א. ר"ש פ"ב מ"ד עוד תניא בתוספתא כו' ואם עשה כן צריך לנגב את ידיו אבל המטביל ידיו א"צ לנגב כו' בסמ"ג הביא תוספתא דהטביל א"צ לנגב, ופי' בב"י הטעם מפני שאין מים טמאין, וכבר נדחק במ"ב דהא בנטל שניים ע"כ המים טהורין, ובב"י כתב דה"ה בנטל מרביעית, ולפ"ז צריך לחלק בטהרת המים בין רביעית לשניים, וזה דוחק, וגם בתוספתא לא הזכירו דה"ה רביעית, והאחרונים כתבו להחמיר ברביעית, ונדחקו ליישב מ"ט בטבילה א"צ ניגוב, אבל באמת פשטות הגמ' כפרש"י דטעמא דניגוב משום מאיסות, והיינו דמייתי מקרא דקרי למאוס טמא, וכ"כ תו' ברכות נ"ב א' דאינו מנגב אלא בבא לאכול שנוגע באוכל ולא בשתי' שנוגע בכוס, וכדמוכח בגמ' שם, וש"מ דאין הניגוב משום טהרה, וכ"מ מסתימת הרי"ף והרא"ש והרמב"ם והרשב"א דבכל ענין צריך ניגוב במים ראשונים, והתוספתא כבר ביאר הרי"ש דלא מייירי כלל בדין ניגוב מים שאחר נטילה, ותוכן הדברים שם דלא יאמר אדם הואיל ובלא"ה מים ראשונים טמאין אטול מיד בטמאין, ואם עשה כן לא יטהרו המים השניים את אלו, לפי שאין המים השניים מטהרין אלא מים שנטמאו מנטילת יד זו, ולכן צריך לנגבן תחלה, וע"ז מסיים דבטבילה א"צ לנגב לפי שיטהרו המים הטמאין בהשקה.

ב. דעת הרי"ש דנטל מים ראשונים וניגב ידיו א"צ מים שניים, ותקנת מים שניים לטהר המים עצמן, כדי שלא תטמא המפה, או אם יחזור ויגע במקום שנגבן, וגם יוכל לשפשף ידיו זו בזו, אבל לדעת תו' והרא"ש והסמ"ג והסמ"ק דקיי"ל כותיהו בדין רביעית ובדין שטיפה מרובה, אין מקור לד"ז, דהר"ש פי' כן מתני' דשטיפה אחת, אבל לפרתו' יש לנקוט כפשטות הדברים דלא מהני ניגוב קודם שניים, וכ"ד הרמב"ם והראב"ד, אבל הרשב"א במ"ה אף שפי' כפרתו' כתב דאם ינגב ידיו הרי הן טהורות, וכן בסה"ת וסמ"ג הזכירו בלשונם שהיד טהורה, אבל מזה אין רא"י דסגי בניגוב, והנני מבאר הדברים בחילוקים שבין הרי"ש לתו'.

הרי"ש מפרש מתני' דנטל לידו אחת משטיפה אחת ידו טהורה, דהיינו שנטל רק מים ראשונים, וידו טהורה היינו היד אם ינגבה, אבל המים טמאין אליבא דר' יוסי, וה"ה בנטל מרביעית ידיו טהורה והמים טמאין, ובפשוטו לרבנן אין חילוק בין יד אחת לשתי ידיו, אבל בב"י הביא מהר"ש דכו"ע מודו לר"מ דבשתי ידיו בעינן רביעית, ולפ"ז לא יהני ניגוב הידים בלא שניים, מיהו בנטל מרביעית, ולפר"ש הכונה שיש בכלי רביעית אע"פ שלא שפך כולו, לכו"ע סגי בניגוב, נמצא לפ"ז דלרבנן דין המים והידים חלוקין זמ"ז ולעולם המים טמאין אע"פ שנטל מרביעית, ולר"מ דין המים והידים שוין, ובנטל לשתי ידיו שלא מרביעית אף ידיו טמאות עד שיטול שניים משירי טהרה, דין המים בפחות מרביעית בידו אחת לר"מ יש לדון בזה, וכן דין שתי ידיו בלא רביעית לרבנן, - שתי ידיו בפשוטו הכונה כאחת מפני שאחת נטמאת מחברתה, ובזה הצריך ר"מ רביעית, אבל אחת אחת טהורין, ולפר"ש לא מצאנו ענין בשפיכת רביעית בב"א.

התו' מפרשים משטיפה אחת שנטל הראשונים והשניים בלא הפסק בינתיים, אבל שפך באופן שבאו מים שניים על הראשונים כמו בנוטל ב"פ, ובוזה ידו טהורה כמו לאחר השניים, אבל המים שע"ג קרקע ס"ל לר"י דדינן כנטל את הראשונים ואת השניים למקו"א, ות"ק סבר דכמו שבנטל את השניים אף שנופלין מן הראשונים ע"ג קרקע הרי הם טהורין, ואף הטיפות שלא נגעו בשניים דחשיבא הכל טהרה אחת, ה"נ ככה"ג שנוטל הראשונים והשניים בשטיפה אחת, ולפ"ז אין מקור לומר דבניגב קודם שניים ידיו טהורות, ואמנם ודאי איקלישא טומאת הידים ע"י מים ראשונים, אבל עדיין אסור באכילה מכח נטילה זו, כיון שידיו נגעו במים טמאין וצריכין נטילה לטהרם מנגיעה זו, ובנטילה ראשונה נטהרו לענין זה שאם ניגב ידיו ונגע במים אינו מטמאן, ויש לפרש דזהו שכ' הסה"ת והסמ"ג שהידיים טהורות, דאם כונתם דסגי בניגוב הו"ל לפרש, אבל הרשב"א כתב דסגי בניגוב, ובטעמ' דר"מ דמצריך רביעית אע"פ ששוטף כדי ראשונים ושניים, י"ל דכיון שיש כאן מים טמאים מיד לחבירתה הצריכו מעשה מיוחד לטהר, וענין רביעית יתבאר לק' סק"ג, ולפי' זה אין חילוק בין נוטל מרביעית או משירי טהרה, ורק בשופך רביעית בב"א מהני, וכדגרסי מי רביעית.

ג. ענין רביעית המטהרת פי' הב"י דעשאהו כטבילה, ומקור הדברים במתני' דאר"מ עד שיטול מרביעית, והדברים סתומים דאיך אפשר להתייחס לד"ז כדבר ידוע שעשו רביעית כטבילה, הרי לענין לטהר את המים שהיו טמאין לא מהני אלא ניגוב, וכן בשני בנ"א בעינן רביעית לכל אחד, וצריך לשפוך בב"א כשיעור רביעית של כולו, ומהיכן נדע שעשאהו כטבילה, ועוד דלר"י עשאהו כשניים לגבי היד ולא לגבי המים שע"ג קרקע, וזו מנין לנו, ועוד דלרבנן לא מצאנו חילוק בין שופך כדי ראשונים ושניים לשופך רביעית, ולכן מיושב יותר כמ"ש הרשב"א דברביעית יש כדי שתי נטילות לשתי ידיו, ולעולם בעינן מים שניים להעביר הראשונים, אלא דבשופך בשפע דהיינו רביעית בב"א סמכו חכמים שעברו הראשונים, והו"ל כשטיפה אחת שיש בה כדי ראשונים ושניים, ור"מ סבר דבשתי ידיו לא שרינן עד שיהא במים כדי שטיפת ב' ידיו ב"פ בלא סיוע המים הנשפכין מידו האחת לחברתה, ולענין אם צריך להגביה ידיו וכן אם נמצא קיסם או צוור, בנטל רביעית בב"א, הדבר תלוי בפלוגתא דת"ק ור"י, ומבואר מדברי הסמ"ק והרא"ש דקיי"ל כרבנן דהמים טהורין, וכ"ה פשוט המושג דסיפא איצטריכא לרבנן, והנה כל ענין רביעית שמטהרת כמו ראשונים ושניים אינו מוסכם לדעת הר"ש והרמב"ם והראב"ד, אלא דלמעשה הרי להר"ש מהני ניגוב אחר ראשונים, ולהרמב"ם א"צ שניים לחולין, ומ"מ המחזור הוא ליטול באופן שיעברו מים שניים ע"ג הראשונים, דהיינו שבכל מקום שהגיעו מים ע"ג היד יעברו שם עוד מים אף שעושה בפעם אחת, מיהו לענין הלכה קיי"ל דברביעית א"צ לדקדק בזה.

ד. תקנת ידים פרש"י שבת י"ד א' מפני שהידיים עסקניות ונוגעות בבשרו ובמקום טנופת, וגנאי לתרומה בכך ונמאס לאוכלין, וכן פי' הרמב"ן והרשב"א האיסור לאחוז ס"ת ערום, והכי משמע בטהרות פ"ז שהידיים עסקניות בדבר שאין גופו נטמא, ופי' אאמור' שליט"א דלמדו ענין זה מקיור' במקדש, [ושור' דכ"מ בספרי פ' קרח בפסוק עבודת מתנה, ומפרש התם נמצינו למידין נט"י מה"ת, והא דא"צ רגליו מפרש התם לפי שאין הרגלים חלק מעבודת האכילה], וכדאמרי' התם שצריך לקדש ידיו ורגליו משום ניצוצות ושפשוף, ואפשר דבידוע ששפשף חייב מן הדין לקדש, וקצת משמע בתוספתא דכ"ז שלא הסיח דעתו לא מיפסיל, וכמ"ק זבחים כ' ב', דתניא נטמאו ידיו מטבילין, ואפשר דכשיועד במה נגע סמכין שינקא ידיו, ורק בהסיח דעתו תיקנו לפי שאינו יודע אם נטפו והיכן, וגם בדאורייתא יתפרש כן שכ"ז שפוסק בעבודה נותן דעתו ולא קבעה תורה דין קיור', וצ"ע ובירור, דברמב"ם משמע שפוסל כששפשף עכ"פ, ולפ"ז אפשר דשלמה תיקן רק כעין קיור' דנגיעה במקום טינופת מחייבת נטילה, אבל לא בנגע בראשון ושני, ובסברא הדבר מיושב שלא הוצרכו לחדש גדרי טומאה רק כשאמרו שידים פוסלות תרומה, וא"כ מטמאות אחד ופוסלות אחד בקדש, אבל כשפסלו רק קדש א"צ לחדש בהם אלא עיקר התקנה שהיא נקיות, ומיושב בזה סוגיא דפסחים י"ט א' דמשמע דמחט ראשון שמטמאה ידים מגזירת י"ח דבר, ויתכן גם טומאת ידים שמתקנת שלמה יש במקדש, ורק גדרי טומאה דראשון ושני אין במקדש, וניחא בזה ששלמה תיקן לכל קדש, ועוד דבפשוטו נראה שהידיים אינן נטמאות במקדש, אבל ידים טמאות מטמאות אף במקדש, וא"כ טומאה שמצרכת קיור', דהיינו במקום טינוף, יש להצריך אף נטילה לקדש, וע' זבחים כ' ב', וערמב"ן חולין ל"ג א', מיהו ברמב"ם מבואר שאין הידים מטמאות במקדש אף כשנטמאו בחוץ, וכבר דן בזה מרן זללה"ה

ידים ס"ז ס"ק י"ג, ולכא' יש ראי' דשלמה לא תיקן טומאה מדאין ידים עושות את היד שלישית, ואם שלמה תיקן שיד שלישית בגדרי טומאה, הדין נותן שתקבל טומאה משני, שו"ר שהגרי"א בא"ר כ' דאה"נ יד מקבלת טומאה משני ונעשית שלישית, ועחגיגה כ"ד ב' ובר"ש, וכן יש להסתפק אם יש דין מטבילין לקדש במקדש, בידיים שנטמאו בחוץ, ובזבחים כ' ב' מבואר דמטבילין, וכן הי' מקום לדון דא"צ רביעית בתקנת שלמה כיון שלא גזר טומאה, דנצטרך גרי טבילה, מיהו פשוט הדברים שאין ט"י במקדש אף טומאת נקיות, ובעיקר הדברים ברמב"ם מבואר שמתקנת שלמה הידים שניות לקדש, ואפשר דהרמב"ם לטעמי' דסתם ידים שניות רק לתרומה, ולכן פי' כן גם בקדש, אבל בפשוטו לא הוצרך לתקן שיטמאו ויפסלו בקדש, דסגי בזה שהם שלישית, (ושמא כונתו שלישית, אלא דקרי לי' שני לקדש), כ"ז נרשם לפור' ול"ע כלל.

דין מים ראשונים ושניים לכא' נראה שלא הי' בתקנת שלמה שהרי אין המים שהם חולין נטמאין מן היד, וכי היכי דהמטביל ידיו א"צ שניים מפני שהמים טהורין, הי' בתקנת שלמה, ורק בגזירת י"ח דבר שהידיים מטמאין את המשקין להיות תחלה נתחדש שהמים נטמאין מחמת היד, ובזה מיושב פסק הרמב"ם שלא הצריך שניים אלא לתרומה, לפי שפסק שאין סתם ידים מטמאות משקין לחולין, וכ"כ בהקדמתו דהמים נעשין תחלה, מיהו צ"ע שבה' ברכות הצריך להגביה ידיו, וכבר נדחק בזה בב"י ובחזו"א, גם צ"ע דבידיים שניות מחמת שרץ מודה דמטמאין, וכ"כ הרא"ה בבד"ה דזהו הטעם של שניים עי"ש, ולפ"ז גדר הדברים דכ"ז שהמים לא פירשו מהיד, לא גזרינן בהו טומאת משקין להיות תחלה, דלא מיחלפי בשאר משקין טמאין, אבל משפירשו דינן ככל משקין שהם תחלה, וע"ע לק' סק"ה פרטי דין פירשו וע"ג היד.

ה. ברם נראה דבעיקר תקנת ידים יש להצריך לסלק המים הראשונים שהם מזההין, דאל"כ לא היו חכמים מחדשים כל החילוקי דינים הללו, וטפי הוה ניחא אם נימא דכיון שנגיעת המים ביד וטהרתה באין אחד, בכה"ג אין המים נטמאין, אלא לפי שראו שצריך לסלק המים המזההין, לכך לא טיהרום לגמרי, וכמ"ש הראב"ד שזהו הטעם של מים שניים, ולפ"ז אפשר שגם בתקנת שלמה הצריך שניים או ניגוב, וכן יש בתוספתא בקיור' משפשף ומרחיץ משפשף ומרחיץ, מיהו יותר נראה דבתקנת שלמה שאין המים נטמאין לא ניתנה הלכה נוספת בטומאת המים, וסמכו שינגב או ישפשף וירחיץ, אם יהא צורך בכך, אבל לבתר י"ח דבר כיון שצריך לסלק המים השאירים בטומאתן כדי שיסלקום, ולכן בטבילה אין דין שניים, אף ד"ל שלעולם כשניים דמו כיון שהמים מרובין, והנה בניגוב, היד נשאת נקי', וא"כ י"ל שהצריכו שניים כדי שלא תטמא המפה ותחזור ותטמא את היד, אבל קשה דאכתי תטמא המפה במים שחוץ לפרק, ותחזור ותטמא את היד, ולגרש"י דמהני שניים אף חוץ לפרק ניחא, ועי' להלן.

הראב"ד כתב שאין המים הראשונים טמאין ממש אלא טומאת לכלוך, ואמנם מתיישבים בזה כמה קושיות, אבל יותר קשה ליישב הדברים לפי' זה, דהנה מבואר בכמה מקומות שהמים הראשונים טמאין, א' נפל ככר ש"ת טמא, ב' בקיסם או צרור, ג' חזור ליד, ד' בתוספתא דחזר ונגע בכותל, ולפי"ז צריך לחדש שיש משקין שמטמאין את הידיים ופוסלין את התרומה, ואינן תחלה, וכן שמים מזההין פוסלין את התרומה, ועוד דטמאה מתפרש טומאה גמורה כמו בשפשפה בחברתה שנטמא טומאת ידים, וכן הככר נטמא ונשרף, וכן מדהצריכו דיני נטילה ש"מ שיש כאן טהרה למים, ועוד מדקתני בראשונים ושניים חוץ לפרק שהמים טמאין, ואמאי הרי נטהרו מזההין, ואמנם הראב"ד מפרש בע"א, אבל למאי דמפרשינן מתני' כפשטה קשה, ועוד מדקתני במטביל דא"צ להגביה, ש"מ דהטעם משום טומאה.

ועל כרחנו נקבל שהמים הראשונים שע"ג קרקע הם תחלה ולכן ככר ש"ת טמא והידיים טמאות, ולפ"ז קשה למה אין היד נטמאת מן המים, ואיך שניים מטהרין מים טמאין, ולמה אין המים שעל היד חוזרין ונטמאין ע"י חיבור למים שעל הזרוע, ולמה בשפשף בכותל טהור וחזר ונגע טמא, ועו"ק אם המפה נטמאת מהמים תחזור ותטמא את המים ואת היד, ובר"ש כתב שאפשר לקנח במפה, וכן קשה ביד טהורה שנוגעת במים ראשונים תטמא מחמתן ותחזור ותטמא אותן ואת היד, וגם קשה אחר שנטל שניים שתטמא המפה במים שחוץ לפרק ותחזור ותטמא את השניים.

ונראה מזה דכ"ז שלא פירשו המים מהיד לא נעשו תחלה, אלא הם בדין שני, וכידיים עצמן שנטילה מטהרתן, ולא גזרו בהן ככל משקין כ"ז שהם ע"ג היד, ובכלל זה שהנוגע במשקין שע"ג היד אינו נטמא

לא כלי ולא יד, דכ"ז שהם מחוברין אין שני מטמא כלים וידים, וכמו שהמשפשוף בכותל לא חשיבי כפירשו מהיד, אע"פ שנדבקו לכותל ג"כ, כ"ז שלא נפסק הקשר עם היד, והנותרין ע"ג היד יטהרו בשניים, ה"נ בשפשוף במפה ובירו השני, אבל משיסלק ידו ויש עלי' משקין תטמא, וכן המפה אם תשאר לחה, ועוד חידוש שאף המים שחורין לפרק כיון שבאו עם נטילת ידו, והם מחוברין עם המשקין ע"ג היד, דינם כמים שע"ג היד לענין שאינן מטמאין את המים ולא את המפה והיד, אא"כ פירשו ממקומן, וזהו דין חזרו ליד שמטמאין אותה.

בר"ש כתב דנפל ככר ש"ת ע"ג היד ג"כ טמא, ולפמ"ש"כ צ"ל דהיינו דכשיטול הככר משם נמצא שיש עליו מים טמאים שפירשו מהיד, שו"ר בר"ש מ"ג מבואר דאם נפלו מים טהורים ע"ג מים ראשונים שעל היד נטמאו, וש"מ דאע"פ שלא פירשו הם מטמאין, וצ"ע.

ו. בדין מים ראשונים שיצאו חוץ לפרק וחזרו קודם מים שניים נקטנו שאינם נטהרין, כדין חזר ונגע במים שבכותל ושעל הארץ, אבל באמת לפי מה שצדדנו דמים שעל היד אף חוץ לפרק דינם כלא פירשו ואינן מטמאין כלים ואוכלין, א"כ י"ל דה"ה שנטהרין כשחזרו ליד ונטל שניים ע"ג, ואמנם כ"ה דעת המ"ב ר"ס קס"ב, אבל דעת מרן זללה"ה דאין חילוק בין חזרו מע"ג הזרוע לחזרו מע"ג הכותל, והנה כל דברנו לפי מה שצדדנו דמים שע"ג היד שלא פירשו אינן תחלה, ובזה נסתפקנו דשמא ה"ה שעל הזרוע, אבל דעת מרן זללה"ה דמים שעל היד מטמאין אע"פ שלא פירשו, וא"כ אין מקור לחדש קולא במים שעל הזרוע, ואמנם כ"מ בר"ש דמים שעל היד מטמאין אע"פ שלא פירשו.

ז. פ"ב מ"ב נטל את הראשונים ונמצא על ידיו קיסם כו' בפשוטו נראה שהקיסם הי' במים ונפל על היד ונטמאו המים שעליו מנגיעתם ביד קודם שנטהרה, ולפ"ז אפי' נטל מרביעית לא מהני, דלא מפני מי הנטילה נטמאו המים שעל הקיסם, אבל בשו"ע מבואר דבכה"ג טהור, ואפשר דלטעמי' אצל דרביעית עשאה כמקוה וכיון שהקיסם ומימיו מחוברין למקוה אינן נטמאין, אבל אם הטעם מפני שרביעית כראשונים ושניים בב"א דמו, א"כ המים שעל הקיסם י"ל דנטמאין, ואע"פ שלגבי המים שעל היד אף הראשונים טהורין, כדתנן נפל ככר ש"ת טהור, מ"מ זה לא מהני למים שעל הקיסם, ואמנם יש לדון לפ"ז דבנגע בכותל קודם שנגמרה נטילת היד, תטמא היד את המים שנדבקין לכותל, ול"ד להאיא דתוספתא שאין טומאה מכח היד אלא מהמים, אם נימא דהיד נטהרה, והכא נמי אם נפל קיסם אחר שנטל ידו והסירו ידו טהורה כדין שפשוף בכותל, ברם מדברי מרן זללה"ה נראה דהמים שעל הקיסם נטמאו מהיד כדין מים ראשונים ואח"כ עברו על הקיסם ודינם כפירשו לכותל או חוץ לפרק, ואפשר דמיירי בקיסם יבש, שלא הגיעו ליד אלא מי נטילה, והם אינם נטמאין אלא כשפירשו, עכ"פ לענין שלא יועילו שניים, ובמ"ב נסתפק בהסיר הצרור ונטל שניים אם מהני, ולפמ"ש"כ נראה דמספק"ל אם חשיבי כפירשו ע"ג הכותל או דהו כיצאו חוץ לפרק דאינם נטהרים שם, אבל אם חזרו נטהרין, וכבר כתב שם דמתני' משמע דלא מהני שניים, דאל"כ הול"ל לא יטול את השניים עד שיסירם, ולא להחליט ידו בטמאה, ול"ד לחזרו ליד דמשנה ג', דהתם מיירי בהדיא לאחר שניים, ועוד נראה דקתני שאין המים האחרונים ולא קתני שניים, לומר דלא רק שאיבר את הראשונים ונעשו השניים ראשונים, אלא אפי' נטל כמה פעמים לא נטהרו ידיו באחרונים, מיהו למש"כ י"ל דטעמא דמתני' מפני מים שעל הקיסם שנטמאו מהיד, ולא מה שפירש מהמים הראשונים, ומ"מ פשטות המשנה דע"ג הקיסם לא חשיב ע"ג היד כלל, וכ"ז ע"פ מה שצדדנו סק"ו, אבל לפמ"ש"כ בר"ש דמים שע"ג היד מטמאין, צריך ראי' דמים שחורין לפרק קילי ממים שע"ג הכותל.

ח. פ"ב מ"ג נטל את הראשונים לידו אחת ונמלך כו' פר"ש מהתוספתא דה"ה אחת אחת בפ"ע, וצריך טעם מ"ט סתים לה תנא דמתני', ושמא לר"מ דמוסיפין על הראשונים אם נטל שתיהן אפי' בפ"ע יכול לצרפן, ואפשר דרבותא קמ"ל אע"פ שנטל עתה ראשונים ושניים לשתיהן כאחת, א"נ משום סיפא, ובסיפא יש חידוש דלא חשבינן לה כטהרה לחצאין, וכ"ג לפרש התוספתא דנטמאה אחת נוטל את השניים לשני, דהחידוש דלא חשבינן לה כנטמאת חצי, ויש לעי' מ"ט קתני נמלך, ולכא"ו נראה מזה שאם מתחלה נתכוין ליטול השניים רק לאחת או אחת נטמאו ידיו בראשונים, דלא חשיבי כידי אחת אלא כשדעתו לטהרם לגמרי יחד, ויש ללמוד מזה דשניים זהו חלק מטהרת הידים, ולא רק טהרת המים, דאי סגי בניגוב אינו בדין שיגרע דעתו לחלק בשניים, מיהו אפשר שזה כלשון הסה"ת דצריך לסלקן מהיד משום מיהו ומשום

טהרת המים, אבל יותר מיושב אם זה בעיקר הטהרה, וכ"מ מהא דטהרת המים תלוי' בנטילת כל היד, דאין נראה שיטהרו בנטילת חצי יד ובניגוב חצי, שם בר"ש מהתוספתא דאם נתכוין ידיו טהורות, אפשר להכונה שנתכוין לטהר בשניים כל אחת בפ"ע, ולא חשב שהכל כיד אחת כמו בראשונים, ונתכוין להוסיף עד שישלים טהרת שניהם, דבכה"ג לא נטהרו, אע"פ שמוסיפין על השניים.

ט. ר"ש פ"ב מ"ב צריך לשפשף את ידיו, הרמב"ם והר"ש פ"י חיוך ידיו זב"ז, והכי משמע בשאר דוכתי, ולפי מאי דמשמע בתוספתא שהשפשוף קודם מים שניים נחא הענין שמנקה הידים בשפשוף ואח"כ שוטף המים בשניים, וכדנתי בקיו"ר משפשף ומרחיץ, אבל ברא"ש כתב בנוטל מרביעית שמשפשף אחר הרחיצה, וא"כ אם לא ינגב ישארו מים שאינם נקיים על ידיו, וצ"ל דאמנם עיקר דין שפשוף בין ראשונים לשניים נאמר, אבל יש לקיים ענין זה כשנוטל מרביעית ויסמוך על הניגוב שיסיר המים, וכ"כ במ"א דהשפשוף קודם שניים אבל לא ביאר ברביעית מאי מהני, שו"ר בתו' הרא"ש משמע דלא נחית למצות שפשוף אלא שאז יוכל להגיעם זב"ז, והי' אפשר לומר דענין השפשוף בראשונים הוא גם כדי שיתפשטו המים על כל היד, ואח"כ נוטל שניים ונטהרת מכח הכלי ויתיישב בזה הצורך בשניים, לפי שהראשונים לא נתפשטו על כל היד מכח הנטילה, ומ"מ חשיבי שפיר מי נטילה ונטהרין בשניים, ומיושב בזה כמה דברים, וא"כ א"צ שפשוף בנוטל מרביעית כשמתפשטים על כל היד מכח הנטילה, וזהו נטל משטיפה אחת, ובאמת משמע שהשפשוף לפשט המים כמ"ש הרא"ש ושפשפה בחברתה כדי לטהר גם אותה, ועד"מ בשם תו"י דאם נתכוין לכך מהני, וניחא בזה דסגי ברביעית לראשונים ושניים, (וגם בראב"ד ותו"י ובהג"ר פ"י שיכול להוסיף כל מים אחר שיש מעט מים מרביעית), ובפמ"ג רצה לחדש שיועיל שפשוף לחוד כמו נטילה, וזה מחודש, אבל שיועיל מדין ראשונים זה מסתבר, וצ"ע, פ"ב מ"ג נוטל לידו אחת ושפשפה בחברתה בפשוטו מתפרש בחברתה שאינה טהורה, ויש לעי' הא תנא לעיל דאפי' נוטל את השניים לשתי ידיו נטמאה הראשונה בשני', ואפי' נוטל כ"א בפ"ע מבואר בתוספתא דמטמאות זא"ז, וכ"ש הכא שנטל רק אחת, ולעיל כתבנו שהדין נותן דאפי' בחברתה הטהורה נטמאת וחוזרת וטמאה, אבל ל"מ כן, וברא"ש העתיק ששפשפה ע"מ לטהר שתיהן, וכ"ה בטור, ולפמש"כ דכ"ה סדר מים ראשונים נחא דאיצטרך לאשמועין דרך באותה היד מהני, ובד"מ בשם תו"י כ' דבנתכוין לכך מהני אף בשפשף מיד לחברתה, ועכ"פ איצטריכא מתני' לאפוקי מזה, ואפשר דמתני' מתפרשא אף לאחר שניים וקמ"ל דתו לא מהני לידו שניים אלא ניגוב, ויש מזה סמך לשפשוף אחר נטילה, ועדיין צ"ע בכ"ז.

י. שם הידים מיטמאות ומיטהרות עד הפרק כו' לגרסא דידן הענין מיושב שאין דין טהרה למים אלא בכח נטילה ובמקום שצריך נטילה, וחזן לפרק שאינן מטמאות שם א"צ נטילה, אבל לומר שהמים נטהרין חוץ לפרק אין זה מתאים לכלל דרישא, וצ"ל להכונה שא"צ לטהרן אלא בנטילה עד הפרק, והנה אם ננקוט דיד מטמאה אחרים גם בכך היד א"כ מבואר במתני' דנטילה לתרומה כל היד, ולמ"ד חולין ק"ו ב' תרויהו לקולא צ"ל דאין יד מטמאה אלא באצבעות, אבל לפרש מתני' בפרק שבאמצע אצבעות זה דחוק טובא לשנות סתם פרק על כונה זו, ובחולין שם שאני דקתני כמה זימני, ומתפרש לכל חד עוד פרק, וגרסת ר"ח והרי"ף גם בחולין שם פקק, ולפ"ד מבואר דלמסקנא בחולין כל היד, וכן מיושב סתם לשון פרק, והברייתא שם לפי סדר השנוי' בראשונים ה"ק לקיו"ר רק עד הפרק, ולחולין רק עד הפרק, ולתרומה צריך עד הפרק, ולפ"ז יש להחמיר לחולין כל היד, וכבר הביא כן בבה"ל חבל ראשונים, מיהו לענין ברכה ביוהכ"פ נפסק בשו"ע רק עד סוף קשרי האצבעות, ויש לזה סמך דדנו כאן רק משום סרך תרומה, אבל משום והתקדשתם משמע דסגי עד הפרק, והא דכתיב ארחץ בנקיון כפי צ"ל דכשאינם נקיים צריך לנקות גם הכף, ולפ"ז אם נגע בכף צריך לרחוץ ביוהכ"פ, וצ"ע לדינא.

יא. גיטין ט"ו ב' בעי אילפא כו' למסקנא מפרשין דידע דאין טהורות לחצאין ומספק"ל בנשאר טלה"ט אם טהורות, וצ"ב כמה נסתפק, ואם כונתו דכ"ז שהיד לחה לא חשיב הפסק, א"כ הו"ל לפרש עיקר הנדון מה נקרא לחצאין, ועוד מנין פשיטא לגמ' דבמשקה טופח כיון שאינו חיבור לא מהני, אכתי אפשר דכ"ז שמשקה טופח חשיב הכל מעשה אחד, ולכא"ו נראה דעיקר טהרת הידים היא בזה שכל היד סביב שטופה במים כעין טבילה, אלא דיש לזה תנאים איך יגיעו המים, והיינו דס"ד דאילפא דמעשה הנטילה אפשר לחצאין, כיון שהתוצאה שהיד נטולה כאחת, ופשיטא לגמ' דכשנתייבש במקו"א, אפי' לא נפסק הקילוח, חשיב לחצאין דלא מהני, והיינו דאמרי דר"י, ולפ"ז צריך לדקדק שיבאו מים על כל היד ממש כמו טבילה,

וכן שתהא כולה חיבור במים, ומשמע דסתם טבל ועלה יש טלה"ט על כל הגוף, ונראה דבטבילה פשיטא דלא מהני לחצאין אף בטלה"ט, ורק בנטילה יש לדון דהמים שעל היד כנטילה, והברייטא אפשר דידעו בגמ' דלענין טהרת ידים איתמר, ואתיא כר"י, ונראה דחציו בנטילה וחציו בטבילה לא מהני, אפי' בב"א, דאין טבילה לחצאין, וזה מוכח בברייטא ובגמ' לרש"י דרך ידו אחת בנטילה ואחת בטבילה מהני, ומה הוכחת הגמ' לפרש"י, ובעיא דט' קבין שאני, - בעיא דאילפא מסתבר לפרושה בעיקר תקנת ידים קודם י"ח דבר, וא"כ המים שנתן על חצי היד טהורין, ומשכח"ל בנתן רביעית בב"א או בשטיפה אחת ראשונים ושניים, ולכן לא הביאו בגמ' מתני' דאין מוסיפין על הראשונים דהתם הנדון מפני שנשמאו, ותו לא מהני להו טהרה, ומדלא הזכיר אילפא טלה"ט וקלה"ש משמע דה"ק בגונא דידעיןן שהוא חיבור מספק"ל אי מהני לענין נט"י, וצ"ע בתו' בזה, וכבר תמה בזה מרן זללה"ה בספר טהרות ע"ד הר"ש שם, ולפר"ש והרמב"ם ע"כ לר"מ דמוסיפין על הראשונים, ידים טהורות לחצאין, ולכן נדחק הר"ש מ"ט לא מייתי ממתני', והרמב"ם מפרש מתני' בדליכא טלה"ט, למאי דנקט בעיין לקולא, ועדיין צ"ע ביישוב מתני' והגמ', ואיך מתפרש ראשונים ושניים דמתני', אם בטלה"ט או אפי' נתייבשו, ובהגר"א יש פי' אחר במוסיפין דמתני', וכן בראב"ד בה' נט"י.

יב. בדין נטילה בזה"ז שהמים טמאין הי' נראה דחזר הדין כקודם י"ח דבר, ואין לנו אלא מה שחסר בנקיות, מיהו אפשר דמים ראשונים חשיבי כאינם נקיים, ולכן מטמאין את הידים אף באמצע הסעודה, אבל בפוסקים משמע דמים ראשונים שעל היד אם אינן נטהרין צריכין ניגוב, ואי משום נקיות הדין נותן דסגי בשטיפה, ונראה דעת הפוסקים דבזה"ז אין דין מים טמאין אלא למי נטילה, אבל מים אלו דינן כמים טמאים בדינא דגמ', ולכן אם יש מים טמאין על היד צריך ניגוב, ומים שנגע בהן בלא נטילה אינן בדין מים טמאין, וכן מים שע"ג היד שלא מכח נטילה, ולכן כתבו שאפשר ליטול על יד לחה וא"צ ניגוב, ומים שחוץ לפרק ושע"ג קיסם ורטי', חשיבי מי נטילה שהרי מהיד באו, וכן שפשפה בחברתה, אבל נגע חבירו בידו הלחה באמצע הסעודה לא חשיבי מי נטילה, ומ"מ החמירו בנגע בו קודם שניגב דיש כאן מי נטילה על ידו וכאילו נטלו גם היד השני' והו"ל מים ראשונים ומטמאין, אבל נגע ביד רטובה במים טמאין אינה נטמאת, דאין כאן מי נטילה, ונראה דמי נטילה ששטפן בטילין ונטהרו, ורק על היד אינן נטהרין, אבל מרן זללה"ה כתב דיש להחמיר משום סוך תרומה בנטילה עצמה כאילו הכל טהורין, ולכן כתב דמים שעל היד צריכין ניגוב, ולפי דבריו הא דהחמירו במי נטילה שעל הכותל זהו דין נוסף דדמי לפסול בנטילה, וכן הא דנגע בו חבירו קודם ניגוב זהו דין נוסף, וצ"ע, ולענין הלכה אם נטל ידו ולא הגיעו על כל היד כתב מרן זללה"ה להחמיר דצריך ניגוב, ונראה דהיכא דטלה"ט וחזור ונוטל כל היד יש כמה טעמים להקל לכתחלה, חדא דבשור"ע פסק בעיא דאילפא לקולא, ועוד דבחזור ונוטל כל היד הר"ש והרא"ש מסתפקים דמהני, וכן סתם הטור, וכן נקט הב"י בדעת הרמב"ם, ועוד דדעת הל"ח והמ"א והמ"ב דבזה"ז א"צ ניגוב, ובפרט כשהנדון בחיבור הכף לפרק דהרבה פוסקים סברי דסגי בעד קשרי האצבעות, בחולין ק"ז א' בעא מיני' רב אשי מאמימר קפדיתו כו' ואפשר דבעא מיני' בזה"ז דבלא"ה המים טמאין, ותרומת חו"ל אינה נפסלת בנגיעה.

ברוך רחמנא דסייען